

PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA

ALOISIUS NABER S. I.

^N
ADNOTATIONES

IN

TRACTATUS DE DIALECTICA ET CRITICA

Auctore P. GENY S. I.

AD USUM PRIVATUM AUDITORUM

ROMAE

APUD AEDES UNIVERSITATIS GREGORIANAE
PIAZZA DELLA PILOTTA

—
1930

22468

PRAENOTANDUM: folia haec intendunt et textum in nonnullis secundum hodiernas exigentias complere et praesertim in aptiorem ordinem redigere, ut alumni schema praelectionum iam antea prae oculis habentes, materiam facilius praevidere, proprias in schola adnotationes clarius disponere atque sic quae audierint uberius cum fructu sua facere valeant.

Numeri, qui nullo auctoris nomine adiecto, sed uncis tantum circumpositis adhibentur, indicabunt numeros marginales Auctoris una cum ipsius etiam subdivisionibus.

Introductio in Universam Philosophiam

(Dialectica, nn. 1-12).

Munus huius introductionis:

a) in aliis universitatibus; inde ingens illa « litteratura » ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ En aliqui saltem auctores, qui prae caeteris adiri poterunt (Non-catholici asterisco insigniuntur *):

Endres, Jos. Ant., *Einleitung in die Philosophie*, München/Kempten, 19

* *Fullerton*, G. S., *An Introduction to philosophy*, 1906.

Maritain, Jacques, *Eléments de Philosophie*, I. *Introduction générale à la philosophie*, Paris, 1920 (in fine operis, pag. 212, etiam alia in lingua gallica scripta de nostro argumento recensentur).

* *Messer-Külpe*, *Einleitung in die Philosophie*, Leipzig, 1921¹⁰.

Masnovi, Amato, *Il neo-tomismo in Italia*, Milano, 1922.

Balmes, Jaime, *Cartas a un esceptico*, 1845.

* *Losskij*, N., *Introductio in Philosophiam*. (Lingua russica).

1911.

* *Varisco*, Bernardino, *Sommario di Filosofia*, Roma, 1928.

b) apud nos: unice primam aliquam notionem rei tractandae dare intendit, ad hoc iuvabit successive videre:

I. Definitionem ipsius et nominalem et realem, adiectis aliquibus corollariis.

II. Brevem conspectum historicum philosophiae, qui eandem notionem magis inductive colliget.

III. Divisionem ipsius etc. (Auct. nn. 4 ssq.).

IV. Speciatim notionem aliquam philosophiae « Scholasticae », eius characteristicam, fontes praecipuos atque normas quasdam de modo sequendi hos Studiorum Duces.

V. Conclusiones quasdam practicas de studio philosophiae.

I. Definitio philosophiae.

a) *def. nominalis*: (1) simul cum philosophiae necessario ortu, etiam rei aliqualem notionem tradit etsi confusam tantum.

1) Homo naturaliter philosophus: i. e. et potest philosophari; condicio ex parte subiecti: natura rationalis et capax sciendi et naturaliter cupida semper magis sciendi tum extensive tum intensive; condicio ex parte obiecti: multa sunt quae continuo excitant hanc naturalem curiositatem (praesertim mutationes variae in nobis, in mundo...);

et debet philosophari: sua indoles rationalis cogit hominem ad etiam theoretice iustificandum et fundandum suum agendi ac vivendi modum.

2) Phases successivas huius evolutionis philosophiae in historia humanitatis fere easdem observare est atque in homine individuo sese paulatim ad maturitatem intellectualem evolvente.

3) Philosophia uti est « sapientia », uti est « scientia ».

b) *def. realis*: (2) tradens scientificam et distinctam rei notionem.

1) Difficultas stabiliendi talem def. universaliter agnitam: (a) factum maximae diversitatis apud hodiernos philosophos extra « scholam ».

(b) ratio huius facti: definitio talis legitimata non est primum in aliqua scientia, sed potius ultimum, est quasi fructus qui resultat ex tota inquisitione facta, ipseque gravidus omnibus solutionibus datis.

2) Quaenam sit in schola recepta: cf. (2).

3) Inde ponitur a nobis non dogmatice, sed interim hypothetice, i. e. assumimus onus probandi in decursu expositionis faciendae eam esse unice legitimam.

c) *Aliqua Corollaria* ex definitione tradita manantia.

Cor. 1 (Ad Auct. n. 2, 1). *De duplici elemento (materiali et formali) in scientia distinguendo*: in scientia omni seu systemate scientifico severe distinguendum est inter ipsa data seu veritates singulas explicandas ex una parte et ipsam hanc explicationem forte per theorias vel hypotheses ex altera parte.

Primas partes teneant oportet ipsa data (Reverentia datorum — prima philosophi virtus!). Haec subsequatur, sed necessario, quasi anima scientiae, systematica explicatio, quae est elementum quodammodo relativum in scientiae progressu. (Ingenia in phil. « Aporetica » alia, alia systematica; Periculum excessus in utrumque sensum).

Inde: suntne plures philosophiae verae seu potius plura systemata philosophica vera, simul possibilia necne?

Cor. 2 (Ad Auct. n. 2, 2): *De relatione inter philosophiam et alias scientias*: (a) Phil. revera est scientia propria, distincta a ceteris: aliae scientiae, utpote habentes obiectum materiale restrictum, dicuntur partiales seu particulares; philosophia est scientia universalis.

Tamen nec est universitas seu summatio scientiarum; scientiae non sunt proprie partes philosophiae; nec ipsae resolvuntur in philosophia, nec philosophia in ipsis resolvitur. Sed absoluta opera singularum scientiarum circa respectivum obiectum materiale, remanent quaestiones et problemata ultima solvenda, quibus unice philosophia responsum dare valet: inde etsi habeat obiectum materiale cum aliis scientiis commune, clare ab eis distinguitur obiecto proprio formali; dis-

tinctio autem scientiarum praesertim ab obiecto formali repetitur. (Exempla).

(b) Philosophia est scientia prima: reliquae omnes proprie ab ipsa dependent tanquam a fundamento et simul complemento necessario; ipsa vero tantum improprie ab aliis scientiis pendet:

Scilicet: philosophia eatenus dependere ab aliis scientiis dici potest, quatenus ab eis accipit sua data, (dep. materialiter); quae omni diligentia et scientificis methodis elaborata esse debent; nec sufficit hodie generatim experientia et observatio mere vulgaris ad speculationes philosophicas fundandas. Inde momentum scientiarum etiam experimentalium pro philosophia. Quarumnam praesertim?

Aliae scientiae proprie dependent a philosophia eique subordinantur intrinsece; et quidem duplici sensu: ipsa singulis sua obiecta assignat, circumscribit defendit atque eis principia generalia et methodum aptum subministrat: sic est earum fundamentum. Secundo eas omnes, quasi totidem fragmenta, ad altiorem aliquam organicam unitatem unius aedificii intellectualis redigit: sic est omnium complementum necessarium.

Cor. 3. Inde *condiciones subiectivae progressus sanae philosophiae* assignari possunt haec:

a) capacitas intellectus harmonice evoluti atque debite praeformati.

b) Maturitas iudicii etiam in iis rebus quae nequeunt ad formulas mathematicas vel metaphysicas reduci.

c) Bona voluntas: quae unice « sinceritate radicali » veritatem quaerat et quae sciat difficultates illius laboriosae indagacionis superare.

Cor. 4 (Ad Auct. n. 2, 4). *Speciatim de relatione inter philosophiam et theologiam:*

a) Phil. est scientia distincta et essentialiter et intrinsece independens a Theologia: habet obiectum proprium et in indagando circa ipsum ratio independente prorsus inquisitione sua principia, suam methodum stabilit atque applicat, sua propria perspicientia tanquam ultimo certitudinis fundamento innititur. (Ecclesia explicite damnat Traditionalismum!)

b) Attamen ratione dignitatis obiecti tum materialis, tum formalis (motivum certitudinis, quod est auctoritas Dei) philosophia inferior Theologiae.

c) Inter has scientias nulla vera oppositio nec est nec unquam esse potest; (verum cum vero pugnare nequit!) sed e contra harmonice sese mutuo adiuvant atque complent: philosophia inservit Theologiae. (« ancilla Theologiae »!) duplici sensu: primo, sternendo viam ad Theologiam, scil. suis principiis pure rationalibus ostendit et possibilitatem et factum historicum superioris illius fontis veritatis (revelationis divinitus factae!): « Non crederem, nisi viderem esse credendum » (S. Aug.) – Dein, theologo subministrat, uti aliis scientiis, principia generalia atque methodologica, quibus in theologica scientia systematice ordinanda passim utitur.

Theologia autem, vices reddens, philosophum quoque participem facit altioris illius normae veritatis, nunc eum instigando ad ulteriorem inquisitionem, nunc vero eum a tali sententia retrahendo; sic eum dirigit, sed ut norma pure extrinseca, (quin ullo modo immutet vel obiectum vel principia vel methodum ipsius) atque per se tantum negativa (« ne statuas quid quod pugnet cum tali dato aliunde certo »).

II. Brevis conspectus historicus philosophiae ⁽¹⁾.

Praenotandum: Ratio distinctionis variarum periodorum sunt problemata, ideae praedominantes. — Cur a graecis demum initium fieri soleat? — Abstrahimus hic a quaestione de aliqua revelatione primitiva admittenda.

(¹) Conferri possunt:

Gény, Paulus, S. I., Brevis conspectus historiae philosophiae, Romae, 1928 ³.

Klimke, Fridericus, S. I., Institutiones historiae philosophiae, 2 vol., Romae, 1923.

Turner, William, History of Philosophy, Boston, 1903. — Eiusdem versio italica.

Miller, Leo, History of Philosophy, New York, 1927.

* *Janet-Séailles*, Histoire de la philosophie, les problèmes et les écoles, Paris, 1921 ¹².

Bréhier, E., Histoire de la philosophie, Paris, 1926 seq.

4) **Prima evolutio philosophiae perennis apud Antiquos** (ca. 600 ante Chr. - ca. 100 post Chr.)

1. *Aetas praeparationis* (ca. 600-450) Centrum geographice est Ionia et Italia meridionalis (Magna Graecia).

Vocatur aetas « cosmologica »; cur? Evolvuntur conceptus « naturae », legis nat., postea conceptus « entis » cum sua transcendencia.

Eos occupant praesertim problemata:

a) « Τοῦ unius et simul multiplicis » (Eleatenses): res omnes sunt ens, ergo unum idemque et tamen videntur simul diversa et multa.

b) « Τοῦ esse et fieri simul » (Heraklitus, Parmenides...): quod est non potest simul fieri seu mutari; et tamen omnia in hoc mundo videntur et esse et continuo fieri.

Sic ponuntur iam partes essentialia problematis cognitionis et problematis ontologici.

Mens defatigata illis antinomiis apparenter insolubilibus haeret demum in Scepticismo (Sophistae, saec. V).

2. *Aetas « classica », plenae evolutionis* (ca. 450-300). Centrum: Attica, Athenae.

Restauratio per Socratem (469-399); methodus socratica.

Magnae syntheses solutionum fere omnium praecipuorum problematum (cognitionis, mundi, animae humanae, Dei; immo et ethicae et politicae et phil. artis.),

a) Platonis (427-347); cuius ingenium magis intuitivum vel « aporeticum » quam systematicum, dat solutionem potius violentam stabiliendo aliquem dualismum inconciliabilem: distinguit ex una parte « mundum intelligibilem » « Idearum ».

* *Blanc, Elie, Histoire de la philosophie, Lyon et Paris, 1896.*

de Wulf, Maurice, Histoire de la philosophie médiévale, Louvain, 1900¹.

Stöckl, Albert, Grundriss der Geschichte der Philosophie, Mainz, 1919².

Id., Opus maius: « Lehrbuch der Gesch. der Phil. », 1889³.

* *Ueberweg, Grundriss der Geschichte der philosophie. Editio 12. (Locupl. Docum.).*

Gonzalez, Zeph., Historia de la Filosofía, 4 vol, 1879, 1886².

* *de Ruggiero, Guido, Storia della filosofia, Bari, 1920.*

cui competunt proprie esse, unitas, immutabilitas, necessitas; unice de hoc mundo ideali datur scientia (ἐπιστήμη);

ex altera parte « mundum sensibilem », scil. res huius mundi aspectabilis, quae tantum sunt quasi umbra fallax, quae non proprie sunt, sed semper fluunt; de his tantum « opinio » (δόξα) est possibilis.

Philosophi est in omnibus apparentiis quaerere « verum esse », « ideam », Deum et sic sese elevare laboriose ad illum mundum idealem, ad quem pertinet originarie et ipsa anima humana, nunc patria exul. Sic vera et sublimia miscentur obscuris, curiosis, inepte quaesitis. (« Academia »).

b) Aristotelis (384-322): cuius ingenium sagax non minus ac systematicum magistrum suum in multis emendat atque complet et sic in variis campis philosophicis dat vel saltem adumbrat solutiones quae usque ad nostra tempora probantur. (Schola « peripatetica »).

« Ideae » illae quibus unice et ordo rerum et certitudo scientiarum explicari possunt, sunt ipsae essentiae rerum, ergo « in » rebus sunt et « ex » rebus a nobis hauriuntur abstractione: Inde res sunt « unum » tantum logice, physice sunt simul plures. (Probl. unius et multiplicis).

Classicam quoque solutionem dat problematis « esse-fieri »: theoria « actus et potentiae »; inter esse perfecte et non-esse simpliciter datur tertium medium: esse « in potentia reali ad ». — quae theoria respective applicata rebus mundanis et anorganicis et viventibus, cohaerentem ei suggerit explicationem totius universi (Cosmologia, psychologia, Theodicaea).

3. *Periodus occasus et dissolutionis* ca. 300 — ad Christ.) Periodus « ethica » (Cynici, Stoici, Epicurei!) — « Sceptica-empirica », « eclecticica ».

4. *Renovatio sub influentia variorum systematum religiosorum* (a Christo nato — 250).

Centrum vitae intellectualis iam est Alexandria; aetas « theosophica »: philosophiae platonicae et aristotelicae, quae suos quaeque « Commentatores » habent, admiscentur varia elementa ex Iudaismo, (Schola phil. Iudaea: Philon 25 ante Chr. — 50 post Chr.). — Ex « mysteriis » orientalium, (Gnostici, postea Manichaei). Demum praesertim ex Christianismo nascente. Eos occupant imprimis quaestiones de relatione inter

Deum et mundum: origo mundi, finis rerum, origo et essentia mali, modus cognoscendi Deum, huius super mundum transcendentia,...

Eminet prae aliis Schola « Neo Platonica » tum christiana s. Clemens Alex. († 215), Origenes († 254); tum pagana: Plotinus († 270), Porphyrius († 305).

B) Emendatio philosophiae antiquae per veritatem christianam: (ca. 100 - ca. 1600).

1. *Aetas « patristica »:* (fere ad primum culmen usque: S. Augustinum † 430).

Ope principiorum philosophiae tum neo-plat. tum aristot. systematice exponuntur, defenduntur et scientificè evolvuntur data revelationis christianae; Corriguntur varia sensa philosophorum circa eas omnes quaestiones quae intimius cohaerent cum datis revelationis: doctrinae de Deo, tum in se considerato, (transcendentia, personalitas,...), tum eius relationes ad mundum (creatio, providentia,...); perficiuntur variae notiones ontologicae, psychologicae, praesertim accuratius enucleandis dogmatibus trinitariis, Christologicis, de gratia, (conceptus « substantiae, persona, libertas voluntatis »,...).

Integram phil. licet nondum systematicè ordinatam habemus apud S. Augustinum (354-430): praeter theoriam criticam cognitionis vere « modernam », multa optima de psychologia, (libertas!), de metaphysica (Possibilia, problema de malo,...), de theodicaea, immo et de philosophia historiae et artis.

2. *Aetas potius conservationis* (ca. 450-800).

Magna « crisis » totius culturae per invasiones barbarorum. Tantum variae scholae commentatorum praes. Plat. Arist. (Athenis, Alexandriae, Byzantii, Antiochiae, Edessae, Damasci, Bagdad,...).

Opera phil. vertuntur in linguas alias: Latinam, interim tantum opera logica Arist. (Boethius † 524), Syriacam et inde in Arabicam, qua via demum maior pars operum Arist. praesertim, occidenti christiano tradentur.

3. *Aetas praeparationis phil. Scholasticae:* (ca. 800-1200).

Restauratio a Carolo Magno († 814) inchoata; variae scholae praes. monasticae (Chartres, S. Victor,...); varia castra philo-

sophica: « Dialectici », « Antidialectici seu Mystici », Conciliatores.

Nova methodus scientifica; « Sententiarum »; primae maiores syntheses: S. Anselmus Cantuar († 1109), Petrus Lombardus « Magister Sententiarum » († 1165).

Interim denuo floret philosophia apud Arabes, tum orientales, sedes praec. est Bagdad; eminet inter alios *Aricenna* († 1037); tum occidentales (Cordubae in Hispania): summum influxum nacti sunt per totum medium aevum *Averroes* † 1198. et iudaeus Rabbi *Moses Maimonides* † 1204. Commentantur opera praes. Aristotelis, sed in multis essentialibus propria placita immiscentes (pantheistica, agnostica).

4. *Aetas florentis scholasticae* (ca. 1200-1350).

Recensentur praecipuae causae promoventes illam novam evolutionem: pervia fiunt varia scripta Aristotelica praes. etiam eius metaphysica; novi ordines religiosi scientiarum cultores: Ordo Praedicatorum, Ordo FF. Minorum; Novae Universitates Bologna, Oxford, Colonia Agripp. (Köln), et omnium princeps Parisiis.

In illa periodo magnis ingeniis et operibus foecunda distinguere est fere tria castra:

a) Defensores traditionis praes. Augustinianae, respicientes omnem innovationem: Vetus schola franciscana (Alexander Halensis † 1245, S. Bonaventura † 1274). Dum Iunior schola Francisc. duce Ioan. Duns Scoto † 1308 sua facit essentialia capita Aristotelismi novi.

b) Novatores extremi, indiscriminatim recipientes Aristotelem, ut eum interpretati sunt Arabes: « Averroistae latini », duce Siger de Brabant,...

c) Novatores moderati, in multis emendantes et complentes Arist. sed ex internis sui systematis principiis profundius evolutis: B. Albertus Magnus † 1280, eius discipulus S. Thomas Aquinas † 1274, cuius doctrina mox evadit communis. In quo eius meritum essentialiter situm sit!

5. *Periodus occasus et novae restorationis* (1350-1600).

a) Causae occasus; characteristic illius aevi scientifici: « Nominales »; Humanismus antiquior et iunior: « Reformatores ».

b) *Renovatio*: reditur ad magnos Scholasticos; Classici Commentatores eorum: strictioris sequelae (Ferrariensis † 1529, Caietanus de Vio † 1544,...), magis independentes (Suarez † 1617,... schola nascentis Soc. Ies.).

Magnus impulsus ex Contra-Reformatione Catholica (labores Concilii Tridentini 1545-1563).

c) *Philosophia « Moderna »* (ca. 1600, ad nostros dies). praes. in Gallia, Anglia, Germania.

1. Periodus Cartesiana (ca. 1600-1750).

Characteristica generalis: duplex « emancipatio » phil. ab auctoritate et influxu Theologiae, nec minus ab influxu philos. Aristotelicae.

Praecursores tum viri scientiarum naturalium cultores (Kopernikus † 1543, Kepler † 1630, Galilei † 1642...), tum praesertim impugnationes « Reformatorum », humanistarum iuniorum (Giordano Bruno † 1600,...).

Indoles inductivo-positiva (« *Novum Organum* » a Bacon de Verulam † 1626 scriptum), et mathematica: methodus « quantitativa » applicatur.

Primus qui data illius aevi, supra indicata mentalitate, in aliquod systema unit fuit Renatus *Descartes* († 1650), « Pater philosophiae modernae »: et modo fundandi theoriam criticam cognitionis (usus dubii « methodici ») et aliquibus doctrinis metaphysicis (extremus dualismus animae et corporis, quo tollit unionem in essendo et in agendo ab Aristotele positam,...) iam novo artificiali modo ponit et solvit problema de origine cognitionis intellectualis (ideae innatae!), sic provocando ex una parte illa systemata aperte insufficientia rationalistica, Ontologismi (Malebranche † 1715): omnia cognoscuntur immediate « in Deo »; Harmoniae praestabilitae (Leibniz † 1716): nullus influxus rerum in causanda cognitione nostra, quae unice a Deo miro modo conformatur realitati; demum Idealismi Acosmistici (Berkeley † 1763) negantis realitatem mundi externi. Ex altera parte provocat reactionem Empirismi Anglici (Locke † 1704,...) unice illa cognitio valet quae clare ab experientia derivari potest: ex qua sententiarum oppositione paulatim infertur subversio omnis veritatis (Hume † 1776). Inde resultans illa vulgarisatio eversiva et reli-

gionis et ordinis politici altera dimidia parte saec. XVIII (Voltaire, Rousseau † 1777, Lessing † 1781, ...).

2. Periodus Kantiana (1781-1900).

a) *Kant* Immanuel (1724-1804) vult salvare et scientiam et fidem et moralitatem, ex illa ruina, tentando aliquam synthesim empirismi et rationalismi, sed prorsus inversa ingreditur via ac olim in fere iisdem adiunctis simile opus susceperat Aristoteles, scil. non per obiectivismum seu per aliquam philosophiam Entis (Ontologiam: ens praeexistit atque determinat et regulat cognitionem), sed per aliquem Subiectivismum, seu philosophiam rationis cogitantis ac primo constituentis ipsum obiectum (« Inversio Copernicana » in phil.).

Sic revera fit ut omnis scientia seu cognitio theoretica rerum suprasensibilium (Metaphysica intellectualistica) impossibilis dicatur; philosophia est tantum « theoria experientiae »; substituit aliam metaphysicam « practicam seu Voluntaristicam, irrationalem ».

b) *Influxus Kantii* summus: longe maior pars systematum posteriorum non sunt nisi ulterior evolutio alicuius aspectus systematis Kantii: praecipua sunt fere haec:

(1) *Variae formae Idealismi puri* seu « metaphysica spiritus » praeceuntibus immediatis discipulis Kantii (Fichte † 1814, influxu maximus Hegel † 1831, ...) sequentibus multis variarum nationum philosophis ad nostros usque dies (sic in Italia post alios sat multos Ben. Croce, Giov. Gentile, ...; in Gallia Renouvier † 1903, le Roy, et sec. quid etiam huius magister Bergson, ...; in Anglia Green † 1882, Bradley, ...; in Germania plurimi (Windelband † 1915, Rickert, Cohen, Cassirer

(2) alii potius eius « theoriam experientiae » excolunt et evolvunt: Positivismus et huic affinis Materialismus; in Gallia Aug. Comte † 1857, Taine † 1893, ...; in Anglia J. Stuart Mill † 1873, ...; in Italia Caes. Lombroso † 1909, ... Nota etiam applicationes harum doctrinarum ad historiam sive religionis (Strauss, E. Renan, ...), ad oeconomiam politicam (Karl Marx † 1883, et tota schola socialistica, bolschevistica, ...), immo ad omnem culturam (Evolutionismus);

(3) alii philosophiam religionis: Schleiermacher † 1834, a quo dein, mediantibus variis scholis protestantibus, oritur « **Modernismus** »;

(4) alii potius « metaphysicam voluntatis » substituunt huic « theoriae Spiritus »: Voluntarismus in suis diversis formis: Pessimismus (Schopenhauer † 1860, Ed. von Hartmann † 1906,...) et praes. Pragmatismus (Nietzsche † 1900, James † 1910, item Henri Bergson,...) urgent partes voluntatis sive consciae sive inconsciae in constituenda cognitione vera rerum, immo in constituenda bonitate morali actionis: verum, bonum est id quod prodest.

3) Restauratio Neo Scholastica: (Fere a medio saec. XIX.

In pugna contra hos adversarios paulatim etiam Scholae catholicae invalescunt; aliae magis *systematice* exponentes et ad nova problemata solvenda evolventes theoriā Aristotelico-thomisticā: Schola Soc. Jes. restitutae (Liberatore † 1872. Taparelli † 1862, Kleutgen † 1883,...); Schola Ord. Praed.: (Card. Zigliara † 1893, Zeph. Gonzalez † 1895,...).

Impulsum maximi momenti dederunt Litterae Encyclicae Leonis PP. XIII « Aeterni Patris » (1879) commendantes philosophiam scol., imprimis S. Thomae et ostendentes qua via possibile esset « vetera novis augere atque perficere ». Fructus uberrimi; praecipuae tendentiae et nomina.

Magis historice alii laboraverunt ad fontes et thesauros absconditos philosophiae scholasticae in dies magis in lucem ponendos. tum ut textus edant aliosque fidei codicum restituant (Praecipue scholae!), tum ut doctrinarum seu problematum ac methodi historiam texant.

4) Sub horum influxu etiam plures philosophi non-scholastici redeunt ad realismum vel tantum partialem, vel etiam integram Scholae peripateticae: « Realismus Criticus » (Brentano, Külpe,...); Realismus « Logisticus »: In Germania Husserl,... In Anglia B. Russel,... (« Neo-realismus »).

Qui conspectus simul ac ostendit vicissitudines illius ingentis conatus generis humani ad capessendam veritatem, etiam in lucem ponit influxum dominantem ipsius philosophiae in omnes campos vitae intellectualis atque culturae humanitatis.

IV. Speciatim de philosophia scholastica

nn. 10-12).

1) *Notio et characteristicam phil. schol.* ⁽¹⁾.

Phil. schol. intelligitur systema phil. ab Aristotele primo elaboratum, atque dein in multis praesertim a S. Thoma emendatum et completum, uti quoad essentialia saltem capita concordi omnium doctorum catholicorum viva traditione ad nos tros usque dies tenetur.

Characteristicam ipsius notam a) si *potius doctrinam* spectas, hanc habes: est phil. « realistica » seu entis (« res » praeexistunt menti iudicanti et normant omnem cognitionem ut mensura mensuratum); inde uti realitas est una tantum ita etiam una tantum est veritas eaque absoluta et immutabilis. Porro, tenet intelligibilitatem « radicalem » omnis entis et proin possibilitatem dandi aliquam cohaerentem explicationem scientificam rationalem totius realitatis. Omnem autem cognitionem humanam derivat aliquo modo ex experientia individuali hominis, harmonice ad id cooperantibus et sensu et intellectu; dicitur hac ratione « intellectualismus metaphysicus »: intellectus « intus legit » in datis sensuum, altius et profundius in ipsa penetrat ac experientia physica sensibilis (« meta physica ») et sic scholastica mediat seu altiori synthesi componit, utrumque superando, Empirismum purum et Rationalismum purum.

Ex hac veritatis conceptione clara etiam S. Thomas. principia aristotelica applicans ad novum ordinem (realitatis supernaturalis per revelationem acceptum), derivat essentialem et necessariam harmoniam inter « scientiam » et « fidem », utpote quae utraque ex uno fonte dimanant, nempe ex Ipsa Veritate et Esse Subsistente, a quo et intellectus cognoscens et res cognoscenda originem ducunt.

b) si *potius indolem et methodum* spectas: haec propriae sunt:

⁽¹⁾ Cf. Ehrle, Franz Kard., Grundsätzliches zur Charakteristik der neueren und neuesten Scholastik, Freiburg, 1918.

de Wulf, M., Introduction à la philosophie Néo-scholastique. Louvain 1904.

(1) Optimismus intellectualisticus sanus: ratio humana scit se posse et se debere continuo progressu et labore semper altius in res cognoscendas penetrare: inde quædam et organica evolutio. E contra extra Scholam nunc nimius pessimismus intell. (Scepticismus, Agnosticismus....), nunc exaggeratus optimismus intell. (Rationalismus, qui intellectum hum. habet pro unico fonte et norma omnis veri).

(2) Cum continuitate et perenni vitalitate vera quædam universalitas: simul magni facit « traditionem », i. e. quæ a magnis antecessoribus excogitata sunt: (absolutus individualismus extra scholam, unusquisque iterum « ab ovo » incipit!) Simul tamen nec mera « sterilis traditio », immo nil propter solam auctoritatem admittit. Sed animo omnino sereno et magno, ad omnes veros progressus (sive in re sive in methodo) attento, inquisitione critica solide peracta, quaecumque vera et bona invenerit, ea sibi vitaliter (i. e. ex intimis et altissimis sui systematis principiis) assimilât, quæ vero evidenter obsoleta probaverit ea æque vitaliter eliminat.

Haec clare mens atque animi dispositio eorum quos Schola Duces suos veneratur, scil. Aristotelis et S. Thomae, qui simul et traditionis amatores et tamen vere « Novatores » fuere.

2) *Quædam de fontibus phil. Schol.*

Nota: patet præcipuus et ultimus fons et norma semper debet esse ipsa ratio et nullo modo auctoritas. Tamen nobis inquirentibus, passim indicia pretiosa erunt quaecumque summa humanitatis ingenia de iisdem quaestionibus scriptis reliquerunt. Inde duorum præcipuorum auctorum opera breviter recensebimus, ut a limine philosophiæ usus eorum familiaris evadat.

a) *Aristoteles* (384-322): præcipua data eius vitæ; indoles litteraria scriptorum eius (alia « exoterica ») i. e. dialogi scriptis editi; plerique deperditi. Alia « didactica akroamatica » i. e. folia praelectionum quas ultimo fere decennio vitæ suæ habuit Athenis « ἐν τοῖς περιπατοῖς ».

Ratione argumenti sic distribui possunt ⁽¹⁾:

⁽¹⁾ a) *Editiones* textus originalis praesertim hae duae usu veniunt: ed. Bekker, Berolini, 1831 (jub. Academia Scientiarum Borussiae). — Ci-

(1) Scripta de *Logica*: (« Organon ») continet haec opuscula, quibus hodie in editionibus solet praemitti « Introductio-Isagoge » a Porphyrio († 305 post Chr.) scripta:

« *Kategoriai* » seu liber Praedicamentorum: de summis generibus entis.

« *Peri Hermeneias* LL. II » seu de « interpretatione », melius de iudicio, enuntiatione et de rebus in quantum enuntiantur.

« *Analytica Protera* LL. II » de argumentatione in genere, quoad formam, abstrahendo a materia eius.

« *Analytica hystera* LL. II » de argumentatione in materia necessaria, de primis principiis scientiae.

« *Topoi* » de « locis », scilicet communibus seu de Inventione: agit de syllog. « dialecticis », seu in materia probabili; ad disputandum de omni re.

« *Peri sophisticon Elenchon*: de argumentationis fallaciis.

tatur indicando, (post respectivi operis inscriptione, libro, capite), voluminis paginam, columnam, lineam: v. gr.: « Met. III. 2. 997a 15-32 »; vel « Anal. Hyst. II. 13. 96b 19-97a 12 ».

Altera: ed. Dübner, in coll. *Didot*, Parisiis, 1848-1869. (Graece et latine).

b) *Versiones usitatissimae*: latine: « Aristotelis opera omnia quae exstant brevi paraphrasi et litterae perpetuo inhaerente » expositione illustrata a *Silvestro Mauro* S. J. Ed. Bringmann, Parisiis 1886 ssq.

anglice: *The works of Arist.*, transl. into English under the editorship of J. A. Smith, and W. D. Ross, Oxford 1908 ssq.

gallice: *Aristote*, trad. en français avec des notes perpétuelles par J. Barthélemy Saint Hilaire, Paris 1879-1882.

Recentius, adhuc incompleta: in éditions « Belles-lettres », coll. Guillaume Budé.

germanice: *Aristoteles philosophische Werke* herausg. und mit Einleitungen, erklärenden Anmerkungen und Register versehen von Eugen Rolfes, Leipzig, 1920 ssq. (Felix Meiners « Philosophische Bibliothek »).

c) *Introductionem in Arist. vitam atque operam* habes apud: Franz Brentano, *Aristoteles und seine Weltanschauung*, Leipzig, 1911. — Hans Meyer, *Geschichte der alten Philosophie*, München, 1925

M. D. Roland-Gosselin, O. P., *Aristote*, Paris, 1928. (« Les grands Cours »).

2) *Scripta de philosophia (et scientia) naturali et de Psychologia*:

« Physicorum LL. VIII » — seu « physike akroasis » — (praes. quaest. de natura et eius principiis, de spatio, de motu; et quae cum his cohaerent.

« De caelo et mundo LL. IV ». (De universo corporeo, de corporeo coelesti et de quatuor elementis).

« De generatione et corruptione LL. II ». (Dum antea de « *Motu locali* », hic de « *Motu alterativo* »: qui praes. convenit mixtis ex elementis; et de iis quae requiruntur ad intelligentiam talis motus, i. e. de contactu, de actione et passione...

« Meteorologicorum LL. IV ».

« Historia animalium LL. X », aliqua anatomia comparativa.

« De Anima LL. III » (integram psychologiam exhibent et sunt maximi momenti etiam pro theoria cognitionis).

« Parva naturalia », collectio tractatum etiam psycholog. « De sensu et sensibili; de memoria; de somno et vigilia; de somniis; de longitudine et brevitate vitae; de vita et morte; de respiratione... ».

3) *Scripta de metaphysica* (nomen hoc ipse non habet, sed utitur ipse nomine « *Philosophia prima* », i. e. quae agit de primis et altissimis rerum principiis):

« Metaphysicorum LL. XIV », qui certe non sunt unum opus litterarie cohaerens, sed potius collectio eorum tractatum quae pertinebant ad eius cursum de re « metaphysica ».

4) *Scripta de ethica* in triplici forma nobis pervenerunt:

a) *De ethica individuali*: « Ethicorum *Nikomachi* LL. X: a filio suo N. collecta, agunt de fine vitae humanae, in qtm est felicitas, de huius natura vera, de virtute quae est medium ad felicitatem; de variis virtutibus et vitiis oppositis; de amicitia quae in virtute fundatur; in quo proprie est ultimatum felicitas.

« Ethicorum *Eudemi* LL. VII » (fere eadem tractantur,

« Magnorum moralium LL. II » (fere excerptum ex utroque praecedente opere.

b) *De ethica sociali*: « Politicorum LL. VIII » (est collectio

variorum tractatum de re politica: de civitatis elementis, fine, vario regimine,

« *Oeconomicorum* LL. II » (de recta constitutione domus seu familiae.

5) *Scripta de philosophia artis:*

De Rhetorica; De Poetica.

b) *S. Thomas Aquinas* (1225-1274): (1) praecipua data eius vitae:

(2) *Scripta eius sec carios respectus dividi possunt* (1):

a) *Secundum modum quo orta sunt:*

(a) *Quae potius sunt fructus magisterii*, quae et ipsa iterum duplicis sunt speciei:

a' *Lectiones*: i. e. continuatae commentationes seu interpretationes alicuius textus pro auditoribus. Sic orta sunt praesertim:

Commentarii: tum « in 4 libros *Sententiarum* » Petri Lombardi, qui tunc temporis erant libri usualis textus pro studiis theologicis et philosophicis:

tum in *Plures LL. Sacrae Scripturae*, utriusque testamenti.

b' *Disputationes* tunc in usu in variis disciplinis: sunt duplicis generis:

Ordinariae: octavo vel decimoquinto quoque die, modo continuo tractant uberius et profundius quaestiones maioris momenti, quae dein maiori ordine digestae eduntur sub nomine: *Quaestiones disputatae*.

Extraordinariae: quae solebant haberi tempore Adventus et Quadragesimae, de rebus variissimis, quae animos movebant; inde nomen: « *Quaest. Quodlibetales* ».

(1) *Primam introductionem in S. Thomae vitam atque operam invenies apud:*

M. Grabmann, Thomas von Aquin, Eine Einführung in seine Persönlichkeit und Gedankenwelt, Kempten-München, 1917⁸.

« *S. Tommaso d'Aquino* » (Pubblicazioni della Università cattolica del S. Cuore) Milano 1923.

Profundiores intelligentiam ipsius dabunt: *E. Gilson*, Le Thomisme, Introduction au système de St. Thomas d'Aquin, Paris 1923. — *A. D. Sertillanges*, St. Thomas d'Aquin, Paris 1924⁴, 2 vol.

Chronologia

praecipuorum operum S. Thomae Aquinatis.

I. *Prima Periodus Parisiensis (1252-1259):*

1. Opuscula varia, praesertim { De principiis naturae
De ente et essentia.
2. Commentarius in 4 ll. Sententiarum (1254-1256).
3. Quaestiones disputatae: De Veritate.
4. Quodlibetales: Pars Quodl. VIII-IX.

II. *Prima Periodus Italica (1259-1268):*

1. Summa contra Gentiles (ca. 1260).
2. Maior pars Commentatorium in S. Scripturam.

{	Physicorum VIII.	Romae
	Metaphysicorum XII.	Orvieto
		Viterbo
	Praef. Stud. in S. Sabina (Romae).	
3. Commentaria in Aristot, in ll. { De anima III.
Ethicorum X et Politicorum IV.

(b) *Quae extra occupationem scholarem composuit; huc pertinent praesertim:*

Utraque summa: (Totius Theologiae; et S. Contra Gentiles;

Varii Commentarii in Aristotelem, qui eum fere per totam vitam occuparunt, et ostendunt clare tum factum Arist. revera fuisse proprie eius Magistrum principalem; tum partem quem philosophia Aristotelica in eius tota opera habuit.

Varia Opuscula: quae data occasione sive ad vigentes controversias dirimendas, sive rogantibus fratribus de variiissimis quaestionibus componit.

- b) *Secundum ordinem chronologicum* ⁽¹⁾ qui respectus est omnino *magni momenti* praesertim in iis rebus ubi S. Auctor aliquam evolutionem suae doctrinae passus est; quae quam multae sint elucet ex illa litteratura *Concordantiarum*, quae vel iam eo vivente vel immediate post eius mortem in lucem prodiit.

Sic ex ipsa quaestione chronologica soluta, optime habemus *S. Thomam sui ipsius interpretem*: quia fere semper vel Commentarii Ar. vel Quaestiones Disp. determinati temporis sunt quasi fusior et profundior inquisitio in illas quaestiones, quas eo tempore in Operibus systematicis praecise tractat, ubi locus talibus digressionibus ob concisionem scholarem non erat.

- c) *Sec. momentum et partes quae singulis competunt intuitu totius operis Aq.*

a) *Summa totius theologiae* ⁽²⁾: seu breviter « Summa Theologica » est certe opus eius maximae comprehensio-

⁽¹⁾ *De genuinitate et chronologia operum D. Thomae* his ultimis annis praesertim egerunt: *Mandonnet, O. P.*, *Des écrits authentiques de S. Thomas d'Aquin*, 1910.

M. Grabmann, Die echten Schriften des hl. Thomas v. A., Münster 1920.

⁽²⁾ Speciatim in « Summam Theol. » inducunt: *M. Grabmann, Einführung in die Summa Theologiae des hl. Thomas v. A.*, 1928². (Cuius etiam datur versio gallica, hollandica...

A. Masnoro, Introduzione alla Somma Teologica di S. Tommaso d'Aquino, Torino 1919.

nis, omnino cohaerenter et systematice exponens integram eius doctrinam Theologicam simul cum fundamento philosophico. — Praeterea est ex ultimis vitae suae temporibus, ita ut sit opus et maturissimum et continens definitivam eius sententiam in pluribus rebus.

b) *Summa contra Gentiles*, vel etiam sic vocata « *S. Philosophica* » quia ex ipso fine operis praesertim insistit in evolvendis principiis philosophicis quae subsunt Religioni Christianae.

c) *Quaestiones disputatae* et *Opuscula* et Imprimis etiam *commentaria in Arist.*: sunt potius liber magistri, inquisitiones speciales et profundiores in quasdam quaest. summi momenti. Ibi inde quaerendum erit fusior explicatio eorum quae in « Summis » desiderantur ⁽¹⁾.

3) *Regulae quaedam de sana textuum interpretatione*:

a) Ipsi textus inspiciendi sunt, quid revera dixerit auctor, et non quid forte potuit dicere; et quidem textus originarii non corrupti.

b) etiam *contextus* attendatur, quaenam praesupposita auctori problema suum suggerant, quaenam eum in re solvenda considerationes moveant...

c) immo singuli textus, in quantum fieri potest, sub luce et ad analogiam *totius doctrinae* auctoris intelligendi sunt.

4) *Quas partes auctoritas generatim et speciatim auct. S. Thomae in philosophia habeat*:

a) in genere: (1) Retinendum est illud quod ipse S. Doctor saepe urget: « in philosophia *ultimus locus* auctoritas »;

⁽¹⁾ Quoad citandi modum haec: « Summae Theol. » indicatur *Pars* (I, I^a II^{ae}, II^a II^{ae}, III, Suppl.), dein *Quaestio* (q.), dein *articulus* (a.) et si occurrit etiam huius ulterior indicatio (c. = corpus; ad l. = ad solutionem primae obiectionis). Ita v. gr. S. T., I. q. 16, a. 2, ad 3.

De Quaest. Disp. etc. similiter indicatur, post titulum, quaestio, art....

De « *Summa contra Gent.* » indicantur Liber et caput; de *Comment. in Arist.*: Operis inscriptio, liber, lectio.

De *Comment. in LL. Sent.*: indicatur Liber, *Distinctio*, huius quaestio, articulus...; v. gr. II Sent., dist. III, q. 3, art. 2 sol.

primus autem ipsa ratio. « Auctoritas tantum valet quantum probat ».

(2) tamen levis animi signum esset non magni facere quae tanta ingenia praestiterunt.

(3) in his autem sequendis, bene distinguendum est quid *ipse* Doctor, quid demum eius interpretores forte post saecula dixerint, praesertim si de rebus controversis agitur. — Item dist. quid ipse *ex professo de aliqua* quaestione agens, quid e contra tantum incidenter dixerit; — Immo quid ipse asseruerit *per modum Theseos*, quid tantum per modum argumenti; (haec enim aliquando poterunt esse valoris tantum relativi!).

(4) Sed etiam si quid explicite et per modum theses tenet, *non ex hoc solo* facto res pro philosopho etiam decisa est, nisi ratio reflectens perspexerit quoque rei veritatem: philosophi est « scire », non ultimatum « Credere ».

(5) Si proin rationabile est, instituto examine, grato animo probare solutiones vere definitivas, quas in multis quaestionibus iam invenerunt, tamen in pluribus etiam rebus progressus intellectualis remanet possibilis: Auctores illi « potius pharus, quam meta ».

b) Speciatim de auctoritate S. Thomae iuxta documenta Ecclesiae.

(1) Ecclesia *insistit in commendando singulari prorsus modo* S. Thomam, ut nostro aevo sana ac fortis demum restituatur philosophia. Praecipua documenta hac in re: *Leonis PP. XIII* litterae encyclicae « Aeterni Patris » (1879); *Pii PP. X* motu proprio « Sacrorum antistitum » (1 Sept. 1910) et « Doctoris Angelici » (29 Iunii 1914), et approbatio illarum 24 thesium quae continent S. doctoris « principia et pronuntiata maiora »; Benedictus XV in Codice Iuris Can. 1366, § 2 « ... omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia eaque sancte teneant ». — Pius PP. XI denique in encyclicae « Studiorum Ducem » (1923).

(2) Tamen simul expresse illam libertatem inquisitionis atque iudicii quae est philosophiae proprium, omnino vult etiam in posterum incolumem remanere: ita Benedictus XV, motis de vi obligatoria illarum XXIV thesium dubiis, respondet. eas proponendas, non imponendas esse.

et Pius XI in citata encyclica, allatis illis canonis indicati verbis, ita ea authentice interpretatur: « Sanctum igitur unicuique eorum esto quod in Codice iuris... At ne quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est eam sequi sententiam, quae sibi verisimilior videatur ».

Sic apparet: Ecclesia, etsi propter singulares prorsus dotes Doctorem Angelicum in doctorem communem et studiorum ducem assumpserit, his documentis de facto non intendit mere auctoritative Imponere ullam thesim, ullam perimere quaestionem controversam.

De quaestione iuris (quid possit Ecclesia hac in re), plura invenies in tractatu de Ecclesia.

II. De universa logica

13-16).

1) *definitio eius* et nominalis et realis (13).

Claritatis causa adde haec:

sunt: operationes mentis: actus interni conscii seu psychici, cognoscitivi, superiores seu immateriales; exempla:

<p>a)</p> <p>Obiectum
MATERIALE
Logicae</p>	<i>in his dist.</i>	1) Subiectum cogitans, 2) actum cogitandi, ut est talis processus vel affectio vel forma accidentaliter modificans Subiectum: (Conceptus subiective, entitative spect). 3) Id quod cogitatur eo actu: actus obiective seu repraesentative sumptus. 4) Obiectum sen « res » (forte extra mentem existens), quam intendit haec mea cogitatio obiective sumpta, cuius vult esse repraesentatio. 5) termini seu verba quibus exprimo hanc meam cogitationem de illa « re ».

accuratius determinatur { 2. quod est obi. Psychologiae.
differentia inter { 3. quod unice est obi. Logicae.

NB. Sic etiam ab aliis scientiis affinibus distinguitur: a Scientia Grammaticae, quae unice de 5. agit, de lingua, quae intime connectitur cum cogitationibus per verba significandis.

a metaphysica seu philosophia reali, quae de rebus in se independenter a mea cogitatione existentibus agit.

est: dirigere, normare illas cogitatione ut revera per ipsas finis naturalis activitatis intellectualis, scilicet cognitio vera attingatur.

<p>b)</p> <p>obiect
FORMALE</p> | <p>et hoc sub duplici respectu
(ad invicem subordinanda):</p> | <p>ad obtinendam: 1. <i>Rectitudinem cogn.</i> - <i>Dialectica.</i>
 et hac mediante ad obtinendam cognitionis quoque <i>Veritatem</i> sen <i>Valorem obi.</i> - <i>Critica.</i></p> |
|-------------------------------------|---|--|

2) *Ordo in historia scientiarum*: primo est scientia de « rebus », dein demum, occasione errorum ac difficultatum (« ex Eristica ») oritur « scientia de scientia ipsa »: Logica.

3) Inde etiam et *necessitas* (relativa!) ipsius Logicae et *specialis difficultas* ipsius dignoscitur: scientia « reflexa », de « ente rationis », de « secundis intentionibus ».

4) Inde intelliguntur *variae eiusdem Divisiones*: Log. naturalis - artificialis; utens - docens; ut est ars - ut est sententia.

Iam de prima parte Log. quae procurat cognitionis meram *rectitudinem*.

III. De dialectica ⁽¹⁾

(16-25).

1) *definitio*: (16); inde eius obiectum mat. et formale.

2) *Obiectum formale* « illa rectitudo » accuratius declaratur:

(1) Praeter varia manualia lingua latina conscripta, inter quos pro Dialectica commendatur praes. Salvator Tongiorgi, S. J., opera quoque in variis linguis modernis edita adiri possunt:

Coffey, P., The science of Logic, 2 vol. London, 1918.

* Joseph, H. W. B., An Introduction to Logic, Oxford, 1916².

Joyce, S. J., Principles of Logic, London, 1926³.

Lahr-Picard, Cours de philosophie, Paris 1920²³.

Mercier, D. Card., Cours de phil. I. Logique, Louvain 1922⁷.

Maritain, J., Eléments de phil. II. Petite Logique, Paris 1923².

* Goblots, E., Traité de Logique, Paris 1918.

Stöckl-Wchlmuth, Lehrbuch der Phil., Mainz 1905².

Hagemann-Dyoff, Freiburg 1905⁷.

Geyser, Jos., Grundlagen der Logik und Erkenntnistheorie, Münster 1909.

Honecker, M., Logick, Eine Systematik der Logischen Probleme, Berlin-Bonn 1927.

* Sigwart, Chr., Logik 2 Vol. Tübingen, 1921⁴.

Balmes, J., Curso di Filosofia elemental, 1847 (Logica).

Izquierdo,

Profumo, L., Corso de Filosofia elementare, II. Logica, Torino.

Sario. Logica raziocinativa e induttiva e storia della Logica, Roma 1907³.

indoles typica cognitionis humanae: « ratio » in oppositione ad « intellectum »; inde laboriose (dividendo et componendo) procedimus ad res distinguendas, definiendas: quomodo debeo in tali labore procedere ut ordinate, expedite, sine erroris admixtione perveniam ad bonas definitiones. — Dein ex paucis immediate cognitis, debemas eruere quam plurimas novas cognitiones: iterum ad hoc debeo scire quaenam inter has cognitiones vigeant obiectivae relationes, quaenam alias contineant, quomodo legitime erui possint... Ergo curat Dialectica ut in variis illis operationibus (ad analogiam fere cum variis operationibus quas mathematicus facit addendo, varie combinando determinata data!) illae obiective vigentes relationes fideliter *sercentur*, ne, ut ita dicam, error calculi irrepāt: a. v. curat ut veritas mere servetur, *si* singula elementa combinanda in se vera erant; *utrum* data illa sint vera, de hoc non curat Dialectica, sed abstrahit ab hoc ulteriore respectu, eumque relinquit Criticae.

Ad hunc finem obtinendum Dialectica recenset varias ultimas species illarum « operationum mentis » seu melius cogitationum obiective spectatarum. Solent autem numerari tres: ad ipsas interim distinguendas, apte exordium facis ab externa verbali earum expressione:

(1) cogitatio elementaris sensum plenum exhibens: propositio, corresp. *Iudicium*;

(2) huius singula elementa in quae resolvitur et quibus coalescit, quae de se sunt quoad sensum incompleta: termini, *Notiones*;

(3) propositionum seu iudiciorum variae ad invicem combinationes in ordine ad novas cognitiones inveniendas: discursus, illatio, *Ratiocinium*.

Has nunc singillatim inspicit ut intimam earum naturam atque structuram logicam inveniāt, earum item proprietates sive absolutas sive relativas et leges mentis seu cogitandi inde emanantes eruit atque systematice ordinat.

Inde tres partes tractatus secundum tres has quas pro varia functione logica distinguimus « operationes ».

PARS I.

De notionibus

(25-74).

N. B. — Divisionem et ordinem materiae cf. Auct. pagina 16.

1) *Notionis natura logica*, spectata eius munere et partibus in toto cognitionis processu: « notificare », « determinare ». « de-finire » res.

a) quomodo ratio nostra discursiva perveniat ad « rem » (prorsus nobis ignotam) primo cognoscendam: « dividendo » i. e. resolvendo in notas de se communes cum aliis rebus, mihi iam aliunde notis, et iterum « componendo » seu reconstituendo ex illis quasi fragmentis vivam obiecti unitatem.

b) haec similitudo obiecti expressa in mente cognoscente dicitur notio; (alias quoque denominationes habes: idea, conceptus, verbum (mentis), terminus, simplex apprehensio; quid unusquisque adsignificet!

c) inde habes quid intelligatur ideae obiectum *materiale* (« res » uti est in se cum omnibus suis notis.) et *formale* (illa nota vel complexus earum rei notarum quae hic et nunc repraesentantur). — « Comprehensio » notionis est praecise ille complexus notarum.

d) inde actus quo obtinetur demum « notio » intime connectitur cum aliquibus aliis actibus:

(cf. n. 27)

attentio,

comparatio

reflexio (hic de ontologica refl.)

abstractio: qua mens ex duobus vel pluribus natura sua coniunctis unum sine altero considerat; aliae non negantur, sed tantum hic non considerantur: « Abstrahentium non est mendacium ». Sed denotat essentialem imperfectionem cognitionis omnis humanae.

e) hac indole « abstracta » (scil. a notis individuantes et reali existentia) idea seu notio etiam clare distinguitur a

sensatione, et a phantasmate, quod exhibet rem cum sua « concretionem » seu undequaque determinatione ultima.

N. B. — Est quidem semper phantasma praerequisitum ad ideam concipiendam (nil in intellectu quod non fuerit in sensu, intellectus in phantasmate cognoscit, nam mundus ille idealis, intelligibilis non in se subsistit, sed tantum in rebus sensibilibus, ex quibus hauriri debent ideae) et etiam concommitat ideam: tamen maxima distantia et disproportion inter utrumque.

f) etiam cum hac indole abstracta cohaeret quod idea de facto dici possint de pluribus rebus, seu quod habeant aliquam « extensionem »: quae est capacitas ideae plura vel pauciora obiecta repraesentandi, quia id quod exhibet in illis omnibus verificatur.

g) Comprehensio autem et extensio ideae se habent ratione inversa: crescente comprehensione minuitur extensio, et quo minor comprehensio fit, eo maior evadit extensio.

2) *Notionum secundum varios respectus divisiones*: notiones sunt variissimae, etiam secundum proprietates logicas (quibus diversimode negotio cognitionis inserviunt). Quae tamen varietas non aliquid chaos, sed potius mirum importat et fundat ordinem (mundum intelligibilem); quinam sunt varii illi respectus et proprietates? ut ex illis perspectis aptius dein regulas rectae cogitationis inferre valeamus.

En schema divisionum usualium:

1) *Si secundum Comprehensionem spectatur, dividitur:*

		i. e. invenione hunc complexum notarum iam quasi			
a) ratione		praeformatum, vel debeone illum primo compo- nere?			
originis:		primitiva (intuitiva)			
		dividid:	factitia, quae		
		{ vel arbitraria, vel discursiva (abstractiva).			
b) sec. perfectionem qua repraesentat suum obiectum:					
A) Mere Abso- lute secun- dum se consi- dera- ta	du- plici	a') sufficitne idea data ad disting. obiectum a quolibet alio, immo ad ipsum inse perfecte exhibend?			
		sic vel	obscura	{ incompleta tt. completa . . non-compr.	
			{ distincta . confusa tt.		{ comprehensiva non-compr.
	sensu	b') repraesentatne rem per notas ex ipsa re desumptas vel per notas ex alia re mutuatis?			
		sic vel	propria (ex propriis)	{ propria ex communibus).	
			analogi		
	c) sec. structuram (maiorem vel minorem compositionem) com- prehens:				
	dupli- citer	a') idea	simplex (aliud: idea « entis simplicis »!)	{ composita.	
b') idea		concreta: « forma cum subiecto habente formam »	{ abstracta: forma sine subiecto.		

Dicuntur haec { ratione ordinis acquisitionis: Univ. DIRECTA, Primae-
Intentionis.
ratione muneris in scientia: Univ. REALIA, METAPHY-
SICA.

Quinam sint: (36).

(b) Ut autem tales distributiones veram utilitatem pro scientia babeant, debent illa praedicata, «id quod» res sunt vel esse possunt, etiam «quasi *Ponderari*», discernere oportet ea quae vere essentialia sunt tali classi rerum, quatenus e contra salvis illis rebus modo adesse modo abesse possunt.

Ad hoc praestandum quaeruntur «conceptus systematisationis» i. e. exprimentes «*modum quo*» talis nota alicui classi entium, vel alicui comprehensioni conveniat: tales «modi praedicationis» vocati sunt *Praedicabilia*, graece «*Kategoroumena*».

Dicuntur { ratione originis: Univ. REFLEXA, seu SECUNDAE INTEN-
TIONIS.
ratione muneris in scientiis: Univ. LOGICA.

Quinam sint; et cur tt. haec quinque. (37).

c) Applicatio huius doctrinae: de subordinatione generum et specierum in ordine ad scientificas systematisationes, definitiones. (Arbor porphyriana) cf. Auct. nn. 39 ssq.

Item de «ascensu», «descensu»; de «contractione conceptus ad inferiora»; de «gradibus metaphysicis». (40).

3) *De terminis, notionum signis* (nn. 44-63).

a) In genere de *intima connexione inter notiones* (immo generatim cogitationes) *et verba* seu linguam generatim, sive intelligantur verba externa (ore prolata vel scriptis consignata) uti sunt medium ad communicandas cogitationes nostras aliis hominibus, sive — et hoc munus iam prius est — verba interna, uti inserviunt ad cogitationes nostras insensibiles, fugitivas redigendas in formas sensibiles ac durabiles.

Cogitatio sibi creat linguam tanquam instrumentum illudque suis finibus, suae vitae atque progressui accommodat. (Inde etiam magnae partes linguisticae pro studio culturae atque ingenii proprii populorum).

b) Explicatur intimius *natura illius connexionis*: verba sunt *signa* notionum:

		non « naturale »	
	« Quod » prius	{	« manifestativum » conceptum
	cognitum		
et	{		{
quidem		non « quo » for-	
signum		male	

c) *Pro logica interest unice* scire utrum semper perfectus parallelismus vigeat inter notiones et earum signa verbalia, vel e contra intercedat variabilitas vel multiplicitas in significando; inde necesse est has diversitates recensere, quia ex illis non consideratis facilius possent oriri multae incorrectiones, confusiones, errores.

Hoc fine aliquae divisiones terminorum traduntur, quae non respondent divisionibus notionum; dein conspectus de vario usu (suppositione) term.

4) *Conspectus de Divisione:*

		<i>Quid:</i> illud quod actu in se, realiter seu indep. a mentis operatione est unum constans partibus realibus		
		quae partes	vel physicae: realiter distinctae. vel metaphysicae: tt. ratione cum fundamento in re distinctae.	
Di- visio	a)			
	totum attuale (reale) (compre- hensionis)	(1)	aliud totum essenziale: uti	
		tot.	constat part essent.	
		per se.	aliud tot. mere integrale,	
		dist.	quantitativum:	
				{ phys. metaph. homog. heterogen.
			(2)	v. gr. totum artificiale, morale, aggregationis.
			per accidens	vel totum coalescens ex essentia et accidentibus realiter dist.
	b)	est: quod non actu in se (in ordine ontologico) est unum, sed quod per modum unius a mente cogitatur:		
Logicum (Potentiale) (extensionis)				
		eius partes (extensionis) dicuntur	subiectivae	
			potentiales	
		« inferiora » eius.		
<i>NB.</i> Cum hoc non confund. totum virtute, potestativum: v. gr. anima, essentia unica, tamen virtute, operativa vi multiplex (intellectiva, sensitiva, vegetativa).				

5) *Definitionis schema:*

nominalis: communis, privata.

Def.	<i>realis</i>	essentialis	{ physica: enumerans partes physicas metaphysica: enumerans partes rei metaph.
		descriptiva:	{ ex « propriis », ex accidentibus logicis.
			causalis: enumerando causas rei externas.
		genetica:	

PARS II.

De iudiciis et propositionibus.

1) *De natura iudicii et propositionis*: Iudicium sumi potest tripliciter:

a) *Subiective seu psychologicae*:

(a) est actus distinctus:

et a binis apprehensionibus,

et ab earum inter se comparatione,

et a perspicientia identitatis (diversitatis).

(b) variae usitatae definitiones et denominationes: (74).

(c) in quo ergo intima essentia, actus iud. (psychol. spect.): variae theoriae *psychologicae* de natura iudicii:

(1) Synthetica: essentia esset aliqua compositio (συν-
πλοκή. Arist.).

(2) Analytica: essentia esset aliqua resolutio, decompositio.

(3) Synkatathetica: essentia esset aliqua mera affirmatio. (Stoici et theor. voluntaristae).

b) *Obiective seu logice*:

(a) eius *notio*:

(b) eius *elementa essentialia*:

(1) *materiale*: duae ideae (obiectivae) — mater. remota,
perceptae ut identicae (diversae) — mat.
proxima.

(2) *formale*: copula: quid sit;

duplex functio $\left\{ \begin{array}{l} \text{referre P ad S,} \\ \text{affirmare P de S.} \end{array} \right.$

(c) *Sensus praedicationis* quis sit: theoriae *logicae* de natura iud.

(1) unice attendentes comprehensionem: theor. *Qualificationis* seu identitatis.

(2) unice attend. extensionem: theor. Quantificationis, pure Subsumptionis.

(3) utrumque respectum organice unientes: ita ut *primarie* attendatur *comprehensio* (P est aliqua nota verificata et contenta in comprehensio totum S), quae propter correlationem quae inter comprehensionem et extensionem viget, eo ipso post se trahit etiam respectum extensionis: inde theor. Inhaerentiae seu attributionis subsumptivae.

Inde asseritur identitas (diversitas) *realis* inter P et S; sed de se sufficit id. mere obiectiva, non requiritur etiam formalis.

(d) *nota* de « iud. relationis », quae essent irreductibilia ad iud. inhaerentiae (cf. LACHELIER, *Etudes sur le syllogisme*, pag. 39 ssq.; item B. RUSSEL,...).

c) *Grammaticaliter*: ipsa verbalis expressio iudicii logice sumpti (uti terminus est signum notionis).

(a) *quid* sit: oratio perfecta enuntiativa.

(b) est *revera aliud* ac iudicium log.

(c) eius *tria elementa* necessaria: (*nota* de iud. existentialibus, et impersonalibus).

(d) *ordo* elementorum:

(1) *naturalis*: (resultat ex ipsa theoria praedicationis).

S comprehensione maius, extensione minus quam P.

N. B. Per accidens S comprehensione et extensione aequat P in definitione. (Reciproca!)

(2) *innaturaliter ordinatae* dicuntur, si relatio compreh. et extens. inverso modo sese habent.

2) *Varii respectus divisionis propositionum*:

a) *Spectato numero enuntiationum*:

simplex, composita et hoc	{	vel plura P de uno S
		vel ratione materiae
		vel de pluribus S unum P
		vel plura P de pluribus S
		vel ratione formae: copula « modificata »: non tantum indicat factum P conv. (disconv.) S, sed simul indicat « modum quo »

b) spectata *qualitate essentiali* prop. (83).

Affirmativa - negativa.

N. B. Summi momenti: quae sit *quantitas P* in prop. affirmativa, quae in negativa, eruitur ex applicata iterum theoria nostra praedicationis.

c) spectata *quantitate* (N. B. Unde determinatur prop. quantitas) Universalis, particularis, singularis, indefinita.

NB. « singularis aequivalet universali »;

« indefinita aequivalet	}	singulari si suppositio est materialis,
		logica vel absoluta.
	}	communi, si secus.

d) spectatis *quantitate et qualitate simul*: (n. 86) A. E. I. O.

e) secundum *ipsam enuntiationem* (formaliter sumptam).

enuntiat unice factum nexus illius vigentis } vel inter S et P si de categoricis,
 } vel inter unam et aliam affirm. si de hypotheticis,

quaenam: enuntians mere relationem inter terminos

simplex: unum P de uno S.

(1) Abso- luta seu de Ines- sett.	cate- gorica	dist.	composita	aperte comp. . . .	{	copulativa, adverstiva, relativa, causalis.
				occulte comp. (expo- sitor)	{	exclusiva, exceptiva, comparativa, reduplicativa.

enuntians relationem inter unam et aliam assertionem.

- (1) condicionalis: unice nexus dependentiae inter duas prop.
- Hypo-
tethica { (2) disiunctiva: dicit impossibilitatem 2 enuntiationum inde necessariam veritatem unius, sed indeterminate.
- (3) coniunctiva: meram impossibilitatem: non simul verae.

quaenam: simul etiam exprimit « modum » quo viget ille nexus superius indicatus.

- (1) notio accurata prop. modalis.
- (2) quinam illi modi; cur tantum quattuor.
- Mo-
dalis { spec. { (3) unde diindicatur { qualitas, { cur de se singularis.
 { harum prop. { quantitas { quo sensu universalis.
- (4) tres modales vere compositae.

cur non etiam illa « mod. possibilis ».

NB. de propositionibus *Complexis*: { prop. principalis.
 quaenam, earum resolutio (1) { pr. incidens . . . } restrictiva.
 { explicativa.

PARS III.

De illatione et ratiocinio.

1) *Nexus*: relationes inter propositiones vigentes ducunt ad novas prop. ut veras, ut falsas inveniendas: seu ad illationes, discursus, ratiocinia. — De magnis partibus quas hae operationes in tota vita cognoscitiva hominis habent.

2) Illationis *Notio*: operatio qua mens ex una propositione (vel ex pluribus inter se sec. certas leges ordinatis) aliam novam infert.

3)	Illat. Ele- men- ta:	expressa:	materialia:	prop. ex qua vel quibus	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ante cedens,} \\ \text{praemissae.} \end{array} \right.$
				infertur	
				pr. quae infertur: consequens, conclusio.	
				formale: ipsa connexio prop. <i>ri cuius seq.</i> : consequentia	
		latentia:	praesert.	sunt aliqua principia, axiomata, seu	$\left\{ \begin{array}{l} \text{entis} \\ \text{et mentis,} \end{array} \right.$
	leges generales				
	princ. identitatis,				
	princ. (non-) contradictionis,				
	princ. exclusi tertii medii,				
				princ. rationis sufficientis (logicae).	
		horum immediatae applicationes: canones communes argumentationis.			

4) *Speciatim de illis principiis et eorum immediatis applicationibus*:

a) de principiis primis singillatim consideratis:

- (1) *Principium identitatis*: « A est A »: omne subiectum est praedicatum sui; seu id omne quod est in subiecto (ut aliqua eius nota) de eo praedicari potest.

Vel *negative* expressum: « A quod non est B, non est B » id est: id omne quod in subiecto non est, nequit de eo praedicari.

- (2) *Principium contradictionis*: « A quod est A, non est simul etiam non-A »: idem nequit simul esse et non esse; iudicia contradictoria nequeunt esse simul vera; sed alterutrum debet necessario esse falsum. Inde ex veritate unius infertur falsitas alterius.

Num fortasse possunt esse simul falsa? Hoc vetat.

- (3) *Principium exclusi tertii* (medii inter esse et non esse). Duo contradictoria nequeunt esse simul falsa, quia inter « pertinere ad ea quae sunt P » et « pertinere ad ea quae sunt non-P, seu quae non sunt P » non concipitur tertium quid intermedium sed necessario quaecumque nota pertinet aut ad « esse P » aut ad « esse non-P »; inde ex falsitate unius sequitur veritas alterius.

- (4) *Principium rationis sufficientis* (de hoc postea plura!)

Pro Logica tt. hoc: Propositio aliqua tunc tantum ex aliqua alia ab ipsa diversa, deduci potest, si in ipsa aliquo modo continetur. (Ratione comprehensionis et extensionis terminorum utriusque, qui ad invicem sibi subiiciuntur).

His principiis nituntur illi canones, qui normant veritatem argumentationum.

b) de illis applicationibus seu canonibus argumentationis bonae (127 sq.):

- (1) *Ex vero non sequitur nisi verum*, nunquam autem falsum.

Ratio est: quia secus idem esset sibi identicum et simul non identicum; nam conclusio tantum explicite dicit quod iam implicite dictum erat. Hoc enim unice legitime eruitur, quod aliquomodo implicite inest in antecedente: iamvero eo quod aliquid explicite dicatur.

quod antea vere, licet tantum implicite dictum fuit, manet quod erat *-verum*.

Inde semper supposita secus *rectitudine* illationis si aliquod consequens falsum, necessario debet aliquid falsi inesse antecedenti;

Inde recte: *falsum consequens, ergo falsum antecedens*, non autem vice versa, nam:

- (2) *Ex falso tum verum tum falsum* erui potest: inde non valet: verum consequens, ergo et antecedens.

Seq. p. *Falsum*:

a) exempla: homo est asinus, ergo quadrupes. — Anima est lapis, e. gravis.

b) ratio patet: in antecedente insunt illae notae disconvenientes S, inde erui possunt.

Seq. p. *verum*:

a) exempla: homo est asinus, ergo animal. Lapis est immortalis, anima hum. est lapis. e. immortalis.

b) ratio: falsum nunquam totaliter falsum, aliquae notae quae insunt in antecedente possunt de facto subiecto convenire.

- (3) *Quidquid stat cum antecedente stat etiam cum consequente*; sed non vice versa.

a) exempla: stat: « Petrus est homo, ergo animal »; cum antecedente sociabile est nota haec: « est bipes »; ergo etiam stabit cum consequente: possum etiam dicere: aliquod animal est bipes.

b) ratio: secus de facto ex vero posset sequi falsum; nam nota notae est nota rei; i. e. quaevis nota sociabilis cum re, erit et sociabilis cum notis quae in re sunt, et proinde etiam sociabile consequenti, quod nil aliud est nisi una aliave nota rei, explicite expressa.

Nullo autem modo vice versa: nam si stat: « animal » et « est quadrupes », nullo modo sequitur quod et simul stabit: est homo, ergo etiam quadrupes.

- (4) *Quidquid pugnat cum consequente, pugnat etiam cum antecedente*, sed non vice versa.

a) exempla: Omne vivens est mortale, atqui spiritus est vivens, e. mortalis.

Cum consequente « mortale esse » pugnat, seu insociabile est « incorruptibile esse ».

Ergo, dico, etiam pugnabit cum antecedente: et revera cum illo vivente quod est spiritus, sociari potest et debet « est incorruptibile »; et proinde pugnabit haec nota cum illa Maiore sic universaliter posita: *omne vivens est mortale*.

b) ratio: secus falsum e vero. nam totum consequens est implicite in antecedente, nec ibi aliquid esse valet quod non sit sociabile cum antecedente.

Neque hic vice versa: nam si cum hoc antecedente « est homo » pugnat hoc « est quadrupes » — non etiam pugnabit ideo cum consequente « est animal ».

Nota. Haec melius intelliges si cogitas de his quae dicuntur *de illatione affirmativa a termino inferiore ad superiorem*, et *negativa a termino superiore ad inferiorem*.

Nam revera *Antecedens* se habet semper ut terminus inferior, qui implicite continet ut terminum superiorem, *Consequens*, ut partem suae comprehensionis.

Consequens vero se habet ut superior, qui nullo modo includit inferiorem.

(5) *Ex contradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis:*

Ratio: quia secus non quidquid pugnat cum consequente pugnaret cum antecedente.

Exemplum: « homo est asinus. ergo irrationalis »: — valet: « est rationalis ergo non asinus ».

6) *De illationum variis speciebus:*

a) alia est *immediata*: scil. si nexus unius prop. cum alia est adeo perspicuus ut mens sola attentione (sine termini tertii adminiculo) videat alteram in altera contineri. ab ea respui. vel utcumque cum ea connecti.

b) alia est *mediata*: si demum comparatione facta cum aliquo alio tertio termino, vel ut consequens adpositionem alius relationis, relatio inter dictas propositiones detegitur.

Ad *a)* de *illationibus immediatis*: duo casus distingui possunt:

(1) de illat. immed. inter propositiones quae *eosdem terminos* (eandem materiam) habent:

(*a*) *praenotanda*:

(1') Indicatur harum illationum *utilitas et usus* praecipuus.

(2') Iam vero in talibus propositionibus, *duplex casus* est possibilis:

(*a'*) termini illarum prop. etiam in antecedente et et consequente eandem sedem et functionem logicam retinent, et mutatur unice eorum qualitas et quantitas: tunc habemus illationes (1) *ex oppositione*, (2) *ex aequipollentia* prop.

(*b'*) termini, secus iidem manentes, mutant suam sedem et functionem log.: tunc habemus illationem (3) *ex conversione* prop.

(*b*) *singulae species* recensentur:

(1') illationes *ex oppositione* prop. (n. 104 ssq.). Oppositio quid et quotuplex quatenus ibi illationes ex singulis valeant.

(2') illationes *ex aequipollentia* (n. 116). Regula illationis: ex conceptu, aequipollentes prop. sunt necessario aut simul verae aut simul falsae.

(3') illationes *ex conversione* prop. (n. 119).

(2) de illat. immed. inter prop. quae *diversam materiam* habent (diversis terminis diversa exprimunt). Usu veniunt praesertim hi tres casus:

(*a*) Illatio *a Praedicato ad Praedicatum*: haec nota: Praedicatum imprimis sumitur sec. suam comprehensionem: iamvero quivis terminus « inferior » (si ipsum ponimus in sua « arbore Porphyriana », explicando et ordinando singula elementa comprehensionis quae implicite continet, et forte addendo adhuc differentias posteriores ad infra) continet implicite omnes notas, differentias successivas « superiores »; non autem etiam inferiores; sic: si quid est « animal », est etiam vi-

vens, corpus, substantia; si autem est « corpus », *non eo ipso* est etiam « vivens »...

Hic est sensus illius regulæ: *valet illatio affirmativa a termino inferiore ad superiorem; non autem negativa.*

Valet illatio negativa a termino Superiore ad Inferiorem; non autem affirmativa.

(b) *Illatio a subiecto ad subiectum* seu ab una suppositione ad aliam (spectata extensione!)

Valet illatio a supp. distributiva ad disiunctivam et personalem; non autem vice versa.

Num valeat a supp. distributiva ad collectivam et vice versa?

(c) *in modalibus*: valet: « ab esse ad posse esse »; item: « a non posse esse ad non esse »; sed in neutro casu vice versa.

Ad b) *illatio mediata*, seu ratiocinium proprie dictum: indicatur ordo materiae.

(1) de ratiocinio eiusque signo (syllogismo) in genere:

eius notio, elementa, principia quibus innititur, leges quibus regitur. De figuris et modis; de reductione ad lam fig.

(2) de *Diversis speciebus ratiocinii spectata mere forma et structura logica*:

syll.	categoricus: si de prop. categ. (nexus inter mere terminos)		
	condicionalis: concl.	affirmative unice ex verificata conditione ad veritatem condicionati.	
		negative unice ex negato conditionato ad negandam condicionem.	
	hypotheticus	NB. Si <i>condicio</i> non sufficiens sed et <i>necessaria</i> : etiam vice-versa.	
		<i>disiunctivus</i> : oppositio perfecta: ex veritate (fals.) unius infert falsitatem (verit.) alterius. (Mutue!) <i>coniunctivus</i> : tt. non simul verae: inde <i>unice</i> ex affirmata una infert neg. alterius.	

vel *regularis*: utraque praemissa est prop. simplex, omnes exprimuntur, habetur unus tt. syll.

uter- que	vel <i>irregular.</i>	a) una aliave praemissa est prop.	composita complexa.	aperte occulte (praes. « modalis »)
		b) aliqua praemissa reticetur: Enthymema.		
		c) constat pluribus syll.	Epicherema Polysyllog. Sorites.	

(3) spectata *materia*, uti est processus utilis scientiae promovendae: demonstratio:

(a) *notio demonstrationis*: (187)

(a') necessitas deveniendi in demonstratione ad « principia prima »:

(b) princi- pia eius- dem.	(b) quid:	late: quaevis praemissa	vel mediate evidens vel immediate evidens
		stricte: sola praem. immediate evid. ex mera analysi term.	
		haec dic. « princ. Prima »:	absolute pr. - « communia » relative pr. - « propria » (tali scientiae)

(a') sec. modum quo pervenio ad conclus. $\left\{ \begin{array}{l} \text{directa} \\ \text{indirecta} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{proprie} \\ \text{improprie (196)} \end{array} \right.$

(b') sec. prioritatem in essendo $\left\{ \begin{array}{l} \text{antecedentis} \\ \text{consequentis} \end{array} \right\} \text{dist.} \left\{ \begin{array}{l} \text{a priori} \\ \text{a posteriori} \end{array} \right.$

(c) *species eiusdem.* $\left\{ \begin{array}{l} \text{vel mere effertur factum con-} \\ \text{sequentis - « quia »} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{ex effectu} \\ \text{ex causa remota.} \end{array} \right.$

(c') sec. quod $\left\{ \begin{array}{l} \text{vel simul eius ratio essendi - « propter quid »} \end{array} \right.$

(d') sec. quantitatem (et necess.) ratio $\left\{ \begin{array}{l} \text{anteced.} \\ \text{conseq.} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{deductiva} \\ \text{inductiva} \end{array} \right.$

apodictica:

(e') sec. gradum certitudinis $\left\{ \begin{array}{l} \text{probabilis (Analogia, hypothesis)} \\ \text{(vim probativam)} \end{array} \right.$

sophistica: sophisma $\left\{ \begin{array}{l} \text{in voce.} \\ \text{in re.} \end{array} \right.$

De critica.

In prolegomena

(nn. 1-14).

1. Criticae cum dialectica connexio atque obiectum:

(1) Finis totius Logicae, dirigere actus mentis ad horum finem naturalem attingendum: cognitionem veram. Ad hoc non ari debent *sub duplici respectu*;

a) sec. earum *mere rectitudinem*: servantur in variis operationibus faciendis obiectivae habitudines quas secumferunt notiones, propositiones,... (v. gr. relationes vigentes comprehensionis, extensionis, sociabilitatis, repugnantiae, consequentiae,...). Sic servatur et augetur cognitionum veritas, *si quae inerat* singulis elementis. *De hac egit Dialectica.*

b) Iam agitur de ipsa illa suppositione seu condicione verificanda: *utrum de facto* singulae illae *cognitiones nostrae sint verae*. Quod illa iudicia asserunt, estne hoc conforme ordini reali, possumne scire hoc? Et qua via, quo ambitu,... mihi constare poterit *de cognitionis veritate*? *De hoc Critica.*

2. Occasio ponendi tractatum specialem de hac quaestione:

(2) sunt variae difficultates, quae tum historice, tum quoad argumentum sunt duplicis naturae et ponderis:

a) *factum multiplicium errorum* in quos et homo singularis et humanitas incidit dum tendentiae illi naturali in verum fudit. Accedit factum quod in fere omnibus campis

activitatis intellectualis humanae fere continuae vigent disceptationes et pugnae et doctrinae maxime oppositae ab ipsis doctis proferantur et ut verae defendantur.

Inde necessario exsurgit quaestio: possumne revera distinguere verum a falso? Adestne nobis medium discernendi seu criterium veritatis et falsitatis, et quidem de se infallibile, tum in genere, tum in quolibet casu speciali, ita ut ipso utentes possimus vitare omnem errorem? Immo estne ratio humana apta nata ad verum? Possumne hoc scientificè et infallibiliter stabilire? Vel nonne illa reflexio potius ad hoc ducit: prudentis est nunquam alicui assertioni simpliciter certo adhaerere, ab assensu omni definitivo abstinendum est? *Quaestio Sceptica.*

b) *Alia classis difficultatum* non eousque procedit, sed tendit ad mere alterandum seu a suo pleno significato evacuandum conceptum usualement cognitionis et consequenter veritatis:

Nititur in illo facto quod reflexio scientifica psychologica in lucem posuit: dum homo natus putat cognitionem esse mere passivam assimilationem ad realitatem, revera cognitio omnis vero aliquo sensu active elaborat, constituit, construit suum obiectum: v. gr. in cognitione universalium, ubi esset a parte rei ille « homo universalis » quem mere intueretur? Quod etiam in sensatione quaedam sint « subiectiva », iam antiqui bene observarunt.

Inde quaestio: possumne delimitare partes stricte quas in gignenda cognitione habet obiectum, quasnam vero subiectum? Estne vere res quae primas partes habet, quae determinat, mensurat cognitionem? Nonne potius *vice versa*: mens active facit, producit rem? Nonne saltem quaedam proprietates cognitionum (praes. earum universalis et necessarius valor = quaestio centralis theoriae cognitionis iam inde a Platone, Aristotele, usque ad Kant!) explicarentur facilius, si haec inversio partium respectivarum rei et subiecti in gignenda cognitione admitteretur? (Theoria Kant!). Immo, possumne revera scire, quod extra mentem cogitantem dentur tales « res »? Nonne quae videmur attingere sunt revera unice nostrae cogitationes? nam nonne « esse » rerum est unice earum « cogitari »? *Quaestio idealistica.*

c) Ut *tertia quaestio* posset addi « *q. relativistica* », quae intime cohaeret cum praecedenti, cuius est filia genuina: admittitur quidem existentia realitatis, tamen huic non clare restituuntur partes primae in gignenda et normenda cognitione haec; proin iam ultimatin pendet a respectiva organizatione cogitantis atque pro iis tt. valet; aliquod enuntiabile est verum, *non* in se seu simpliciter seu absolute pro omni intellectu, *sed* tt. *pro me, pro homine,...* Aliae quoque rationes quae huc faciunt suo loco videbimus. *Quaestio relativistica.*

3. Inde resultans divisio tractatus: (3) *Critica generalis*: stabilis possibilitem cognitionis humanae sensu pleno (potest esse vera sensu recepto, et etiam de hac veritate infallibiliter constare potest, sub certis condicionibus); et assignantur generales illae condiciones verae et certae cognitionis. Sic resolvuntur indicata tria problemata: scepticum, idealisticum, relativisticum.

Criticae dein specialis erit: (si divisionem potius repetimus ex subiectivis mediis assequendi certitudinem) agere de obiectivo valore cognitionum illarum quas singuli illi fontes afferunt: experientia sensibilis, intellectiones sive simplices sive compositae, ratiocinia, testimonia; — (vel si potius ex obiectivo ordine petitur ratio divisionis): stabilire legitimitatem et ambitum nostrarum cognitionum de variis ordinibus realitatis, uti sunt obiecta diversarum scientiarum; sic simul etiam systematicam distributionem et hierarchiam scientiarum praeparabimus, de quarum indole atque methodis propriis quaedam remanebant explicanda ex dialectica, quae aptius hic exponuntur.

4. Inde resultat etiam locus criticae in philosophia assignandus: cum ponat quaestionem omnibus aliis priorem et fundamentaliozem (aliae enim de determinato campo cognitionum, haec e contra de cognitionis ipsius possibilitate et legitimitate agit), apte ponitur primo loco, vel ut logicae altera pars (uti nos); vel ut pars prooemialis metaphysicae.

5. Inde pro methodo sequenda haec norma sese imponit: cum criticae sit omnia cognitionum genera primo legitimare,

in quantum fieri potest, nullius veritatis vel principii usus est faciendus, quin illud prius vel generatim vel, si opus est, speciali inquisitione sit legitimatum. A fortiori illa quae potius ad metaphysicam explicationem vel cognitionis vel rerum cognoscendarum pertinent, — quae « metaphysica cognitionis » omnino addenda erit, si indolem vere scientificam huius disciplinae servare volumus; — reponentur severe in alteram partem potius syntheticam, dum in prima mere analytice ex datis concretis exordium sumimus.

6. Specialis indoles atque difficultas tractatus: (nn. 6, 7, 8.) quia scientia haec in suo ordine prima, ideo saepe non probatione, deductione procedere erit, sed potius reflexione, analysi, inductione; immo saepe tt. probatio indirecta possibilis. Qui modus saepe laboriosior, ingrator, quam elegantes et faciles deductiones et constructiones; sed tamen.

7. Magnam utilitatem, immo necessitatem habet:

a) practicam potius paedagogico-apologeticam: cf. (5.), item praefationem;

b) theoreticam: ut praecipua saltem capita etiam hodiernae philosophiae ascholasticae ex intimis suis radicibus cognoscamus et diiudicare possimus, quid boni quid falsi contineat.

8. Conspectus historicus problematis critici: cf. (9 sq.). — Ad Litteraturam quod attinet, in respectivis thesibus quae propria sunt recensebimus.

1. — Critica generalis.

Continebit has tres partes:

I. Introductionem, quae accuratius determinat totius inquisitionis obiectum; scil. exponendo conceptus fundamentales 1) *cognitionis*, et dein huius proprietates quarum imprimis nostra interest, scil. 2) *cognitionis veritatem*, quod est ipsius elementum obiectivum et 3) *eius certitudinem*, quod est ipsius elementum potius subiectivum.

Quia autem praecise finis inquisitionis criticae sit stabilire et vindicare legitimum conceptum cognitionis et veritatis: ideo initio definitiones illas potius nominales tantum intendimus eruere; unice quid omnes homines nullis imbuti praediciis philosophicis intelligant cognitionem « veram » et « certam » eruere volumus, ad hoc analysando aliquantum subtilius usum cogitandi et loquendi communiter receptum. Cum enim in decursu tractatus ostendemus hos conceptus communiter receptos de facto esse legitimos, singulae notae illorum accuratiore analysi in lucem posita nobis eo ipso suggerent conspectum omnium quaestionum solvendarum. Nam aliud non est scopus Criticae, nisi ut ostendat utrum, quo sensu, quo ambitu,... cognitio humana sit « vera » et « certa ».

II. Ipsa inquisitio critica de existentia et condicionibus generalibus talis cognitio verae et certa. Hoc fere ordine:

1. *Quaestio praeparatoria* potius methodica: de statu mentis quo criticum opus aggredi debeamus: nec cum aliquo dubio proprie dicto universali; nec tamen simpliciter actu caecae fiducia in aliquas veritates; sed aliqua reflexione seu consideratione legitimativa, quae vere ad omnes sese veritates extendit.

2. *Ostenditur factum nos rerera multas habere veritates de quarum legitimitate reflexe seu scientificae certi esse possumus;* et

quidem tum de veritatibus « facti » seu contingentibus, tum de veritatibus necessariis (principiis).

Ex hoc positive ostenso, sequitur tanquam corollarium:

a) Tum intrinseca *impossibilitas scepticismi universalis*; cuius argumenta solvuntur.

b) Tum *insufficiencia et falsitas Idealismi absoluti*, saltem *id. empirici* qui vellet systema suum fulcire ex ipso conceptu cognitionis et datis immediatis conscientiae (de alia forma magis scientifica idealismi, qui enascitur ex problemate universalium suo loco agemus).

c) Tum *impossibilitas relativismi universalis*, etsi hic etiam efficacius alio loco refutari possit,

3. Ostenditur quaestio iuris, explicite efferendo momentum legitimans omnis certitudinis obiectivae fundatae seu criterium ultimum. Positive et negative.

III. Dein in parte potius systematica iam intimius in naturam et proprietates: a) veritatis; b) certitudinis; c) quorundam cum utraque cohaerentium: *opinionis*, et *erroris* inquirimus.

I. — Introductio seu determinatio problematis.

1. Describitur actus cognitionis (« phaenomenologia actus cognoscitivi »):

Cognitio: describitur (!) actus immanens conscius intentionalis quo notitiam alicuius « rei » acquirimus. Efferemus unice duo eius momenta typica, quorum imprimis Critici interest: (1) actum apprehensivum, (2) inde enascentem praetentionem « veritatis ».

N. B. 1. Utimur descriptione per introspectionem in conscientiam: i. e. attendendo et accuratius analysando ea quae unicuique sua experientia interna refert in quolibet actu cognoscitivo, modo absque ullis alicuius systematis praeoccupa-

tionibus ea inspiciat. Haec ipsa prima conscientiae data sunt ipsa materia seu data problematis critici et proin studiose observanda et dein integre et sufficienti modo explicanda. In hoc praecise erit postea quasi lapis lydius omnis theoriae criticae, ut scil. integre, obvie et absque ulla violentia rationem reddat de his datis primitivis et irreductibilibus conscientiae.

2. Inde *non intendimus* tradere aliquem conceptum perpolitum cognitionis ut sic (ut etiam v. gr. Deo, angelis... conveniat), sed unice *cognitionem humanam* describimus; etiam huius casus difficiliore et subtiliore (uti sunt cognitio sui ipsius, actuum psychichorum), in hac descriptione initiali non consideramus.

3. Et unice de cognitione *intellectus mere theorectici agimus*, non etiam de intellectus practici (v. gr. artificis) qui res potius suis ideis seu conceptionibus conformat).

(1) *Actus apprehensivus:*

a) omnis cognitio, est essentialiter actus intentionalis i. e. repraesentans « aliquid = aliud quid ». Inde duo semper requiruntur termini qui sibi quasi obviuntur: Subiectum cognoscens (S) et obiectum cognitum (O); relatio inter ipsos exoriens qua O. intime praesens sistitur S., dicitur cognitio.

b) *Haec dualitas seu alteritas* membrorum sibi oppositorum est *essentialis et irresolubilis* (saltem in ordine rationis, etsi non necessario re distincta esse debent; v. gr. si cognosco meum actum cognitionis); semper aliquid « praeiacet » quod « alicui » ob -iiciatur, sive sit aliquid ordinis realis (haec mensa), sive ordinis idealis (Theorema matheseos).

c) haec oppositio est stricte sumpta *correlativa*: scil. aliquid dicitur S. unice intuitu alicuius O. et vice versa; sed minime est invertibilis, quia unumquodque membrum habet suam functionem propriam, essentialiter diversam ab alia: *functio Subiecti* est ut *apprehendat*, *functio Obiecti* est ut *apprehensibile sit et apprehendatur*.

d) *haec apprehensio est si consideratur potius.*

(1') *Ex parte subiecti cognoscentis* actus quasi 3 momentis constans: primo mens cognoscens quasi egreditur ex sphaera subiecti in sphaeram obiecti; secundo apprehendit notas seu determinationes obiecti; tertio has apprehensas quasi secum

introducitur in suam sphaeram. Obiectum vero, non obstante hac sui apprehensione, intacte remanet aliquid extrasubiectivum; inde nec ipsum secundum suum esse physicum introducit in subiectum, nec ipsae notae apprehensae ullo modo immutantur.

Sed unice subiectum mutatur: ipsum fit quodammodo ipsum obiectum, seu melius in ipso miro aliquo modo fit vel oritur ipsum obiectum, etsi non physice, sed repraesentative seu intentionaliter: aliquod quasi duplicatum proprietatum ipsius obiecti.

(2') *Si potius ex parte obiecti* consideratur: notae obiecti quasi invadunt seu irruunt in sphaeram subiecti; subiectum e contra determinatur.

Inde S. essentialiter se habet *receptive*, mere suscipit in se et exhibet id quod « res » independenter ab actu cognoscitivo « est ». Obiectum seu « res » primas partes habet, causat, determinat. Hoc etiam valet si agitur de obiecto non proprie existente physice (theoremata math); nec ipsum producit a cognoscente, sed e contra sese simpliciter imponit cognoscenti. (N. B. *Receptive non* est idem ac *passive*: prorsus falsum esset aequiparare mentem cognoscentem cuidam speculo, quod mere *passive* recipit imaginem rei speculatae. Sed vere *active* sese habet mens in cognitione, quia cognitio est actio vitalis immanens; quae actio vere producit in cognoscente illam « speciem » obiecti quae est medium in quo cognoscentis attingit obiectum. Plura de his in Psychologia).

(2) *Praetentio veritatis*: (a) in supra descripta apprehensione, cognoscentis primarie attendit ipsum elementum obiectivum, id quod de obiecto exhibet; et non elementum subiectivum, scil. quod sit actus aliquis et quidem suus actus...; etsi haec semper implicite etiam cognoscantur et sint pro philosopho reflectente etiam summi momenti.

(b) *hoc autem elementum obiectivum*, has obiecti notas non mere et simpliciter exhibet, sed *natura duce* vel implicite et practice vel simul etiam explicite et theoretice eas refert ad obiectum aliquod determinatum independenter ab actu cognitionis « existente », seu intendit vel praetendit se his notis cogitatis, de facto id cogitasse quod illa « res » revera est.

(Actus quo illa affirmatio seu praetentio conformitatis ad obiectum exprimi solet est iudicium. Hoc actu « obiectivante » demum perficitur processus cognoscitivus.

(c) *Haec praetentio seu intentio aliquando impletur* seu successum habet et etiam scimus eam impletam esse; et quidem *vel adaequate*, i. e. « rem » exhibet cum omnibus notis, uti est in se; *vel inadaequate*, i. e. non omnes quidem, sed unam aliamve notam effert uti haec est in re. Talis cognitio inadaequata etiam *negative* difformis dicitur. Aliquando autem haec praetentio *etiam positive deficere* seu deviare potest, scil. unam aliamve vel etiam omnes notas aliter asserendo ac in re sunt.

(d) *valor autem cognitionis praecise ab hoc maiore vel minore gradu conformitatis cum obiecto repraesentando pendet.* Immo tunc solum de cognitione proprie loquimur, si id quod de re dicimus huic saltem aliquo determinato sensu convenire competit.

(e) in hac aestimatione seu appretiatione cognitionis *radicatur differentia inter hos duos conceptus: veritatis et falsitatis*; vera vocatur cognitio conformis obiecto, et habetur proprie bonum intellectus. Falsa dicitur in quantum est *positive* difformis ab obiecto, et est proprie malum intellectus.

(f) inde *vera vel falsa dicitur unice cognitio obiective sumpta*, et quidem non absolute in se (uti res est vera!), sed *unice relative*, i. e. in quantum est et esse vult repraesentatio alicuius, independenter ab actu cognoscente « existentis », quodque tanquam aliqua norma vel mensura absoluta cognitioni opponitur.

(g) Sic etiam haec praetentio veritatis quae omni cognitioni adnectitur, et ipsa haud obscure insinuat ut *notam omni cognitioni propriam, eius Transcendentiam* i. e. dicit: de essentia omnis nostrae cognitionis est ut referat aliquid quod ipsi actui praevium, « trans » actum situm est, cui ipse actus tt. conformatur.

Hunc certe conceptum cognitionis et veritatis nobis suggerit attenta sensus communis consideratio: hunc omnes natura duce et in vita quotidiana et in modo cogitandi scientifico adhibent. Hoc est factum evidens: *Criticae iam est ut ostendat utrum et quomodo tale factum theoretice explicari, legitimari possit.*

2. Analysatur accuratius notio veritatis (et falsitatis) cognitionis:

(1) Ex ipso phaenomeno cognitionis efflorescit conceptus in critica fundamentalis « veritas », huiusque oppositum « falsitas ». Iam hunc etiam distinctiorem reddere debemus, item interim mere nominaliter, ex usu communi loquendi.

Effert ipse elementum « obiectivum » cognitionis, i. e. saltem sensu obvio videtur indicare partes quas in cognitione habet « res »; immo haec nota obiectivitatis constituit id quod proprie cognitioni dat formalissime suam essentiam atque eam reddit nobis appetibilem.

Videamus quomodo ex hac praecise nota enascantur fere omnes praecipuae quaestiones et problemata, quae critico considerata et solvenda sunt, si finem suum attingere vult.

(2) *Derivatur conceptus « veritatis » (fals.) ex usu recepto loquendi*: Si recolligimus varia quae dicuntur vera, triplici acceptione usurpatur vox « verum », et quidem sensu analogiae attributionis: scil. vera dicitur

a) « *res* »: (amicus, aurum,...) si in ea realizatur illius naturae definitio, et proin apta est res generare in mente eam considerante genuinam huius naturae conceptum. Dicitur ver. « *ontologica* », « *causaliter spect.* »: apta causare veram cognitionem (uti medicina dicitur sana!).

b) « *sermo* seu loquela »: quando est fidelis et sincera expressio internae mentis loquentis dicitur « veracitas » seu ver. « *moralis* »: apta vere exprimere cognitionem (uti dicitur color vultus sanus!).

c) « *cognitio* »: quando exprimit suum obiectum uti est: dicit esse quod est et non esse quod non est; dicitur veritas « *logica* ». Inde principaliter et formaliter cognitio dicitur vera. Alia tt. cum ordine ad ipsam.

Iam *ratio communis* (quasi generica!) est proin aliqua relatio conformitatis, inter aliquid mensuratum et suam mensuram;

differentia vero in concrete assignandis elementis horumque respectiva functione: quid referatur, ad quid referatur, (en termini relationis) et secundum quemnam respectum

referatur? (Ipsa relatio formaliter s.). Respondet usus loquendi clare: « Veritas logica est conformitas intellectus ad rem ».

Inde « id quod refertur » (mensuratur) est « intellectus » = cognitio; id « ad quod refertur » (mensura) est « res »; id « sec. quod refertur » {quaenam species respectus intenditur} est adaequatio seu conformitas in repraesentando notas rei.

(3) *Facilius ex hoc triplici elemento exactius interpretando evolvitur totus conspectus omnium fere quaestionum et solutionum totius criticae: scil.*

a) *quoad terminum « intellectus »: quaeritur 1': diciturne omnis actus intellectus verus, vel tantum iudicium?*

2': si est proprietas iudicii: quae est intima ratio cur dicatur verum, vel quaenam est intima natura et essentia actus iudicialis e qua enascitur illa « veritas »: estne aliqua « constitutio obiecti » seu « synthesis a priori » uti eam vocant post Kant; vel estne mera « agnitio realitatis praeiacentis atque sese nobis mere manifestantis adhaesionemque nostram sollicitantis »? (En quaestio iam decisiva!).

b) *quoad alium terminum « res »: praecipuae ponuntur quaestiones et dantur responsa funditus diversa: Quomodo igitur « res » intelligitur ab usu communiter loquendi?*

Respondemus: semper et essentialiter est aliquid obiectivum, independenter ab actuali nostra de illo cogitatione suam specificam realitatem habens, sive agatur de ordine realitatis physicae, sive de ordine pure ideali. Et hanc realitatem attingimus uti est in se, ipsa re determinante et mensurante cognitionem.

Inde qui hoc sensu recepto intelligit « verum » tanquam conformitatem cognitionis cum « re »:

Praetendit ergo 1. nos omnino unquam aliquid vere cognoscere posse; a. v. praetendit nostram mentem omnino esse aptam ad aliquid vere cognoscendum scil. ipsam esse naturaliter facultatem perceptivam entis; et ens esse naturaliter intelligibile; et nos etiam scire posse in concreto utramque hanc aptitudinem esse actuatam.

Hoc iam negant sceptici: veritas, aiunt, est illusio praescientifica; nam critica reflexione constat, nos saepissime falli

et quidem in omni materia; immo nos ita fallibiles esse ut neque constare possit de aptitudine mentis ad verum, nec in genere nec in ullo casu concreto.

Inde *primus gressus* in legitimando hoc nostro conceptu veritatis erit in eo, quod ostendatur de facto constare posse, etiam in concreto, de aptitudine mentis ad verum, seu, si potius ex altero termino relationem illam consideramus, de cognoscibilitate, intelligibilitate realitatis.

2. *Praetendit* nos cognoscere *aliquid vere obiectivi*, independenter ab ipso actu cognitionis existentis, quod proprie determinat et mensurat ipsam cognitionem; a. v. cognitionem posse transcendere seipsam et attingere aliquid quod ipsa non est.

Hanc notam cognitionis, scil. eius transcendentiam *negant idealistae absoluti*, tum quia, aiunt, nil obiectivi est, cum res independenter a cognitione, seu non cogitata existere sit quid intrinsece repugnans; tum quia, etiamsi esset aliquid obiectivi, tamen eius cognitio esset impossibilis, cum cognitio tt. seipsam attingere possit.

Proinde alium statuunt conceptum cognitionis et veritatis: invertunt ordinem et partes extremorum: non res est «prior», causans, determinans, et proinde mensurans cognitionem; sed potius actus subiecti est prior, ipse cogitando primo producit rem: nam «esse» rei non est nisi «percipi», cogitari.

Inde *secundus gressus in legitimando* nostrum conceptum veritatis erit vindicare «transcendentiam» cognitionis.

3. *Praetendit* illud obiectivum cognosci posse *in suo esse absolute spectato*, seu uti est in se; et rem uti est in se mensurare meam cognitionem, quae proin et ipsa vere absoluta et una eademque pro omni omnino cognoscente evadet.

Hanc indolem absolutam veritatis negant relativistae et quidem R. Theoretici: etiam secundum ipsos mensura cognitionis et veritatis est ipsum subiectum cogitans.

Inde *tertius gressus* in legitimando nostro conceptu cognitionis et veritatis erit in ostendenda *indole absoluta* nostrae cognitionis: scil. mentem regi necessitate seu legibus vere obiectivis, et non mere subiectivis.

4. *Praetendit simpliciter nos* «res seu realitatem», inde

de iure saltem, aliquo modo omnem realitatem. omne esse, sine ulla restrictione seu exceptione alicuius ordinis, attingere posse.

Hanc universalitatem nostrae cognitionis et proin veritatis *negant positivistae*: de iis quae experientiam transcendunt non datur nec cognitio, nec veritas; inde de rebus Metaphysicis (de iis quae «trans hunc mundum physicum» sunt) v. gr. de causis rerum ultimis, de earum intimis essentiis, de ente et legibus entis,... nil scire possumus vere.

Vindicare cognitionem veram etiam de hac provincia utique summi momenti, realitatis obiectivae, iam pertinet ad Criticam specialem, immo in hoc est huius pars praecipua.

c) *quoad ad ipsam conformitatem haec est quaestio*: estne ipsa revera pure vel saltem primarie et essentialiter *aliquid Theoreticum*, scil. mera speculativa, repraesentativa assimilatio ad obiectum, cuius finis naturalis sit unice in eo ut me doceat quid res revera in se sint.

Hoc negant Relativistae Practici (Pragmatismus), qui propter aliquem agnosticisum seu scepticismum theoreticum, dicunt: cognitio est mere functio biologicae adaptationis ad res eo fine ut practice cum successu (Pragma) vitam agere valeamus. Inde verum erit id quod vel individuo, vel speciei «utile» erit, sub aliquo respectu, vel mere biologico, vel culturali, vel religioso, vel aesthetico,...

Iamvero praetendit noster conceptus veritatis, dictam conformitatem esse *primarie* ordinis theoreti, dicit assimilationem ad obiectum, eo fine ut me doceat quid ipsum in se sit. Respectus bonitatis, utilitatis, «valoris» intime cohaeret cum vero, immo cum esse rerum; sed prior est veritas: quia sunt vera, ideo bona; non vice versa.

Successive solvendo illas quaestiones iam distinctiorem habebimus conceptum «veritatis» et ex mere vulgari et confuso eum ad ordinem certitudinis vere scientificae et reflexae elevabimus.

Iam quae dicta sunt per modum Thesis resumamus: cf. *Thes. 1* (nn. 15 sq.). En schema.

Thesis 1. — *Secundum communem usum loquendi:*

I. *veritas logica est conformitas cognitionis cum obiecto;*

II. *ad falsitatem autem logica non sufficit quaelibet difformitas ab obiecto, sed requiritur diff. positiva;*

III. *quare veritas et falsitas contrarie opponuntur.*

1. *Nexus:* Ut totius inquisitionis obiectum circumscribamus, stabilimus *quid sit veritas cogn. huiusque oppositum falsitas;* sed tt. definitione *mere nominali*, ex usu loquendi.

2. *Conceptus explicantur:*

	}	de « re »: ver. « ontologica »
a) <i>veritas:</i> (a) <i>in genere:</i> dic. tripliciter		de « sermone »: ver. « moralis »
		de cognitione: ver. « logica »

inde essentialiter dicit aliquem ordinem ad cognitionem, cui ut analogato principi tribuitur.

(b) *ver. cognitionis seu logica:* « conformitas intellectus cum re ».

Indicentur et explicantur tria elementa relationis (cf. pag. 58)

b) <i>conformitas:</i>	{	<i>mere speculativa adaequatio</i>	<i>repraesentativa seu intentionalis</i>
			<i>non entitativa seu physica.</i>
	{	non etiam « practica » (utilitas,...)	

dist. conf. .	{	<i>adaequatam:</i> si omnes notas obiecti exhibet uti sunt	
		<i>inadaequatam:</i> tt. aliquam (aliquas) effert, alias omittit, ab eis praescindit; est idem ac <i>negativa difformitas.</i>	

c) <i>falsitas:</i> opponitur vero: difformitas	{	sed non pure <i>negativa</i> (inadaequatio)	
		{	dicit esse quod non est.
			vel non esse quod est.

Inde iam patet sensus trium assertorum theseos quae successive « probanda » erunt:

Prob. Assertum I. (16): simpliciter illustretur minor aliquibus exemplis, forte ex variis ordinibus veritatum (realium, idealium);

et *analysentur singula*, cur scilicet dicantur vera: quia in omnibus haec verificata invenimus:

(a) semper duo termini ad invicem referuntur, cognitio quaedam seu enuntiabile refertur ad aliquam realitatem repraesentandam, cuius scil. vult esse expressio mentalis;

(b) inde significatur relatio mensurati ad mensuram; cognitio mensuratur, « res » est mensura;

(c) ipsa (cognita) adaequatio inter mensurandum et mensuram intelligitur veritas;

(d) sufficit autem mere relatio adaequationis speculativae, non etiam exigitur ut accedat alia relatio (utilitatis, valoris...).

Prob. Assertum II. (19): Item ex aliquibus exemplis analysatis vel illa comparatione cum imagine efferatur:

a) *factum*: non sufficit diff. mere negativa, ut aliqua cognitio dicatur falsa; sed requiritur diff. positiva;

b) *intima ratio facti* est in essentiali imperfectione cognitionis humanae, quae necessario dividendo et componendo demum pervenit ad cognitionem perfectam seu adaequatam rerum.

Prob. Assertum III. vicens } non contradictoria
inter utramque oppositio est } sed contraria.

Ut intelligas, attende agi *non* de duabus propositionibus *obiective* sumptis (sic sumptae: « mensa est nigra » et « mensa non est nigra » contradictorie opp.)

sed de prop. *subjective* sumptis, uti sunt duae affirmationes positivae mentis: sic revera datur medium, scil. « non dico (audeo dicere) mensam determinate vel nigram vel non nigram ». (cf. [n. 24] ad sol. obiectionis 9).

3. Analysatur accuratius notio « certitudinis » cognitionis.

(1) Definita cognitionis « veritate », quod est eius elementum obiectivum, quatenus assignat partes quas in gignenda humana cognitione exercet ipsum obiectum.

Iam etiam definiendum est cognitionis elementum subiectivum, seu partes potius activae ipsius subiectis cogno-

scientis, quo suam facit seu occupat veritatem: scil. assensus intellectus in verum cognitum. Hic de assensu firmo et definitivo mentis, de Certitudine, agemus, quae est status mentis in acquirenda veritate perfectus. Quaerimus ipsius etiam conceptum distinctum analysando iterum usum communem loquendi.

N. B. — De variis statibus mentis relate ad aliquod enuntiabile: cf. Auct. n. 73 sq. Quid ignorantia, suspicio, dubium, opinio, seu assensus opinativus seu formidolosus, certitudo seu assensus definitivus.

(2) Eruitur quid intelligatur sec. comm. usum loq. *Certitudo*?

a) Constat de facto varia vocari « certa ». Exemplum ex variis illis ordinibus realitatis. — E contra alia enuntiabilia numquam vocantur certa: exempla!

b) Reflexione comparativa eruitur quidnam sit *elementum simul commune his omnibus, quae dicuntur certa*, et *simul distinctivum ab aliis enuntiabilibus quae non dicuntur certa*: sic habebimus id quod est proprium certitudinis, quod omni et soli certitudini convenit.

Sunt autem haec: (a) Commune est omnibus illis, quod *revera mens det suum assensum*; et sic clare distinguitur hic status mentis (certitudo) ab illis aliis in quibus assensus non datur: puta a dubio.

(b) Commune praeterea est quod ille assensus *detur absque ulla formidine errandi*, definitivus, firmus: et sic clare etiam differt ab assensu mere opinativo, qui est semper cum formidine erroris, tt. provisorius, haesitans.

(c) *Ratio autem intima huius differentiae* est a parte motivi quod in utroque casu menti praesto est:

N. B. — 1, In omni Propositione quae asseritur distingue « Enuntiabile » = id quod asseritur, et « Motivum » = id *cur* hoc asseritur;

2, *quaedam de natura motivi* eiusque varia necessitate:

Iamvero *in opinione motivum* tale est, cum quo etiam oppositum enuntiabilis stare potest; i. e. motivum constat quasi duplici elemento: altero positivo, suadente affirmabilitatem

enuntiabilis; (Rationes omnes quae militant pro affirm.) — altero autem negativo: quod potius suadet contradictorium enuntiabilis; (sunt vel rationes quae pro contradictorio militant, vel si tales positivae desunt, saltem perspecta insufficientia motivi ad excludendum contradictorium). Inde mens ad utramque motivi elementum attendens, quia naturaliter refugit ab errore, tantum haesitanter et provisorie assentit, cum ei timendum sit, ne forte falso assentiat, quod exclusum esse non constat, nam videt motivum tale esse cum quo simul stare potest oppositum enuntiabilis.

E contra in *certitudine motivum* non constat nisi illo elemento positivo quod ita militat pro enuntiabili, ut huius contradictorium exclusum iam sit. Inde perspecta hac motivi insociabilitate cum contradictorio, mens absque ulla formidine erroris firmiter et definitive assentit.

c) Inde *haec sunt elementa* quae sec. usum loq. comm. requiruntur ut aliquod enuntiabile iam « certum » dicatur:

(a) enuntiabile nitatur de facto motivo per se et necessario exigente eius veritatem.

N. B. — Hanc motivi necessariam connexionem cum veritate enuntiabilis posse esse aliam et aliam, essentialiter ab invicem diversam, scil. pro varia necessitate materiae seu legis de qua agitur; postea explicite ostendemus;

(b) illa vis motivi cognoscatur, sive implicite et confuse tt. sive explicite, in actu signato et distincte;

(c) sit ipse assensus firmus et definitivus utpote innixus in illa clara perspicientia vis motivi, eique commensuratus.

d) *Obriae quaedam divisiones certitudinis:*

a) Prout omnia elementa enumerata adsint necne:

(1) Cert. *formalis* (seu c. simpliciter et sine addito: quae omnia elementa supra indicata verificat; est *sola vera Cert.*;

(2) Cert. *mere subiectiva* seu existimata: adest quidem assensus firmus, non vero motivum obiective connexum cum veritate rei; sed *putatur* tt. adesse.

Aliqui addunt C. « *mere obiectivam* »: quam definiunt necessariam rei veritatem in se spectatam, quae apta est provocare assensum vere certum; est potius Cert. « *causaliter* » spectata.

b) pro vario modo quo motiva cognita sunt:

(1) si tt. implicite et plusminusve indistincte cognoscuntur motiva: dicitur *Cert. Vulgaris, Naturalis, Directa*;

(2) si motiva explicite, reflexe, distincte attenduntur: habetur *C. Scientifica, philosophica, reflexa*.

e) Ex data explicatione statim patet quid hoc «*elementum subiectivum*» cognitionis in unoquoque gressu problematis critici antea indicato proprie addet: *ibi dicebatur*: estne mens apta ad verum? «Potestne cognitio attingere aliquid quod ipsa non est?», «et hoc in suo esse absolute spectato seu uti independenter a meo cognitionis actu existit» etc. etc.

Hic additur: et possumne infallibiliter scire, habeo ne motivum vere obiectivum ad asserendam sive in genere sive in actu concreto hanc meam aptitudinem ad verum, hanc meam actualem conformitatem cum realitate obiectiva, hanc transcendentiam, hanc indolem absolutam meae cognitionis... a. v. addit *praecise quaestionem iuris*, legitimitatis, criterii. Inde est quod AA. quaestionem totam criticam aliquando brevitatis causa simpliciter sic ponunt: «Daturne omnino Certitudo?», patet eos intelligere *C. Formalem*, i. e. obiective fundatam in motivo cognito tanquam necessarie vero.

Inde haec omnia resumentes possumus ponere hoc assertum:

Certitudo secundum communem usum loquendi intelligitur assensus mentis firmus in aliquod enuntiabile, praestitus ob motivum quod erroris periculum excludere clare cognoscitur.

Ita evolutis tribus illis conceptibus «cognitionis», «veritatis» et «certitudinis» cum illa quam secumferunt praetentione se non esse meros status subiectivos, sed e contra mihi notificare id quod revera est a parte rei et quidem ita ut scire etiam valeam hoc de facto obtinere: iam distinctionem reddidimus sensum quaestionis criticae: «daturne pro homine talis cognitio obiective vera et certa et quatenus sunt condiciones praerequisitae ut habeatur?» Iam ad responsum dandum.

II. — De existentia et condicionibus generalibus cognitionis verae et certae:

(cf. nn. 77-145).

1. *Nexus* patet: explicavimus *quid* (nominis) sit cognitio vera et certa; iam quaeritur *an* sit.

Et quidem quoad primum gressum supra indicatum (pag. 50 et 59 sq.): scil. utrum omnino unquam detur cognitio de cuius obiectivo valore certo constare possit: *Problema scepticum*.

2. *Accuratio positis huius problematis*:

a) Scepticismi *notio* (77), *historia* (78 ssq.) ⁽¹⁾, praecipua *argumenta* (81).

N.B. — Etiam inter hodiernos non desunt philosophi sceptici: possunt ad duas praesertim scholas revocari:

1) *Phil. culturae pragmatistica*: Nietzsche († 1900) qui ipsos conceptus veri, falsi, boni, mali,... ut pessima quaedam praeiudicia eradicare e mente humana vellet; Dilthey († 1911), O. Spengler (*Der Untergang des Abendlandes*, 1918); in Italia: inter alios Gius. Rensi: « *Lineamenti di filosofia scettica* », Bologna 1921.

2) *Schola philosophiae scientiarum*: Vaibinger cum sua phil. « *ac si* » (« *als ob* »); E. Mach....; in Gallia, H. Poincaré,... Audiatur unus eorum qui simul optime punctum quaestionis ad mentem hodierni scepticismi scientifici effert: E. Goblou in suo « *Traité de Logique* » (Paris 1918) pag. 328, postquam ostendit quomodo omnis scientia ultimatin quoad suum valorem a quibusdam propositionibus indemonstrabilibus pendet, ita concludit: « Les indémontrables ne sont pas des vérités. Ce sont des hypothèses que nous n'avons pas de *raisons* de tenir pour vraies, mais que nous avons des *motifs* de prendre pour règles. Ils ne sont pas logiquement nécessaires, mais ils nous sont nécessaires... La science, dans sa totalité et,

⁽¹⁾ *Opera classica de historia scepticismi*: Victor Brochard, *Les sceptiques grecs*, Paris 1887 et 1923; A. Goedeckemeyer, *Geschichte des griechischen Skeptizismus*, 1905; Raoul Richter, *Der Skeptizismus in der Philosophie*, 2 vol. Leipzig 1904.

avec elle, toute la connaissance en général... est une vaste hypothèse, un parti pris, un risque hardiment couru, une audace inconsidérée à l'origine, mais amplement justifiée après coup par le succès et les légitimes espérances qu'il fait concevoir ».

b) *Inde nervus quaestionis scepticae bene attendatur, ne contra adversarios imaginarios pugnemus et ne argumentatio nostra « ignoratione elenchi » laboret: Sceptici omnino admittunt factum illud: nos spontanea et naturali necessitate multa pro veris habere; inde quaestio non est de existentia mera certitudinis uti est tendentia seu affectio subiectiva mentis, naturaliter, saltem practice, quoad multa necessaria, si omnino vitam ducere volumus (existentia propria, personarum quae eis carae sunt, taurum irruentem effugiunt,...). Haec spontaneis « motivis » vel « necessitate » admittunt ut « phaenomena ». Cf. Sextus Empiricus, Institutiones Pyrrhonicae I, c. 10; item Montaigne, Essais, II, c. 12; Hume, Treatise of human nature, n. 1; in hoc quoad rem uti Globlot.*

Sed unice negant nos unquam scire posse hanc « naturalem » certitudinem etiam esse obiective fundatam seu niti in rei veritate; a. v. putant me nunquam habere posse « rationes logice sufficientes » quae cognitae me simpliciter (logice) necessitent ad assensum in rei veritatem dandum, quia iam omne periculum erroris clare exclusum esse cognoscitur: inde « de eo quod his (phaenomenis) subsit se abstinere ab omni assensu certo... » (Sext. Emp. loco cit.). Aliis verbis: quaestio unice est de valore obiectivo illius certitudinis naturalis et spontaneae ⁽¹⁾. Inde formula exactissima quaestionis haec: habere medium discernendi, criterium infallibile quo

⁽¹⁾ *Ad hoc non satis attendere videntur qui scepticismum refutant eo quod ostendant nos « naturaliter et spontaneae multa tenere tanquam certa », vel « quod certitudo quoad plures veritates admittendas praecedat ex necessitate naturae », vel speciatim quod « necessarie in quolibet actu cogitationis supponatur et affirmetur aptitudo mentis ad verum ». Haec omnia quoad factum mere conceduntur a scepticis; sed deberet ostendi illam necessitatem, qua dictae veritates admittuntur naturaliter et spontaneae, proprie esse logicam, obiectivam, fundatam in perspecta (saltem confuse et directe) veritate rei et in cognita intima natura intellectuali nostrae facultatis.*

in determinato casu diiudicare valeam utrum ducar in assensu dando vel motivo mere practico, aliqua dispositione affectiva, inclinatione seu necessitate psychologica, subiectiva, alogica, caeca, non ordinis intellectualis (« quia volumus vivere, effugere suicidium intellectuale, ideo accipimus ea quae sunt condicio sine qua non vivitur intellectualiter »); *vel* e contra aliquo motivo vere obiectivo, necessitate ipsius rei clare perspecta, « rationibus logice necessariis », quae meum intellectum theoretice convincant atque ita inducunt ad intellectualiter agnoscendum: « vere ita res, sese habet ».

c) *De methodo efficaciori, immo unice apta solvendi hoc problema non consentiunt variae scholae*: lis est quatenam debeat esse attitudo mentis critici incipientis philosophari, quibusnam actibus seu primis gressibus perveniet ad quasdam saltem certitudines primordiales?

1. Quaestio praeparatoria: de apto initio philosophandi.

(1) *De sensu huius quaestionis praeriae methodologicae*: certe homo sese ad philosophandum accingens, iam multas habet certitudines plusminusve cognitae ut legitimae, illa nempe certitudine naturali, vulgari, directa, quae omne iudicium considerate prolatum concomitat: (de multissimis rebus vitae cotidianae, de rebus moralibus, religiosis, socialibus,...); proin etiam certitudinem illam habet (implicite saltem et praesuppositivè) de generali valore suae cognitionis seu de aptitudine suae mentis ad verum cognoscendum.

Iam quaeritur quomodo criticus initio sui operis sese gerere debeat relate ad has certitudines et praesertim ad eam quae est quasi fundamentum et radix omnium aliarum, scil. certitudinem de aptitudine mentis ad verum? Absque ulla inquisitione omnes retinere simpliciter fidendo valori rationis suae? Sed nonne fidendo illi tendentiae saepe erravi? Inde aliquod certe examen seu inquisitio necessaria est. Sed hoc examen, haec inquisitio hoc dubium quale debebit esse?

ad quasnam sese extendet certitudines? ad omnes, vel suntne quaedam excipiendae?

(2) *Cur insistendum sit in hoc bene determinando*: a) difficultas rei in hoc est: nulli scientiae in campo suae inquisitionis licet praesupponere quidquam de quo intra suum ambitum legitime quaeri potest;

iamvero in quo hae praesuppositiones unice legitimae consistant *de aliis scientiis posterioribus* et particularibus facilius patebit, quia semper scientia altior ei clare et suum obiectum (materiale et formale) et secundum quid etiam principia formalia methodologica assignabit;

theoria autem cognitionis critica (utpote pars praeparatoria ipsius scientiae primae et universalis, scil. Metaphysicae, cuius est stabilire prima omnis scientiae principia), *est ipsa prima scientia*, eo sensu quod quaestionem praeviam et fundamentalem pro omni scientia ponit: utrum homo omnino aliquid scire possit obiective certo. Inde quaestio: debetne et ipsa, immo potestne et quo sensu, incipere quin aliquid ullo modo praesupponatur?

Practice agitur praesertim de ipsa aptitudine mentis generatim spectata: possumne, vel debeone omnino ponere hanc quaestionem: « utrum homo sit aptus ad aliquid vere cognoscendum ». Et quem stricte sensum habere poterit?

b) *In responso dando duplex extremum praecavendum*:

1. ne excessu inquisitionis seu dubii iam omnis possibilitas positivae solutionis a priori, i. e. *ipso modo ponendi quaestionem* destruat; homo enim invincibili tendentia vult certo scire et quiescere in veritate, quam videt esse summum bonum suae naturae rationalis.

2. ne timore periculi, omnis iam inquisitio circa has primas veritates impediatur, quin satisfiat legitimis quaestionibus intellectus et mero imperio voluntatis seu actu caecae fiducia simpliciter praesupponantur, « postulentur » quaedam veritates, praesertim ipsa aptitudo mentis ad verum, ita ut cognitio humana saltem quoad primum suum fundamentum « irrationalis », « alogica » dicenda esset.

c) *Inde a priori his condicionibus debet omnis solutio proponenda satisfacere*: scil. 1) revera *seriam* instituat scien-

tificam inquisitionem de legitimitate omnium veritatum, etiam, immo praesertim fundamentalium.

2) saltem *abstractam possibilitatem solutionis* positivae *logice* servet; (qua utique etiam abstracta possibilitas solutionis negativae a priori non excluditur!).

His concessis, *quaenam erit attitudo mentis critici qui logice, i. e. quin irretiatur contradictionibus, ad reflexam seu scientificam certitudinem de primis saltem quibusdam veritatibus, speciatim etiam de aptitudine mentis ad verum perrenire intendit?*

Tres solent proponi solutiones quas diiudicabimus in thesi aliqua praeparatoria. Inde:

Thesis 2. — I. *Initium philosophandi sumere a dubio universali reali quolibet est in se prorsus arbitrarium seu illegitimum et simul methodice ineptum;*

II. *Aequè arbitrarium est quasdam veritates, praesertim aptitudinem mentis ad verum, simpliciter supponere seu caeca fiducia admittere;*

III. *Sed serratis certitudinibus quibuslibet naturaliter legitimis, requiritur et sufficit ut criticus aliqua reflexione seu attentiore consideratione motivorum eas elevet ad ordinem certitudinis scientificae, priusquam usum earum logicum faciat.* (Cf. Auct. Thes. X, nn. 118 ssq. et praes. Kleutgeu, Phil. der Vorzeit, Tract. III, cap. 1 et 2.

Nexus: Ut ergo methodum aptam ad debellandum scepticismum stabiliamus, recensemus tres solutiones de se possibiles de apto initio philosophandi, quarum etiam quaeque suos defensores habet; duas primas ut falsas reicimus, tertiam ut unice satisfaciendam defendemus. Tria asserta separatim exponemus et probabimus.

Ad Assertum I. — A. **Exponitur:** (1) *In quo consistat:* putant scepticismum efficaciter unice eo vinci posse, quod et ipse criticus initio philosophiae omnes certitudines naturales

quas habet, etiam ipsum valorem cognitionis in se seu aptitudinem mentis in dubium revocet, ut et ipse universaliter et realiter prius dubitet, utique ea intentione ut sic obviam veniendo sceptico eiusque difficultates suas faciendo eum securius secum e dubio educat.

Quia autem hoc dubium initiale aliter ab aliis sumitur prius

(2) *Explicandus conceptus «dubii» eiusque variae divisiones*: (cf. n. 118).

Dubium	reale:		est vera absentia vel suspensio assensus. (status ment. simplex)
		divid.	<i>positivum</i> : si adsunt motiva solida quae mentem ab assensu dando retrahunt.
			<i>negativum</i> : si (quasi) nullae rationes adsunt quae mentem ad alterutram partem inclinant. (Proximus statui ignorantiae)
			<i>fictum</i> : mens firmiter assentit enuntiabili, sed se gerit ac si non adhaereret, ut in valorem motivorum inquirat. (Status ment. complexus).

Dub. «*methodicum*» dicitur «*qualiscumque* dubitatio, quae consilio inito et sec. ordinem stabilitum adhibetur ad acquisitionem scientiae». Nulli ex his (sed soli «sceptico») opponitur: inde potest esse et reale: *libere* retraho assensum ut inquiram de novo; et quidem vel «reale quoad motiva seu media certitudinis tantum», dum veritas enuntiabilis simul firmiter tenetur: sic est medium aptum et efficax ad veritatem melius acquirendam.

vel «reale tum quoad motiva, tum quoad ipsam enuntiabilis veritatem»: sic est simpliciter dictum dub. reale, et excluditur per tenorem theseos. His stabilitis, iam

(3) *sensus exacte asserti est*: ostendere statum initialem in critica non posse esse dubium reale universale:

sive sumatur dub. reale *positivum*: uti certe (si forte minus ipse Descartes) aliqui ex eius schola, inter catholicos Hermes † 1831 (cf. n. 123): omnia reicio donec proprie demonstrantur.

sive potius dubium *negativum*, (modo sit proprie reale sensu explicato); ita quoad verba, saltem plures ex schola

Lovaniensi: (si forte non ipse Card. Mercier) Sentroul, Jeannière ...

(4) *contra hos duo stabilimus*: tale dubium a) iam *mere in se consideratum esse arbitrarium et ideo illegitimum*: est quoad rem ipsa sententia scepticorum dicens cognitionis humanae valorem in genere esse *positive* dubium: haec autem est arbitrarie quia argumenta scepticorum de facto non habent illam efficaciam ut proprie dubium reddant valorem cognitionis et speciatim aptitudinem mentis ad verum. (*Pars I.* cuius proin est ostendere inefficaciam argumentorum scepticorum et sic negative vindicare ius « dogmatismi »).

b) etiam *methodice ineptum*, i. e. qui tali via vult scepticismum debellare, non tantum non redimet scepticum, sed potius ipse haerebit logice in scepticismo. (*Pars II*).

B. Probatur per partes hoc I Assertum:

Pars. I. — Tale dubium reale de valore omnis cognitionis est in se illegitimum:

Arg. Illud dubium reale universale quoad rem aequivalet sententiae scepticorum dicentium valorem cognitionis humanae in genere, propter argumenta ab ipsis prolata, iam *positive* dubium esse.

Atqui haec sententia scepticorum est omnino arbitraria, i. e. nullis argumentis efficaciter probatur.

Ergo etiam dubium illud universale reale est prorsus arbitraria et proin illegitima.

Ad Maiorem: faciliter conceditur: volunt enim suam facere positionem scepticorum, se ab omni omnino assensu in aliquam veritatem expedire, vel quia putant positiva motiva hoc exigere, (dub. Positivum!); vel saltem in ordine ad certitudinem reflexam (quasi) nullas adesse rationes inclinantes ad valorem cognitionis admittendum, (dub. negativum). Inde *quoad rem*, i. e. tum quoad extensionem tum quoad qualitatem dubii elicti coincidunt cum positione sceptica. *Unice distinguuntur* intentione sua dogmatica qua suscipiunt dubium illud, scil. ut viam seu medium conquirendi certitudinem scientificam.

Quae autem differentia utpote mere externa. non afficit intimam naturam illius dubii.

Probatur minor: positio sceptica est arbitraria, utpote nullis validis argumentis probata: nam probaretur aut argumentis directis aut indirectis; *atqui directa* nec proferuntur, nec proferri possunt a sceptico; qui enim nil ut certum admittit, nec habet unde argumentari possit.

Indirecta, quae unice « ad hominem » proferri possunt legitime, ostendendo scil. positionem « dogmatistarum » laborare inextricabilibus difficultatibus, nil efficiunt. Ergo..

Ad ultimam minorem: quae proferuntur ad duo reduci possunt: a) *alterum a posteriori*: nempe *factum erroris*: « Homo aliquando errat, unde cum semper *inconscie* errat, forte semper errat. *Resp.*: (1) conc. antec; dist. cons: si nec animadvertit, nec etiam *potest* animadvertere se errare (quia ei deest criterium veri et falsi: conc. cons.; si de facto quidem non animadvertit, *sed posset* adhibita attentione sufficiente *animadvertere* (quia datur criterium infallibile veri et falsi): neg. cons. *Utrum* autem detur tale necne, certe ante inquisitionem nec magis negari quam affirmari debet simpliciter; reflexio critica autem ostendet quod revera datur.

(2) immo adversarius implicite hoc concedit, cum dicit nos « aliquando » errare: ergo videtur et ipse distinguere posse, saltem post factum, verum a falso.

b) *alterum a priori*: *Diallelus*: « Antequam fidere possimus rationi nostrae, deberet nobis constare de eius rectitudine. Atqui non constat, nec constare potest, cum nil scire possumus nisi hac ipsa nostra ratione, cuius valor est praecise in quaestione » (n. 116).

Resp.: (1) etiam si ratio ex hypothesis esset apta ad verum, evidenter tamen neque tunc praestare posset, quod volunt sceptici; ergo difficultas haec etsi pure dialecte insolubilis, non infirmat aptitudinem; immo praecise si ratio aliqua aperta petitione principii valeret quid vere demonstrare, de eius valore proprie desperandum esset.

(2) neg. Suppositum argumenti: nam valet unice

si supponitur ut acquisitum id quod est praecise in quaestione, scil. mentis aptitudinem esse a priori dubiam.

Pars II. — Tale dubium est methodice ineptum, utpote a priori negative praeiudicans rem.

Arg. 1: (Ex eo, quod dubium reale ut status initialis vel in Scepticismum ducit vel contradictionem involvit):

Status initialis, quo admisso aliquis vel in Scepticismum incidit vel sibi contradicit, nequit admitti.

Atqui qui de ipsa mentis aptitudine dubitat realiter (sive positive sive negative) incidit in Scepticismum vel sibi contradicit. Ergo ut status initialis dubium reale de ipsa mentis aptitudine nequit admitti.

Ad min: Nam qui realiter dubitat de aptitudine mentis ad verum *eo ipso* necessario dubitat de valore primi actus, quo primam aliquam certitudinem acquirere conatur.

Ergo *vel* fixus haeret in Scepticismo *vel* si hunc effugit certi quid affirmando sibi contradicit (Diallelus). Diceret enim simul: hic meus actus est certo verus. Et non refert, utrum dubium sit positivum vel negativum. Nam utrum adsint rationes necne dubitandi, si proposita quaestione: « Estne mens mea apta ad verum? » vere dubitas, reipsa dicis. « Forsan non sum aptus », actus ille, quo primam aliquam certitudinem conaris acquirere necessario erit dubius. Ergo *vel* Scepticismus *vel* contradictio.

Arg. 2: (Ex eo quod impossibile exigit, rolendo omnia demonstrare): Quaevis demonstratio supponit ut praecognita certa tum elementa *materialia* (*Praemissas*), tum elementa *formalia* (regulas consequentiae); *atqui*, qui nil admittere vult nisi quod demonstratum sit, nullas unquam poterit habere nec praemissas certas, nec etiam principia formalia certa. (quippe quae iterum prius deberent probari), sed necessario in infinitum regrediendum ei erit. Ergo qui nil vult admittere nisi quod demonstratum sit numquam ad aliquam primam certitudinem perveniet.

Inde etiam hac ratione patet illam positionem esse om-

nino ineptam ad rem solvendam, cum necessario negative problema criticum praeiudicet.

Valet de ea quod optime Husserl (*Log. Untersuchungen* I. 119): «illud maximo vituperio alicui theoriae, praesertim in re logica, semper vertetur, scil. quod haec theoria offendat contra ipsas evidentissimas condiciones possibilitatis alicuius theoriae».

Ad Assertum II. «aeque arbitrarium est primas quasdam veritates, praesertim aptitudinem mentis ad verum simpliciter supponere seu caeca fiducia admittere».

A. Exponitur: (1) *In quo consistat haec positio*: simpliciter concedunt scepticis talem esse nativam incapacitatem rationis humanae ut in ordine mere theoreticae inquisitionis nec constet, nec constare possit de valore obiectivo cognitionis; cum tamen nolint renuntiare vitae intellectuali, primas illas veritates fundamentales simpliciter asserunt mero aliquo actu voluntatis audacter suam fiduciam rationi concedentis: «un risque hardiment couru, ...»; ita plures ex post-Kantianis (neo-criticistae) sat communiter. (Typum habes Goblot — supra pag. 67 — ex schola neo-criticista gallica duce Renouvier 1903).

(2) Huc pertinent *ex catholicis quidam farentes Traditionalismo* (cf. n. 83,2; et praes. Kleutgen, loco cit.), qui videntes quod dubio illo universali reali iam insolubile evadit ipsum problema criticum, vel omnino denegant rationi individuali facultatem propria inquisitione et auctoritate solvendi problema cognitionis; vel saltem ab hac inquisitione rationali, quomodocumque demum intelligatur, excipiunt primas quasdam, quae ipsae simpliciter «credi» deberent.

NB. — Utrum et quo sensu huc pertinent quidam ex defensoribus «trium veritatum fundamentalium» (cf. nn. 331 ssq.), postea dicemus in scholio.

(3) *Contra hos dicimus*: haec positio aeque est arbitraria et illegitima, utpote a priori manus victas dans scepticismo.

B. Probatur Assertum hoc II.

Arg. 1. (*Ex fundamento illegittimo*). Ideo renuntiant illi philosophi solutioni rationali problematis cognitionis, et ad actum illum caecae fiducia recurrunt, quia putant argumentis scepticorum talem efficaciam inesse ut positive dubia evadat valor omnis cognitionis et proin problema criticum dicendum sit obiective insolubile utendo solo intellectu.

Atqui tale suppositum esse illegitimum et ostendimus primo asserto, et ostendemus positive nostra solutione mox danda.

Ergo ipsa sententia innixa tali suppositioni arbitrariae est et ipsa arbitraria et illegitima.

Arg. 2. (*Ex eo quod talis modus procedendi est contra intimam naturam nostri intellectus*). Intellectus noster ex essentiali sua natura vult scire cur assentiat et omnino refugit ab assensu dando si nulla adest evidentia. Atqui haec intima natura nostri intellectus in hac solutione voluntaristica presumdatur simpliciter a priori. Ergo haec solutio est illegitima.

Ad Assertum III. « sed servatis certitudinibus quibuslibet naturaliter legitimis, requiritur et sufficit ut criticus aliqua reflexione seu attentiore consideratione motivorum eas eleveat ad ordinem certitudinis scientificae, priusquam usum earum logicum faciat ».

A. Exponitur:

(1) *in quo consistat* haec positio: intermediat inter utramque expositam eo sensu, quod proprie via rationalis inquisitionis rem solvere intendit (et sic clare omni irrationalismo noetico adversatur); ex altera parte in hac inquisitione, etsi ab ipsa nulla prorsus veritas excipiatur, tamen rectum modum servare conatur et sic secure et logice ducit ad certudinem vere scientificam seu reflexam obtinendam. Ut singula accuratius explicemus, dicimus

a) « *serratis...* » scilicet: criteriologus assumit initio suae inquisitionis veritates et iudicia omnia quae se ei offe-

runt ex variis campis suae activitatis cognoscitivae tum theoreticae tum practicae, cum ea omni quam singulae secum ferunt legitimitate plusminusve cognita, quin assensum circa ipsas retrahat vel suspendat, nam hoc esset interim saltem arbitrarium.

b) « *requiritur et sufficit ut aliqua reflexione...* » sed in ordine logico *praescindo*, i. e. nullum interim usum logicum facio ulla ex eis, a nulla ex eis ut antecedente cognito quidquam infero, vel in nulla ex eis « nitor », donec prius per aliquam saltem tentatam reflexionem iustificativam eius legitimitatem antea plusminusve confuse cognitam, iam etiam clare et distincte perspexerim, sic eam elevando ad ordinem cognitionis proprie scientificae seu philosophicae.

Inde ille status mentis, qui quoad conclusiones demonstrabiles esse poterit dubium proprie dictum methodicum, quoad principia per se nota iam alius erit indolis: scil. est aliqua non dixerim indeterminatio, sed potius aliqua brevissima reflexio seu concentratio consulto et libere producta, quando intellectus cedens naturaliter vi motivorum saltem confuse perceptorum, iam inclinatur ad assentiendum, eo fine ut plene et reflexe percipiatur tota indubitabilitas logica seu evidentialia principii.

c) Inde etiam, ne confusioni sit locus, melius est hanc « reflexionem legitimativam » quae autem a nobis ad omnes omnino veritates extenditur, non vocare « dubium » aliquod ;

NB. — aliqui quoad rem nobis consentientes loquuntur de « dubio ficto mere praecisivo universali », exprimentes duo momenta typica huius nostrae Sententiae: « dubio » indicantes sinceram inquisitionem et *quidem universaliter* adhibitam: nulla est simpliciter supponenda: i. e. quin reflexe eius legitimitas vere evidenter perspecta sit; additis autem « fictum mere praecisiorum », indolem et intentionem huius inquisitionis indicant: scil. unice volunt dicere: nulla est subtrahenda ab intuitu seu lumine intellectus, qui vere usque ad infima fundamenta sui aedificii cognoscitiva pertingit; nec ibi adstruendum est ullum substratum « irrationale », « alogicum ».

d) Inde supponit essentialiter *distinctionem inter certitudinem naturalem* seu vulgarem et *c. scientificam* reflexam seu philosophicam ex alia parte (cf. pag. 65).

2) *Quis hanc sententiam teneat*: ita haud obscure iam Magni scholastici, ducibus, *Aristotele* et *S. Thoma* (cf. Auct. n. 119, et textus in notis ibi indicatos).

Explicite iam *S. Augustinus*, qui et «methodo dubitationis» et in exordio ab ipsa conscientia sumendo, ea quae postea Cartesius tentavit, maiore cum claritate, profunditate et praesertim absqua ulla petitione principii anticipavit ⁽¹⁾.

Saec. ultimo: Restauratores phil. Schol. praes. duce hac in re *Kleutgen*. (loc. cit.).

3) asserimus ergo hanc sententiam esse unice legitimam et efficacem: vitat incommoda aliarum positionum, et secure ducit ad solutionem problematis.

B. Probatur Assertum III.

Arg. (Ex eo quod ipsa sola ducit ad solutionem quae satisfacit duplici tendentiae essentiali intellectus humani, eritando incommoda aliarum positionum).

Illa est via solutionis unice legitima quae sola vitat incommoda utriusque sententiae antea expositae atque sola plene rationem habet utriusque tendentiae humani intellectus et «criticae» et «dogmatistae» quae aequè profunde et insuperabiliter cum natura rationali cohaerent; atqui talis est nostra sententia; ergo ipsa est sola legitima.

Prob. minoren: a) *satisfacit tendentiae criticae*: homo cult et debet scire cur alicui rei assentiat, et omnino refugit ab ullo assensu caece dando, quod videt esse contra suam intimam naturam; iamvero hanc tendentiam frustantur qui cum suo «Dogmatismo initiali» ei prohibent, ne ad primas veritates sese extendat reflexio critica, dum e contra nostra sententia cum sua reflexione legitimativa universaliter adhibita, sanis exigentiis criticis plene satisfaciat.

b) *satisfacit tendentiae «dogmatistae»*: ex altera parte aequè naturali tendentia homo cult e dubio egredi et in vero firmiter possesso, ut in bono suae naturae proprio, quiescere;

(1) cf. C. Boyer, L'Idée de vérité dans la philosophie de S. Augustin, Paris 1921.

hanc frustrat prima sententia, saltem logice haerendo in scepticismo, dum nostra ei plene satisfacit.

Ergo haec sententia ut unice legitima retinenda est: et ut pulchre Auct. n. 149, standum est hac in re traditioni Scholae ad mentem eorum quos duces suos veneratur Aristotelis, S. Augustini, S. Thomae Aq.

Corollarium: (Auct. n. 127). De *libertate inquisitionis scientificae apud catholicos*.

- Scholion:** 1. (n. 128). De *modo* in dubitatione servando.
 2. De dubio apud *Cartesium* (+ 1650): cf. n. 120.
 3. De dubio «negativo» scholae Lovaniensis, spec. Card. Mercier. (C. *Critériologie générale; Revue de sciences phil. et theol.* 1899, pag. 433 ssq.; *Revue Néo-scholastique*, 1912, pag. 235 ssq.).
 Cf. n. 122 et 125 cum resp. notis.
 4. De defensoribus «*trium veritatum fundamentalium*»: (auct. n. 131 ssq.).

Obiectiones: (cf. n. 129 sq.).

2. — Ostenditur factum nos revera multas habere certitudines, quarum valorem etiam reflexe infallibiliter perspicimus.

1) *Nexus*: determinavimus a) *sensum unice acceptabilem quaestionis criticae* quomodo possumus pervenire ad aliquas saltem certitudines obiective fundatas, ut tales reflexe, scientificè cognitae; et quidem praesertim ad illas certitudines quae sunt fundamentum seu condicio sine qua nulla iam esse poterit certitudo obiectiva: certitudo de aptitudine mentis ad verum in genere. b) iusuper, *qua via* unice possit ad solutionem perveniri: nec demonstratione (corresp. dubio reali!), nec caecè «postulando» vel supponendo, sed reflexione legitimitiva in certitudines iam naturaliter possessas, eas elevando ad ordinem cert. scientificae.

Iam incedentes hac via stabiliemus primas illas certitudines.

2) *Scopus est*: tales efferre certitudines quae vere omnibus exigentiis criticis etiam scepticorum (saltem eorum qui sunt scept. «ex aporia») plene satisfaciant: inde quae sint vere *primae*, (non et ipsae iterum ab aliis ut veris suppositis pendeant), sint *sensu pleno obiective validae*, (exhibeant aliquop esse realiter existens, hocque *ut esse* absolute i. e. ut quid independenter ab actu indicativo circa ipsum existens cognoscantur in hac earum indole absoluto) quibus proin veracitas mentis non tantum ut factum contingens, sed ut lex mentis humanae in genere stabiliri possit.

3) *Inde aptius initium inquisitionis legitimativae sumitur*:

a) *non* ab ipsa facultate cognoscitiva examinanda, (cum ipsam in se immediate inspicere non possumus), *sed* ab actibus eius;

b) et quidem ab illis actibus cognoscitivis quibus certe natura sua perfecte competit veritas: i. e. a *iudiciis*;

c) et quidem iudiciis *non ordinis idealis* (cum in ipsis non attingamus ipsam realitatem physicam), *sed realis*;

d) et iterum, *non* cum iudiciis *de realitate externa* (de mundo illo aspectabili qui nos circumdat); quia intuitu tot controversiarum etiam inter Scholasticos, deberemus iam ab ipso limine inquisitionis vel multa supponere, vel statim in controversias illas ingredi. Inde aptius praebent exordium iudicia de illis datis *internis* conscientiae, quae saltem ut phaenomena ab omnibus conceduntur.

4) *Non procedere possumus probatione proprie dicta*, nam intendimus omnes omnino veritates illi examini subicere nec proinde habemus ullas veritates quibus logice tanquam antecedentibus argumentationis seu deductionis uti possimus, ante ipsum examen institutum; sed potius *analisi et reflexione intuitiva concreta*. (De aliis quibusdam tentaminibus melius in scholio post thes. seq.

5) *Obiectum huius analyseos proinde erunt ipsa data obvia conscientiae: generatim et omnes activitates propriae* (cogitare, dubitare, assentire, eligere, velle ... et status varii (gaudium, tristitia...); vel etiam si placet actus vitae sensitivae (videre,

audire) modo sumantur interim mere ut affectiones subiectivae. *Speciatim apti* pro nostro examine erunt illi quorum est maior attentio, maior claritas (v. gr. aliqua inquisitio laboriosa et forte anxiosa valde de problemate quod me multum occupat; vel aliqua decisio voluntatis diu matureque praemeditata) Inde sit haec thesis:

Thesis 3. I. *Reflectendo in data conscientiae immediate mens reflexe certa fit de obiectivo valore iudiciorum bene multorum, praesertim de existentia actuum nostrorum et ipsius «ego» ut subiecti horum actuum.* II. *Quae facta in eorum realitate cognita simul etiam manifestant obiectivum valorem conceptus «essendi» et «entis» necnon primorum principiorum ut legum entis simul et cogitationis atque sic reflexe quoque certam reddunt mentis aptitudinem ad verum.*

1) *Nexus et scopus Theseos*, ex antea dictis patent: positive ostendere iam volumus quomodo ad primas certitudines critice legitimandas pervenimus.

2) *Explicatur sensus et conceptus tenoris theseos:*

a) «*Reflectendo*»: indicat methodum applicandam: non deductione, probatione; sed reflexe analysando ea quae in certitudinibus illis vulgaribus invenimus.

b) «*in data conscientiae*»: indicat obiectum circa quod, vel eum campum certitudinum naturalium in quem fertur haec initialis inquisitio. Rationes cur eum praeferamus, habes supra pag. 81 sub. 3). De «conscientia» haec nota: intelligitur in thesi

	non ut facultas: ipse intellectus uti obiecta habet proprium «ego» cum suis multiplicibus affectionibus.				
consc.	{	non «directa»: perceptio mere concomitans omnem nostram activitatem psychicam (cognitionem, volitionem..) eam exhibendo «ut nostram».			
		sed ut actus: hic vero			
		sed reflexa: <table border="0"> <tr> <td rowspan="2">{</td> <td>i. e. quae novo actu reedit explicite in priorem actum melius cognoscendum;</td> </tr> <tr> <td>est { <table border="0"> <tr> <td>vel mera idea: mera repraesentatio prioris actus, absque affirmatione;</td> </tr> <tr> <td>vel iudicium immediatum quo affirmo id quod in primo actu percepi.</td> </tr> </table> </td> </tr> </table>	{	i. e. quae novo actu reedit explicite in priorem actum melius cognoscendum;	est { <table border="0"> <tr> <td>vel mera idea: mera repraesentatio prioris actus, absque affirmatione;</td> </tr> <tr> <td>vel iudicium immediatum quo affirmo id quod in primo actu percepi.</td> </tr> </table>
{	i. e. quae novo actu reedit explicite in priorem actum melius cognoscendum;				
	est { <table border="0"> <tr> <td>vel mera idea: mera repraesentatio prioris actus, absque affirmatione;</td> </tr> <tr> <td>vel iudicium immediatum quo affirmo id quod in primo actu percepi.</td> </tr> </table>	vel mera idea: mera repraesentatio prioris actus, absque affirmatione;	vel iudicium immediatum quo affirmo id quod in primo actu percepi.		
vel mera idea: mera repraesentatio prioris actus, absque affirmatione;					
vel iudicium immediatum quo affirmo id quod in primo actu percepi.					

Loquimur in Thesi de actu conscientiae reflexo indicativo immediato, quatenus exhibet ea quae conscientia directa refert de mera existentia illorum *actuum*,... necnon de existentia horum «subiecti» communis, illius scil. «ego». (Intimiorem vero naturam eorum interim transmittimus, et etiam quaestionem de reali existentia et natura obiectionum quae videntur intendi ab illis actibus!)

c) «*reflexe certa fit de obiectivo calore*»: explicite et scientificè cognoscit necessariam horum iudiciorum veritatem, ex perspecta theoretica sufficientia motivorum impellentium ad ea affirmanda.

d) «*iudiciorum bene multorum*»: indicat quod quae afferuntur sunt tantum exempla quaedam ex multis quae aequo iure afferri possent.

e) «*quae facta... simul etiam manifestant*»: indicat *duplicem ordinem* earum quas facili hac reflexione stabilimus *veritatem*:

aliae enuntiant *pure facta* illa singularia et contingentia et proin etiam unice factum aptitudinis mentis ad verum secumferunt. Hoc iam ad scepticismum devincendum sufficeret; sed naturalis tendentia in verum nullo modo satiatur mera factorum incohaerentium cognitione. Et revera etiam vel prima illa reflexio nos longe ultra ducit; scil.

aliae efferunt «conceptus universales *et* leges» i. e. connexiones universaliter et necessario inter conceptus obiective sumptos vigentes, quales proprie intenduntur a scientiis, (scientiae sunt enim unice de «universalibus», de «legibus»,..); iamvero tales *unice in* ipsis datis singularibus experientiae et *unice ex* ipsis haurimus; sed etiam *natura duce* eas formamus: sic enim «intus-legendo» proprie fit intellectio seu cognitio perfecta «absoluta» ipsius realitatis.

Inde ostenso horum quoque valore obiectivo, eo ipso etiam universaliter seu ad modum legis constabit de aptitudine mentis ad verum. Sic apparebit quod profunde S. Thomas: «praeexistunt in nobis quaedam scientiarum semina, scilicet primae intellectus conceptiones, quae statim lumine intellectus agentis cognoscuntur per species a sensibilibus abstractas, sive sint complexa ut dignitates, sive incomplexa sicut ratio entis, unius et huiusmodi, quae statim intellectus appre-

hendit». (*De Ver.* q. 11, a. 1.) a. v. in illis primis factis concretis cognitis, vere statim etiam prima « experientia metaphysica ».

f) « *obiectivum valorum conceptuum...* »: dicit nos reflexe scire « id quod » exhibent illi « conceptus », (notae illae!) seu illae « leges » hauriri ex ipsa realitate in se cognita ibique proin verificari.

Et enumeramus aliquos conceptus et leges, quas prima illa reflexio statim ut plene legitimas apprehendit; plura in ipsa « ostensione » thesios.

g) « *atque sic.... aptitudinem mentis...* »: si revera apprehendimus realitatem in se et quidem sub illis rationibus maxime communibus et essentialibus omni realitati: eo ipso etiam hoc constat: natura mentis haec est ut sit « *facultas apprehensiva realitatis* » ipsius et proin, de iure saltem, « *omnis realitatis* ».

3) *Accuratioior sensus thesios* ut pateat:

(1) *in mentem revocentur data problematis*: sunt autem haec:

a) factum certitudinum spontanearum, saltem in ordine subiectivo;

b) tendentia naturalis fere invincibilis tribuendi valorem obiectivum multis ex illis certitudinibus;

c) interim absentia certitudinis reflexae seu scientificae, quatenus rationes theoretice eas legitimantes, quae naturali certitudini sufficere videntur, nondum secundum suum valorem scientifico modo examinae et approbatae sunt.

(2) *Inde thesis vult ostendere* quod in illis iudiciis varii ordinis quae se mihi reflectenti in data illa conscientiae, directae quasi obtrudunt, revera adsunt talia motiva legitimantia theoretice convincentia et etiam immediate evidentialia pro eorum obiectivo valore reflexe stabiliendo.

(3) *absolvimus rem in duabus partibus*: I. *Asserto*, legitimantes illas veritates ordinis concreti (veritates mere facti!).

II. *Asserto* dein illas veritates universales legitimamus, quae in et cum illis datis concretis nobis advehiculantur.

« **Ostenditur primum assertum** »: NB. afferimus duo « argumenta », quorum utrumque pro se solo luculenter

probat, sed ut insinuemus multifarietatem certitudinum quae statim in primis illis reflexionibus undique in intellectum quasi irruunt.

Arg. 1. (*Ex certo cognitis actibus consciis praesentibus*): qui sunt data conscientiae magis obvia et quasi in superficie posita).

Illa iudicia quibus assero existentiam meorum actuum psychicorum praesentium sunt obiectivi valoris, si 1) id quod exhibent *est de facto conforme* realitati uti in se est; et si 2) in eodem illo actu *scio hanc conformitatem* et quidem ex motivo *logice* seu theorectice necessario. Atqui utrumque obtinet. Ergo:

Ad maiorem: nulla difficultas: haec sunt ipsa elementa definitionis certitudinis, quam quoad « quid » sit admittit et ipse scepticus; unice quoad « an sit » ipse negat quod unquam illa praerequisita verificentur. Quod de facto verificentur ostendit minor.

Ostenditur minor p. p. in talibus indiciis: « dubito », « eligo hoc », « doleo », « audio »... si quis debita cum attentione intuens in illud quod experitur in se, quando serio profert talia iudicia, haec fere omni claritate et absque dubio possibili observare erit:

1) *id quod asserit tale iudicium est de facto conforme realitati*: nam, a) *illa realitas determinata adest in me*, eam bene sec. suam quidditatem specificam distinguo a qualibet alia simili vel opposita; (Dubium a certitudine, a volitione, a dolore,...). Et adest ut realitas *proprie physica* in me existens quae est vere aliud ac meus actus indicandi de ea, praeinvenitur iam a meo actu reflexo, sese simpliciter et ineluctabili necessitate imponit, etiam totis viribus me reluctante, me anxiat, torquet, tali determinata intensitate, tali pugna motivorum... b) *iudicium autem meum quo dico, illam realitatem intuens*, « ego nunc sum dubitans »: *nihil facit nisi ut hanc indolem « absolutae realitatis »* (realitas distincta, praeinventa a meo iudicio de illo! « agnoscat, affirmet, eique adsentiat. (Quae verba ipsa profunde indicant illam « alteritatem realem »). Inde *video intimam maturam actus iudicialis esse hanc*, ut mere « dicat » esse id quod est, pronuntiet conformitatem intentionalem intellectus apprehendentis et rei apprehensae. Et nullo modo aliqua « actuatio alicuius formae » seu functionis

a priori in subiecto latentis, qua demum «compono», «formo», «pono» obiectum, talis conceptio iudicii uti alicuius «synthesis a priori» certe nullum fundamentum habet in iis quae analysis conscientiae refert; sed *postulatur* ex rationibus prorsus aliis de quibus suo loco fuse erit agendum.)

2) *et etiam cognoscitur haec conformitas in eodem numerice iudicio*: quia iudicium est essentialiter *affirmatio alicuius relationis ut apprehensae*: scil. indicando refero, comparo id quod enuntiare volo, illam «formam apprehensam» rei ad ipsam rem in se, independentem a meo actu indicandi «existentem», et mere enuntio relationem illa comparatione perceptam. Inde clare ipsa realitas sese mihi manifestans me ducit et determinat ad assensum sine haesitatione dandum: «hoc dubium in me existit». Et quia video me apprehendisse id quod est, et me asseruisse unice id quod apprehendi: video me regi in assensu dando aliqua necessitate obiectiva, logica; i. e. cognita ut vigente mere in ordine theoreico speculativae conformitatis ad ipsam realitatem, et nullo modo «mere pratica», ex aliqua dispositione mere subiectiva, affectiva, «alogica».

Ergo illa iudicia revera verificant omnes condiciones certitudinis reflexe ut obiective fundatae cognitae.

Arg. 2. (Ex certo cognita existentia proprii «Ego»). In omnibus illis actibus consciis apprehensis semper simul etiam omni claritate apprehenditur existentia proprii «Ego», tanquam subiecti realis eorum, scil. ut cuius modificationes, actiones, passionem,... omnia illa facta conscia a nobis percipiuntur.

Atqui iterum: iudicium conscientiae reflexae immediate asserens factum propriae existentiae facili reflexione cognoscitur ut obiective certum.

Ergo datur revera certitudo obiective fundata.

Ostenditur maior: statuitur factum, me in omni activitate mea simul cognoscere existentiam «mei, ut subiecti realis» actuum; cognoscitur:

(1) cognitione immediata et proin facillima: *non* quidem attingo illud seorsum ab actibus, vel ab eis distinctum, nec ut realitatem abstractam; *sed* ipsum ego concretum, intueor «me cogitantem», «me volentem»,...: vivum illum complexum,

tò *egò* in suis actibus et actus in ipso «ego»; sic mediantibus actibus nobismetipsis immediate praesentes sumus et nosmetipsos immediate experimur seu intuemur. Etsi haec prima et obvia cognitio sit «quoad essentiam toù ego» valde confusa tantum, tamen quoad eius existentiam est nobis prorsus familiaris, ita ut is certe aliquid ab illa intima experientia alienissimum conciperet, qui actus illos quasi «impersonali modo» («cogitat» uti dicimus «pluit»!) efferret: aequè immediate ac nobis innotescit physica realitas illius continuo fluentis et refluentis activitatis, nobis etiam identitas et permanentia realis nostri «ego» patefit, quod «subest» illis atque saltem aliquale dominium in illis dirigendis habet. (Plura de his, praesertim de «substantialitate» toù ego alibi!)

(2) *cognoscitur in sua reali existentia physica*: nam eandem prorsus indolem realitatis prae se fert atque illi actus qui mihi illud notificant; eodem absoluto modo sese ponit et cogor illud simpliciter agnoscere. Immo Tò Ego experitur etiam magis reale quam ipsi actus: est enim fons seu radix realitatis actuum; clare me experior producentem, causantem hanc meditationem, intensam reflexionem, hanc difficilem electionem,... Iamvero «propter quod unumquodque tale et illud magis».

(8) *cogn. absque dubio possibili*: nam etiam in ipso actu dubitandi de propria existentia, ut in omni actu, iterum me percipio ut existentem: nam dubitantes *sumus et existentes* dubitamus. (cf. citationes e S. Augustino. (n. 100, nota 2).

Ad minorem: ostenditur uti in 1 arg.: iudicium illud enim mere affirmat quod clare apprehendit et scit se in asserenda illa reali existentia toù ego se duci unice manifestatione evidenti ipsius vivae realitatis perceptae, inde necessitate pure logica seu obiectiva. Inde est iudicium ipsum vere obiective certum.

Inde etiam est quod omni tempore praecise haec certitudo ineluctabilis et logice immediate evidens ut obiective indubitabilis habita est ut arx impervia omni impugnatione scepticorum; Aristoteles: esset actu aliquo omnem actum auferre velle; S. Thomas: «nullus potest cogitare se non esse *cum assensu*, in hoc enim quod cogitat percipit se esse», (De ver. q. 10, a. 12, ad 7). Item Descartes: «cogito ergo sum»

Sed etiam maior utilitas horum datorum in eo est quod ipsa nobis immediate primas certitudines ordinis idealis, easque summi momenti pro integra philosophia sive theoretica sive etiam practica suggerunt. Sufficiat haec breviter indicare hic, cum propter eorum decisivum momentum alibi fusius de ipsis sit agendum.

Ostenditur II. Assertum: cognoscitur *a)* obiectivus valor conceptus et legum entis;

b) aptitudo mentis

ad verum in genere.

Ad *a)* Constabit hoc, si intellectus revera in quacumque realitate cognita simul etiam, immo primo attingit rationem «entis», eamque non tantum de facto, sed cum illis necessitudinibus seu legibus obiectivis, quas «ens» ut est «ens» secumfert.

Atqui ita est; ergo

Ad minorem (1) in omni «realitate» cognita attingitur «ens»: nam semper hoc primo attendo, quod illud de quo cognoscendo agitur sit «aliquid» («aliud quid», scilicet ab ipso meo actu cognoscitivo), quod ipse meus actus iam invenit, quod ei obiicitur, opponitur: et video, eo et in tantum haec omnia opponuntur mihi cognoscenti, *quia* hoc eis omnibus inest, scil. quod sunt *reale quid*, quod «sunt», quod participant (= partem habent) aliquo modo ens, quod sunt «ens»; a. v. video omnibus illis obiectis hoc commune et maxime intimum et essentielle attributum esse, quod «sint» aliquo modo: sive etiam actualiter physice *exerceant* esse (= ens verbaliter sumptum; sic conceptus «essendi» seu «esse» ostenditur statim ut obiective fundatus); sive non actualiter «sit»; inde vere: «illud quod primo intellectus concipit quasi notissimum, et in quo omnes conceptiones resolvit est «ens»» (de Ver. q. I. a. I.).

(2) *nec ens mere de facto tt. attingo, sed simul etiam apprehendo illas leges seu necessitudines obiective rigentes in omni ente:* nam video «hoc meum dubium» *ideo* esse «aliquid» seu ideo sese tam categorice ponere, *quia* «est», et *ideo* sese ponere ut «hoc» aliquid, *quia est hoc* aliquid; et si negare vel in dubium vocare volo quod «sit», video hanc negationem

repelli et repelli praecise ideo (Quia «est» et «est hoc»; seu video *rationem formalem illius exclusionis* esse in eo quod «sunt» et quod sunt «hoc»: video *quia* «est», *etiam necessario* non «non-est»: et quia est «hoc» (v. gr. dubium), necessario non est «non-hoc» v. gr. certitudo). Video «quod est, est» (principium Identitatis); et «esse» simpliciter excludere To «non-esse», seu impossibile est idem simul esse et «non esse» (princip. contradictionis).

Et sicut ipsae res omnes a me videntur et apprehenduntur «ut entia», seu quasi concretisationes entis, quod in ipsis omnibus video contineri, seu implicari: sic etiam omnem realitatem video regi principiis entis seu verificare in semetipsis illas necessitudines obiectivas quas secumfert ipsa ratio entis seu video omnem realitatem quia est concretisatio entis sic etiam necessario concretisatio legum entis.

Et proin sicuti mens ex ipsis «rebus» haurit ens et proin determinatur regitur ab ente ut obiectivo sic etiam video eam haurire principia entis ex ipsis rebus et proin determinari et regi principiis seu legibus entis, independenter a mea mente in rebus vigentibus: a. v. video leges illas *per prius esse leges entis* et ut tales regere cogitationem.

N. B. - 1. Porro quod sic de primo conceptu («entis») eiusque aliquibus principiis obiectivis necessario atque immediate a nobis cognoscendis diximus, faciliter etiam extenderetur et ad alia entis principia («rationis sufficientis», ... et ad alios conceptus fere aequè obvios ac faciles (Unum, Totum, Pars ...) et ad principia seu leges pariter obiectivas quas ipsi essentialiter secumferunt.

2. Item ex accuratius analysato illo «ego ut subiecto actuum» fere innumerae statim scaturiunt conceptus et leges summi momenti: v. gr. ex analysata relatione vigente inter actus et ipsum ego statim pervenio ad conceptus «substantiae» et «accidentis» ut obiective realibus: item ad conceptum «causae» (tum «efficientis» tum «finalis»); ad conceptus «libertatis» (modus specialis meae causalitatis), inde conceptus «boni» et «mali», «obligationis», «iuris», «responsabilitatis»... qui sunt fundamentales pro philosophia practica (Ethica!). Item conceptus «entis contingentis» utpote multipliciter dependentis et mutabilis, ... et impellor, ut

exigentiis meae tendentiae rationalis de plena et sufficiente explicatione realitatis quaerenda satisfaciam, ad ascendendum ad « Ens sensu pleno », sufficientissimum explicativum huius realitatis.

Sic revera primae illae notiones sunt « in nobis quaedam scientiarum semina ... » infinitae quasi foecunditatis, et etiam in se indubitabiles et inignorabiles ab intellectu evoluto, modo omnino sit in actu. Postea videbimus, agentes de idealistis, quod etiam omnia inde pendent, quod aliquis vere fideliter et integre eas analyset atque agnoscat: in primo illo « cogito » iam deciditur utrum quis logice ad realismum, Theismum, vel e contra ad Panlogismum, Pantheismum ducatur.

Ad b) *cognosco aptitudinem mentis ad rerum in genere, si*
 1) non tantum video eam posse attingere realitatem in se; sed 2) etiam reflexe scio eam hanc realitatem attingere sub illa ratione obiective reali communissima « entis » in quam resolvit omnes suas notiones; et ~~de~~ *se* dirigi in omni suo activitate cognoscitiva illis legibus seu principiis obiectivis entis, ad quas omnes alias veritates reducit atque in quorum lumine omnia diiudicat.

Atqui hae condiciones facili reflexione ostenduntur impletas esse. Ergo...

Ad maiorem: facile patet: nam tunc *de iure* tam late sese extendet veracitas mentis, quam ipsum « ens »;

probatur minor: (1) *saltem in casibus concretis* antea descriptis: nam eo ipso quod video me apprehendere obiectivam realitatem mei actus, ipsius « Ego » realis, video me esse capacem id faciendi; (a « facere » ad « facere posse » valet illatio).

(2) *Et haec aptitudo non fit, apprehenditur a me ut factum contingens in hoc vel illo casu; sed ut lex meae mentis facili consideratione eruitur;* nam video in illis singulis casibus me attingere concretam realitatem, *non ideo* praecise quia est « talis » realitas, (puta meum « dubium », mea « volitio »....), sed potius quia est « realitas » seu quia in omnibus verificatur illud quod « sint », quod sint « ens », seu me ea omnia attingere sub ratione realitatis, entis: et ideo me ea attingere posse quia et in quantum sunt ens. Hac reflexione invenio

meum intellectum esse facultatem apprehensivam «entis» et spectata natura «discursiva» nostri intellectus, addendum esset: facultas discursu scientifico explicans «ens»; quo in discursu autem iterum regitur omni gressu illis *legibus entis*, ad quae omnis discursus reducitur, et proin de se cognoscibile pro me tam late patere, quam ipsum «ens»; sicut etiam oculus cuius est apprehendere coloratum, *de se* aptum est apprehendere omne quod est coloratum. Unice hoc remanet in utroque casu eruendum: quaenam requirantur condiciones ex parte obiecti, ut haec nativa capacitas cognoscendi in concreto casu etiam in actum transire possit. Haec in tractatu Criticae specialis pro unoquoque campo obiectorum ostendendum erit.

Scholion 1. Quomodo haec solutio sese habeat ad solutionem «per tres illas veritates fundamentales» (Schola *Tongiorgi*); Quomodo ad solutionem scholae *Loraniensis*.

2. De solutione *S. Augustini*: (Contra Academicos, et loci paralleli in *De civ. Dei* L. 11. c. 26; et *De Trin.* L. 10, c. 10, n. 14).

3. De solutione Cartesii [*Medit. de prima phil. (Med. 1-4)*]; et *Discours de la méthode*, IV.].

Obiectiones: cf. nu. 142 ssq. — Addi possunt huiusmodi:

1. Ut nostra reflexione certo possimus cognoscere actus nostros, iam supponere debemus nos esse capaces recte reflectendi in eos; atqui haec suppositio nulla ratione fulciri potest, sed caece admittitur; Ergo nec reflexione...

Resp. D. M. adesse prius debet in ordine *ontologico* illa capacitas, C. in ordine logico prius cognita esse debet (ac si ex ipsa cognita demum inferrem factum concretum certitudinis!): N. Contradist. m. (Talis generis difficultates supponunt nos per prius scire in abstracto «nos *posse* habere cert.», «nos esse *capaces* reflexionis, intuitionis,...» et ex hac generaliter cognita nos «*inferre, deducere*» factum concretum certitudinis, reflexionis, intuitionis....; *recera* res inverse procedit: *ex eo quod concrete habemus*, colligimus: ergo *possumus habere*,...

2. Tamen necessario haec solutio continet circulum vitiosum: nam: nulla certitudo de actibus nostris nisi constet

prius de valore principii contradictionis; atqui de hoc constare nequit nisi constat iam valor conceptus entis; et iterum obiectivus valor conceptus entis constare nequit, nisi constat existentia alicuius entis in concreto, scil. actus nostri (nisi enim existentia nostri actus constat, a fortiori nullius alterius entis existentia constat!). Ergo circulus vitiosus inevitabilis.

Resp. N. Ass. et ad prob. Dist. M. nisi iam aliunde constet de valore huius principii: N. M.; nisi huius principii valor (et natura prius etiam valor conceptus entis), ex ipso facto cognito nobis immediate simul illucescat: C. M. — Explico: tempore simul intellectus percipit hunc meum actum, in ipso verificatam rationem entis, (seu eum attingit sub ratione entis), et necessitudines implicatas in hoc conceptu, et eo ipso naturam actus cognoscitivi ut mere apprehensivi entis (= capacitas mentis ad verum!); etsi ordo logicus quo illa varia cognita contribuunt ad reflexe legitimandam cognitionem ut absolutam, sit potius inversus.

3. Neque analysis intuitionis illius solvit problema criticum; nam, de ea intuitionem etiam quaestio poni potest. utrum valorem habeat obiectivum necne.

Resp.: Neg. Ass. et dist. rationem allatam: De notione abstracta intuitionis quaestio poni potest: C. — De intuitionem hic et nunc experta: subdist.: Si negligitur et attentio ad ordinem discursivum abstractum divertitur: C. — Si mere exprimitur intuitionem concreta reflexa: N.

4. Ut intuitio solveret problema, necesse esset, ut per eam apprehenderetur non tantum existentia, sed etiam natura intima (substantialitas, spiritualitas...) Toñ ego, respect. actuum illorum; atqui hoc non obtinet; ergo

Resp.: D. M. Necesse esset ut apprehenderetur distincte intima essentia et attributa eius: N. — Necesse est ut apprehenderetur clare et distincte ut aliqua realitas physica, ut «ens», etsi tantum confuse quoad eius essentiam intimam: C.

5. Saltem hac intuitionem non iustificatur cognitio abstracta, puta principia...; ergo non sufficit haec solutio.

Resp.: Dist. ant. non seorsum et independentem ab illis

dati concretis, Conc. — Non in his datis immediate etiam illae veritates primae ordinis abstracti intelliguntur, neg. nam omnis cognitio obiective valida ad has intuitiones primas sive directe sive indirecte reduci potest et debet.

3. — Explicite examinatur solutio problematis sceptica: a) quaestio facti.

Nexus: qui positive ostendit nos revera habere certitudines obiective fundatas, eo ipso iam devicit scepticismum; tamen utile est etiam explicite positionem adversariorum examinare, tum ut totam absurditatem eius in lucem ponamus, (thes, seq.) tum ut eius difficultatem (de criterio apto inveniendi) etiam explicite solvamus (thes. subseq.). Inde sit.

Thesis 4. *Cum in omni actu indicativo necessario aliqua vel explicite vel saltem implicite certa ponantur: scepticismus universalis, si ut factum consideretur est impossibilis: si vero ut doctrina, necessario contradictionem involvit.* (cf. thes. VII, et VIII. nn. 93 ssq.).

St. 9. — 1) *Thes. non est nisi corollarium praecedentis;* vel si placet idem probat argumento negativo, indirecto: statuitur factum certitudinis ex ostensa impossibilitate positionis scepticae.

2) *Sensus exacte ut pateat:* agitur unice de scept. theoretico, universali (n. 77) cum ipso autem agitur quaestio *non* de mera exsistentia certitudinis uti haec est tendentia naturalis, *sed* unice de legitimitate, seu obiectivo valore illarum certitudinum. (cf. quae de hac distinctione habentur pag. 68).

3) *Asserimus duo:* I. *Ut factum est impossibilis*, i. e. aliquem revera de omnibus simpliciter dubitare est status physice irrealisabilis. *Concedimus* aliquem verbis forte hoc dubium universale profiteri; sed in illa putativa dubitatione universali, de facto continebuntur saltem implicite aliquae affirmationes certae, ita ut illud dubium revera sit *tt. illusorie* universale; a. v. si homo sic dubitans plene perpenderet ea quae

de facto cogitat et dicit saltem implicite, quando dubitat: deberet concedere se revera non de omnibus nec dubitare, nec debitare posse. (cf. Aristot. III. Metaph. c. 4).

Hoc indicant illa verba thesis: « in omni actu iudicativo... aliqua vel explicite vel saltem implicite poni ut certa ».

II. *Ut doctrina*: si ut theoria philosophica proponitur hoc principium: « de omnibus esse dubitandum », hoc nullo modo fieri potest absque multiplici contradictione; et proinde talis doctrina sese ponendo, revera sese tollit, et quidem in omni casu, sive proponatur « ut certa » sive tt. « ut probabilis ».

NB. — 1.: *Scopus thesios*: non est cum Sceptico ipso disputationem instituere; nam talis, si revera sibi constat, nullam agnoscendo ex illis certitudinibus immediatis obiective in omni cogitatione contentis, nequit persuaderi cum nihil prorsus concedit unde argumentemur:

sed unice volumus aliqua logica analysi in ipsam positionem adversariorum reflectere, ut eius intrinsecam repugnantiam et logicam impossibilitatem omnibus sane cogitantibus in lucem ponamus.

In hoc autem ideo insistimus, ut *acquisitum habeamus hoc principium methodicum*: quam primum aliqua positio philosophica logica necessitate ad hoc suicidium intellectuale ducere apparebit, eo ipso res ut decisa habenda erit. Sic apparebit: quaedam systemata intermedia unice felici illogismo seu sua inconsequentia aliqualem vitam sibi servare.

2.: *Quoad modum probandi nota*: aliqui auctores volunt probare *a priori* vel ex ipso conceptu « facultatis cognoscitivae », ex « naturali tendentia » ut tali; ita *vel* fit hoc in loco aperta petitio principii; ita certo prior modus; *vel* saltem non bene tangitur nervus difficultatis, qui est praecise in assignanda differentia inter necessitatem « mere psychologice », (quae etiam naturalis est), et necessitatem logicam. (cf. n. 98).

Inde nos tt. *a posteriori* probabimus ex analysato actu iudiciali sive dubitationis sive negationis omnis certitudinis.

Probatur Assertum I. Scepticismus ut factum repugnat :

Arg. 1. (Ex quibusdam maxime evidentibus, de quibus dubium est impossibile). Illatio ex thesi praec. (cf. n. 99). Insistendo in hoc: illa impossibilitas dubitationis non est mere subiectiva sed vere ex perspecta obiectiva necessitate rei provenit.

Arg. 2. Ex analysi ipsius facti dubitationis. (cf. n. 100).

Probatur Assertum II. Scepticismus ut doctrina est necessario, contradictorius.

Arg. (Ex repugnantia intrinseca positionis scepticae). Illa doctrina est necessarie contradictoria, quae eo ipso quod proponitur, destruitur et quidem sive ponitur ut certa, sive ut probabilis tantum.

Atqui ita est de doctrina sceptica. Ergo...

Prob. min. p. p. (cf. nn. 95,2 et 96).

Obiectiones : (cf. n. 101).

4. — Completur solutio problematis sceptici :

b) quaestio iuris (de sufficiente criterio veritatis!).

Nexus : Statuto facto certitudinis obiective fundatae ut talis cognitae, de facto devictus est scepticismus ; cum autem scepticus ideo haeret in suo dubio, quia putat nunquam nos posse infallibiliter discernere verum a falso, assensum mere ex motivo subiectivo dandum ab assensu etiam obiective fundato: a. v. quia censet nullum dari criterium infallibile veri et falsi, nullum motivum certitudinis vere obiective sufficiens: Inde complebimus solutionem nostram ostendendo quod revera tale detur criterium omnibus exigentiis criticis satisfaciens. Sufficiet explicite efferre illam rationem quae in supra indicatis certitudinibus inventa est eas obiective legitimans, qua cognita in suo valore potuimus absque haesitatione asserere multa tanquam reflexe et scientifice certa.

Quid est ergo in illis certitudinibus momentum legitimans? Quae est formalis illa ratio, qua cognita scio etiam me habere veritatem? Responsum damus thesi sequenti:

Thesis 5: I. *Idco ultimatim intellectus cognoscit se habere veritatem, quod reflectendo supra se videt de natura sui actus esse ut rebus mere conformetur.*

II. *Quae natura actus in concreto actu iudicativo saltem implicite cognita, est criterium necessarium et sufficiens omnis certitudinis obiectivae.* (Quod criterium apte vocatur etiam «evidentia obiectiva ut talis cognita»).

St. Q. *Absolvimus rem duobus gressibus* (corresp. duobus assertis): *Primo* magis theoretice et in abstracto ostendimus *quatenam* sit haec ratio obiective legitimans, seu condicio obiectiva sine qua non datur certitudo obiectiva.

Secundo dein magis in concreto ostendimus quomodo unice ea obtenta in singulis iudiciis constet de veritate, idque per se infallibiliter, ita ut omnibus exigentiis criticis sufficiat.

Aliquo addito corollario explicamus accuratius quomodo haec solutio sese habeat ad illam «evidentiam obiectivam» quae solet assignari «criterium» veritatis et certitudinis «motivum».

Ad I. Assertum : a) *Exponitur.*

NB. Expositionem damus commentando aliquem textum *S. Thomae*, qui his ultimis annis magis magisque ut germen totius theoriae criticae cognitionis agnitus est: *De Ver.* q. 1. a. 9, ubi *S. Doctor* effert differentiam inter veritatem quae sensibus ascribitur et eam quae intellectui propria est.

1. *Textus ille est:* «Cognoscitur autem ab intellectu (veritas), secundum quod intellectus reflectitur supra actum suum, non solum quod cognoscit actum suum, sed sec. quod cognoscit proportionem eius ad rem, quod quidem cognosci non potest nisi cognita natura ipsius actus; quae cognosci non potest nisi cognoscatur natura principii activi, quod ipse est intellectus, in cuius natura est ut rebus conformetur; unde secundum hoc cognoscit veritatem intellectus, quod supra se ipsum reflectitur».

2. *Nervus argumentationis in articulo est hic:*

1) et sensus et intellectus possunt *habere* veritatem;

2) sed hæc essentialis inter utrumque intercedit differentia: scil. dum *sensus nequit cognoscere se habere veritatem*, quia etsi cognoscit se sentire, non tamen cognoscit naturam suam et per consequens nec naturam sui actus, nec proportionem eius ad res, et ita nec veritatem eius.

Intellectus e contra

3. *Inde implicite hi indicantur gressus ad id ut intellectus cognoscat se cognoscere:*

a) *ut sciat se habere veritatem* necesse est ut *intellectus cognoscat praesuppositivè propriam suam naturam*: inde illud quod Sceptici omnium temporum postulaverunt (scil. priusquam intellectui fidam, debeo scire eius naturam, quid sit, quid valeat), ut legitimum agnoscitur; immo est principium in quo nititur tota ratiocinatio.

b) *De facto intellectus cognoscit hanc naturam propriam*; nam, revera intellectus non tt. habet veritatem, sed scit se eam habere, inde etiam scit illud absque quo scire hoc non valeret;

c) *Via autem qua intellectus ad hoc perrenit est ipsa reflexio in se ipsum*: inde non se convertendo ad obiectum, quasi comparando ipsum obiectum cognitum, cum ipso obiecto in se, ut solet ab Idealistis obiici Scholasticis. Inde sat audaci et inexpectata conversione addit: «*sec. vero quod cognoscent se cognoscere, iam ad se redire incipiunt, quia actus cognitionis est medius inter cognoscentem et cognitum*». Inde huius actus natura debet cognosci et demum dependenter ab huius cognitione cognoscetur verum ut tale ⁽¹⁾.

4. *Aliquibus sat obriis considerationibus ostendamus quomodo tali reflexione indubitabiliter patefiat: talem esse intimam naturam actus cognoscitiri perfecti (iudicii) ut «mere conformetur rebus», i. e. ut sciat se regi ac determinari in assensu dando unice ab influxu obiectivæ realitatis sese menti manifestantis; nullo modo autem, conscientia teste, essentiam actus iudicii esse aliquam functionem subiectivam, quæ regatur*

⁽¹⁾ cf. explicationem huius loci a P. C. Boyer in «Gregorianum» (1924, pag. 424 sqq.) traditam.

mera organisatione subiectiva, inconscie, caece, absque illo influxu determinante manifestationis ipsius realitatis: uti vellent adversarii (Kant...).

^{*} b) **Probatur hoc primum Assertum** ⁽¹⁾: *Arg. 1. (Ex iis quae in quoris iudicio immediate certo formando clare experior):*

reflectens in tale iudicium a me prolatum sive sit ordinis idealis, ut «bis bina sunt 4»; sive ordinis realis: «ego nunc sum dubitans», semper haec absque dubio possibili experior:

a) *me de facto iudicialiter unire hoc P cum hoc S;*

b) *me hoc facere postquam identitas utriusque termini, comparatione facta utriusque realitatis praeiacentis, sese menti manifestavit, seu a me fuit apprehens et ut mere apprehensa a me cognita;*

c) *me hoc facere unice quia haec sese mihi manifestavit:* video rationem cur adhaereo esse obiectivam habitudinem quam video vigere inter illas realitates «S. P.» et quae me sua evidentia necessitat ut eam agnoscam. Proin clare mihi conscius sum adhaesionem non produci ab aliqua functione (categoria) subiectiva, caece operante, cuius motivum determinans nec possit nec debeat cognosci.

Ergo natura intellectus est ut determinetur seu regatur unice a manifestata sibi obiectiva realitate seu ut rebus mere conformetur.

Arg. 2. (Ex successivis statibus mentis relate ad unum idemque enuntiabile non immediate evidens): Relate ad idem Enuntiabile non immediate evidens intellectus noster successive per diversos status (suspicionis, dubii, opinionis, certitudinis), transire potest, ita quidem ut variatio statuum commensuretur et proportionetur variationi manifestationis obiectivae realitatis.

Atqui hoc explicatur unice si natura intellectus talis est quae determinatur et regitur ab obiectiva realitate sese menti manifestante, ergo

Ostenditur Maior: Conscientia teste, si primo audio talem propositionem, (v. gr. Theorema Pythagorae), primo instante

⁽¹⁾ Cf. quoad totam hanc probationem Mercier Crit. gén. nn. 111 ssq.

mens perplexa, suspensa haeret. inter utrumque contradictorium fluctuat, nesciens utrum et cui assentiat; dein, progrediente iam probatione, video gradatim obiectivam habitudinem inter S et P sese mihi revelantem, iam in unam partem sollicitare adhaesionem, quin autem eam simpliciter determinet; donec demum, absoluta probatione, plena luce dicta identitas terminorum menti illucescit, ita ut iam simpliciter certo assentire debeam, nec ullo modo serio iam dubitare aut dissentire possim.

Ostenditur Minor.: talis statuum successio *relate ad idem* enuntiabile explicatur, et *unice* explicatur si intellectus est revera facultas cuius natura est ut agat unice sub influxu manifestatae veritatis obiectivae, imo cuius actus perfectus, assensus, ita regitur a manifestatione seu revelatione realitatis praeiacentis ut ipsa adhaesio proportionetur huic manifestationi ipsius realitatis. Si ita est, illi status successivi intelliguntur, imo tunc debent ita variare: variante causa, variatur effectus.

E contra si alia esset natura intellectus, v. gr. ut mere sua constitutione subiectiva, functionibus caece i. e. independenter a rei manifestatione, regeretur, simpliciter inintelligibilis fit talis statuum successio *relate ad idem enuntiabile*; Intelligeretur quod circa unum enuntiabile intellectus in suspensio haereret, dum circa aliud certo assentiret; sed quod circa eandem materiam, eadem categoria nunc sic, nunc aliter reagat, hoc iam esset aenigma inextricabile.

Arg. 3. (Comparando modum quo sensus determinatur cum determinatione intellectus):

Impressiones sensum afficientes semper etiam simpliciter determinant sensus adhaesionem; imo etiamsi de facto adest illusio vel deceptio (quod intellectus reflectens aliquando de tegere valet v. gr. imagines in Stereoscopo visae, vel « baculus in aqua fractus »...), tamen sensus non potest effugere illusionem; actio stimuli est etiam tunc simpliciter decisiva et irresistibilis, quod ostendit naturam principii sensitivi eam esse, ut sit reactio omnino univoca determinata aliqua necessitate physico-physiologica, caeca, mechanica.

Aliter prorsus in intellectu: (1) ante assensum quamdiu obiectum ei non in plena luce datum est, non valet ullo modo determinare adhaesionem; id enim clare ex eo elucet, quod omne enuntiabile non immediate evidens, debeat prius « declarari » seu clarius reddi, reductione ad ea quae iam perspecta habemus. Imo (2) *etiam dato assensu*, semper in potestate intellectus est, denno eum ad examen revocare, detegere illegitimitatem alicuius assensus forte inconsiderate dati, corrigere se, insistere attentioni, dirigere actionem intellectus, suspendere adhaesionem, donec manifestatio rei eius exigentiis criticis plene satisfaciatur.

Ergo intellectus naturā clare apparet talis, quae non activitate mechanice spontanea, irresistibili, caeca reagat; sed potius tale mobile esse cuius motor seu motivum est manifestata rei veritas, seu quod unice determinatur a rebus *ut perspectis*.

Conf. (ex iis quae implicite concedunt sceptici).

Sceptici concedunt nos posse non cedere illi tendentiae habendi pro obiectivis illas adhaesiones spontaneas, practice, psychologicè necessarias, sed cohibere omnem affirmationem theoreticam obiectivisantem. *Atqui* haec ratio reflexa, theoretica, non est alia ac illa ratio spontanea, directa, naturalis; *Ergo* natura intellectus est ut possit non cedere nisi sub influxu obiectivae realitatis sese cum sua necessitate manifestante.

Prob. minor: tale iudicium directum et reflexum, unice eo differunt quod in primo mens cedit simpliciter sollicitationibus apparentis obiecti, quin moveatur et dirigatur in suo actu a libera voluntate, dum in ulteriore hoc obtineat.

Atqui mere haec interventio vel non interventio liberae voluntatis non attingit ullo modo intrinsecam naturam ipsius actus intellectus.

Ergo si *intellectus reflectens* potest suspendere assensum et non cedere nisi perspectae obiectivae realitati, iam intellectus in se simpliciter talis naturae est dicendus ut *possit* saltem non cedere nisi necessitati vere ut obiectivae cognitae.

Inde concluditur ex prima hac parte: Ostenso sic ope talis reflexionis naturam intellectus eam esse, ut de se possit regi

et determinari unice ab influxu conscio obiectivae realitatis, seu ab obiectiva evidentia, iam theoretice et abstracte loquendo, hoc dicere possumus: si aliquando in aliquo iudicio ferendo de facto constabit me unice regi ab illa evidentia, certe in illo iudicio iam error simpliciter exclusus erit et per se et necessario habebitur veritas; tunc saltem habebo motivum necessarium et vere sufficiens veritatis, nempe illam proximitatem cognitam obiectivae realitatis, cuius est omnino capax noster intellectus, utpote mere repraesentativus rerum.

Unice hoc remanet ostendendum, quod de facto haec reflexio cognoscitiva ipsius naturae actus etiam in unoquoque iudicio, quod vult esse obiective certum, et haberi debet et haberi potest. Eo ipso constabit hanc naturam actus iudicialis cognitam in concreto esse etiam criterium necessarium et sufficiens veritatis et certitudinis motivum. Inde.

Assertum II.: *Quae natura actus iudicialis, in concreto cognita, est criterium illud necessarium et sufficiens.*

a) **Exponitur:** *Notio criterii et motivi:* in genere, vi vocis, est illud quo aliquid dignoscitur, discernitur; hic de veritate et certitudine: est id quo veritas a falsitate, certitudo vera et obiective fundata a cert. mere putativa, subiectiva dignoscitur. Est autem, ut mox ostendetur, ille character vel obiecti vel etiam ipsius actus cognoscitivi, qui sui apparitione seu qui cognitus, producit et dignoscere facit ut legitimam certitudinem.

Cognoscitur autem sive implicite et exercite, in actu directo; sive signate et explicite in actu reflexo.

NB. Idem re est criterium et motivum, tamen aliam rationem efferunt: Logice prius dicitur criterium: ipsa cognitio discretiva veri et falsi; haec ipsa cognitio quatenus naturaliter inclinatur seu impellit ad assensum dandum dicitur *motivum*. Inde stricte loquendo est « criterium veritatis » et « motivum certitudinis ».

Quid sibi velint expressiones: *crit. universale, ultimum* (opp. particulare, proximum) ex ipsa probatione patebit.

b) **Probatur Assertum II.**

Arg. Criterium est ille character sive obiecti sive actus cognoscitivi qui sui manifestatione producit et dignoscere facit certitudinem ut legitimam seu obiective fundatam.

Atqui id quod producit et dignoscere facit certitudinem alicuius iudicii ut legitimam seu undequaque obiective fundatam est hoc et unice est hoc, quod scil. video illud iudicium non esse nisi assertionem seu agnitionem relationis ut apprehensae.

Ergo cognita illa natura actus in concreto iudicio, est criterium necessarium et sufficiens veritatis et motivum certitudinis legitimae.

Ad Maiorem: effert unice ipsam notionem criterii, quae quoad «*quid*» sit vel esse debeat, ab omnibus agnoscitur: unice «*utrum*» unquam et «*in quo*» verificetur est quaestio. Hoc ostendit Minor.

Ad ostendendam Minorem: 1) *unice hac natura actus iudicii cognita* constat de veritate seu obiectivo fundamento certitudinis (seu est *criterium necessarium!*): facile patet et conceditur: nam unice illa certitudo est legitima quae scitur conformis realitati. Atqui haec conformitas sciri non potest, nisi clare videam iudicando me unice «dicere», pronuntiare id quod clare apprehendi seu videam clare quasnam partes in iudicio causando habeat obiectum (scil. illud determinare sui manifestatione atque mensurare undequaque et regere mentem); quasnam e contra subiectum (unice apprehendere id quod videt esse, illudque in suo esse absoluto agnoscere) seu denique videam naturam actus iudicialis in eo esse ut mere rebus conformetur. Ergo nonnisi cognita hac natura actus cognoscitur legitimitas certitudinis (est criterium necessarium!).

2) *est etiam criterium sufficiens seu ipsa hac natura actus cognita vere constat de legitimitate certitudinis:* est sufficiens, si est de se aptum ad signandam:

(a) certitudinem vere obiectivam; (b) et hoc per se infallibili modo; (c) et ut criterium vere ultimum, quod non iterum indigeat legitimari ab alio remotiore. Atqui haec omnia obtinet. Ergo...

Ad ultimam minorem:

(a) *Est capax signandae certitudinis vere obiectivae,* certitudo enim tunc est obiectiva et ut talis cognita, si cognitio ab obiecto mensuratur undecunque et ut talis utcumque ab

obiecto mensurata cognoscitur, seu si intellectus in iudicio ferendo scit suam proportionem ad rem 1). Iam vero hoc ex dictis praestatur a nostro criterio.

(b) *Est vere per se infallibile*: Quia si constat me iudicium illud sub influxu clare perspecto ipsius obiectivae realitatis posuisse, iam habet mens mea proximitatem ad obiectivam realitatem quae ei omnino possibilis est.

(c) *Est vere ultimum*: Quia quam primum scio me hic et nunc infallibiliter habere veritatem seu errorem esse simpliciter exclusum, iam meae naturae rationali plene satisfactum est; immo tunc satisfactum est ipsis exigentiis Scepticorum, qui unice hoc in dubium vocant, me nunquam scire posse in concreto quod error sit exclusus.

Ergo haec natura actus cognita in unoquoque iudicio est criterium vere sufficiens ad certitudinem obiectivam signandam.

Nota 1) Ad quatenam momenta sit attendendum ut in concreto iudicio sciam *undequaque* «conformari seu proportionari» rebus: reduci possunt ad haec tria:

a) *scio me perspicere exacte sensum ipsius asserti concreti*: v. gr. utrum agatur de asserenda relatione mere ideali inter S. et P. vel de aliquo facto asserendo; et si hoc ultimum: quem stricte sensum ascribere intendat (v. gr. «Petrus est homo»: qualem identitatem intendo asserere inter hunc concretum hominem (Petrum) et illam notionem abstractam «homo»; vel «video baculum aqua intinctum fractum»; volone dicere «apparet» fractus, vel «est» fractus!). Patet ex varie hoc intellecto, haec assertio vel vera vel falsa erit dicenda.

b) *item scio me perspicere sensum accuratum, vim propriam motivi hic et nunc*: utrum illud sit in ipsis terminis propositionis et eorum obiectiva seu ideali relatione perspecta; Vel *extra illos conceptus*: et quidem vel in alia propositione ideali, ad quam prima dicit necessariam relationem connexionis seu consequentiae (sic theorema geometriae remotius «reducitur» ad aliud magis notum); vel in aliquo facto experientiae: («nunc sol lucet»: video illud); Vel demum in aliqua lege ex experientia collecta sive lex «physica» sit, sive «moralis»: (hic lapis e manu missus cadet, «haec mater diligit suum filium»).

Aliam enim naturam illius motivi alia sequitur eiusdem necessitas, cui iterum alia responderi debebit certitudo.

c) *denique scio me perspicere clare rerera connexionem talem inter motivum et assertum* hic et nunc intercedere: quae iterum pro varia materia, necessitate varia esse poterit. Ipsa haec connexio mensurat proprie gradum certitudinis.

De his tribus si omni claritate constat, iam de obiectiva certitudine iudicii, utpote quod undequaque seu sub omni respectu « conformatur rebus », constabit.

Scholion: *quomodo sese habeat hoc nostrum criterium ad « evidentiam » ut criterium ?*

Resp. est ipsa illa « evidentia obiectiva » ut talis cognita. Scil. evidentia generatim idem est ac claritas irresistibilis, necessitas cognitionis.

Dicitur: a) *de ipso obiecto*, scil. perspicuitas, necessaria visibilitas ipsius; ita est, dicitur ev. « obiectiva », causaliter spectata, in potentia.

b) *de ipso actu cognoscitivo*: (mere in se sumpto) idea « clara et distincta »; ita est, dicitur ev. « subiectiva »;

c) *denique de utroque simul sumpto*: haec mea cognitio clara et distincta uti percipitur a me tanquam causata ab ipsa realitate sese mihi manifestante: ev. « formalis », in actu. Ita sumpta est nostrum criterium.

Aliae divisiones usitatissimae: cf. (n. 105 et 106).

Evid.	{	Immediata:	{	intrinseca (rei seu veritatis !)
		mediata:		

Corollarium 1. Ergo nulla admitti potest certitudo obiectiva sine aliqua evidentia, sive immediata (principia s. lato) sive mediata (conclusiones !) et hac sive rei sive credibilitatis; mediata autem ostenditur per « reductionem ad principia » i. e. ostenditur illud assertum logice necessario connecti cum aliquo ex illis evidentibus principiis, quae immediate a me percipiuntur ut absolute vigentes leges entis. In hac « reductione » est essentia omnis demonstrationis.

2. Inde etiam haec «necessitas» qua admittimus illa principia est necessitas vere logica, evidens, obiectiva et toto caelo differt ab illa «necessitate cogitandi» mere subiectiva, mechanica, associativa, caeca, quae est conceptio fundamentalis recentioris relativismi psychologistici (cf. thes. 8).

3. Inde etiam si interrogatus «cur ultimatim fidis tuo intellectui», respondet quis: «quia in omni eius actu necessario assero et suppono eius veracitatem ut condicionem possibilitatis omnis cogitationis»: etiam haec «necessitas» non est mere «subiectiva, practica» (cf. pag. 67), sed proprie logica, obiectiva; scil. quia implicite semper simul video intellectum regi ab ipsa realitate, seu video talem esse naturam facultatis ut mere «conformetur rebus», ut in omni sua aetivitate dirigatur ipsis legibus entis seu realitatis.

4. Inde nulla propositio vere evidens potest unquam esse falsa; nec ulla propositio falsa unquam fieri potest stricte evidens; a. v. nullus error unquam simpliciter necessarius nobis est.

5. Ergo qui admittit evidentiam in aliquibus, — et in aliquibus eam admittere debet omnis, qui non vult renuntiare cogitationi! — logice eam admittere oportet ubicumque, facta resolutione ad principia, adesse ostendetur: aut ubique valet, aut nullibi. In hoc ferrea lex consequentiae quae est nervus vitalis omnis philosophiae et simul vis irresistibilis nostrae positionis in pugna cum illis systematibus phil. quae vellent aliquam positionem intermediam inter scepticismum plenum et plenum intellectualismum obiectivum seu realisticium retinere, scil. idealismum et relativismum, de quibus statim erit agendum.

Obiectiones: cf. (nn. 114 ssq.).

Appendix: de quibusdam criteriis insufficientibus:

Nexus: data solutione positiva de criterio apto veritatis, iam utile est aliquas solutiones examinare, quae respuentes illam evidentiam ut ultimum fundamentum certitudinis, aliud substituere vellent. Ostendendo horum insufficientiam etiam negative iterum confirmamus nostram sententiam. Inde

Thesis 6. Invalide scepticismum confutant qui provocant, tanquam ad motivum ultimum certitudinis vel ad aliquam auctoritatem sive divinam sive humanam, vel ad aliquem instinctum naturae, seu affectum. (cf. n. 82, Thes. VI).

A. Exponuntur illae sententiae :

1. *Generalis characterisatio illorum systematum* (cf. Mercier, Crit. Gén. 6 n. 61 ssq.): sunt duae familiae, quibus autem haec communia:

a) *sunt potius tentamina restorationis ordinis religioso-politici et praesuppositive etiam philosophici*, post magnam illam eversionem religioso-politicam sub fine saec. XVIII per « Illuminationem » praeparatam, et post opus destructivum Hume et Kant.

b) *suppositum commune est eis*: persuasio de omnimoda infirmitate et inaptitudine ipsius intellectus humani, qui ex sese semper incapax esset tuendi tum veritatem generatim contra scepticismum, tum speciatim contra atheismum et varia elementa subversiva illas veritates summi momenti, quae sunt fundamenta ordinis religiosi et moralis (et vitae individualis, et socialis).

c) *quaerentes iam altiorem tutelam contra « rationem emancipatam » eiusque excessus, confungunt fere ad id quod cuique sua religiosa indoles et traditio suppeditat, et sic sat clare duae tendentiae distinguere est*:

Altera in Gallia (catholica) invocatur *Fidem auctoritatis* imprimis divinae: exaggerant conceptionem cath. *fidei auctoritatis*, eo sensu quod, id quod est ultima regula in re theologica etiam ad questiones pure philosophicas extendunt, non animadvertentes quod sic sacrificando quasi intellectum fidei, ipsam fidem quoque subverterent eam reddendo ultimatinim irrationalem: Schola fideismi et traditionalismi (cf. n. 83, 2).

Alteram in Anglia (Scotia) et Germania (Protestantica) confungunt vel ad dispositiones affectivas vel inclinationem naturalem quasi instinctivam, cuius iam nequeat ratio logica dari, subtrahendo ita rationi theoreticae vel omnem vel saltem altiorem campum veritatis; (sic fere intimum principium religiositatis modernae prof. item transferentes ad res philosophicas solvendas).

2. *Specialem expositionem singulorum systematum vide* (n. 83, 2 et 3).

3. *Contra has sententias asserimus*; quae invocantur criteria posse quidem nobis in quibusdam signare veritatem ⁽¹⁾, (possunt esse criterium parziale et proximum); minime vero posse assumi tanquam criterium universale et ultimum: esset aequivalenter manus victas dare scepticismo.

B. Probationem Asserti: (cf. n. 85 et 87).

Addi possunt hae considerationes:

1. *Contra omnes illas sententias simul: scil. ex falsis suppositis*: Suis adversariis (scepticis) simpliciter concedant rationem individualement esse de se incapacem certitudinis vere obiectivae, et ideo praecise ipsi confugiunt ad talia criteria ultimam «inevidentia», irrationalia invenienda; Atqui suppositionem hanc omnino falsam esse nostro legitimandi modo ostendimus. Ergo falso nituntur supposito.

2. *De traditionalismo autem haec*: argumenta et variae reflexiones eorum probant quidem *practicam* insufficientiam hominis individui ad sibi omnes illas veritates praesertim ordinis religiosi et moralis celeriter, certo, et cum facilitate procurandas, et inde educationem per societatem esse *practice* (*moraliter*) necessariam, non autem eum esse etiam theorectice incapacem ad ea invenienda et proin theorectice (*physice*) necessariam esse talem «traditionem». Ita simul pars veri quae systemati inest agnoscitur; sed simul notetur: hic in Criticâ unice esse sermonem de illa theorectica capacitate rationis individualis humanae; hanc autem quaestionem vel ne

(¹) Cf. Quoad illam cognitionem *per affectum* atque «*per modum naturae*», ea quae iam magni scholastici insinuant de cognitione «per quandam affinitatem» (s. Thom. in 3 Sent. Dist. 35, q. 2, a. 1, sol. 1.), vel «*propter connaturalitatem*» (2 a. 2 ae., q. 45, a. 2 ... Haec dein fuse explicata invenies apud recentiores apologetas et «philosophos religionis» (in Gallia: Blondel, Laberthonnière, ...; in Anglia: Card. Newman, Grammar of assent, ...) qui aliquando forte exaggerant momentum horum «criteriorum interiorum», non satis distinguentes inter valorem theorecticum demonstrativum et valorem mere practicum dispositivum (cf. Seb. Tromp: De Revelatione christiana, prop. 1).

tangunt quidem illi philosophi, vel saltem si illa quae de auctoritate habent, volunt esse responsum simul ad hanc quaestionem, admitti nequeunt; nam *non possunt esse ultimum quid in ordine rationali*; ratio omnino ulterius quaerit: «sed cur credis»?

Scholia et obiectiones (cf. nn. 88 ssq.).

5. — **Stabilitur explicite transcendentia et valor absolutus cognitionis humanae (problema idealisticum et relativisticum).**

Verus: positive ostensis primis certitudinibus vere obiectivis, *non tt.* devictus est scepticismus universalis, *sed simul etiam* saltem implicite statuta sunt tanquam notae characteristicae omnis humanae cognitionis: 1) *eius transcendentia*, i. e. ostensum est cognitionem posse attingere aliquid quod ipse actus cognoscitivus non est;

2) *eius indoles absoluta*, i. e., attingendo esse aliquid independens a mente cogitante ab hoc etiam normatur et mensuratur cognitio et sic fit vero aliquo sensu independens a subiecto cogitante *tali* huiusque structura vel organisatione subiectiva. fit una eademque pro omni subiecto cogitante.

Sunt autem illae cognitionis proprietates ita essentielles ut quicumque alterutram negat, eo ipso *logice* simpliciter omnem iterum tollit certitudinem obiectivam et de iure reincidit in Scepticismum, licet fortasse et ipse explicitis verbis abhorreat ab illo.

Tales sunt praecise duae familiae systematum etiam hodie sat diffusorum: altera negans transcendentiam (syst-idealistica), altera indolem absolutam cognitionis omnis humanae (syst-relativistica). Quae examinando, iterum sub luce illorum datorum primigeniorum conscientiae, atque sic refutando, simul positive accuratius in lucem ponemus illos conceptus in theoria cognitionis tam fundamentales, eorumque verum sen-

sum et momentum ostendemus: sic demum sensu pleno vindicabitur valor obiectivus cognitionis contra suos adversarios etiam hodiernos.

Inde sint duae theses sequentes:

Thesis 7. *Eadem illa reflexio etiam ostendit cognitionem humanam posse transcendere seipsam et attingere aliquid quod ipsa non est. Sic apparet, omnem interpretationem cognitionis idealisticam seu subiectivisticeam et arbitrariam et ad explicandam conscientiam obiectivam prorsus insufficientem esse eamque logice reincidere in phaenomenalismum scepticum.*

1. *Positio quaestionis:* solvimus ultimatin problema scepticum eo quod ostendimus nos non tantum habere veritatem, sed etiam scire posse nos eam habere: (« cognoscimus nos cognoscere ») et nos hoc scire eo quod cognoscamus naturam seu essentiam actus cognoscituri esse « ut mere rebus conformetur ».

Inde solutio illa essentialiter suam facit conceptionem cognitionis sensu vulgari receptam: realisticam, obiectivisticeam cuius summa capita sunt fere haec:

Conformiter ad data illa primigenia conscientiae, tenet in omni cognitione « obiectum seu res » (sensu latissimo)

(1) esse aliquid aliud, distinctum ab actu iudicante de ipso, quod in se absolute i. e. independenter ab illo actu, habeat realitatem suam propriam (inde *Realismus* dicitur);

(2) ipsumque hoc obiectum habere partes primas in cognitione utpote eam determinans atque mensurans; (inde *obiectivismus*). Est ergo verus dualismus noeticus: Subiectum cognoscens, obiectum cognitum: primatum tenet obiectum.

Huic conceptioni *e diametro* opponitur *conceptio cognitionis subiectivisticea, idealistica*, cuius doctrina et argumenta breviter haec:

Nec datur, nec ulla dari potest « res in se ». i. e. obiectum reale habens esse aliquod independenter a meo actu cognoscitivo: proin cognitio *non* est rapraesentatio alicuius « rei » ab ea distinctae seu assimilatio, conformatio ad aliquid aliud; *sed* essentialiter aliqua « positio », « formatio », « productio » obiecti;

inde sec. ipsos (1) primas partes in cognitione habet subiectum, spontanea quasi creatrice sua activitate ponens demum obiectam, (inde *subiectivismus*).

(2) et totum esse obiecti est unice illud esse cogitatum, mentale seu *ideale*, quod obiectum habet in mente cogitantis: « omne esse est tantum cogitari »; (inde *idealismus*). Est ergo strictus *monismus* noeticus: unica realitas est subiectum cogitans, immo « actus cogitandi », « cogitatio ».

Ratio autem propter quam putant admitti non posse realisticam conceptionem cognitionis, est (praeter aliam repetitam ex valore obiectivo universalium explicando, de qua suo loco fusius!) praesertim aliquod « principium » seu « axioma » efflorescens, ut credunt, ex ipso conceptu cognitionis ut talis: scil. cognitio est essentialiter aliquid immanens subiecto cogitanti, *cum hac autem immanentia cognitionis simpliciter pugnat « exterioritas » obiecti cogniti*; esset cogitare aliquid non cogitatum,... Inde cognitio non potest attingere nisi seipsam ⁽¹⁾. (cf. nn. 269 ssq.). De aliquo esse independenter a cogitatione vel nil scimus, vel ipsum dicunt etiam in se repugnare.

Hoc autem « principium immanentiae » quod iam est dogma fundamentale omnis idealismi, *dicunt simpliciter logice ne-*

(1) En quaedam eiusmodi effata quae centies apud auctores illius viae recurrunt:

« qualunque sforzo noi si faccia per pensare o immaginare altre cose o coscienze al di là della nostra coscienza, queste cose o coscienze rimangono dentro di essa, perciò appunto che sono poste da noi, sia pure come esterne a noi. Questo « fuori » è sempre dentro.... a una certa coscienza, la quale in conclusione, non c'è modo nè via di trascenderla ». Ita Giov. GENTILE, Teoria generale dello spirito, Pisa 1918 pag. 29 sq.

« Diese Hypostasierung (der Dinge) wäre logisch etwas durchaus widersinniges, phylogenetisch aber eine Art Atavismus, ein Residuum der Vorstellungsweise des Kindheitszeitalters der Menschheit ». Ita Bruno BAUCH, das Naturgesetz, Leipzig 1924, pag. 59.

« ... qui refuse de l'admettre (le principe d'immanence) ne compte plus désormais au nombre des philosophes; qui ne parvient pas à l'entendre marque ainsi qu'il n'a point le sens philosophique... ». Ita LE ROY, Dogme et Critique, pag. 9.

cessarium seu evidens et quidem ex analysatis critice illis datis primis conscientiae de natura actus cognoscitivi; dum nostra explicatio «realistica» dicatur simpliciter in se contradictoria et proin absurda. Inde *quaestio fundamentalis hodiernae criticae* est de ipsa essentia actus cognoscitivi: *estne cognoscere* idem ac apprehendere, agnoscere realitatem praeesistentem, vel e contra active primo «ponere», «producere» obiectum.

NB. Hac de causa quaestio idealistica non apte tractatur in critica speciali, uti mos est, in tractatu de cognitione sensibili; nam hodie, post Kant et Hegel, quaestio non tantum est «quomodo pervenio ad attingendam illam realitatem imprimis materiale rerum quae extra me sunt» (famosa «questio de ponte»!); sed omnino profundior et universalior quaestio agitur: scil. de ipsa intima essentia actus vel si placet facultatis cognoscitivae et sui obiecti, entis: «estne cognitio mere apprehensio entis? constatne indubie de illo primatu entis, quatenus realitas vere praeeexistit atque regit intellectum, qui proin tota sua activitate quodammodo gravitet circa ens, eo fine ut hoc semper intimius cognoscat; ita ut ens stet quasi in centro, ut sol, dans cognitioni totum suum significatum, contentum atque leges; ita ut etiam scientia omnis et philosophia sit vere ultimatim aliqua «scientia de ente» (Ontologia sensu lato): ita conceptio philosophiae traditionalis Scholae.

Vel nonne primatus competit intellectui, qui primo constituit demum «realitatem» haec proin esset aliquid prorsus secundarium, ita ut de ipsa aliquid proprie scire possim unice in quantum prius penetravi intime ipsam essentiam, leges proprias, functiones ipsius intellectus seu rationis constituentis illam «realitatem»; eo omnis philosophia est et debet esse — modo velit ad explicationes vere intimas scientificas penetrare et non sistere in consideratione quasi vulgari ac puerili quae, cum phantasia potius quam intellectu ducatur, unice illas «apparentias» videt, atque illud «secundarium», illas elucubrationes mentis pro vera realitate subsistente habeat, atque ut «res» hypostatizet; — scientia seu philosophia de ipsa ratione, aliqua «Critica rationis» (Kant), «Phaenomenologia

Spiritus» (Hegel), «Theoria generalis Spiritus» (Gentile), scil. in quantum ipse est primo constituens obiectum.

Sic apparet S. Thomam vere securim ad radicem posuisse etiam problematis maxime moderni, quando cognitionem de obiectivo valore nostrae cognitionis dependentem facit a cognita natura actus vel facultatis nostrae cognoscitivae.

2. *Sensus theseos*: non est exponere hoc loco et examinare totum systema idealisticum in suis variis formis, nec rationes omnes perpensare quae historice paulatim duxerunt ad theoriam primo aspectu tam miram; de his alibi fuisse.

sed est unice sub lumine datorum illorum conscientiae immediatae de natura actus cognoscitivi (cf. quae pag. 54-57) examinare illud «principium» fundamentale idealisticum, utrum revera sit evidens et necessario e datis illis fluat? Utrum data illa de facto nobis imponant conceptionem idealisticam de natura actus cognoscitivi, necne, immo utrum saltem illa conceptio componi possit cum illis datis, necne?

3. *Respondet thesis triplici asserto*:

(1) *Magis negativo et praeparatorio*: illud «principium» nullo modo efflorescit ex datis illis conscientiae de phaenomenologia actus cognoscitivi, sed potius ex praeiudiciis systematicis; et quae ad ipsum «probandum» afferuntur sunt pura petitio principii: inde illud «dogma fundamentale» arbitrarie prorsus asseritur.

(2) *Positivum*: illud «principium» potius *repugnare* illis datis conscientiae, seu ipso admissio iam nullo modo explicari seu rationem reddi posse de illis datis clavis phaenomeni cognoscitivi. Inde aut ipsum hoc «principium» negari debebit. aut ipsa clara data conscientiae, quae sunt ipsa data problematis cognitionis.

Iamvero data problematis nunquam negari, sed explicari debent (nam prima philosophi virtus est-reverentia datorum). Ergo ipsum «principium» illud, utpote unice ex theoriis aprioristicis ortum, reici debet: nam non facta theoriis, sed theoriae factis accommodari vel cedere debent. Hoc indicant verba theseos: est *cere insufficiens ad conscientiam obiectivam explicandam*», quippe quae denotant et exigant obiectum seu realitatem actui transcendentem.

(3) *Confirmat idem etiam argumento negativo*: ex sequelis quae logica necessitate fluunt ex illo « principio » admissio: scil. qui reicit evidentiam obiectivam horum datorum, aequo iure iam etiam quaecumque aliam assertionem ut obiective fundatam reicere debet, cum nec alia nec maior ibi intercedat evidentia necessitans. Aut ubique admittitur evidentia quae reflexione instituta ostensa fuerit ut obiective necessaria, aut nullibi: tertium logice non datur. Inde stringens illa alternativa: aut admittitur cognitio sensu illo realistico, aut logice nulla iam datur obiective certa cognitio.

4. *Modus procedendi in thesi stabilienda*:

(a) *Supponimus unice* ea data quae et ipsi adversarii admittunt: varia data et facta quae conscientia directa fere omni momento nobis refert; sive, ut hodierni phil. distinguere solent, « *data formalia* » cognitionis: i. e. variae proprietates characteristicae ipsius actus cognoscitivi humani ut talis, (abstractione facta a determinato obiecto cognoscendo); quae proin in fere omni actu cognitionis nostrae inveniuntur: v. gr. quod cognoscens se habeat receptive, mere determinetur seu conformetur ad obiectum praeiacens; quod cognitio possit esse vel vera vel falsa; possit esse inadaequate conformis; tendat ad obiectum semper magis adaequate cognoscendum...⁽¹⁾.

sive « *data materialia* », i. e. varia illa obiecta, vel obiectorum classes, quae in singulis actibus sese

⁽¹⁾ Haec methodus superandi idealismum ex analysi ipsius actus seu, ut aiunt, « phaenomeni » cognoscitivi ut sic, (fere uti scepticismum ex analysi actus dubitandi superamus), propria est hodierni neo-realismi scholae « phaenomenologicae »; animadvertentes quod idealismus magna ex parte originem et vim suam ex theoriis aprioristicis trahit, mens eorum est sanare iterum criticam, eo quod redeatur ad data « phaenomeni », i. e. obviae experientiae, quae ipsa suggerunt « problemata », ex quibus solvendis demum enascitur Theoria seu thesis.

Typum talis expositionis habes: Nic. Hartmann, *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis*, Berlin 1925 (Expositio problematis in multis optima est, sed solutio data in essentialibus capitibus deficit).

Ipsam corrigit atque eius deficientias complet: Gottlieb Söhngen, *Sein und Gegenstand*, Münster 1930, optime ostendens quod ille procedendi modus iam magnis scholasticis prorsus familiaris fuit.

nobis cognoscendae offerunt; tales sunt: tum proprium « ego » cum suis statibus et activitatibus, tum praes. ea omnia quae a variis nostris actibus cognoscitivis, exhiberi videntur tanquam eorum obiecta propria, ex variis ordinibus realitatis.

Haec data simul sumpta constituunt illum mundum realem, quem homo praescientificus, cum naturali certitudine, habet ut realiter praeexistentem nostrae cognitioni, quae proin non esset nisi intentionalis seu repraesentativa conformatio ad hanc realitatem independentem a nobis existentem. Haec data omnia cum hac sua praetentione obiectivitatis iam sunt legitimanda, explicanda: id est:

(b) *quaeritur* utrum haec naturalis certitudo, (quod « res » praeexsistunt actui cognitionis eumque determinat et normant), possit elevari ad ordinem certitudinis proprie scientificae? a. v. utrum data illa de facto secum ferant motiva theoretice sufficientia et intellectum reflectentem cogentia ut conceptionem realisticam cognitionis cum suo duplici elemento, et proin cum sua « transcendentia » tanquam scientificae legitimam teneat. Vel an e contra scientifica reflexio decisivis rationibus ostendat illam conceptionem esse meram illusionem hominis praephilosophici.

N. B. 1. « *Transcendentia* » sensu critico intelligitur: illa nota actus cognoscitivi, qua hic attingere valet aliquid praeter se exsistens; sive illud « aliud » sit et ipsum aliquid esse meum conscium; (talis « transcendentia » esset tantum intrasubiectiva); sive sit proprie etiam extra ipsum subiectum cognoscens, (transcendentia proprie extrasubiectiva, sensu pleno!).

2. Illud « aliud » autem interim sumimus nondum ut scientificae determinatum; sed unice quod sufficit ad elidendum illud « principium immanentiae »: « cognitionem essentialiter facere suum obiectum ». Ostenso enim quod e contra humana cognitio essentialiter praesupponat suum obiectum, facile erit (concedentibus ipsis adversariis) ulteriorem determinationem assignare.

3. In ostendenda Thesi utimur illis principiis entis praes. princ. rationis sufficientis cuius obiectivum valorem breviter insinuavimus (cf. Thes. 3), et qui de caetero ab adversariis admittitur. Ipsi enim nullo modo volunt esse sceptici; tenent

proin mentem aptam esse ad « verum », admittunt primas illas evidencias, praesertim ordinis idealis; integras scientias stabiliunt praes. de illo mundo ideali (Logicam, Mathesim...).

(c) *His admissis ostendimus*, quod eadem necessitate logica ducimur ad admittendum quoque praeter actum cognoscitivum immo praeter ipsum subiectum cognoscens, aliquam realitatem in se, independentem a meo actu existentem, quam meus actus attingere potest.

5. *Sententiae utriusque defensores:*

(1) *Nobiscum tenent « transcendentiam »* cognitionis fere omnes philosophi primae notae, non tt. in Antiquitate et tota Schola, sed etiam Moderni vix non omnes: ut Descartes, Leibniz,... Immo secundum quid *non excepto Kant*, qui nec ipse potest concipere « cognitionem », (distinguit inter « cognoscere » et « cogitare ») quin « res in se » adsit et subministret « materiam »; licet utique ipse, ex rationibus in tractatu de universalibus explicandis, hanc « rem in se » totaliter incognoscibilem reddat, et sic de facto logice pater totius recentioris subiectivismi haberi debeat, (sua « revolutione Copernicana », qua primatui obiecti substituitur primatus subiecti).

(2) *Negant transcendentiam: idealistae absoluti* postkantiani: ducibus *Fichte* † 1814, et praes. *Hegel* † 1831, quorum etiam nostris diebus exstant discipuli influxu sat valentes in variis regionibus: in Germania: praes. schola « Marburgensis ». *E. Cassirer*, *Br. Bauch*...; in Anglia: *F. H. Bradley*...; in Italia: *Ben. Croce*, *Giov. Gentile*...; in Gallia: *Le Roy*, *Brunschvicg*...

Probatur assertum I. — Subiectivismus arbitrarie ex falsis praeiudiciis systematicis statuitur:

Ostenditur efferendo inanitatem rationum principalium Advers. Sunt fere hae:

1) (*Quia « res in se » repugnaret*): Repugnat, aiunt, me cogitare aliquod ens non cogitatum, seu independentem a mea cogitatione existens; atqui quod ne cogitari quidem potest est in se repugnans; ergo....

Resp.: Dist. M. repugnat *conceptus* seu *cogitatio* de re independenter a me existente, nisi eam cogitem; (illa res non potest habere *esse cogitatum* seu *ideale* nisi eam actu aliquis cognoscat *Conc.*

Aliqua res non potest habere praeter illud esse cogitatum seu ideale in mente illam cogitante, *simul etiam esse physicum, reale, independens* a mea cogitatione: *subdist.*

Si *ut a priori evidens suppono* dogma fundamentale idealisticum « omne esse est tt. cogitari »: seu To esse nil est nisi productum cogitationis (« das Sein, die Wirklichkeit ist nie gegeben, sondern reine Denkbestimmung. und zuletzt Leistung des Denkens »: *Cassirer*); *Conc.* (sed tunc *evidens habetur petitio principii*).

Si hoc non suppono, sed absque ullis praeoccupationibus alicuius theoriae stabiliendae unice ad ipsa data naturalis conscientiae attendo, tunc evidenter video rem cognitam non posse *etiam* habere aliquod esse independens a meo actu: Neg

Et explico: attendit Adv. *unice ad esse subiectivum*, psychologicum actus cognoscitivi: iamvero patet: ille actus totus quantus est in mea conscientia et a me productus (*actus entitative spectatus*); — sed inde nullo modo iam etiam decisa est quaestio utrum illud *entitative* totaliter subiectivum, non possit simul tamen exhibere, *repraesentare* aliquid existens praeter se, seu utrum illud subiectivum non possit naturaliter et essentialiter fungi *munere mediū me ducentis in cognitionem alterius*.

Nonne speculum, etsi entitative totaliter vitreum, tamen exhibere (« speculari ») potest aliquid praeter se, quod non habeat esse vitreum? vel nonne pictura etsi entitativa (materialiter) sit totaliter iuxtapositio particularum talis coloris materialis, exhibere potest aliquid aliud a se. (ideam aliquam artificis: v. gr. « iustitiam »)? Immo sicuti in imagine illa, attentio nostra *per prius et obiective prorsus immediate* fertur « in rem speculatam seu expressam » et demum *secundarie in esse materiali ipsius speculi seu picturae*, sic etiam in cognitione, conscientia teste, *primarie attentio in rem cognitam* fertur et non in rationem actus psychici ut talis (cf. pag. 56 (2), (a)). Species enim illa expressa, ubi intercedit, non est « id quod »

cognoscitur, sed « id in quo » logice immediate cognoscitur ipsum obiectum.

2. (*Ex eo quod cognitio talis rei independenter a me existentis impossibilis esset*): nam, aiunt, illa res conscientiam meam vel strictius, actum meum intrare non posset.

Resp. Non entitative, *Conc.*: neque mere intentionaliter seu repraesentative: *peto prob.* (nam hoc *a priori nec magis negari quam affirmari debet*, sed ipsa facta interroganda sunt). Quod fit asserto II.

Probatur assertum II: — Subiectivismus est prorsus insufficiens ad conscientiam obiectivam explicandam.

Arg. 1. (*Insufficiens est ad explicanda « data formalia » cognitionis*): Analysis omnis iudicii nostri sive sit de ordine « ideali », sive de ordine « reali », (etiam praescindendo ab obiecto determinato per illum actum asserto), clare connotat multiplicem relationem transcendentiae.

Atqui admissio « principio immanentiae » iam nulla datur explicatio sufficiens horum « datorum formalium » cognitionis humanae, sed omnino requiritur ad talem explicationem dandam, ut praeter actum cognoscitivum, immo praeter subiectum conscium, sit aliqua « res in se », quae habeat esse independens a meo actu, immo a mea conscientia et quae etiam a meo actu attingi possit.

Ergo scientifica explicatio illorum « datorum formalium » veri nominis transcendentiam nostrae cognitionis probat.

Explicatur Maior: praecipuas illas relationes quae transcendentiam connotare videntur enumerando: indicamus 4 ⁽¹⁾

(¹) Aliud etiam « datum formale » in critica summi momenti quod ex cognita diversitate inter modum essendi rerum existentium et modum nostrum easdem cognoscendi repeti potest: (« res » sunt concretæ, singulares, contingentes; nostri « conceptus » de eis sunt abstracti, universales, necessarij!) alio loco fuse tractabimus. Praecise illud explicandum

singulis partibus statim suam probationem (eas non posse sufficienter explicari admissio « principio immanentiae ») subnectimus: (quod *Ipsa Probatio Minoris Argumenti*).

(1) In omni tali iudicio adest cognita *relatio obiectivitatis seu irreductibilis alteritatis inter cognitionem et cognitum*: obiectum mihi datur, praeinvenitur a cognoscente, cognoscens se habet essentialiter receptive; et hoc sive agatur de obiecto ordinis realis, sive de connexionione ideali asserenda. Subiectum cognoscens et obiectum cognitum non ex se totis resolvuntur in relatione cognoscitiva; non Tò unum-esse eorum est prius vel eis essentialiter; sed e contra utrumque videtur habere aliquod esse in se, independens ab invicem, prior et essentialis eis est dualitas, secundaria et utrique prorsus accidentaliter haec unitas (Exempla ex variis ordinibus cognitionis humanae).

Atqui cognita haec obiectivitas, alteritas a) explicatur obvie et perfecte, admissa cognitionis transcendentia: si enim obiectum realiter praeexistit, determinat et normat actum cognitionis: omnia clara sunt;

b) *nullo modo explicatur*, immo nullum sensum intelligibilem retinet, *admissio « principio immanentiae »*: quod ipse modus procedendi adversariorum ostendit: *vel* enim illam obiectivitatem declarant mere vanam apparentiam vel illusionem, unice innixi suo dogmate de « absurditate seu repugnantia intrinseca rei in se »; hoc autem vidimus esse pessimum sophisma (petitio principii). Inde haec explicatio eorum aequivalenter *negat data problematis*, non autem ea explicat. Nam etiamsi essent mera illusio, deberet tamen explicari scientifice, unde oriatur illa illusio (cf. explicationes de « illusionibus » v. gr. circa phases lunae, circa baculum in aqua fractum...); scil. quo pacto fit ut, etsi originarie omne esse sit tantum cogitari, tamen necessario oriatur irreformabilis persuasio (non tantum neces-

adversarios inducit praeprimis ad suas theorias subiectivisticas stabilendas; ut illud punctum centrale totius criticae salvent. (Scil. valorem universalem et necessarium « scientiae » humanae qui intime et irrevocabiliter connectitur cum universalitate illorum nostrorum « conceptuum »), hoc loco sacrificant obiectivitatem experientiae.

sarie ita apprehendendi, sed etiam ita iudicandi). alteritatis, prioritatis ipsius obiecti:

vel recurrunt ad aliqua effugia: « postulant » praeter « ego » conscium nostrum (ego empiricum) existentiam alicuius « subiecti ut sic » (« ego transcendente ») seu conscientiae ut sic (« Bewusstsein überhaupt ») quod constituat obiectum, quodque ab « ego empirico » mysterioso modo « participatur ». Alii loquuntur de « functionibus inconsciis » nostri « ego » cogitantis. Sed talia effugia, praeterquam quod arbitrarie et artificiose quaesita sint, etiam ipsa clare tollunt « principium immanentiae », stabiliendo praeter actum cogitandi, seu subiectum (empiricum) cogitans, aliquam realitatem existentem, quae est ratio illius expertae alteritatis; eo ipso *non* « omne esse est tantum cogitari ».

Ergo nonnisi relicto principio immanentiae datur explicatio sufficiens huius primi dati formalis nostrae cognitionis.

(2) Praeterea, omne iudicium est vel verum vel falsum: non tantum intelligimus quid sibi velit haec distinctio in genere, sed etiam in concreto aliquando certo scio me habere veritatem, vel e contra me in illo iudicio erravisse. Et quidem ita ut verum et falsum clare distinguamus quoque a mera rectitudine logica (i. e. a pura non-contractione, vel possibilitate intrinseca alicuius enuntiabilis): haec enim dicit puram relationem sociabilitatis, non-sociabilitatis inter notas quae constituunt essentiam S. et P. enuntiabilis; illa e contra essentialiter aliquam relationem conformitatis, non-conformitatis ad aliquam normam externam connotant (Exempla).

Atqui iterum: haec clara distinctio inter verum et falsum sensu recepto, nullum iam sensum intelligibilem retinet, admissio principio immanentiae. Nam: verum et falsum essentialiter connotat et supponunt tanquam normam seu regulam suam, terminum cum quo vel habetur vel non habetur conformitas: qui si deest, cessat intelligibilis differentia inter verum et falsum. Si enim cognitio unice seipsam attingit, nec quidquam extra sese *debet* attingere, in quo fundaretur dicta differentia? Nonne necessario omnis cognitio exprimit quod exprimit: si proin nil aliud *debet* exprimere, si extra se nul-

lam habet normam a qua deficere posset, nonne necessario omnis cognitio vera erit?

De facto adversarii *vel* simpliciter negant factum, immo possibilitatem erroris ⁽¹⁾; a. v. iterum *negant* data problematis, non autem explicant.

vel identificant « veritatem » cum mera « rectitudine seu non-contradictione » logica, et « falsitatem » cum « intrinseca repugnantia seu contradictione » alicuius enuntiabilis. Verum esset quidquid est intrinsece possibile, falsum esset id quod intrinsece repugnat. *Atqui* a) clare distinguimus inter utramque conceptionem: verum *plus dicit* quam intrinsece possibile (aliud significat: « haec mensa est viridis », aliud « *potest* esse viridis »;...) cuius differentiae ratio iam nulla dari potest ab idealista. Item « falsum » minus dicit quam « intrinsece repugnans » (Petrus *non* est doctus; inde tamen *non repugnat* eum esse vel fieri doctum....).

b) immo sic destruitur differentia quae evidenter viget inter ordinem contingentem, mere facti (cogita latissimum campum « accidentis logici! ») et ordinem necessariae intelligibilitatis, possibilitatis, (ordo essentiae et eorum quae necessario fluunt ex ipsa: homo est necessario animal et rationalis, non autem albus, doctus...) atque rigidus inducitur rationalismus (quaecumque sunt, absoluta necessitate logica ita essent usque ab ultimas differentias), qui postea aliunde ostendetur etiam repugnare.

Ergo nec huius secundi dati formalis ulla explicatio sufficiens, supposito principio immanentiae; et proin etiam hac ratione prorsus exigitur existentia « rei in se », tanquam terminus in omni cognitione connotatus, qui normat eam atque fundat distinctionem illam familiarem omnibus inter cognitionem veram et falsam.

(1) Ita v. gr. *Gentile*: « l'errore implica e l'assenso e la prova contraria; ma la prova contraria esclude l'assenso. Dunque l'errore non è possibile ». Bene *Varisco*, qui haec refert, (Sommario di Filosofia, p. 57) addit: « G. costruisce la gnoseologia dello Spirito, non identificabile con la gnoseologia umana ».

(3) Saepissime mea cognitio de aliquo obiecto est inadaequata, et cognoscitur a me ut talis: omni claritate video id quod de obiecto scio, non exhaustire omnem eius realitatem de se cognoscibilem; vel quia tantum unam aliamve notam apprehendo, quae forte rem it. confusissime exhibent, (video ibi « aliquid » appropinquans, video inter polygonum inscriptum et circulum cui inscribitur vigere fixas relationes, sed quanam!); vel quia notae quas de obiecto cognovi non videntur ad invicem bene componi posse, (conscientia problematis in variis campis scientiarum: (« homo libere se determinans » et tamen « indigens motione per bonum cognitum, per concursum divinum: quomodo haec componi possunt?...) Me habeo in his, uti archaeologus, tenens quaedam fragmenta tantum alicuius inscriptionis, scit quaedam eum adhuc fugere.

Atqui nec huius cognitae inadaequationis meae cognitionis datur explicatio, supposito principio immanentiae: nam, si realitas omnis tota et totaliter resolvitur in esse mei actus conscii, vel totum ego cogitantis ut talis, quomodo restat quid incognitum, unde a fortiori esset illa *conscientia* meae *nescientiae*?

Ergo etiam haec cognitio inadaequationis meae cognitionis, haec negativa quasi anticipatio obiecti adhuc incogniti, explicatur unice si praeter esse illud conscium actus, vel subiecti, etiam datur res in se.

(4) Demum: ut sequela illius cognitae inadaequationis, natura duce oritur conscia *positiva tendentia ad progrediendum in hac obiecti cognitione*, donec adaequate cognoscatur res, vel solvantur problemata: (*factum* illius tendentiae!);

sed ita ut videam me in illo progressu cognitionis, in illa problematum solutione danda, gradatim quasi manuduci ab ipsa illa realitate sese mihi paulatim magis magisque revelante, seu video directionem progressus, solutionis mihi clare praescribi ab illis obiecti notis successive inventis, a datis problematis sese omni gressu magis determinantibus. (Uti ille archaeologus in tentanda interpretatione inscriptionis suae, adstringitur et ligatur fragmentis eiusdem deinceps inventis!) — (*Specialis modus* huius tendentiae!).

Atqui iterum: admissio principio immanentiae nulla explicatio sufficiens nec facti, nec a fortiori specialis modi huius tendentiae positivae progrediendi in cognitione: a) non factum ipsum huius consciae tendentiae explicatur: quid enim moveret ad tendendum, si deest, ut finis alliciens, ut motor, illud « cognitum adhuc incognitum? » (Platon, Euthydem. Menon...). Sub hoc respectu, exsistentia realitatis a consientia distincta, est omnino necessaria ut primo possibilis et intelligibilis fiat illa tendentia positiva ad ulterius sciendum, ille transitus a potentia sciendi ad actum sciendi; nam nil se ipsum redigere potest a potentia in actum, sed requiritur influxus alicuius entis actu. — (Inde vides intimam absurditatem illius « transitus cogitationis ab implicito ad explicitum » per quem idealistae vellent illum progressum cognitionis explicare: (cf. verba E. *Le Roy*, apud Auct. p. 204, nota 2): esset primatus tōū fieri prae tō esse, potentiae prae actu: hunc absolute vetat principium rationis sufficientis, quod proprie est lex intelligibilitatis entis i. e. unice ipsa admissa, possibilis fit cohaerens explicatio realitatis.

b) *non modus specialis illius tendentiae* explicatur: nam haec tendentia nec caeca est, nec etiam quoad suam directionem a meo lubitu pendet, uti deberet esse, si « ego cogitans » absoluta spontaneitate ac libertate crearet realitatem.

Revera ipsa realitas ulterius cognoscenda, ipsum problema adhuc resolvendum mihi imponit directionem, immo solutionem: unoquoque passu novae sese mihi produnt notae seu elementa rei cognoscendae, quae ego simpliciter agnoscere debeo: video me manuduci a realitate seu ente prius inadaequate cognito, ad ens perfecte vel saltem perfectius cognitum; ita de singulis obiectis cognoscendis, ita de integris campis determinatis ipsius realitatis (mundus physicus, geometria plana, metaphysica,...), immo de universalitate realitatis: ipso ente sese mihi plenius semper manifestante atque gressus meos dirigente, ducor ad Ipsum Ens simpliciter tale cognoscendum, quod Ipsum est ultimatim et obiectum et motor unice sufficiens quasi infinitae tendentiae atque progressus totius scientiae humanae. Ita ut etiam tota scientia resultans ex hac progrediente semper « explicatione

entis », sit et ipsa vere scientia seu metaphysica de ipso ente, aliqua « ontologia » s. lato. (cf. pag. 111).

*Nec ullo modo admitti potest illa « metaphysica seu Theoria Spiritus seu Rationis », quam adversarii substituere conantur huic « scientiae entis », eo fine ut aliquo modo explicent progressum cognitionis, seu factum historicum scientiae, culturae humanae. Nam haec evolutio cogitationis seu spiritus, — sive intelligatur *realis processus* alicuius *realis* cogitationis (« il pensiero pensante », ita Gentile,...), sive *explicatio* alicuius cogitationis mere obiective sumptae, mere idealis, logicae (« il pensiero pensato », Hegel,...) — duplici de causa reicienda est: a) *ita prorsus violentia fit datis « phaenomeni »*, quae proin non explicantur, sed accomodantur theoriis praeconceptis; nam: data *nullo modo exhibent successivas phases obiecti in fieri*, sed clare successivas *phases meae cognitionis de obiecto*; non obiectum « movetur », sese evolvit, sed mea cognitio « movetur » versus obiectum, quod clare apparet « ex adverso se habens », ut « ob-iectum », cuius omni momento sunt partes praevalentes, dirigentes in illo processu; illius totalitas inexhausta praesupponitur tanquam motor et meta omnis cognitionis.*

b) *de tali conceptione valent imminutae omnes rationes* hucusque contra possibilitatem idealisticae interpretationis totius cognitionis allatae, praes. vero illa radicalis contradictio quod ita Tò implicitum esset simpliciter prius, et unica ratio tòu expliciti, potentia prior et tota ratio actus.

Inde concludere licet: existentia alicuius realitatis independentis a subiecto cogitante sese imponit rationi reflectenti ut datum omnino irremovibile et irreductibile ad meram cogitationem nostram: et si quis tentat sua interpretatione idealistica remove illud, statim de novo surgit sub forma « subiecti in se », quod opponitur subiecto meo empirico: immo si quis, consequenter ad finem ducens dogmata sui idealismi, et illud reale « subiectum in se » transformare vult in aliquod « subiectum mere logicum », statim etiam in ipsa sphaera logica apparet ineluctabilis illa dualitas: aliqua « ratio in se », quae opponitur « rationi humanae limitatae ». Sed ita ad summum loco movetur aliquantulum ipsum problema, nullo modo solvitur, immo omnis solutionis cohae-

rentis possibilitas destruitur. (cf. Nic. Hartmann op. cit. pag. 220).

Arg. 2. (*Est pariter insufficiens ad « data materialia » cognitionis humanae explicanda*)

Omni fere momento innumera paene obiecta data sunt nobis cogitantibus, sive realitates illae consciae, sive « perceptiones » rerum quas complectimur nomine « mundi externi sensibilis », sive demum veritates variae ideales et hae vel ordinis theoretici (theorema matheseos, principia metaphysicae,....), vel ordinis practici (leges ethicae, aestheticae,....).

Atqui iterum: admissio principio immanentiae nullo modo data illa diversissima poterunt « explicari », i. e. nulla eorum secundum typicas et essentielles quas secumferunt proprietates ratio sufficiens assignari poterit, sed omnino requiritur ad hoc existentia alicuius « rei in se », i. e. realitatis independenter a subiecto cogitante-existentis atque cognitionem ita multifarie determinantis.

Ergo datur, independenter a cognitione et cognoscente, realitas quae determinat cognitionem et proin a cognoscente attingi potest.

Ad Maiorem: varias classes datorum illorum enumeratas habes apud Auct. et quidem;

a) data conscientiae de clare cognita morali mea dependentia multiplici; (n. 257).

b) data de « perceptione externa »:

(1) de ipsa notione rei externae: (n. 258).

(2) de proprietatibus essentialiter diversis « sensationum quae percipiuntur » et earum quae spontanea activitate (phantasia) a me construuntur. (n. 260 sq.).

c) addi possent: « cognita mea dependentia etiam a multiplicibus illis legibus seu necessitudinibus ordinis theoretici », quae et ipsae absolute sese mihi imponunt.

Prob. Min. p. p. (cf. Auct. loc. resp.) admissio « principio immanentiae » iam nulla datur horum explicatio sufficiens:

Ad a) idealismus «contradicit»: i. e. simpliciter *negat* illa data, uti supra vidimus. Immo, in «illo "Solipsismo", qui tamen est sola forma, principia systematis usque ad ultimas consequentias ducens», illi conceptus fundamentales ordinis moralis («obligatio, ius, officium, immo ordo boni et mali absolute vigens et simpliciter reverendus, ...») iam nullum sensum intelligibilem retinent: Sed sese clare revelant ut vestigia alterius cogitationis legiferae ⁽¹⁾.

Ad b) si unice «ego cogitans» esset fons totius realitatis, et realitas ipsa unice haec mea de rebus cogitatio: ubi tunc ratio sufficiens pro illa irreductibili diversitate illarum «duarum categoriarum» obiectorum (alia a me libere producta, quae sub omni respectu totaliter a me pendent; alia «experta», quae absoluta necessitate et rigida determinatione «patior» potius, quae totaliter se subtrahunt meo arbitrio). Tam irreductibiliter diversi effectus, requiritur etiam causa irreductibiliter diversa. Ergo praeter «ego cogitans»...

Quod etiam evidentius, si fieri adhuc potest, si haec perpendis: ex una parte: «res» illae miram continuitatem ostendunt, sese evolvunt, prorsus secundum leges fixas atque a me independentes (arbor in diversis anni temporibus, amicus quem per diutius tempus non vidi,...); ex altera parte: meae cogitationes de illis rebus prorsus discontinuae, interruptae quasi omni momento aliis rebus cogitatis.... Ex quo patet: si omnino «intelligere» i. e. explicationem cohaerentem secundum principium rationis sufficientiis dare volumus: praeter activitatem meam consciam alia realitas est admittenda, quae est ratio sufficiens illorum datorum.

⁽¹⁾ Inde suspicaberis quatenus erit unica forma possibilis Ethicae, Religionis... in tali systemate quod tanquam unicam «realitatem» agnoscit tñ Ego, cuius tantum diversae «modalitates» seu nomina erunt «Ego», «Natura», «Civitas», «Deus»... Necessario habetur absolutus «individualismus» seu «Egoismus», «Panthaeismus»... Inde etiam omnia pendent ab hoc ut quis initio philosophiae illa data primordialia absque ullo praecudio theoriae stabiliendae integre analyset, sobrie explicet, eaque simpliciter et ingenue agnoscat, speciatim etiam illam essentialem dependentiam, et proin contingentiam, finitudinem nostri intellectus.

Ad c) etiam illae necessitudines, ut suo loco fusius, simpliciter praeveniuntur, constituunt ordinem fixum et necessarium quem nullo modo «facio», sed qui se mihi cogitanti absolute imponit, quem detego, quasi vestigia alterius cogitationis, unice agnoscere possum et debeo, non secus atque illum mundum «visibilem externum».

Ergo etiam horum datorum analysis et explicatio scientifica absolute exigit existentiam «rei in se» et proin transcendentiam meae cognitionis.

Probatur Assertum III. — Admisso « principio immanentiae » logica necessitate sequitur phaenomenalismus scepticus.

Arg. Illa sententia logica necessitate ducit ad scepticismum, quae suo modo procedendi tollit criterium omnis certitudinis obiectivae tum ordinis realis tum ordinis idealis.

Atqui ita est de idealismo absoluto. Ergo...

Prob. Min. (1) eadem evidentiā obiective necessitante ducor in asserenda realitate et obviis proprietatibus *objecti cogniti*, quam in asserenda existentia et determinationibus ipsius «ego cogitantis». Inde qui contra clarum testimonium talis evidentiæ reflexae reicit realitatem *objecti* ut meram illusionem, eadem necessitate reicere debet ut illusionem etiam realitatem totū ego cogitantis, ei substituendo «Ego mere logicum»; nam una utriusque est evidentiā. Iamvero sublati his duobus fundamentis seu firmamentis omnis meae cognitionis de ordine reali, quae nobis immediata intuitionē intellectuali data sunt, in experienda realitate proprii actus mei eiusque obiecti realis, iam arbitrium erit et illegitimum *ab aliquo mere ideali* (a pure cogitata aliqua realitate), concludere ad aliquem ordinem realitatis. (Transitus illegitimus ad aliud genus!). Ergo de facto omnia non erunt nisi cogitatio alicuius cogitationis cogitatae, «somnia alicuius somnii somniantis». De aliqua realitate, an sit, quid sit... iam nil affirmari poterit.

(2) quod et ipsa *historica evolutio idealismi clare comprobatur*: nam *vel* illogice et proin illegitime construant quaedam effugia, stabiliendo pure discursive ultimam aliquod reale (subiectum ut sic reale, functiones inconscias,..) quae autem iterum tollunt principium fundamentale systematicum.

vel constant suis principiis et deveniunt ad absolutum illum illusionismum, qui a scepticismo eo tantum distinguitur, quod sceptici sinceriores sunt, retinentes scil. conceptum cognitionis communiter receptum, eumque ut impossibilem verificatu critice aperte proclamant; dum hi velare conantur suum scepticismum, deprimentes et evacuantes conceptum cognitionis, declarando hunc ordinem mere apparentiarum subiectivarum *esse «unicam realitatem»*.

Ergo ne ad talem evacuationem cognitionis obiectivae quis logice deveniat, necessarium erit iam primas illas evidencias admittere ut obiectivas, scil. realitatem obiecti cognitionis, quam proin mea cognitio attingere potest.

Inde conceptus «rei in se» et proin «transcendentiae» cognitionis humanae, non tt. non est illegitimus et repugnans exigentiis intellectus reflectentis critice, ac residuum ex modo cogitandi praescientifico, puerili; sed e contra conceptus maxime criticus, cum unice eo admissio, omnia data conscientiae integre, obvie et cohaerenter sub lumine primorum principiorum explicari valeant.

Corollarium 1. Ergo potius, ut de facto omnes «neorealists» hodierni aperte concedunt, illud dogma fundamentale idealismi est «residuum» constructionum quarundam aprioristice factarum a Kant eiusque successoribus ad quasdam quaestiones (de problemate scientiae imprimis) solvendas.

2. Indubie constat proin saltem «aliquid reale» existere extra cognitionem humanam, eam determinans et actuans; et cognitionem nostram proin esse *essentialiter receptionem alicuius talis determinationis* ab extra, a realitate praeexistente. Hoc semel statuto, remanet unice ut magis in specie indicetur quousque sese extendat ille realismus cognitionis. Hoc iam in critica speciali fiet, ubi singuli campi illius realitatis cognoscendae critice examinabuntur, ut exac-

tius partes subiecti et partes obiecti in respectivis cognitionibus distinguantur. Quod autem vix maiorem difficultatem gignere poterit, resoluta quaestione hac centrali de intima natura actus cognoscitivi.

Obiectiones: typicas (cf. nn. 266 et 276 sq.).

Thesis 8. *Denique haec reflexio ostendit veritatem omnem formaliter spectatam aut absolutam esse aut nullam. Inde omnis species relativismi, nominatim psychologismus et pragmatismus, logice reincidit in Scepticismum.*

1. *Nexus:* Iam de alia familia systematum, quae restringunt cognitionem nostram, non quidem quoad suum obiectum (uti facit idealismus), sed quoad suum valorem: negat nos habere posse veritatem « absolutam » i. e. quae sit eadem semper et ubique et pro omni intellectu cogitante; sed omnis veritas esset « relativa »: i. e. valet tantum dependenter a circumstantiis plus minusve variabilibus. ita ut id quod determinato tempore, statu culturae, vel pro determinata classe individuorum est « verum », hoc ipsum alio tempore... posset esse « falsum ».

Quia huius viae etiam nostris temporibus multi sunt defensores et quaestio ipsa de « immutabilitate vel mutabilitate » veritatis, seu, ut aiunt, de « evolutione veritatis » est in se summi momenti: explicite iam assignandum quo sensu cognitio humana sit mutabilis, seu relativa. quo sensu non; a quo ultimam pendeat indoles absoluta veritatis; et in quo proin ritium radicale theoriae adversae; et quid de illa sit censendum; Resp: quod revera laborat intrinseca contradictione ipsius scepticismi, ad quem logice ducit.

2. *Circumscribitur exactius quaestionis sensus:* agitur unice de « veritate formaliter spect ».

a) inde aliqua distinctio hac in re summi momenti (Cf. nn. 64, ssq.).

Aliud est veritas « materialiter » vel mere « secundum obiectum materiale spect »: respicit rem cum omnibus suis notis et proprietatibus, quidquid de ipso est cognoscibile: comparat notas plures vel pauciores hic et nunc iam cognitae cum obiecto totali adaequate et perfecte cognoscendo; mensurat

proinde quasi quantitativam (et sec. quid etiam qualitativam) approximationem ad illud « pensum ideale » per cognitionem realisandum.

Aliud est veritas « formaliter spectata » seu sec. obiectum form. spect.: respicit unice hanc vel has notas hic et nunc assertas et quaerit utrum hae de facto insunt in obiecto vel non; inde unice respicit rationem conformitatis vel non conformitatis ut sic. quod praecise est ver. formaliter s.

b) Iamvero « *materialiter* » si sumitur: etiam nos *concedimus* veritatem (melius diceretur nostra possessio veritatis!) *in multis esse « relativam », mutabilem*: quatenus scil. obiectum illud totale semper perfectius (et quantitative et qualitative) a nobis cognosci potest et debet. Sub hoc respectu tota cognitio humana ingens conatus semper melius adaequandi totam cognoscibilitatem realitatis. Sic agnoscitur plene illud veri quod inest theoriae adversae. Immo haec mutatio vel evolutio veritatis *quoad nos*, false intellecta, occasio fuit illius theoriae. Sed de hoc non est quaestio.

c) E *contra de veritate formaliter spectata* dicimus: *non potest esse « relativa », mutabilis, sed est necessario vel « absoluta » vel nulla*; ratio est: quia illa determinata nota quae asseritur de obiecto, huic obiecto (omnino determinate sumpto) necessario vel inest, vel non inest. Et quia hoc inesse vel non inesse, est in indivisibili, necessarie etiam conformitas vel difformitas sec. hanc notam est in indivisibili. Proin *determinata* praedictatio aut est conformis, et tunc est simpliciter, semper et ubique, pro omni cogitante, vera; aut non est conformis, et remanet simpliciter falsa. (*Nota*: insistimus in illa *omnimoda determinatione* praedictionis!).

Iamvero *in thesi unice* de hac veritate *formaliter* s. agitur; hanc nos defendimus hoc *duplici sensu*: de facto nostra cognitio est absolute vera; et *debet* esse talis si efficaciter volumus scepticismum vitare.

Utrumque negant relativistae: nec est, nec esse potest absoluta; nec tamen volunt esse sceptici. Inde:

3. *Delineatur doctrina relativismi*: generatim (apud plures est difficile dictu!), conceditur aliqua transcendentia cognitionis: sed aliquod momentum idealismi retinent, saltem eo

sensu quod partes decisivas in gignenda et normanda cognitione subiecto tribuunt: non res, sed homo mensura veritatis.

Secundum quod alii aliud momentum ipsius subiecti magis efferunt tanquam normam huius veritatis, iam duas classes distinguere possumus:

A. *Rel. « theoreticus »*: quia retinent valorem imprimis theoreticum seu speculativum cognitionis (cuius est nos docere quid res sint); tamen hic valor pendere dicitur essentialiter a subiectiva constitutione, structura psychologica respectivae naturae. Inde alia structura, alia norma veri, alia veritas: inde « *Psychologismus* ».

Porro haec structura, unde pendet veritas,

a) *ab aliis sumitur stricte specifica*: (v. gr. Humana) quod proin diceret: (a) *positive* quia omnes homines eandem structuram intellectualem habent, etiam pro omnibus hominibus (et qui fuerunt et qui sunt et qui erunt) idem verum et idem falsum habendum est.

(b) *negative*: cum autem nos tt. nostram typicam organisationem habeamus et non nisi hac cogitare valeamus, nescimus utrum non fortasse alia entia (angeli, Deus....) pro sua intellectuali constitutione, aliam veritatem et alias leges cogitandi et aliam logicam habeant. Sic typicus *Anthropologismus*.

NB. 1. *Ut necrum quaestionis* videas cf. difficultatem Auct. n. 116, pag. 97, et applica modo seu processui (psychologicæ) quo homo, quo angelus, quo Deus cognoscit aliquam veritatem; vel diversos « apparatus visivos » in homine sano et in eo qui v. gr. Daltonismo laborat).

2. Inde statim *etiam essentielle vitium theoriae adversae* habes: non distinguunt inter cognitionem subiective sumptam, uti est hic processus psychologicus; et obiective sumptam, i. e. ipsum « enuntiabile »: sub primo respectu patet, cognitio pendet a tali constitutione subiectiva, regitur proin aliis legibus (psychologicis); sed sub altero respectu, secundum nos pendet unice ab obiecto, regitur legibus pure obiectivis, quae ipsae valent eadem pro omni cogitante. Plura in probatione. Tota quaestio proin est: possumusne distinguere necessitatem pure subiectivam, psychologicam, a necessitate obiectiva, logica.

b) ab aliis sumitur simul cum variis « factoribus seu momentis evolutivis » et proin variatur pro varia aetate, stadio culturae, vario medio ambiente (milieu!), immo pro vario sexu, variis differentiis individualibus: inde « Transformismus » ⁽¹⁾.

B. Rel. « voluntaristicus seu affectivus »: qui fere plenum agnosticisum profitentes, etiam omnem valorem theoreticum cognitionis reiciunt eamque totaliter subordinant « exigentiis practicis seu vitae » Scil.

(a) *natura et finis cognitionis*: non est me docere quid res sit, nec proin veritas est pura conformatio rei; sed « functio essentialiter practica, quae ex vita procedit et ad vitam ordinatur »: procedit, non ab obiecto me determinante, sed « ex summa exigentiarum, quae spontanee in me exsurgunt ante omnem cogitationem et quibus obscure praenuntiatur quid vitae nostrae promovendae prodest ». Saepe ipsi comparant processum illum « accomodationi vel adaptationi vitali » quam in plantis, in animalibus observant biologi. Sic proprie « elaboratur, vivitur » realitas. Et etiam veritas.

(b) Inde etiam *veritas* est essentialiter in illa relatione utilitatis, convenientiae vitalis: verum « est id quod prodest », et *unice in quantum* prodest. (Conceptus ver. « instrumentalis », ut aiunt.; *unicum criterium* veritatis est proin « verificatio continua per successum practicum »; inde dicitur « Pragmatismus ». (cf. nn. 536 ssq.).

Applicationes quasdam habes ibi (n. 540). Etiam varios defensores et formas ibi habes, sec. quod scilicet vel

(¹) alii alios « factores » magis efferunt prout quis rem magis vel ut *Psychologus* (ita post Hume, in Anglia: Stuart Mill, H. Spencer...: in Germania: Fries, Fechner et tota fere schola psycholog. experimentalis; in Gallia: Taine, Ribot...),

vel ut *philosophus historiae et culturae* (ita Aug. Comte, pater Positivismi: Dilthey, O. Spengler...).

vel ut *Sociologus seu Oeconomus politicus*: ita Marx, Saint-Simon, Proudhon, Lombroso ...

vel ut *Ethicus*: Nietzsche, Guyau....

vel ut *philosophus Religionis*: Schleiermacher, Sabatier ... « Modernistae ».

(Colaerent haec systemata intime cum tota indole exclusive positiva, historico-genetica vitae scientificae ultimi saeculi)

utilitas pure biologica. (sive individui sive speciei. « la race », natio,...), oeconomica, scientifica, moralis, culturalis. religiosa... magis effertur, vel ut suprema norma, summus « valor » proclamatur⁽¹⁾. (Saepe etiam momentum et psychologisticum et transformisticum et pragmatisticum apud eundem auctorem invenies: v. gr. Nietzsche...).

4. *Sensus accuratior thesios*: (a) *non negamus* hominem de facto in multis etiam subesse illi necessitati subiectivae, sive ut psychologistae efferunt, intelligantur illi influxus ex consuetudine, praepiudiciis, medio ambiente, ex « lege inertiae mentalis », ex multiplicibus dispositionibus characterologicis: sive ex tendentiis potius affectivo-volitivis « actionis seu vitae », uti pragmatistae, volunt. (cf. thes seq. de influxu voluntatis in certitudinem).

(b) *sed dicimus*: est intolerabilis exaggeratio, aequivalens logice subversioni omnis omnino certitudinis obiectivae, si praetendunt nos in omni cognitione ita duci tali necessitate subiectiva, ut in nullis detur aut a nobis dignosci possit necessitas vere obiectiva, et consequenter veritas absoluta.

5. *Ad hoc ostendendum ponimus tria asserta*:

I. *De relativismo veritatis totali in genere* dicimus quod ne quidem proponi potest, quin aliquae saltem veritates absolutae ut tales supponantur.

II. *Psychologismi* essentialia deficientia in lucem ponemus;

III. *De pragmatismo* ostendimus quod et ipso, si vult effugere scepticismum, necessario aliquas certitudines vere obiectivas, et proin absoluti valoris supponat, eisque omni momento utatur.

NB. Cum doctrinae quaedam fundamentales omnis relativismi, praesertim eorum theoria circa ideas universales,

⁽¹⁾ Expositionem suam classicam Pragmatismus habet in opere William James, "Pragmatism, a new name for some old ways of thinking.", 1907; versiones eiusdem in variis linguis.

Refutationem simul habes apud: I. de Tonquédec, « la notion de vérité dans la "philosophie nouvelle.", ». Paris, 1908; Prof. Paul Simon (Tübingen), « Der Pragmatismus in der modernen französischen Philosophie, Paderborn 1920.

postea explicite debeant examinari. hoc loco tt. quasdam considerationes generales afferemus.

Probatur assertum I. Omnis relativismus totalis veritatis necessario laborat intrinseca contradictione: (implicite ponit quod explicite negat.).

Arg. Qui relativum ut relativum cognoscit atque proponit, necessario se supra relativitatem elevat et saltem implicite quaedam ut absolute vera supponit et affirmat.

Atqui relativistae certe praetendunt se cognoscere relativitatem omnis veritatis et ideo se eam ut relativam proponere.

Ergo sese necessario elevant supra relativitatem et saltem implicite ponunt quaedam ut absolute vera.

Minor: patet: est ipse sensus doctrinae relativisticae: volunt substituere veritati absolutae, veritatem relativam *quia* putant se ostendisse argumentis decisivis nos non posse habere, nisi veritatem relativam, «humanam», et proin omnen veritatem absolutam esse «exaggerationem», «falsificationem,...».

Probatur Maior: Omnis assertio ut determinatum et intelligibilem sensum habeat, necessario supponit quaedam esse simpliciter et absolute vera, quae proinde a nulla assertione iam poterunt separari. Ideo, uti scepticus proponens suum dubium ut dubium, hoc unice potest implicite ponendo quasdam certitudines: (scil. dubium ut tale esse aliud a certitudine, et eo esse aliud a certitudine quia est dubium; illud secumferre quasdam rationes dubitandi, se cognoscere illas rationes, se easdem aestimare tanti ponderis, quae non permittant assensum firmum...); Ita etiam qui relativum ut relativum proponit, illud certe distinguit ab absolute vero; ideo enim praecise insistit in relativitate, quia videt illud non plene correspondere ordini obiectivo, (et revera veritas absoluta dicitur exaggeratio, falsificatio,...), sed ab eo deficere; sed ut hoc scire possim, debeo saltem aliquomodo scire qualis sit ille ordo obiectivus a quo mea cognitio deficit. Nam omne relativum connotat essentialiter terminum aliquo modo absolutum: num possum scire Petrum esse similem, dissimilem matri suae, nisi cognoscam matrem eius? Ergo *omnis* cognitio intelligibi

liter nequit dici relativa, nisi supposita quadam veritate absoluta. Et proin uti de sceptico dictum est: nequit negari omnis certitudo, quia necessarie certitudo eliditur aliqua certitudine; sic etiam veritas absoluta eliditur aliqua veritate absoluta.

Ergo relativismus absolutus essentialiter laborat aliqua intrinseca contradictione.

NB. Inde etiam bene Husserl (Log. Untersuchungen 1.² pag. 116): nec cum relativista totali potest haberi disputatio, modo ipse revera stet suis principiis, cum «jede Erörterung setzt als ihre Hebel gewisse einsichtige und damit allgemeingültige Grundsätze voraus».

Probatur assertum II. Psychologismus praeterea negligit aliquod essentielle datum formale conscientiae obiectivae:

Arg. Veritas est proprie absoluta et ut talis cognoscitur, si 1° ultimatim possumus distinguere necessitatem vere obiectivam (a re ipsa proveniente), a necessitate mere subiectiva (quae mere a subiecto provenit); et si 2° in iudicio concreto ferendo constare potest me duci vera necessitate obiectiva.

Atqui utrumque, saltem in multis certitudinibus, revera obtinet.

Ergo dantur multae certitudines absolutae.

Maior patet: si impletae sunt illae condiciones, si in iudicando constat me duci ab obiectiva realitate, tunc de facto dico esse quod est, non esse quod non est; tunc mensuratur cognitio mea secundum ipsam rem.

Sed res in quantum est, non potest simul non esse. Inde iam omnis intellectus qui etiam «vere» iudicare velit de illa re, debet iudicare illam esse, et esse talem; et relate ad nullum intellectum poterit esse verum eam nunc non esse, vel non esse talem. A. v. haec veritas erit necessario absoluta, et ideo absoluta, quia mensurata ab ipsa re.

Minor probatur per partes: revera impletae sunt illae condiciones: (1) distinguimus bene necessitatem vere obiectivam a-

necessitate mere subiectiva: nam a) prima oritur ex perspecta habitudine singularum notarum inter se (pars minor toto), vel notarum cum aliqua re hic et nunc apprehensa (haec mensa est viridis). Alia e contra fundatur in aliqua mere «associatione», est prorsus caeca, mechanica concatenatio plurium notarum vel obiectorum unice quia saepius simul visa, experta. (sec. leges mere mechanicas simultaneitatis, regularis successionis, contrastus,...).

b) prima est reformabilis, potest corrigi reflexione,... adaptari relationi obiectivae melius cognitae,... Alia uti quivis mechanismus v. gr. sensitivus, vel machinae cuiusdam est determinata ad unum, hac sua tali materiali structura.

c) prima vel unica intuitionem statim fieri potest firmissima, ita ut maior iam fieri nequeat. Alia essentialiter pendet quoad firmitatem a numero experientiarum factorum...

Ergo essentialiter alius naturae logicae sunt et quodvis tentamen psychologistarum reducere necessitatem illam «obiectivam» ad illam subiectivam est frustra.

(2) atqui in iudicio ferendo clare ducimur, non aliqua necessitate caeca, mechanica, irreformabiliter ad unum determinata.... sed saltem in multis vera necessitate obiectiva, perspecta. (cf. quae de natura actus indicativi in thesi 5, dicta sunt: regimur saltem aliquando unice ab obiectiva realitate sese nobis manifestante; assentimus *postquam* et unice *quia* perspeximus obiectivam habitudinem terminorum).

Ergo impletae sunt illae condiciones veritatis vere obiectivae ut talis cognitae et proin vere absolutae.

Probatur assertum III. Etiam Pragmatismus absolutus laborat intrinseca contradictione:

Arg. Laborat illa intrinseca essentiali contradictione si ad effugiendum scepticismum, quem certe volunt vitare illi auctores, necessarie omni momento supponunt quasdam veritates absolutas, atque utuntur ultimatin ipso criterio evidentiali obiectivae.

Atqui ita faciunt et debent facere Pragmatistae; Ergo....

Probatur minor: nam in stabiliendo « successum », « verificationem »... ut unicam normam veri, aut intelligunt mere *nudum factum* successus; aut simul etiam diiudicant secundum determinatas normas eumque integrant cum vita humana totaliter spectata.

Atqui *si primum*, aequivalenter renuntiant *omni* veritati et sumus in scepticismo: nam tunc eo deveniunt ut necessario semper ultimum momentum, praesens experientia, nunc prolata affirmatio ponatur ut « vera », aliae omnes falsae; immo necessario et haec « veritas » tollitur sequenti actu cogitativo. « Elle est dépassée » est argumentum decisivum; nam « la philosophie est par nature invention et réinvention perpétuelle » (*Le Roi* in « Dogme et Critique », pag. 350). Sic autem tollitur sensus intelligibilis « veri », immo necessario omnis affirmatio eo momento quo profertur necessario esset vera, non posset esse falsa; nam unde desumeretur tunc differentia inter verum et falsum. Quod certe est scepticum.

Si autem secundum: scil. si diiudicant, integrant praesentem successum, verificationem,.. ad aliquod systema cohaerens explicativum totius universalitatis experientiae « scientificae », « vitalis »: tunc necessario et utuntur criterio « evidentiae » et proin supponunt multas veritates absolutas: nam quomodo revera procedunt ?

a) *in pragmatismo scientifico*: talis « lex physica », vel « sociologica ».. dicitur « vera », quia semper et ubique de novo « verificatur »: sed illa « verificatio progressiva » nonne necessario est quodammodo series continuata « evidentiarum vere obiectivarum partialium » ? id quod singulis momentis, de singulis obiectis observavi, remanere debet « verum », « acquisitum » ut cum aliis conferri possit; et quo dirigitur illa « comparatio », illa « integratio » ? Nonne iterum principiis rationis obiectivis ? inde ipse *Le Roy* candide fateri conatur: « pratiquement c'est toujours à l'évidence que nous recourons pour conclure ». Ergo si evidentia, veritas est obiectiva, et inde absoluta, quia « res » mensurat ipsam.

b) *idem etiam in aliis campis vel speciebus pragmatismi*: illa « doctrina religiosa », « ethica », « politica ».... dicitur vera, quia « successum » habet, quia promovet « bonum » individui, societatis,.. humanitatis. Sed quale bonum, sub quonam

respectu *promoret*: imo secundum quid distinguo talem effectum vere ab hac doctrina, et non forte a circumstantiis aliis provenire? secundum quid mensurabitur *verus* progressus, *rerum* bonum hominis, societatis, atque distinguetur a mere apparente bono... Inde etiam illi conceptus supponuntur absoluti, regulae secundum quas applicantur supponuntur absolutae, immo applicatio ipsa certe fiet iterum secundum ipsam evidentiam. Inde multiplicia habentur momenta absoluta.

Et concludendum est: illa distinctio inter « spiritum geometriae » (qui ipse regeretur ab ipsa evidentia, imprimis abstractorum principiorum), et « l'esprit de finesse » qui simpliciter experitur et « vivit » veritatem absque ulla norma obiectiva adaequate fieri nequit: etiam ipse necessario recurrit ad evidentiam; unice hoc ostendunt reflexiones illorum: in rebus mundi realis, in legibus praesertim experientiae humanae alio modo sese applicat illa evidentia: non unica intuitione uti in intellectione alicuius principii; sed quasi distribuitur ad totam seriem experientiarum, ita ut acquisitio eius sit multo difficilior et laboriosior ac intellectio illorum principiorum; a. v. ostendunt ultimatin veritatem materialiter spectatam, (nostram acquisitionem veritatis) esse relativam; minime vero veritatem formaliter spectatam, quippe quae multipliciter supponitur et usu venit in toto illo processu laboriosae acquisitionis veri. (cf. de Tonquédec, op. cit. pag. 135 ssq.).

Obiectiones: En aliquae typicae:

1) Omnis cognitio est actus psychologicus. Atqui ut talis regitur legibus psychologicis respectivae naturae, atque ab ipsis pendet. Ergo omnis actus cognoscitivus pendet a respectiva natura psychologica.

Resp. Dist. Mai. Cognitio subjective spect., conc. Obiective spect.: neg. et contradist. Min.

2) Mens nostra est veluti machina quaedam (v. Mach. Calculatoria, horologium), quae necessario sequitur certas leges sibi inditas, neque ullo modo pendet ab ordine obiectivo.

Resp. Nego paritatem assertam. (cf. Quae in Thesi de evidentia, pars I arg. 3).

3) Non probatum est nostrum modum cogitandi esse uni-

cum possibilem. Ergo forte alia entiae cogitantia habent alias leges cogitandi, aliam logicam....

Resp. Forte modus subiectivus, psychologicus processus ut talis est diversus, conc. Forte ipsae leges (logicae) cogitandi: subdist. si non costaret illas leges esse obiectivas, pendere ab ipso ente cogitato, conc. si hoc constat, neg.

4. Sed ab Einstein probatum est « principium relativitatis universalis », ergo,...

Resp. Probatum est: Transeat (videant physici!); relativitatis *universalis*: subd. ipse unquam hoc affirmavit, nego. (nam ipse unice agit de cognoscendis absolute motibus corporum, accurata magnitudine eorum, simultanéitate stricta eventuum localiter separatorum et similibus, quae unice pertinent ad mundum sensibilem); hoc affirmant multi « dilettantes » hodiernae philosophiae vel etiam physicae conc.

5. In pragmatismo multo facilius explicatur diversitas opinionum fere de omni re, errores,...

Resp. Datur aliqua explicatio, trans.; et haec est unica possibilis, immo cohaerens et non iterum plena contradictio-
num. neg.

6. Homines scientifici semper illam theoriam praeferunt, quae eventus commodius, et simplicius, minoribus sumptibus explicant. Ergo vera ab eis habetur conceptio instrumentalis veritatis.

Resp. praefertur praecise *quia* commodius, neg. quia melius explicat rationes obiective explicandas: Conc.

III. — Corollaria et scholia quaedam ad systematice complendam solutionem problematis critici generalis datam: de intimiore natura (et causis) certitudinis, veritatis et quorundam cum his connexorum (erroris, probabilitatis).

Nexus: essentialiter data solutione problematis generalis cognitionis, priusquam ad criticam specialem transeamus, remanent breviter resumendae illae variae quaestiones potius de intimiore natura certitudinis, veritatis, ... quas Auctor magna ex parte initio tractavit, quae autem nunc iam melius in suo reali momento intelligentur.

1. De partibus voluntatis in gignenda certitudine vera, atque in praecavenda certitudine falsa. (De problemate erroris).

Initium facimus a quaestione sat magni momenti ad removendas quasdam obscuritates a tradita doctrina de certitudine: de variis influxibus non ordinis intellectualis in certitudinem (sive veram, sive falsam) gignendam; imprimis de influxu voluntatis in certitudinem, a quo influxu dein (utique potius deficiente) etiam explicationem facti errorum repetemus.

Inde duas has theses: (cf. Auct. Thes. XIII. nn. 165 ssq. et Thes XVII, nn. 215 ssq.).

Thes. 9. « *Certitudo formalis non est semper necessaria, sed admittit influxum, etiam proximum, voluntatis, non quidem suppletis insufficientiam speculativam motivorum, sed eorum insufficientiam practicam tantum; (quod fit per aversionem intellectus a consideratione objectionum, eiusque directionem in sola motiva)* ». (nn. 165 ssq.).

1. *Statuitur quaestio*: vidimus: « *motivum* » certitudinis phil. est, immo debet esse « *evidentia* » praes. ev. « *rei* » i. e. ipsa realitas obiectiva sese menti manifestans; et certe sunt iudicia in quibus haec cognita rei necessitas etiam simpliciter determinat mentem ad assensum dandam. Sed etiam sat multa enuntiabilia non eam prae se ferunt evidentiam necessitantem, sive quod motiva non excludunt hic et nunc possibilitatem oppositi, ita in toto immenso campo probabilitatis), sive quod, etsi de sese forte motiva sufficerent theoretice, tamen vel propter aliquas remanentes obscuritates, vel propter difficultates practicas ex assensu dato resultantes (v. gr. in amplectenda religione christiana, diversae praescriptiones de vita morali...), intellectus haesitet in assensu dando, nisi alia facultas (voluntas) interveniat atque assensum simpliciter imperet: talis iam assensus dicitur « *liber* », quia sub influxu liberae vol. positus, dum assensus positus mere propter cognitam vim cogentem motivorum, quin interveniat vel intervenire possit voluntas, dicitur « *necessarius* ».

Hoc loco nostra refert, praevie explicatis variis huius influxus speciebus, distinguere quandonam in negotio veritatis

inquirendae talis influxus voluntatis possit, immo debeat admitti; quandonam autem debeat ut illegitimus, i. e. ut contra naturam intellectus, excludi.

2. *Quaedam notiones praeparatoriae* (nn. 165 sq.).

a) Certitudo	$\left\{ \begin{array}{l} \text{necessaria} \\ \text{libera} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{quoad} \\ \text{specificationem} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{exercitium actus (ponitur, omittitur.)} \\ \text{ponitur} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{vel talis (affirm.)} \\ \text{vel talis (negativ.)} \end{array} \right\}$
			quid: influxus vol. remotus, i. e. qui exercetur ante perspecta motiva.	
	$\left\{ \begin{array}{l} \text{indirecte} \\ \text{tt. n. 166} \end{array} \right\}$		modus: disponere intellectum ad removenda obstacula, ad sese eripiendum a vinculis necessitatis mere subiectivae (consuetudinis, praeindiciorum...), applicare inquisitioni motivorum.	
b) Cert. libera			magnae partes eius; responsabilitas.	
	$\left\{ \begin{array}{l} \text{directe} \end{array} \right\}$		$\left\{ \begin{array}{l} \text{quid: si influxus vol. proximus, i. e. exercetur post perspectam vim motivorum.} \\ \text{Unice de hoc quaeritur in Thesi.} \end{array} \right\}$	

c) *prae-posita ex psychologia de natura assensus:*

(1) agitur de assensu stricte sumpto, uti est ultimum momentum processus iudicialis (post apprehensiones simplices, earum ad invicem comparisonem, apprehensionem comparativam: *mera agnitio*).

(2) est actus intellectus (ab illo elicitur); non voluntatis, uti post Descartes aliqui; voluntas mere imperat actum.

(3) est actus realiter distinctus a mera perspicientia identitatis (*divers.*).

3. *Sensus accuratus theos:* (a) agit unice de illo influxu proximo, qui exercetur post perspectam motivorum vim et stante advertentia ad hanc cognitam sufficientiam (vel insufficientiam) theoreticam motivorum.

(b) *quaerit duo:*

(1) *daturne revera certitudo necessaria?*

Resp.: Quandoque ipsis motivis perspectis talis est eorum vis in intellectum exercita ut iam simpliciter necessitatur ad assentiendum, nec dissentire possit. (A. v. saltem quoad specificationem assensus est quandoque necessarius: si indicat, debet iudicare in sensum illius evidentiae). Habetur autem

quotiescumque *plena* evidētia motivorum, nec ullae difficultates practicae adsunt.

Utrum etiam quoad exercitium aliquando sit necessaria? Eadem est quaestio quam antea de sceptico posuimus: potestne sese abstinere a quocumque actu iudicandi? Est potius negandum, ita ut etiam quoad exercitium assensus aliquando dicendus sit necessarius.

Probationem asserti habes n. 170 sq.) (1) a posteriori: Ex experientia clara conscientiae;

(2) apriori: (!) nulla facultas indifferens erga suum obiectum adaequate propositum.

(2) *Daturne certitudo directe libera?* daturne influxus proximus (percepta iam vi motivorum) qui *legitime* determinare possit assensum intellectus? (cf. n. 167 sq.).

Tria ad quaesitum dantur *responsa*: (a) *Intellectualismus exaggeratus* resp. negando simpliciter: nam, aiunt, aut motiva percepta sunt ut sufficientia, tunc influxus vol. est inutilis. Aut non sunt percepta ut sufficientia, tunc influxus vol. imperans assensum certum est illegitimus.

(b) *Voluntarismus exaggeratus*: potest vol. imperare assensum certum etiam quando motiva non fuerunt percepta ut valida ad excludendum erroris periculum: voluntas supplet etiam insufficientiam theoreticam motivorum: « sit pro ratione voluntas », n. 167.

(c) *Sententia media*: partem veri utriusque sententiae retinet, excludens utriusque etiam exaggerationem. Inde statuit haec *tria* asserta:

A. *Etiam percepta plena sufficientia theoretica motivorum aliquando possibilis, immo necessarius est interventus voluntatis imperantis assensum*: (n. 173).

Probatur: recensendo et analysando casus ubi motiva de se sufficiunt obiective, sed adsunt rationes seu difficultates practicae moestantes intellectum, impediētes assensum. Huius ultimae circumstantiae rationem non habet sententia 1^a. Non sumus intellectus puri. Et nisi voluntas interveniat, in talibus casibus non ad assentiendum, vel agendum perveniremus.

B. *In illis casibus ubi voluntas unice supplet insufficientiam practicam motivorum, influxus voluntatis est prorsus legitimus: (n. 174).*

Probatur: (1) quia sic nulla violentia infertur intellectui: nam assensus qui datur revera proportionatur vi cognitae motivorum; proin est et remanet rationabilis.

(2) Illa autem «subordinatio intellectus sub voluntate» quae tunc habetur, ideo legitimitur, quia revera non intellectus ut sic est totus homo, nec etiam cognoscere ut sic est supremum bonum, supremus finis seu valor hominis, sed est tt. medium ad altiorem finem realisandum, qui finis aliquando exigit ut decisio intellectus adducatur, ut actio fiat possibilis. Iamvero intellectus sibi relictus saepe haereret in infinitis considerationibus, nisi voluntas fortiter eius activitatem subordinaret harmonice bono seu fini totali hominis. («Hamlet»).

C. *Non autem potest voluntas suo influxu supplere etiam insufficientiam speculativam motivorum. (n. 172).*

Probatur: (1) sic revera proprie vis inferretur intellectui: et redderetur certitudo irrationalis, eo quod assensus iam non commensuratus esset vi cognitae motivorum, sed excedens eam.

(2) est ipsissimus ille pragmatismus agnosticus seu fideismus, de quo alibi; inde valent omnia quae ibi, de eius falsis suppositis praesertim.

Corollarium: Inde quid respondendum iis ex hodiernis phil. qui putant nos primis certitudinibus (sive ad scepticismum devincendum, sive generatim quandocumque ad «principia indemonstrabilia perventum fuerit») unice sub influxu voluntatis assentire posse! (Goblot, Hessen,...).

Thesis 10. «*Erroris causa proxima in eo est, quod mens assensum extendat ultra id quod fuit apprehensum; causa remota est influxus voluntatis liberae: occasio est rerum quarundam natura; radix autem ultima est naturae nostrae debilitas.*» (n. 215 ssq.).

Nexus: Criticae est etiam cohaerenter ad doctrinam de certitudine obiective fundanda explicare ultimatim factum

multiplicis quoque deficientiae cognitionis humanae: factum erroris, quod negari nequit.

Iamvero explicationem hanc repetimus praecise ex influxu liberae voluntatis in intellectum iudicantem: sic quaerendo erroris causas, simul etiam perficiemus ea quae de partibus respectivis intellectus et voluntatis in negotio veritatis inveniendae dicenda erant.

2. *Notiones et problema exponitur:*

a) *Error*: sensu stricte est assensus firmus in (id quod obiective est) falsum, (quod autem a nobis habetur pro vero).

b) *factum erroris*, quod homines frequenter in errorem cadunt: est innegabile;

c) *problema autem erroris*, quod multos phil. vexavit, in hoc: si «verum est id quod est», falsum videtur dici debere «id quod non est»; sed quomodo potest cognosci, apprehendi id quod non est?

3. *Solutiones propositae sunt fere haec tres: (nn. 216 et 217).*

a) *violenta prorsus*, quae potius aequivalet negationi facti erroris proprie dicti: error non esset nisi cognitio inadaequata seu mere negative difformis. Ita Rationalistae et Idealistae absoluti: Spinoza, Hegel... (cf. quae in thesi 7 de idealistis absolutis dicta sunt (pag. 119 ssq.).

Solutiones proprie dictae omnes, repetuntur ex relatione inter elementum stricte et exclusive intellectivum i. e. apprehensivum et aliquomodo saltem volitivum i. e. assensum in processu cognitionis humanae; sed ita ut,

b) *Schola Cartesiana* exaggerat partes voluntatis: scil. Descartes duo haec affert: (1) disproportionem entitativam inter intellectum (qui simpliciter finitus dicitur) et voluntatem, quae est capacitatis infinitae; (2) ipse assensus, utope proprie actus voluntatis, naturaliter se extendit ultra id quod fuit apprehensum. Inde error.

Resp. ad (1): etiam ipse intellectus est quodammodo infinitus, capax omnis veri; et ad (2): assensus est proprie actus elicited intellectus, ad summum aliquando imperatur a voluntate.

c) *Scholastici et cum ipsis plurimi philosophi*: haec corrigunt et complent applicando ad nostram rem ea quae de distinctione inter «apprehensionem», seu «perspicientiam

identitatis » ex una parte, et « assensum stricte dictum » ex altera parte dicta fuerunt. Quarum prima semper necessaria, alter autem saepe sub influxu voluntatis ponitur. Inde virtualiter *has duas affirmationes continet haec solutio*:

(1) *Error non est apprehensio illius quod non est; immo nullo modo est ex parte apprehensionis; sed unice ex interpretatione iudiciali huius apprehensi; extenditur assensus ultra id quod fuit apprehensum.*

Probatur et exemplificatur assertum hoc: (nn. 219, 220).

(2) *haec autem « temeraria » extensio assensus ultra id quod fuit apprehensum, semper aliquem influxum liberae voluntatis supponit, sive quod haec positive imperet assensum inconsiderate i. e. priusquam intellectus sufficienter attenderit ad ea quae ad iudicium obiective certum requiruntur (ex parte enuntiabilis, motivi hic et nunc intercedentis.... cf. pag. 103 fol.).*

sive, forte saepius, quod voluntas non impediatur, uti posset et deberet, ne intellectus quasi « naturali legi inertiae mentalis » cedens, celerius transeat ad conclusionem, antecedentibus (i. e. datis apprehensis hic et nunc) nondum undequaque perpensis. (Motiva talis influxus modo indebito, habes n. 222).

NB. Inde Sensus illius dicti S. Thomae: « Error manifeste habet rationem peccati » (de Malo, q. 3, a. 7) (n. 223). Nec tamen placet illud auct. « non tamen videntur ad litteram sumenda verba S. Thomae modo citata »: sed potius applicanda sunt quae generaliter de morali imputabilitate actuum dicuntur: in tantum est imputabilis, in quantum est vere « actus humanus », i. e. cum advertentia (ad periculum errandi!) et libera voluntate positus; (libere admissa negligentia); tamen momenta excusantia vel attenuantia: parvitas materiae, difficultas continuae attentionis ad tot momenta, energiae animae limitatae, obiecti complexitas.... Inde ad complendam solutionem.

(3) *Enumerantur (ut circumstantiae attenuantes) quaedam momenta quae quodammodo facilitant errorem sive ex parte obiecti: erroris « occasio » est « rerum quarundam natura »: n. 224.1. sive ex parte subiecti: « radix ultima » debilitas nostrae naturae: n. 224.2.*

2. De aliis quibusdam certitudinis divisionibus: de certitudine vulgari et scientifica.

Nexus et momentum huius quaestionis: opus criticum si essentialiter in eo est ut examinentur certitudines naturales, vulgares atque eleventur ad ordinem certitudinis scientificae, quisnam erit valor huius certitudinis mere vulgaris in se consideratae? Num illae persuasiones quas maior hominum pars, omnis altioris culturae scientificae expers, unice habet, etiam de rebus moralibus, religiosis,... non sunt dicendae legitime et vere certae? (n. 186).

Inde contra aliquem «intellectualismum exaggeratum» qui hoc negat, sit haec thesis: (Auct. XIV nn. 185 ssq.).

Thesis 11. *Præter certitudinem scientificam, agnoscenda est etiam ut legitima certitudo naturalis; nec valori huius certitudinis obstat quod homines rationem eius reddere nequeant.*

St. 9. — *Definitiones* resp. (n. 185); inde differentia non desumitur ex firmitate, valore motivorum in se, vel ex modo quo ad eum cognoscendum pervenio; *sed* potius ex possibilitate (impossibilitate) illum per reductionem ad principia in lucem ponendi («demonstrare»), eumque tuendi contra difficultates.

Inde potius sita est in aliquo quod est certitudini ut tali accidentale, unice in distinctiore, magis analytica cognitione motivorum. Hoc ostendit.

Assertum I. *Certitudo vulgaris (etiam quoad obiecta philosophica) est aliquando vera et legitima certitudo.*

Arg. 1. (n. 188). Atqui talis est certitudo qua omnis homo fruens expedito usu rationis tenet multa ut vera (etiam ad ordinem philosophicum spectantia). Ergo cert. vulgaris est aliquando vera et legitima cert.

Ostenditur minor: exemplificando rem ex variis campis talis nat. cert. v. gr. ex logica «naturali», ex metaphysica «naturali» (princ. causalitatis...), ex ethica, religione «naturali».

Arg. 2 (n. 189).

Assertum II. *Valori talis cert. non obstat quod homines rationem eius reddere nequeant.*

Arg. Incapacitas instificandi suam certitudinem eamque defendendi contra difficultates non infirmat valorem ipsius, si rationem suam habet non in insufficientia obiectiva motivorum, sed unice in eo quod illa motiva clare quidem, sed mere indistincte et confuse apprehendantur.

Atqui saepe ita est. Ergo... non infirmat valorem illius certitudinis.

Ad minorem: 1) elucet ex eo quod in multis scientifica certitudo nihil novi ad vim motivorum addit, sed unice conceptum ex «claro-confuso» reddat «clarum-distinctum», qui processus etiam homini culto aliquando sat difficilis; inde nil mirum si homo incultus nequit eum peragere.

2) nec necessario infirmatur eo quod difficultates solvere nequeant: dummodo adsit motivum obiective sufficiens, quod non directe destruat illis obiectionibus. Nam prorsus «aliud est scire aliquam veritatem pro se motiva valida habere, aliud videre quomodo illa veritas possit cum alia, quae etiam certa et tamen contraria apparet, componi». Inde etiam stante primo, secundum deesse poterit (n. 192).

Corollaria: 1. *De utilitate scientiae* (n. 191). Non est ipsa supremus finis, maximum bonum hominis; sed sudordinanda harmonice fini totali. Inde valor tt. «relativus». [Inde Pars II thesis auctoris! (n. 190)].

2. *Magni faciendus est «sensus communis» seu consensus generis humani*, qui consequitur ipsam naturam intellectualem ordinatam ad verum possidendum; quae natura in fundamentalioribus et ad vitam humano modo agendam necessariis, historia teste, nunquam deficit; dum philosophica speculatio haud raro deviavit.

3. *Inde false haec certitudo naturalis generis humani dicitur «irrationalis», «caeca», vel niti mere in instinctu aliquo, vel «sentimento» (Fühlen); Improprie autem loquuntur illi ex recentioribus qui «irrationale» vocant quid iam non potest mere analytice et discursive ad elementa simpliciora resolvi: «Es bleibt immer ein irrationaler Kern, welcher der Auflösung widerstrebt», et similia. Melius dice*

retur, quod de caetero non minus evidens quam necessarium est, nos ultimatin stare debere in aliquo elemento intuitivo intellectuali: « principia » (sive incomplexa, sive complexa), « intelliguntur ».

Scholion (n. 193). De varietate ingeniorum.

NB. *Aliam certitudinis divisionem sec. varios gradus essentialia* (metaphysica, physica, moralis) et etiam de probabilitate tractatum *melius transmittimus in finem Criticae specialis*: efflorescent enim ex ipsis variis necessitatis speciebus ibi recensendis.

3. De intimiore natura veritatis quaedam quaestiunculae. (cf. Thes. Auct. II — V).

Ex definitione veritatis antea nominaliter tradita, post theses explicatas iam etiam ut obiective realisata agnita, haec facili illatione colligimus:

Assertum 1. Veritas et falsitas logica soli iudicio proprie conveniunt:

Sensus illius asserti est: unice iudicium natura sua aptum est verificandi proprie id quod definitio veritatis dicit; non autem etiam « simplex apprehensio », cui quidam scholastici etiam ascribunt eam. (Controversiam expositam habes (n. 32).

Responsum, quam quis dat, pendet magna ex parte a sensu quem stricte definitioni veritatis tribuit: scil. estne veritas « adaequatio cognita », saltem implicite, ut talis? tunc, patet, non est nisi in iudicio: nam ut cognoscam relationem vigentem inter terminos debeo praesuppositive referre unum ad aliud, comparare illos; iamvero refertur cognitio ad obiectum ut obiective datum unice in iudicio, non vero in simplici apprehensione.

Si autem quis mere de facto existentem adaequationem, quin et cognoscatur ut talis, intelligit verum: patet tunc etiam simplici apprehensioni tribui poterit. Sed ita negligitur differentia inter veritatem potius rei et ver. proprie logicam.

Inde melius cum traditione recepta tum in schola inde ab Aristotele, tum extra scholam sat communiter vigente, soli

iudicio tribuitur verum sensu proprio. (Textus S. Thomae indicati nn. 31 ssq. indicant rationes classicas pro tali sententia recepta).

Corollarium: Inde vides quomodo exactius determinari deberent singuli termini illius definitionis usualis: « veritas est adaequatio intellectus ad rem »: sic simul aliquae controversiae scholasticae secundum suum momentum reale diiudicare potes:

(a) *adaequatio* intelligitur « ut talis cognita », vel habita secundum naturam propriam habentis; iamvero haec natura est cognoscitiva, inde et illa conformitas debet esse cognita.

(b) « intellectus »: intellige « actum indicativum obiective sumptum »: « id quod enuntio iudicialiter », refertur ut unus terminus ad alium (« rem »), cuius praetendit esse similitudo mentalis. Sed quis est exacte ille alius? illa « res »? inde:

(c) « res » intelligitur proprie « illa res independenter a mea cogitatione » « existens », et nullo modo mere ille terminus mentalis rem repraesentans. Cf. *Sententiam Lovaniensium* (n. 46) expositam: « le rapport (de vérité) est tout entier transporté à l'intérieur de la conscience »...

Resp.: est « res » independenter existens, sed uti a me hic et nunc intentionaliter attingitur. Solutio pendet ultimatim a varia functione « medii », quae psychologice et logice ascribitur « speciei intentionali »: si esset « id quod » prius cognitum me duceret demum (novo actu) in cognitionem alterius, scilicet obiecti realis, tunc stare posset sententia illa Lovaniensium; quae autem conceptio « medii » cum sat communiter reiciatur, (« species » dicitur potius « medium in quo » immediate i. e. primo statim actu, ipsum obiectum attingitur!) iam etiam ille modus loquendi relinquendus esset.

Assertum 2. Omne autem iudicium de obiecto determinato est necessario quoad se, immutabiliter aut verum aut falsum.

Sensus: etiam hoc sensu veritas (fals.) est proprietas essentialis iudicii, inseparabilis ab ipso: dicit autem implicite haec: (attende ad illud « agi de obiecto seu enuntiabili quoad omnes circumstantias determinato »!).

(a) *Nulla talis propositio dari potest quae nec vera, nec falsa sit: non datur «neutralitas logica».*

Advers. (1) qui quasdam propositiones *de quibus nos nescimus* utrum sint verae aut falsae, dicunt «nec veras nec falsas». Patet improprie illos loqui, non distinguentes veritatem prop. «in se seu quoad se spect» et «nostram cognitionem de illa veritate».

(2) *Pragmatistae* qui propter alium conceptum veritatis («utilitas vitalis») eas propositiones quarum hic et nunc non experitur utilitas (uti essent prop. metaphysicae, dogmata,...) iam vocant «infatuatas», nec veras nec falsas.

(b) *Nulla talis prop. potest esse simul et vera et falsa:*

Advers. aliqui ex antiquis sophistis. Celebre illud Epimenidis Cretensis: «Omnes Cretenses semper mentiuntur»: si verum est, est falsum! cf. n. 58.

(c) *Omnis talis prop. est determinate vera aut falsa, i. e. disiunctive et non tt. disiuncte (mere non utrumque simul!):* Hoc ultimum Aristoteles habuit de futuris liberis: «Petrus in talibus circumstantiis eras constitutus peccabit, non peccabit».

(d) *et illa determinata veritas (fals.) est formaliter spectata simpliciter et absolute talis, omnino immutabilis, (modo agatur de obiecto quod omnes circumstantias determinato).*

Patet ex iis quae in Thesi 8, dicta sunt. Idem valet quoad.

Assertum 3. Veritas non suscipit gradus, si formaliter; suscipit vero si materialiter spectatur. Falsitas autem tum materialiter tum etiam formaliter, spectata gradus admittit. (Thes. Auct. V. nn. 64 ssq.).

Ex dictis patent tres primae asserti partes. Ad quartam: *falsitas etiam formaliter adm. gradus, nota: valet unice de iudiciis affirmativis.* «In tali enim recessu positivo a veritate datur plus et minus. (Viator potest plus vel minus recessisse a via!). In negativis vero, in removendo hoc determinato *P* ab aliquo *S*, nequeunt esse gradus». (n. 68).

In Criticam specialem.

Nexus et ordo rerum tractandarum: Explicatis notionibus et condicionibus generalibus cognitionis humanae obiective certae, iam exactius illae normae generales *applicari debent quoque singulis campis nostrarum cognitionum*: quo sensu, quo ambitu, quibus positis condicionibus etiam ibi veritas haberi poterit.

Sunt autem duo magni campi nostrarum cognitionum:
a) *Experientia proprie dicta*, sive interna (de datis conscientiae et sensitivae et intellectivae), sive externa (de datis sensuum externorum). Omnia autem data ex hoc fonte sunt singularia et ultimo determinata, (sive «res», sive «facta»...).
b) *Cognitiones proprie intellectuales conceptuales*, quarum «objecta» (notae illae exhibitae) videntur saltem realisari in multis, (homo, arbor, totum, corpus, ens,....); revera de pluribus praedicantur, utpote exprimentia notas pluribus communes. Dicuntur «ideae», «conceptus»; vel adiicitur «universalis», vel demum per breviloquium simpliciter «Universalia».

Iamvero *ordo naturalis*, potius psychologicus postulare ut incipiamus ab examinandis datis experientiae: *sed* cum de hac re non multa nova hauriantur, nec etiam magni momenti quaestiones sint tractandae (tantum singillatim efferranda et applicanda sunt quae in thesibus fundamentalibus praes. 3, 7 et 8 adumbrata fuerunt, solvendae aliquae controversiae secundarii momenti, v. gr. de obiectivo valore sensibilis communis et proprii (extensionis, coloris,...): *praeferrimus incipere cum tractatu summi momenti* et centrali totius Criticae:

de cognitione intellectuali conceptuali. Eo magis quod his acquisitis multo facilius etiam reliquae quaestiones solventur. Inde,

I. — De cognitione intellectuali conceptuali seu de Universalibus.

1. Introductio generalis systematica et historica in quaestionem de Universalibus.

1) De magno momento huius tractatus: (1) *Factum ali-quod*: fere omnis nostra activitas intellectualis absolvitur talibus conceptibus seu ideis « universalibus », et hoc:

a) *tum in rebus vitae cotidianae*: in omni iudicio « P » est talis conceptus; (cf. quae in Logica dicta sunt de sensu logico praedicationis: est attributio subsumptiva!)

Saepe etiam « S » est talis « idea » quae indistincte de pluribus rebus adhibetur et tt. aliquo syncategoremate ad hoc individuum significandum coaretatur: (« haec » mensa est viridis); immo in toto usu et commercio quotidiano fere unice ad « ideam » seu « essentiam specificam » (rem *talis* speciei, talis qualitatis...) attendimus; de individuo tali determinato vix nostra interest.

b) *Tum multo clarius in scientiis*: sive realibus (Chimia, Botanica...) sive idealibus (Mathesis, Metaphysica...), utpote quae agunt de solis « Universalibus »; quaerunt de « hydrogenio ut sic », de « quercu ut sic », de « triangulo ut sic », de « ente ut sic »..., numquam de individuo; sed unice de « typo », de « idea » qua putamus efferre id quod omnibus individuis illis « commune », « essentielle » est.

Sic omnem illam infinitam fere varietatem « rerum », quas nobis experientia tum externa, tum interna affert, ordinamus, imo ei superstruimus totum systema multipliciter graduatum talium « conceptuum » (« hic » pinus, arbor, planta, vivens...). Quae possibilitas omnia individua in rerum natura ordinandi per species, genera, classes, regna,... categorias, iam inde a primis temporibus, philosophorum admirationem movit. Et revera secumfert:

(2) *Triplex problema*: vel potius triplicem complexum problematum, quae intime ad invicem cohaerentia, omni systemati philosophico vere centralia et essentialia sunt et quorum solutio unicuique systemati notam characteristicam imprimit. Eatenus haec quaestio de Universalibus nos ducit ad problemata centralia totius philosophiae: immo et quae hucusque tractavimus necessario erant sub multiplici respectu iam anticipationes huius problematis, cum nonnisi talibus conceptibus univ. cogitare, discurrere valeamus.

a) *Problema criticum*: hi «conceptus» habentne valorem obiectivum? per ipsos attingimusne revera id quod illae «res» sunt? earum «essentiam» intimam? Et consequenter suntne iudicia, quae ex illis conceptibus componuntur, etiam obiective valida de ipsis rebus? exprimuntne necessitudines, «leges» ipsi realitati insitas? Vel e contra suntne illi «conceptus» forte tt. producta nostrae mentis, ab ipsa ficta, forte ut fini mere practico, oeconomiae cogitandi, inserviant, absque ullo valore repraesentativo rerum?

Et statim patet: hanc quaestionem intime prorsus cohaerere cum quaestione generali de possibilitate verae cognitionis obiectivae, cum fere omnis cognitio fiat et fieri debeat ope horum «conceptuum»? Inde in tantum dabitur vera de rebus cognitio in quantum hi «conceptus» vere exhibebunt id quod res sunt.

b) *Problema metaphysicum*: Problema de obiectiva habitudine «ideae» ad «rem individualementem»; (utique tt. pro iis qui ad quaestionem de obiectivo valore affirmative respondent!). Nempe quomodo se habet hic «conceptus» obiective spectatus, haec «essentia» rei, ad rem illam in concreto, de qua illum praedico? Nan certe non exhibet id omne quod illa res est: «Petrus» non tt. est «homo», sed «hic» homo et praecise per hoc ultimum distinguitur a Paulo, qui et ipse est «homo» et tamen totaliter alius est.

Inde quaeritur (a) estne omnino illa «idea homo» in hoc homine quem video verificatum? Et si ita, quomodo ibi est verificatum? estne iam antecederet ad mentis meae operationem aliquid stricte unum idemque in ipsis individuis

conclusum et tt. quasi involutum in illo involucro « notarum individualium? » Vel e contra estne Petrus *tota sua realitate alius seu aliud*, ita ut independenter et antecederet ad meam cogitationem nil stricte unum sit, sed primo constituatur a meae activitate intellectiva.

(b) Et quid est illud, quo « homo » completur ut fiat « hic homo? » seu quod ad « essentiam » hominis accedere debet ut « homo » fiat « individuum? » quid est « principium individuationis? ». Estne aliquid re distinctum, superveniens et essentiam coarctans et complens?

Hae quaestiones omnes positae sunt; interim non diiudicamus num iure sic ponantur.

c) *Problema Psychologicum*. (Pr. de *Origine idearum*). Quomodo mens humana ad tales « ideas » pervenit, unde et qua via haurit eas? Suntne proprie *acquisitae et quomodo?* Num forte ex ipsis rebus (ut obvie diceremus) experientia eas repetit? Et quibus operationibus? mera intuitione, vel e contra operatione proprie eas constitutiva, factiva?

Vel forte hae « ideae » suntne homini « *innatae* », ita ut unice excitari debeant occasione rerum experiendarum? (sive concipiantur ut « data obiectiva » sive potius ut « functiones subiecti »).

Nos hoc loco tt. de *Problemate Critico* explicite agimus; de aliis tt. eatenus, quatenus ad nostram doctrinam criticam exponendam necessarium erit illas quaestiones tangere.

2. Exponitur difficultas critica hac in re: quae omnibus his sententiis tam miris originem dedit: est *illa oppositio omnimoda quae riget inter « res » et earum « ideas »*: quae iam ab antiquis notata est.

a) *De facto*: (1) *res et singularis*: habet suam entitatem undecumque et totaliter propriam unicuique; quod eo elucet, quod « homo Petrus » nullo modo de aliquo alio « homine Paulo » praedicari potest. immo si menti nostrae tt. res tales singulares, *ut tales datae* essent, prorsus impossibilis iam evaderet quaevis ad invicem comparatio, quaevis logica ordinatio nostrae multiformis experientiae.

Idae rerum e contra sunt essentialiter universales: eadem identice «idea-homo» simul de pluribus individuís, praedicatur et quidem univoce; «est» vere haec omnia.

(2) *Res sunt contingentes, mutabiles, transitoriae* quidquid in Petro est, «de facto» ita est: nil in ipso, quod «debeat esse sic»; hoc enim unice iam derivo ex «*idea hominis*».

Idae sunt «necessariae, immutabiles, aeternae»: quod de «idea» hominis, in nullo umquam deesse poterit, sed ubique et semper, in omni homine necessario verificabitur; est ipsa quasi lex seu formula constitutionis rerum illius speciei; item de «idea» trianguli, de «idea» virtutis, etc.

(3) *Res est concreta*; continet physice coniuncta et inseparabiliter unita quaecumque elementa mens cogitans secer- nit, sive «essentialia», stricte constituentia intrinsece essen- tiam, sive «accidentalia». (De esse ipsius Petri indistincte est ut habeat *talem* magnitudinem, *tales* capillos, tale inge- nium, ac etiam ut sit «animal rationale»); haec nobis tam familiaris distinctio inter ea quae sunt «essentialia», et quae potius «accessoria», iam iterum ex ipsa solutione quaestionis anticipata habetur.

Idae e contra sunt «abstractae»: unice ea referunt et retinent quae essentiam intelligibilem rei constituunt, omnis- sis omnibus quae ultimo diversificant, et concrete multipli- cant eam in ordine ad constituenda individua singula.

b) *Inde magna quaestio est haec*: quomodo «*cum veritate*» praedicari poterit talis «idea» de «re», cum utraque tam diversas, immo funditus oppositas proprietates habeant?

Seu aliis verbis quomodo possibile est iudicia quae con- stant talibus «ideis», et quae proin et ipsa sunt, non se- cus ac ipsae illae ideae, vere universalis et necessaria, valere de his rebus? Nonne tunc ipsi rei tribuo aliquid «stricte uni- versale», dum ipsa ex sese videtur undecumque singularis? Nonne aliquid «necessarii» ei ascribo, dum omnia ei tantum «de facto» insint? Vel potestne idem simul esse et unum et plura? contingens et tamen simul necessarium? Vel quis est demum «sensem praedicationis illius»?

3. De Historia huius quaestionis aptius in singulis thesibus indicamus quae utilia erunt. Sufficiat interim notasse:

Illam apparentem saltem contradictionem iam occupare partes centrales in tota speculatione Praesocraticorum: (Problema de uno et de multiplici); ipsa est anima totius operis philosophici Platonis; Eius solutio Aristoteli suggerit conceptiones directrices totius suae Metaphysicae. Ipsa Medio Aëro est cardo diuturnae controversiae de « universalibus ». Ipsa dividit totam philosophiam modernam (a Descartes) in duo magna castra: Empirismum et Rationalismum. Et « Critica » Kantii non est nisi tentamen novam solutionem huic problemati afferendi. Quaestio eius centralis est enim haec: « Quomodo possible sunt iudicia synthetica a priori » i. e. talia iudicia, quae et veram universalitatem et necessitatem prae se ferant et tamen valeant de ipsis rebus seu de ipsa experientia. Et inde a Kant hoc « Problema Scientiae », uti ipsum solent vocare, iterum omnes occupat.

4. Conspectus systematicus solutionum: (n. 315 et 316).

a) *Principium ex quo petitur divisionis ratio*: « veritas est adaequatio intellectus et rei »; cognitio autem supponit suum obiectum, et quidem tale quale cognoscitur; idem est modus essendi rei, idem modus noster cognoscendi eam. Iam vero hoc stante, quomodo poterunt componi « idea » et « res »? Quomodo res « vere » cognosci poterit per conceptum universalem?

b) *Solutionum conspectus*:

(1) Duae extremae, violentae, quae rigide applicantes dictum principium alterutrum membrum componendum simpliciter tollunt:

a') *Insistitur potius in hoc*: « res singularis », ergo « vere » cognosci valet unice tali cognitione, quae et ipsa est singularis; ergo nostri « conceptus universales » debent esse illusio quaedam obvia conscientiae, quae confundit nomen commune cum idea communi: *Nominalismus*.

b') *Insistitur in hoc*: « Conceptus seu ideae sunt universales »: ergo unice « vere » de rebus dici poterunt, quae pa-

riter sunt universales: tales non sunt res huius mundi experientiae. Ergo: praeter hunc mundum datur mundus alius «idearum» universalium de quo unice proprie valet nostra «cognitio»: *Realismus exaggeratus: Platon.*

(2) Duae solutiones tentant antinomiam vere solvere; sed prorsus diversa via: scil.

a') *altera mere accomodans* dictum principium seu conceptum cognitionis datis profundius examinatis: ex una parte: «res» sub illa obvia diversitate et multiplicitate tamen veram aliquam similitudinem habent; ex altera parte: cognitio non est mera passiva receptivitas, sed active colligit ea quae in re obiective similia, omissis momentis differentibus; inde «id quod» effert de re ibi est realisatum, licet «alio modo» a. v. non omnimodus viget parallelismus inter cognitionem et cognitum: alius est «modus essendi rei», alius noster «modus cognoscendi rem». Inde harmonice collaborant et intellectus et res, sed clare res determinat e normat: talis est *Realismus intellectualisticus Aristotelis et Scholae*: Universale *partim* ex re, *partim* ex intellectu.

b') *altera simpliciter negat* illud principium et proin reicit quoad ideas conceptionem realisticam cognitionis et invertit partes obiecti et subiecti in gignenda cognitione universali. Cum in re nihil universalis sit, nec inde quid repetere poterimus ullo modo uniuersale seu necessarium. Ergo quidquid universale unice et totaliter ex ipsa ratione repetendum est. Ipsa cogitando «facit» totum illum ordinem, illas leges, easque indicando imponit datis illis omnino «amorphis» per sensus receptis et sic primo constituit «naturam». (Illa autem «ratio legifera naturae» non est meus intellectus, sed postulatur aliqua «ratio ut sic», quam vocat «transcendentalem», quia est condicio praerequisita ad primo constituendum obiectum ut sic et proin ad omne obiectum (constituendum) pertinens).

Ita Kant et omnes, qui propter commune illud postulatum «rationis illius transcendentalis» vocantur «*Transcendentalistae*», qui autem mox, reiecta «re in se», ad plenum Idealismum transierunt.

5. Ordo rerum in hac parte tractandarum:

1) *Statuitur generatim obiectivus valor idearum (Universalium incomplexorum)*, quod absolvetur 4 his gressibus:

a) *Ostenditur quod praeter cognitiones singulares horumque combinationes dantur etiam sensu proprio conceptus universales* i. e. talia data quae nullo modo reduci possunt ad priora, sed constituunt novum ordinem cognitionum quorum rationem nullo modo reddit « Nominalismus ».

Thes. Auct. 23.

b) *et hi « conceptus » sunt proprio sensu cognitiones obiectivae*», i. e. quae in rebus fundantur, ab eisque normantur, quod ostendit falsum esse omnem speciem « Conceptualismi ».

Thes. A. 24.

c) *nec tamen ad explicandum hunc obiectivum valorem idearum, requiritur ulla realitas formaliter universalis* sive extra et supra res, sive in rebus: falsus Realismus exaggeratus.

Thes. A. 25.

d) *statuitur positive nostra doctrina de natura et efformatione universalium.*

Thes. A. 26.

2) *recensentur variae species et gradus abstractionis et*

a) *indicatur valor obiectivus respectivarum scientiarum* quae unicuique abstractionis gradui respondent: « physicae », matheseos, metaphisicae.

b) *speciatim de obiectivo valore « categoriarum »*, praesertim « Substantiae et accidentis » et Causae efficientis ».

3) *De obiectiva indole necessitatis universalium complexorum seu iudiciorum:*

a) *immediatorum seu principiorum* (thes. 27)

(1) *positiva nostra explicatio*

(2) *insufficientia explicationis Empiristicae.*

b) *mediatorum seu ratiocinii: de certitudine et utilitate scientifica ratiocinii*

(1) *deductivi* (thes. 28)

(2) *inductivi* (thes. 29)

4. *Recapitulationis gratia: solutio Kantii de problemate universalium seu de « problemate scientiae » diiudicatur.*

1. Statuitur generatim valor obiectivus idearum universalium.

Thesis 12. *Praeter cognitiones singulares horumque meras combinationes dantur etiam sensu proprio conceptus universales, quorum rationem nullo modo reddit Nominalismus.* (thes. A. 23, nn. 319 ssq.).

1. *Nexus:* Ergo iam de obiectivo valore illorum « conceptum universalium », qui tam magnas partes in nostra cognitione habent.

Et quidem primo gressu unice stabilimus factum quod revera tales conceptus sensu stricto universales, (ergo ut prorsus nova classis cognitionum, irreductibilis ad quasvis repraesentationes rerum singularium vel horum meras combinationes) dantur in mente humana, etiam interim de eorum obiectivo valore abstrahentes.

2. Inde sensus huius primae quaestionis est hic:

a) certe dantur in omni lingua nomina communia quae adhibentur ad varia individua, vel classes individuorum sat diversorum « significanda »: (« animal » pro homine, equo, rana, musca,...) Et certe scimus nos *aliquid cogitationis* per illa nomina exprimere.

b) *quaeritur qualis naturae est illud cogitatum* quod in mente habemus quando talibus vocibus utimur? *Estne aliqua ratio seu essentia concepta vere et stricte una quam immediate significat illa vox*, ita ut nomen commune demum mediante hac essentia una concepta referatur ad singula individua vel individuorum classes designanda? Inde significaret repraesentando aliquid unum et commune quod res proprie sunt.

Vel estne nomen illud unice signum suppositivum immediate pro individuis sive, distributive, sive, ut alii volunt, collective sumptis? Ita ut in mente utentis illo nil obiectivi, habeatur nisi forte aliqua repraesentatio seu imago sensibilis undique singularis rerum singularium ut talium.

c) *hoc ultimum tenent adversarii* et quidem propter difficultates supra indicantas: (res certe singulares et individuae, quae proin vere cognosci poterunt unice repraesentatione pa-

riter singulari. Inde « ideae illae universales » debent esse illusio conscientiae vulgaris, quam reflexio philosophica demum ut talem detegit. Commune quid unice est vox seu *nomen* illud: inde *Nominalismus*.

3. *Explicantur conceptus illi « idea seu conceptus » et imago seu phantasma »:*

- a) idea: $\left\{ \begin{array}{l} \text{subiective s.} \left\{ \begin{array}{l} \text{est actus intellectus,} \\ \text{repraesentans rei « essentiam » seu « constitutivum »,} \\ \text{sed absolutam a condicionibus « accidentalibus » (no-} \\ \text{tae individuantes, existentia actualis, « haecceitas »).} \end{array} \right. \\ \text{obiective s.} \left\{ \begin{array}{l} \text{est: essentia haec repraesentata.} \\ \text{dicitur} \\ \text{universalis} \left\{ \begin{array}{l} \text{quia haec essentia ab-soluta a determina-} \\ \text{tionibus ulterioribus, est de facto stricte} \\ \text{una, simul tamen vel actu identice verifi-} \\ \text{cata, vel saltem multiplicabilis identice} \\ \text{in multis.} \end{array} \right. \end{array} \right. \end{array} \right.$
- b) « imago » $\left\{ \begin{array}{l} \text{subiective s. est actus facultatis sensibilis, (materialis) re-} \\ \text{praesentans rem sensibilem sensibili modo,} \\ \text{i. e. necessario cum ultimis determinationibus} \\ \text{accidentalibus. (etsi independenter ab exsi-} \\ \text{stentia actuali et praesentia physica rei).} \\ \text{obiective s. ipsa res sensibilis sic sensibili modo reprae-} \\ \text{sentata, est proinde necessarie singularis;} \\ \text{(etiam ipsa « imago communis » ut in arg. vi-} \\ \text{debimus).} \end{array} \right.$

4. *De Variis formis doctrinae Adversariorum: cf. Auct. nn. 320 sq. (1). — De momento autem systematico pro tota con-*

(1) *Praecipua illa tertia « moderna »: reactio empiristica contra Rationalismum Cartesianum: fere hae tres scholae distingui possunt:*

1) *Empirismus anglicus: praeparatur a Locke † 1704, et Hobbes † 1679; excolitur dein a Berkeley † 1763 et Hume † 1776; saec. XIX a Stuart Mill † 1873,...*

2) *Sensismus et Positivismus in Gallia: praep. a Condillac † 1780,...*
Aug. Comte † 1857, Hipp. Taine † 1894, et schola psychologiae experim. (Ribot, Binet, Fouillée...)

3) *Psychologismus in Germania: Fries † 1843, Wundt † 1920, Höffding, Ziehen,...*

En aliqui textus: « Thirdly, 'tis a principle generally receiv'd in philosophy, that every thing in nature is individual, and that 'tis utterly absurd to suppose a triangle really existent, which has no precise

ceptione philosophiae, quae necessario resultat ex Nominalismo, et de intimis radicibus metaphysicis ipsius quaedam in *Scholio*.

5. *Contra ipsos ergo ostendemus: in mente cogitante, praeter nomina communia et repraesentationes seu imagines sensuum mere singularium et forte harum combinationes seu associationes, — etiam inveniri ideas proprie universales, quae vere exhibent aliquid stricte unum, identice multiplicatum vel saltem multiplicabile in pluribus; quae nullo modo reduci possunt ad imagines earumque mere associationes, sed constituunt vere novum ordinem cognitionum.*

Probatio Thesis (cf. 322). Sic per modum unius resumi poterit:

Arg. Universalia non sunt mera nomina, sed vere conceptus seu ideae stricte universales, si 1) vox illa communis

proportion of sides and angles. If this therefore be absurd in *fact and reality*, it must also be absurd in *idea*; since nothing of which we can form a clear and distinct idea is absurd and impossible... Abstract ideas are therefore in themselves individual, however they may become general in their representation.... A particular idea becomes general by being annex'd to a general term; that is, to a term, which from a customary conjunction has a relation to many other particular ideas, and readily recalls them in the imagination ». *Hume*, Treatise of human nature, Book I, p. 1, sect. VII. « Ce que nous appelons une idée générale, une vue d'ensemble, n'est qu'un nom, non pas le simple son qui vibre dans l'air,.... mais ce son ou ces lettres donnés,.... d'une double propriété, la propriété d'éveiller en nous les images des individus qui appartiennent à une certaine classe et de ces individus seulement, — et la propriété de renaître toutes les fois qu'un individu de cette classe se présente à notre mémoire ou à notre expérience ». *Taine*, de l'Intelligence, I. 1. chap. 2. n. 17.

« Begriff ist eine Einzelvorstellung mit deren Gegebensein zugleich eine Anzahl von Associationsbahnen erschlossen sind ». (*Wundt*).

« Allgemeine Ideen gibt es einzig in dem Sinn, dass uns eine Einzelvorstellung als Beispiel oder Vertreter für eine ganze Anzahl von Vorstellungen dienen kann;... wir können dabei unsere Aufmerksamkeit auf bestimmte Teile oder bestimmte Eigenschaften, konzentrieren, die, (freilich jeweils mehr oder minder verändert), sich in allen ähnlichen Wahrnehmungen wiederfinden ». (*Höffding*)

praeter repraesentationem nominis etiam aliud quid obiectivi in mente cogitante evocat;

modo est aliquid singulare;

sed 3) quid proprie universale, i. e. simul unum quid, et aptum saltem inesse pluribus; et quidem quod

4) clare et irreductibiliter distinguitur etiam a quavis mera combinatione seu associatione singularium.

Atqui haec omnia verificantur teste conscientia obiectiva analysata. Ergo...

Prob. Min. per Partes: 1) vox illa communis audita, lecta, praeter repraesentationem nominis etiam aliud quid obiectivi in mente evocat:

a) *comparando voces pro me* «*significativas*», seu a me «*intellectas*», cum aliis, quae omnino sensu carent, vel quae desumpta sunt ex lingua mihi ignota: «*homo*», «*triangulum*», «*blitri*», «*Uge*»....

b) *reflexione philosophico-linguistica*: lingua per se ad hoc destinatur ut homo quae cogitavit, ope signi sensibilis et facilius ^{pat} ~~fixet~~ et asservet et praesertim etiam cum aliis communicet; prius igitur sunt cogitata seu conceptus, posterius voces *his aptatae*.

Inde liceret iam concludere: nisi homo haberet «*conceptus*» exhibentes unum quid pluribus commune, nec invexisset tales voces.

De cetero hoc primum assertum facile conceditur, ita ut serio dubitare possumus, num fuerit unquam Nominalista purus, i. e. qui universalialia tanquam mere «*flatus vocis*» habuit.

2. Et quidem aliquid quod non est ^{mere} repraesentatio singularis: nam id quod vox communis in mente evocat dico de pluribus indiscriminatim; atqui singulare ut tale nequit de ullo alio praedicari; ergo id quod vox communis in mente evocat, non est aliquid singulare.

Ad min: ratio intima est: quia repraesentatio singularis repraesentat aliquam rem sensibilem sensibili modo i. e.

a') repraesentat «hominem» necessario quoad omnes notas determinatum: vel magnum vel parvum, vel sedentem vel stantem vel senem vel iuvenem...; et proin;

b') Perfecte non convenit nisi uni classi: «Animal», vel equo, vel ranae, vel muscae,...; Immo in hac classi non nisi uni conditioni: vel equo albo, vel nigro, vel iuveni pullo...: et in hac conditione: iterum perfecte fit uni vel alii individuo.

3. Sed repraesentationem quae perfecte verificat definitionem ideae universalis.

Intelligimus «Universale»: Unum in multis vel actu multiplicatum vel saltem multiplicabile et quidem univoce et divisim; atqui id quod immediate significat seu in mente evocat nomen commune a me auditum vel lectum, est sensu stricto «unum in multis».

Ergo....

Probo minorem:

a) *Est vere unum*: id quod cogito si audio «animal», «polygonum...» revera semper est aliqua omnino clare circumscripta comprehensio, aliquod «extractum fixum et praecisum» (Taine!), aliqua «essentia» vere una, quae, tamquam constitutivum alicui rei insita, hanc iam univoce ad talem classem, speciem vel genus rerum («animalium» in oppositione ad «non-animalia»; vel «polygonorum» in oppositione ad «non-polygona...») coarctat et limitat, et clare a qualibet re cui hoc constitutivum deest, secernit. Ita ut haec omnia quibus inest, iam vere sint (logice) Unum.

b) *Est simul vere in multis*, vel actu multiplicatum vel saltem multiplicabile: nam haec «comprehensio una», hoc «extractum fixum et praecisum» ita a quibuslibet ulterioribus sui determinationibus «individuantibus» (ab «haecceitate», ab actuali existentia hic et nunc) exhibetur absoluta et abstracta, ut iam perfecte eodem sensu verificetur in omnibus de quibus dicitur. V. g. id omne quod dicit «polygonum» (i. e. figura plana resultans ex linea recta pluries fracta et in se conclusa!) perfecte eodem sensu verificatur tum in triangulo, tum in pentagono...; «animal» (i. e. sensibus instructum esse!) plene et perfecte verificatur tum in homine, tum in equo, tum in rana,....

Ergo id quod voces communes proxime et immediate significant, quod in mente evocant si audiuntur, est vere aliquid striete universale: aliquid quod vere et unum est et simul saltem aptum inesse pluribus, et demum hac «idea» seu «conceptu» mediante significantur ipsa individua.

4) *Nec iuvat recurrere ad imaginem «compisitam», vel associationes, etc.*, quae non essent nisi combinationes singularem: nam (1) talis «imago composita»,... quae evocatur v. g. a verbo «polygonum» postquam in tabula varias figuras geometricas (triangula, parallelogrammata, pentagona,...) vidi, est, fatentibus ipsis adversariis, *aliquid omnino fluctuans, mobile, sat confusum*; quod *unice* ei huius mutabilitatis, successive pluribus ex illis figuris convenire potest.

Atqui hoc toto coelo differt ab illa clara, distincta prorsus et determinata «idea» Polygoni, *quae praecise quia est aliquod «Extractum omnino fixum», perfecte eodem modo omnibus illis figuris applicari potest*: Item de «animale», «homine»...

(2) Quae disparitas praesertim elucet in illis «conceptibus» ubi summa disproportion viget inter «ideam» rei et eius «imaginem» sensibilem v. g. «Myriagonum», «respublica», «virtus cardinalis»...; in his casibus «conceptus» prorsus clarus et distinctus: «imago» summe indeterminata et vaga.

(3) *Hoc ipsi Adversarii agnoscere tenentur*: (sic revera subreptitie idipsum iterum subintroducunt quod explicite reiecerunt).

Nam si dicant: «evocat res cum hac connexas» vel «determinatae classis» vel «quae idem elementum dominans»... habent: haec omnia non habent sensum, nisi nos percipere possimus aliquid simile in pluribus, et hoc *elementum similitudinis pluribus commune separatim attendere et efferre*, caeteris neglectis. *Atqui* hoc est essentialiter id ipsum quod intelligimus «conceptum» seu «ideam» universalem.

Ergo id quod «voces communes» evocant nullo modo reduci potest ad repraesentationes singulares vel harum combinationes; et proinde dantur conceptus stricto sensu universales.

Scholion: *De momento theoriae nominalisticae pro integro systemate philosophiae: Sub respectu critico ultimatin nominalismus ad hoc redit: negat quod intellectus noster possit profundius in res cognoscendas penetrare quam merus sensus; negat a. v. intuitum stricte intellectivum seu metaphysicum, cuius esset varias illas obiectivas similitudines varii gradus, illam constantiam et regularitatem, quae in rebus sub illa multiplici varietate et mutabilitate latent, quasi colligendi, concipiendi ad unitatem «ideae», «essentiae», «legis» exprimentis relationes necessarias obiective vigentes inter illas notas comprehensionis.*

Inde obiectum intellectus: non est novum ac superius quid atque sunt ipsa data singularia sensuum; sed unice ut varie vel dissociet vel ordinet haec ipsa data, sive pro «scientia», sive pro exigentiis «actionis».

Inde «scientia» est ad summum systematisatio quaedam horum datorum purae experientiae. De re quae transcenderet hanc experientiam non datur scientia. Talis conceptio scientiae seu philosophiae, quae ipsa tunc nil esset nisi summa omnium scientiarum particularium positivarum, dicitur Positivismus. Opponitur explicite «metaphysicae», quae esset «scientiae de incognoscibili». (Aug. Comte).

Inde suspicaberis quid in tali conceptione fiet de «religione», de «ethica»... Nulla de iis datur fundatio theoretica, logica; fundantur unice in affectu, in exigentiis cordis.... Deprimuntur proin saepissime ad aliquod «caput psychologiae experimentalis», (de affectibus «superioribus»).

Quae autem theoria critica necessario fluit ex theoriis eorundem philosophorum metaphysicis: vel sunt materialistae (anima humana et proin etiam intellectus non est aliquid entitative superius quam materia); vel sensistae (saltem intellectus non est facultas altior quam sensus): qui sensismus tt. mitior forma materialismi.

Inde varia nomina huius «philosophiae», etsi sub alio et alio respectu consideratae, sunt fere haec: dicitur.

A. sub respectu Criticae.	{	<i>Nominalismus</i> : in qtm. negat conceptus universales, ut essentialiter superiores sensationi.
		<i>Positivismus</i> : in qtm. restringit cognitionem hum. ad experientiam et negat possibilitatem cogn. metaphysicae.
		<i>Psychologismus</i> : in qtm. veritatem dependentem dicit ab organisatione respectivi subiecti.
		<i>Pragmatismus</i> : in qtm. negat valorem theoreticum omnis cognitionis eamque subordinat exigentiis «actionis».
B. sub respectu Psycholog.	{	<i>Empirismus</i> : in qtm. «Empiriā = experientiam» dicit unicum fontem cognitionis.
		<i>Sensismus</i> : in qtm. omnem activitatem consciam reducit ad vitam mere sensitivam: negat intellectum (et vol.) essentialiter sup.
		<i>Associationismus</i> : in qtm. omnem activitatem indicialem reducit ad elementa merae mechanicae, caecae associationis.

Thesis 13. *Conceptus universales sunt proprio sensu cognitiones obiectivi valoris, i. e. exhibent vere id quod res in se sunt.* (cf. Thes. Auct. XXIV. nn. 329 ssq.).

1. *Nexus*: Dantur ergo conceptus proprie universales, notiones obiectivae vere unae, quae proxime nominibus communibus significantur et quae ipsae significant res plures singulares, de quibus distributive praedicantur.

Quaeritur: illi conceptus suntne etiam *cognitiones* illarum rerum, i. e. significantne res *repraesentando proprie id quod res illae in se sunt* et tales quales sunt? Affirmat thesis.

Sed quomodo hoc possibile est? Cum res nec sint actu universales (simul unum quid et multa), nec possint tales esse. Ob hanc disproportionem inter res et conceptus, quidam phil. putaverunt conceptus nullo modo esse cognitiones sensu proprio seu repraesentationes rerum, sed mera elaborata mentis vel quidam modi cogitandi quibus secundum certas leges organisationi nostrae mentali inditas data vel phaenomena singularia experientiae sensibilis (quae unica esset proprie cognitio nostra!) classificamus, ordinamus, unimus sive pro «scientia» sive pro «usu practico». Ergo essent *mere conceptus* absque fundamento ontologico: inde illa systemata dicuntur: *Conceptualismus*.

2. *In quo sit essentia illius Conceptualismi* (cf. n. 330) et *variae eius formae*:

a) *Forma mediaevalis* (Occam † 1347): conceptus est signum *naturale*, non exhibens essentiam aliquam unam praecisam, (immo nulla ratio obiectiva perfecte praescindi potest, nulla univocitas ullius conceptus!), sed tantum *ri alicuius symbolismi naturalis* «supponere» potest pro rebus diversis (i. e. respectu intellectus nostri earum vices gerunt, fere uti signa «algebraica» supponunt pro numeris variis; etsi haec sint signa arbitraria). Inde *sensus praedicationis* non esset attribuire S^o comprehensionem totū P, sed tantum dicere «S esse unum ex illis rebus quarum signum esse potest P». Inde *necessario aliquis agnosticismus* circa omnia quae experientiam transcendunt; haec omnia «fide tantum tenemus».

b) *Forma typica concept. moderni excogitata est a Kant* († 1804): cum alibi fusius de eius sistemate, hic tt. *unam cogitationem, utique centalem* eius philosophiae: *Constat* pro Kant: dantur conceptus vere universales, immo integrae scientiae quae coalescunt unice iudiciis stricte universalibus et necessariis, (mathesis,...); ex altera parte: in rebus ipsis nil prorsus quod sit universale et necessarium. Inde tota haec universalitas et necessitas unice est ab intellectu; oritur autem eo, quod data experientiae singularia ordinentur ab intellectu ea subsumente sub certis «formis» seu «functionibus» quae omnes a priori in mente ab ipsa natura dispositae sunt, («die insgesamt im Gemüthe a priori bereit liegen»); illae «functiones» («categoriae» sensu kantiano) uti sunt «existentia, unitas, substantialitas, causalitas, relatio, etc., breviter omnes illi conceptus qui secundum nos maxime internam structuram rerum ipsarum repraesentare videntur, sunt tt. quid subiectivum, non possunt valide ad res in se applicari. Inde nec ipsae, nec leges et iudicia universalia ex earum applicatione resultantia, quae proprie constituunt scientias, valent de «re in se», sed tt. *de illo ordine phaenomenali a nobis* «formato» seu *elaborato* ope categoriarum; de «re in se» quippe quae a nobis «formari» nequit, nulla cognitio. — Dum pro Kantianis finis conceptuum est «theoreticus» scil. explicatio «scientiae».

c) *pro pragmatismo recentiori* est potius «practicus» (cf. n. 331,3): vera realitas quae est aliquis processus vitalis, dynamicus, continue sese evolvens («élan vital») unice aliqua

«intuitione praeologica», instinctui sat affini, vere «cognoscitur»; conceptus universales, qui res quasi concidunt («morcelage») in unitates fixas, rigidas, potius realitatem adaptant exigentiis actionis practicae, nec proin ullo modo volunt nec possunt nos docere quid res sunt; (intime cohaeret cum systemate Kant: differt eo, quod illae «functiones seu formae cogitandi» exuuntur suo fine mere theoretico, atque iam habentur ut dependentes a tali organisatione subiectiva, dum a Kant habebantur ut functiones intellectus «transcendentalis»). Ita *tota fere schola pragmatistica*, tum *gallica* (*Bergson, Le Roy...*), tum *anglo-americana* (*Iames...*). *Conceptualismus intuitionisticus vel anti-intellectualisticus*.

3. *Sensus thesicos: contra hos omnes ostendimus: conceptus universales non sunt mere figmenta mentis absque obiectivo valore: sed vere exhibent id quod res sunt*, etsi non necessarie adaequate illas exhibeant nec etiam forte intimam «essentiam earum metaphysicam». Sed difformitas illa est ad summum mere negativa.

Ratio autem probans erit semper: cognita clara dependentia illorum conceptuum ab ordine ontologico, tum quoad eorum usum logicum (de rebus praedicantur, eis applicantur), tum etiam quoad eorum originem (formantur a nobis re ipsa nos determinante et normante).

Probatur Thesis:

Arg. 1. (*Ex eo quod conceptus illi de rebus praedicari possunt*) (cf. n. 333): Tum in rebus vitae quotidianae tum praesertim in cogitatione scientifica conceptus nostros universales continuo applicamus rebus individuis praedicando eos de rebus per identitatem materiale, i. e. tanquam exprimentes saltem aliquam notam quae vere realisatur in subiecto.

Atqui talis praedicatio supponit conceptus illos in rebus fundari seu eos revera exprimere id quod res obiective sunt.

Ergo Conceptus universales exhibent vere id quod res sunt.

Maior exprimit unice factum aliquod omnibus prorsus familiare; (cf. quae dicta sunt, pag. 151 fol.).

Clarissime apparet in «scientiis applicatis»: astronomus suis conceptibus et legibus suae mentis calculat nunc qualem viam sequetur, qualem situm momento determinato occupabit talis planeta; et revera planeta «oboedit»; — item si architecta, ea quae formulis et conceptibus abstractis (magnitudinis, massae, ponderis, densitatis,...) calculavit. applicat illi domui, ponti, machinae... construendae et successus calculum comprobatur; videri posset ac si etiam in rebus ipsis aliquis eandem mathesim operaretur quam ego: item si physicus, medicus, psychologus,... ea quae in aliquo determinato casu, eventu,... invenerit typicum. statim applicat. cum eodem successu, casibus nondum exploratis eiusdem speciei:...

Factum talis mirae convenientiae inter mundum nostrorum conceptuum et ipsam realitatem extra dubium est: quomodo explicatur seu qua condicione intelligibile fiet? respondet minor:

Prob. Minorem: mira haec harmonia seu convenientia inter mundum nostrorum conceptuum et mundum rerum in se, certe *arguit aliquam eorum interdependentiam*: aut ordo rerum pendet in suo esse tali et in suo operari a mente cogitante, quae sic esset proprie ordinatrix atque legifera naturae; aut e contra ordo conceptuum nostrorum atque legum inde resultantium determinatur ab ipso ordine ontologico rerum. (Tertium, scil. quod uterque, ordo immediate ab aliqua causa extrinseca ad aliquam «harmoniam praestabilitam» dispositus sit, ut arbitrium prorsus excluditur!).

Atqui non primum: nam tunc eodem iure mens quascunque leges imponere posset realitati, quod certe falsum est. (De caetero impossibilitatem talis conceptionis, quae est Kantii, explicite efferimus in Arg. 2).

Ergo remanet secundum: conceptus nostri determinantur ab ipsa realitate et revera exhibent id quod res sunt: in quo enim consisteret illa «applicatio» conceptus ad rem individuum, in quo illa «subiectio» rei sub illis conceptibus vel legibus universalibus? Unice in hoc: *agnoscimus* simpliciter quod in illa realitate realisata est id quod conceptus vel lex universalis obiective exprimit. (De caetero in arg. 3. positive ostenditur quod haec sit revera explicatio obvia, immo unice sufficiens ad explicanda data).

Arg. 2. (*Ex aperta insufficientia solutionis conceptualisticae, prors. a Kant prolatae*): Kant ideo negat conceptus et leges universales e rebus hauriri posse atque affirmat eos esse totaliter a mente derivandas, quia putat unice hac ratione salvari strictam eorum (et consequenter omnis scientiae) universalitatem et necessitatem.

Atqui haec sua universalitatis explicatio 1) nititur falso praesupposito empiristico; 2) in se omnino insufficiens est.

Ergo...

Ad Maiorem: haec adducitur decisiva argumentatio: qui repetunt conceptus a rebus experientiae, illi necessario scientiam omnem idealem «ab apice certitudinis deturbatam, in earum scientiarum censum reiciunt, quarum principia sunt empirica». Nam tunc ei... «non inest universalitas nisi comparativa, qualis acquiritur per inductionem, h. e. aequè late patens ac observatur, neque necessitas nisi secundum stabilitas naturae leges, neque praecisio nisi arbitrio conficta»⁽¹⁾. A. v. scientiae, putat, necessario evaderent mera summatio experientiarum lucusque factarum, quin ex eis ullo modo logice derivare possem quid *debeat*, etiam in futurum, esse: nulla necessitas in re, nulla lex eruenda, nulla proprie dicta certitudo: nil remanet nisi «tristissimus scepticismus». Ut unicam viam eum vitandi invenit suam inversionem coppernicanam, suum conceptualismum.

Prob. Min. per Partes: 1) nititur falso supposito empiristico: Nam est purus empirismus quod in rebus nil prorsus necessitudinis, legis habeatur, ne fundamentaliter quidem (objectiva similitudo, constantia essentiarum specificarum...) et quod proin nec mens «intus-legendo» i. e. profundius penetrando in data sensibilia, inde potest illam latentem necessitatem, unitatem, constantiam colligere.

Atqui haec Kant, cedendo influxui empiristae Hume, (fere uti suo tempore Platon cedit exaggerato empirismo Heracliti!) simpliciter sua facit et sic ducitur ad suam theoriam. Quod autem suppositum postea explicite ostendetur falsum.

⁽¹⁾ Ita in dissertatione anno 1770 «De mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis» (Sect. III § 15 D). Quae cogitatio dein in «Critica» toties redit.

Ergo nititur falso supposito empiristico.

2) *Explicatio positiva prolata est in se prorsus insufficiens*: Explicatio in hoc est: *ex una parte*: data experientiae (« materia » cognitionis) sunt, (vel potius *postulantur*) undecunque singularia, contingentia, aliqua massa « amorpha », in eis nihil ullo modo (ne fundamentaliter quidem!) commune, simile, unum, nil connexionis, nil ordinis, nil sensus.

Sed haec omnia eis indit ipsa activitas spontanea, creatrix, sed inconscia, caeca illarum « formarum » seu « functionum ordinatricium », quae in fundo facultatis adsunt.

Atqui sic nullo modo assignatur ratio sufficiens cur in actuandis illis formis secundum fixum ordinem procedatur: cur nunc haec, nunc alia actuetur; (nam teste conscientia certe non indifferenter et ad libitum unoquoque momento et ad quancunque « materiam » actuari debent omnes quaelibet illae « functiones » seu « categoriae »; sed nunc haec (v. g. unitas, substantialitas.....) nunc e contra illa (v. g. pluralitas, causalitas.....); *Ergo* data explicatio est vere insufficiens.

Probatur ultima minor: (1) nam ratio huius determinati ordinis esset *aut* in facultate ordinatrice, *aut* in materia ipsa ordinanda. *Atqui* neutrum dici potest: nam *a*, certe non in « *Materia* » ordinanda: haec enim secundum Kant est (et debet ex supposito esse) prorsus « amorpha » i. e. indeterminata, nec proin in se habet aliquid determinationis quod dirigat vel normet usum *determinatum, ordinatum* « formarum ».

b, nec in *facultate ordinatrice*: nam illae variae formae, cum certe non sint semper omnes in actu, debent determinari in concreto ad actum suum. Ergo necessario indeterminatae maneret, nisi ipsa data experientiae secum ferrent aliquid « ordinis » seu « formae », quod esset ratio cur nunc haec, nunc alia functio actuetur.

Ergo aut inexplicata remanet tota illa ordinata activitas illarum functionum, applicatio illorum conceptuum ad illa data sec. leges fixas;

Aut in ipsis illis datis quodammodo iam praeformatae sint variae illae relationes ordinis, similitudinis..... quae regunt et determinant formationem illorum conceptuum; quod

autem omnino superfluas reddit totas illas functiones ordinatrices. (Etiam interim praetermittentes, quod illa constructio obiecti redderet totam « cognitionem » et « scientias » mere subiectivas). (1).

(2) Idem prorsus ostendunt variae reflexiones in proprietates et partes logicas harum « categoriarum » seu conceptuum: (cf. Külpe, in suo opusculo ultimo « Die Kategorienlehre »): v. gr. *Ex dependentia « categoriarum » a varia regione obiectorum*: De facto ita variantur conceptus illi seu (in lingua K.) « categoriae » pro varietate obiectorum, ut quaedam valeant de *omnibus* obiectis simpliciter, (unitas, entitas, totalitas.....) aliae *unice* de obiectis actu existentibus, (causalitas, substantialitas, etc. etc.).

Atqui si conceptus illi sunt determinationes ipsius obiecti, talis distributio per se patet, immo tunc debet ita esse: e contra fit prorsus inintelligibilis si considerantur ut merae functiones mentio, quae non reguntur vel normantur ad obiectivum ordine. *Ergo...*

Ad ultim. minor.: a, si conceptus exhibent comprehensiones ipsorum rerum, omnia patent: cum enim et ipsae variae rerum proprietates ad invicem sic ordinatae sint, debent et conceptus eis correspondere, alii exprimentes quae profundius et universalius cum omnibus obiectorum classibus connectuntur (ens, unum,.....), alii ea quae tt. ad quasdam classes ut harum notae differentiales, specificae restringuntur.

b, e contra si conceptus illi sunt mere « functiones » ipsius subiecti, absque influxu normativo obiecti, cur praecise ad *hunc* unice ordinem construendum determinati essemus?

« Inde concludit Külpe (op. cit.): « Erst dem Idealismus Kant wa res vorbehalten, das Denken in ein undurchdrin-

(1) Hoc de cetero aperte et sincere plerique moderni concedunt: ita Wundt: « Die „Erfahrung“, kann uns die *Gelegenheit* bieten, Kategorien auf sie anzuwenden, aber wir *müssen* sie keineswegs *jeder* Erfahrung gegenüber anwenden. Vielmehr müssen uns bestimmte Merkmale veranlassen, hier diese, dort jene Kategorie anzuwenden. Stets werden dabei *bestimmte Eigenschaften der Gegenstände vorausgesetzt*, die überall erst die logischen Kriterien für die Anwendung der Kategorien abgeben ». (Kleinere Schriften I, 1910, pag. 173). »

gliches Flechtwerk von kategorialen Formen einzuspinnen. Dies Flechtwerk hat sich aber nicht als eine Bindung des Erkennens, sondern als ein Gegenstandsgerüst erwiesen und so ist dem Denken seine Klarheit und Treue, seine Unbefangenheit und Freiheit wiedergegeben worden ».

A. v. omnes tales reflexiones omnimoda claritate ostendunt illos conceptus fundamentales non «constituere» obiectum, sed esse vere repraesentativos comprehensionum, relationum.... realium in ipsis obiectis experientiae iam praeformatarum.

Obiectum etiam relate ad conceptus nostros habet primas partes, determinat et normat intellectum etiam in campo ei maxime proprio.

Arg. 3. (*Ex iis quae conscientia refert circa efformationem conceptuum*): cf. n. 332. Illi conceptus habent fundamentum in rebus, quos conscientia refert ut ex obiectis experientiae (tum internae tum externae) vel immediate haustos, si agitur de conceptibus primitivis, vel saltem cum dependentia cognita a normis obiectivis efformatos, si de facticiis agitur.

Atqui tales sunt communiter nostri conceptus universales. Ergo.... *Ad Maiorem*: Refutata generatim conceptione idealistica cognitionis, iam constat cognitionem esse non factivam, sed mere repraesentativam sui obiecti. Inde etiam conceptus universales habendi sunt eodem iure ut obiectivi atque illa data «experientiae», si reflexio critica ostendere potest, ipsas comprehensiones illorum conceptuum sese nobis exhibere vero aliquo sensu ut independentes a nostro actu cognoscitivo, qui eas iam invenit intime et irresolubiliter connexas cum datis obiectivis experientiae.

Prob. Minor.: analysando ea quae conscientia refert de modo quo ad tales conceptus acquirendos pervenimus: scil. quod vel hauriantur immediate ex experientia; (conc. primitivi!) vel saltem cum logica dependentia ab ordine obiectivo a nobis formantur (conc. factitii!).

a) *Quoad conceptus primitivos* hoc clare constat: in ipsis rebus de facto invenimus illas notas quae constituunt comprehensiones illarum idearum; Sen «id quod» ipsae exhibent: tō «magnum esse», tō «sensibus instructum esse»....

invenio iam verificatum seu realisatum in re; et plerumque iam *in pluribus* rebus invenio realisatum. (Etsi in unoquoque concrete et singulariter!). Eo ipso autem quod plures res eandem notam, easdem comprehensiones in se realisatas habent, iam ontologice conveniunt seu *sunt* idem; et eo ipso pariter ontologice differunt ab iis rebus, quae notam in se non realisant; *si* autem sunt idem, *etiam eodem conceptu* exprimi poterunt.

Proin si ope talium conceptuum seu comprehensionum, universalitatem rerum dividimus in fixas species, genera, regna, praedicamenta seu supremas quasdam classes entium, clare consci sumus *nos non creare* illum ordinem illumque inferre in res, sed e contra nos simpliciter efferre eum ordinem qui, in ipsa realitate iam praeformatus est, quique a me etiam inter infinitas varietates individuales translucidus adhuc detegitur.

b) *Quoad ideas factitias* quae per synthesim vel per ratiocinium e primitivis a nobis componuntur: (v. gr. mons aureus, triangulus perfecte aequilateralis, ens a se...) In his ideis componendis, aliqua quidem independentia a pura experientia intellectui competit, sed tamen ultimatim, etiam ipsae tantum cum dependentia logica ab ordine obiectivo facimus: Nam non pro lubitu quaevis elementa seu notae uniri possunt in ideam entis unius novi; (non quaevis trina puncta uniri possunt ad triangulum aequilateralem...), semper requiritur ut sint notae sociabiles; nec mens facit hanc sociabilitatem, sed eam invenit et unice agnoscere potest et debet. Ita ille ordo idearum seu comprehensionum (ordo ontologicus « metaphysicus ») clare sese nobis prodit ut aliquid « obiective i. e. independenter a nostro intellectu valens », cum realitate et legibus seu necessitudinibus sibi propriis, quae sese nobis imponunt, nos dirigunt et normant in tota activitate discursiva, non secus ac illae realitates ordinis physici in prima earum apprehensione.

Thesis 14. *Ad explicandum hunc obiectivum conceptuum valorem nulla requiritur realitas formaliter universalis sive extra individua, sive in ipsis existens.* (cf. Thes. XXV Auct. nn. 337 ssq.).

Nexus: stabilito valore obiectivo conceptuum. iam etiam breviter tangenda quaestio potius metaphysica: qualis est ergo, vel quo modo existit illa realitas ex parte rei correspondens illis conceptibus universalibus.

Estne aliquid iam antecederet ad mentis operationem formaliter universale. ut quidam putaverunt?

In hac *Thesi* exponimus has sententias quae potius exaggerant realitatem illius fundamenti ontologici conceptuum, et earum inadmissibilitatem ostendemus.

In sequenti dein breviter nostram explicationem positive dabimus.

2. *Exponuntur variae formae illius realismi exaggerati*: (n. 338 sq.).

A) *Solutio Platonis* († 347 a. Ch.) Pl. primus problema de obiectivo valore universalium seu generalius cognitionis scientificae et clare posuit et cohaerentem solutionem omnium fere problematum ex variis philosophiae campis per magnam aliquam synthesim dedit praecise *per suam theoriam «idearum»*:

I. Expositio «theoriae de ideis»:

(1) *Finis suae phil.* est quidem ultimatim practicus (P. primarie est Ethicus et paedagogus socialis); tamen totus ad hoc tendit, ut his scientiis vindicet fundamentum theoreticum, ostendendo nostras cognitiones generatim et proin etiam de re ethica..... habere valorem vere absolutum et immutabilem; (contra relativismum empiristicum Heracliti et quorundam Sophistarum: «homo-mensura rerum»).

(2) *Fere sic procedit*: (a) *constat ex una parte*: nos habere revera tales conceptus striete universales, immutabiles, quos non pro lubitu fingimus; *ex altera parte*: in his rebus nostrae experientiae omnia esse singularia et fluentia: proin nostri conceptus *nec ex ipsis rebus* hauriri, *nec de his valere* possunt.

(b) *Quaeritur*: quodnam sit correlatum obiectivum nostrorum conceptuum? nam cognitio necessario praesupponit suum obiectum et tale supponit illud, qualiter cognoscitur. scil. universale, immutabile....

(c) *Respondet*: vera realitas non est huius mundi aspectabilis, qui ipse est tt. umbra fugax alicuius ordinis reali-

tatum superioris, cui unice sensu proprio competit esse et de quo unice datur «scientia» («episteme», in oppos. ad «doxa» «opinio», uti vocat cognitionem de his rebus mutabilibus): est *mundus* «*Idearum*».

(3) *Doctrina de ideis*: (a) *ideae ipsae*: quid sint; quarum rerum dentur; de ordine hierarchico Idearum: idea «boni» (Deus).

(b) *Habitudo idearum ad res*: «participatio», causae finales, «eros».

(c) *Quomodo cognoscimus ideas*: «reminiscentia-anamnesis»; finis et essentia «Dialecticae»; «philosophoi» et «doxophiloi».

(4) *Difficultates suae doctrinae*, ipse vidit; *quomodo corrigitur et completur: ab Aristotele*: «*Idea-forma*» in ipsis rebus; est et per cognitionem *ex rebus* hauritur, cooperantibus ad hoc harmonice sensibus et intellectu; *a S. Augustino*: «*ideae exemplares rerum in intellectu divino*, doctrina nostra de possibilibus, quae dat *explicationem metaphysicam ultimam* illius constantiae, necessitatis, quae in rebus tamen verificatur et a qua *proxime* derivatur necessitas et certitudo scientiarum de his rebus. Intellectus divinus archetypus rerum eis indit illam structuram, ordinem, quem idealistae repetere volunt ab illo suo «intellectu transcendentali».

II. *Synthesis solutionis quam dat variis problematibus oper doctrinae idearum*:

(1) *Problematis critici*: de valore obiectivo cognitionis «scientificae»:

a) *cur* unico conceptu plura concipere et hunc cum veritate de eis praedicare possum? *Resp.* quia conceptus unus ille et universalis, habet correlatum vere unum et universale in ordine reali «idearum» quod res participant;

b) inde simul constat indoles vere universalis et necessaria et absoluta cognitionis «scientificae» («Noesis-nocton genos»), in oppositione ad indolem relativam, contingentem, singularem experientiae sensibilis («doxa» - oraton genos!);

c) et consequenter etiam pro Ethica, Politica, Aesthetica valores et normae vere universales et absolutae et immutabiles!

(2) *Problematis metaphysici*:

a) «De uno et multiplici»: cur dari possint plura individua in una eademque specie? quia omnia individua «*participant*» unam ideam.

b) *explicando hanc «participationem»* simul solvit vel potius insinuat et suggerit elementa solutionis. (saepe acute dictis admiscens elementa sat obscura et phantastica, ita ut vera solutio desideretur), quae partim complebit eius discipulus Aristoteles, quoad *problemata*: (1') *Cosmologica*: de ortu, de ordine, de legibus, de finalitate rerum.

(2') *Theologiae naturalis*: an sit et quid sit Deus: ex gradibus perfectionum variarum, quarum fons. «sol»: (i. e. ratio realis sufficiens, prorsus immutabilis); optimus, pulcherrimus, ex quo omnia, in quem omnia.

(3) *Problemata psychologica*:

a) *Explicat unde et quomodo hauriamus conceptus universales*: hae res nostrae experientiae sunt quidem in se consideratae singulares ... sed exhibent «similitudines», umbram illarum «idearum», ideo «excitare» valent in nobis «remiscentiam» earum, quas anima nostra olim vidit.

b) *Sic simul ostenduntur*:

(1) Spiritualitas et immortalitas animae humanae, quae et ipsa ad illum mundum superiorem pertinet.

(2) Regulae ethicae - paedagogicae: quomodo anima se disponere debet ad intuitionem idearum, donec gradum supremum, «ecstasim» i. e. intuitionem ipsius ideae Boni, Dei, attingat.

B) *Forma mediaevalis*, minoris momenti phil. (cf. 339): est duplex iterum tum re, tum motivo impellente: conceptui universali respondent in individuis vel (1) natura etiam physice (numerice) una tt. quae est actu communis omnibus individuis speciei; quasi tt. multicolata: Guill. Campellensis † 1120. Vel (2) totidem «formalitates» de se ex natura rei distinctae actu et iam aliquomodo «communes vel indifferentes» formaliter, quotquot mens nostra cognoscendo res, distinguit. Urgetur plenus parallelismus inter modum essendi rerum et modum nostrum easdem cognoscendi. (cf. infra Synopsim pag.).

3. *Sensus thescos* est ostendere quod talis « excessus realitatis » nec requiritur, nec etiam admitti possit.

Probatur Assertum:

Arg. 1. (Negativum. ex defectu fundamenti sufficientis talium systematum) cf. n. 340. Est principium methodicum in omni scientia receptum, quod « entia non sunt multiplicanda sine necessitate » seu quod « non sunt explicanda per plura quae, obvie et naturaliter explicari possunt per pauciora ».

Atqui illae theoriae omnes peccant contra hoc principium. Ergo...

Ad Minorem: Deberent illi philosophi demonstrare quod *necessarium sit* admittere praeter realitates illas singulares uti experientia nobis constant, etiam realitates iam actu et formaliter universales, ut possit solvi problema tum ontologicum (quomodo natura specifica una possit in individuis multiplicari), tum logicum (quomodo individua plura possint cognosci sub ratione specifica una). Atqui talem necessitatem nec ostendunt, nec possunt ostendere; nam explicabimus postea omnia sine tali « excessu realitatis ». Ergo theoriae illae carent debito fundamento.

Arg. 2. (Positivum: ex insufficientia talium explicationum); Ille « homo universalis » aut simul etiam inest, realisatur in Kallia, Socrate,... aut non.

Atqui in neutro casu theoria sufficit datis explicandis. Ergo.

Prob. Minorem p. p. 1) *si non inest etiam in individuis:* tunc illa individua.

a) *nec proprie sunt* homo, (non explic. problema ontologicum quod de facto *sint* multi homines) et b) *nec proin cognosci* possunt ut homo ex mere visa illa umbra hominis (non explicatur problema psychologicum, quod ipsis rebus determinamur ad cognoscendam comprehensiones illas universales; « reminiscentia » est mera fabula.

2) *si autem inest individuis:* tunc iterum vel non multiplicatur cum individuis: sed tunc essent omnia individua unus tt. homo, quod certe pugnat cum claro

testimonio conscientiae dicentis me esse hominem distinctum ab aliis quibuscumque, prorsus mei iuris.

vel cum individuus multiplicatur, sed remanendo vere formaliter universalis: tunc saltem hoc mirum quod scil. haec natura fieret «*haec natura Socratis*» per aliquid a se distinctum, sibi extrinsecum: quod intelligi nequit.

Thesis 15. Sed satis explicatur valor obiectivus universalium eo, quod universale dicatur existere in rebus quoad naturam conceptam seu quoad «*id, quod*» concipitur, non vero quoad modum (absolutum) quo concipitur a mente; Fundamentum autem eorum in re consistit in hac natura quae reali similitudine in rebus multiplicatur, vel saltem multiplicari potest.

1. *Nexus: Constat:* Aliquod fundamentum obiectivum in rebus correspondet conceptibus universalibus (Thes. 13); nec tamen ibi est aliquid formaliter universale antecederet ad operationem mentis.

Quaeritur: quomodo haec duo componi possunt, stante illo principio «*cognitio ut sit vera debet exhibere rem eodem modo atque est?*». Nam nonne necessario ex illis thes. resultat, alium esse «*modum essendi rerum*», alium «*modum nostrum easdem cognoscendi?*».

Responsum damus exponendo nostrum «*Realismum moderatum*» seu «*intellectualismum metaphysicum*», qui essentialiter est in distinguendo et datis accomodando illo principio.

2. *Exponitur ratio et fundamentum illius accomodationis:* aliqua reflexione in habitudinem typicam intellectus nostri ad sua obiecta, efferendo ex una parte modum essendi rebus proprium, illum comparando cum modo easdem cognoscendi intellectui nostro proprio; dein quaerendo quid talis diversitas inter modum essendi rerum et modum easdem cognoscendi, *supponat in re* (aliquam saltem virtuales multipliciter rationum obiectivarum seu aliquam quasi-compositionem), et quid *in intellectu nostro* (necessitatem et etiam capacitatem «*abstractionis*»; cognoscimus «*dividendo et componendo*»). scil.:

a) si primo considero quamcumque rem existentem vel proxime possibilem, video eam esse aliquod ens omnino quoad omnia determinatum, (tum in suo esse substantiali, tum accidentali); eo ipso est et cognoscitur ut quid «individuum», incommunicabile. (Modus essendi!) et *tota* sua realitate distinguitur a quocumque alio.

b) tamen non undecumque differt ab aliis, sed in quibusdam notis convenit vel cum omnibus (saltem in eo quod sunt «aliquid», «ens...») vel cum determinata «classe» quibus communis est «talis quidditas» (sensu latissimo). (Exempla ex variis ordinibus!).

c) si nunc tales «quidditates» accuratius considero in sua habitudine ad res singulares, haec fere invenio:

(1) *quoad ipsam rem*: (a) de facto illas «quidditates semper «concrete», cum «haecceitate realisari; sed

(b) nullam esse ex formali sua ratione idem cum hac «haecceitate», secus enim nunquam absque tali haecceitate existeret.

(c) eo ipso unaquaeque individuatio illius quidditatis cognoscitur esse unus iuxta plures alios possibiles modos quibus realisari potest illa quidditas, seu video «quidditatem illam aptam esse subiici seu concretisari in pluribus; («quidditatem-linea» in linea recta, curva,...; «animal» in equo, musca, homine,...; «homo» in puerulo, adolescente, sene,...).

Inde in re, etsi naturaliter una indistincte reatitate, aliqua saltem quasi-compositio, aliqua structura ontologica, quae invitat intellectum ad separate cogitandum illa diversa momenta, ad «abstrahendum». (cf. infra).

(2) *quoad intellectum nostrum*: (a) de facto illas realitates concretas quae experientia nobis suggerit, intellectus non cognoscit quasi uno intuitu exhaustiendo illas usque ad intimam essentiam, et multo minus usque ad intimas differentias individuales: non habemus conceptus adaequatos individui ut talis; «omne individuum ineffabile» et hoc ideo, quia «inconceptibile». Sed res cognoscimus «dividendo» eas, i. e. singillatim concipiendo notas ipsam comprehensionem con-

stituentes, incipiendo a magis indeterminatis; et iterum «componendo» eas, i. e. his notis successive addendo differentias perceptas, donec res sufficienter distinguatur ab omnibus aliis.

(b) omnes illae notae sic conceptae, et etiam plerumque ipsi complexus notarum resultantes, sunt aliquid quod, uti cogitatur, iam non includit ullam ultimam determinationem seu haecceitatem: de facto sunt «solutae-ab» illis conditionibus existentiae concretae (materialis) in quibus immergitur res illa sensibus perceptibilis, et illa natura sic «absoluta», «abstracta», est iam capax referri ad plura, etsi nondum ut talis cognoscitur. (Ex hoc facto simul concluditur: ergo intellectus noster habet illam capacitatem (sed etiam necessitatem) «abstrahendi».

(c) si nunc novo actu «quidditatem» illam absolutam, hanc comprehensionem refero, comparo ad diversos illos modos quibus ultimo determinari seu subiici potest, simul etiam *video* ipsi convenire veram aliquam universalitatem; video: est aliquid «aptum inesse pluribus».

Haec solent complecti AA. doctrina illa

3. *De triplici statu seu consideratione naturae* et correspondenter de triplici eius unitate: (cf. n. 357 ubi etiam textus resp S. Thomae; tamen melius «*de ente et essentia* cap. IV».

a) status physicus	}	hoc concretum individuum ultimo undecumque determinate et proin incommunicabile existens (pot. exs.).
		unum individuale, numericum, physicum; positive excludens multiplicabilitatem.
b) stat. absolutus (metaphysicus)	}	haec comprehensio quae absoluta a notis individuantes exhibetur a mente: Universale directum, metaphysicum, materiale.
		Unum essentiae, formale, metaphysicum: de se nec dicens nec excludens singularitatem vel multiplicabilitatem.
c) stat. logicus	}	haec comprehensio quae praecisa, i. e. cum cognita relatione ad plures modos ultimae determinationis saltem possibiles: universale reflexum, logicum, «formale».
		unum «logicum» seu universalitatis; positive includens multiplicabilitatem, excludens individuationem.

4. *Inde patet sensus thesicos*: agitur *duplex quaestio*: altera *critica-ontologica* assignandum est quo sensu universale sit in rebus verificatum, quo sensu non; et proin in quo sit obiective illud «fundamentum in re». Ad hoc *respondet tenor thesicos*. (Quaest. de valore obiectivo positive declarando). Altera potius *psychologica*: quomodo, i. e. quibus operationibus constituitur illud universale, et quidem ut mere habeatur et ut etiam cognoscatur in sua universalitate: quaestio de origine idearum univ., quae fusa in Psychologia tractatur. De ipsa tt. quaedam praeviae indicationes in Scholio.

5. *Explicantur conceptus*: «Universalis» notio, divisiones et aspectus varii:

Univ.	Directum:	Quid sit: ipsa quidditas quae a mente exhibetur absoluta a notis individuantes.
		«id, quod» concipitur, unice «haec comprehensio quae est, definit obiectum (form.) apprehensum.
	In ipso dist.	«modum quo» concipitur: status ille praecisionis, quo absque individuatione cogitatur; consistit inde in aliquo negativo, in ommissione.
	Reflexum:	Quid: est ipsum univ. directum simul cum cognita illa relatione ad plura: cum «forma universalitatis»: haec comprehensio cognita ut quid diversimode realisabile. («Species, genus»).
		NB. Inde actus ille reflexionis ontologicae quo oritur Univ. refl. non efficit ut natura actu directo apprehensa sit abstracta iam enim est abstracta, sed ut cognoscatur ut abstracta seu ut universalis (1).

(1) Aliquando occurrunt et hae expressiones:

Universale «in significando»: si unum signum aptum est significare plura: ita nomen commune; hoc autem significat illa plura mediante *conceptu obiective uno*, qui repraesentat id quod plures sunt, inde est «univ. in repraesentando»; illud unum autem quod realisatur seu est in pluribus, dicitur «univ. in essendo»; quia autem idem illud unum comprehensionis est in pluribus realisatum, etiam de ipsis praedicari potest idendico et eatenus dicitur «univ. in praedicando». Res agitur praesertim de ultimis tribus charius determinandis.

6. *Asserimus inde haec duo*, quae facile ostenduntur post ea quae in thes. prioribus probata sunt:

Assertum I. Universale directum existit seu verificatur in rebus quoad « id, quod » concipitur seu quoad quidditatem ipsam conceptam, non vero quoad « modum quo » concipitur; i. e. non existit ibi in statu absoluto (1).

Arg. 1. (*Ex modo quo obtinetur quidditas illa concepta*): « Id quod » intellectus concipit, quando in se gignit universale directum (« homo », « arbor », « magnum », ...) est ipsissima quidditas illius rei quam experientia (praesertim sensibilis) ei cognoscenda offert. quin aliquid realitatis in re concepta ponat aut mutet; « modus quo » concipit eam est abstractio a notis individuantibus.

Atqui: quidditas illa apprehensa revera verificatur in ipsis rebus a quibus fuit apprehensa. (cf. Arg. 3, Thes. 13. pag. 173). Tamen modo abstracto ibi non est, sed cum notis individuantibus concrevit ad hoc singulare constituendum; porro modus ille abstractus quo exhibetur quidditas, non est nota vel perfectio comprehensioni addita, sed est carentia, ommissio: res inadaequate, indeterminate effertur.

Ergo universale directum in rebus existit sec. « id quod » concipitur, non vero sec. « modum quo ».

Arg. 2. (*Ex attributione quidditatis conceptae rebus reallibus*). Quod attribuo rebus quando de eis praedico universale directum (« Petrus est homo, ... »). est ipsa quidditas absolute concepta (« homo », « magnum, ... »);

Atqui quod sic per identitatem realem praedicatur de rebus. his realiter convenit vel in eis verificatur secundum totam realitatem seu perfectionem quae praedicatur.

Ergo ipsa quidditas absoluta concepta in rebus verificatur.

(1) A fortiori non existit in rebus universale *reflexum*, quod est formalissime sumptum *ens rationis*, scil. terminus reflexionis intellectivae, qua aliquam quidditatem cognosco ut multiplicabilem (ut genericam, specificam). Dicitur tamen *remote* fundari in rebus: scil. ratione illius comprehensionis inclusae, cui additur secunda intentio.

Atqui rursus: «modus ille quo» mens exhibet illam quidditatem non est perfectio, sed potius carentia perfectionis, determinationis.

Ergo nec tribuitur rebus, sed sola quidditas ipsa dicitur realis.

Arg. 3. (*Ex obiecto scientiarum*). Obiectum scientiarum (realium!) est natura rerum absolute spectata. (Quaerit de quidditate seu proprietatibus «Hydrogenii» *ut sic*, non huius determinati hydrogenii; trianguli *ut sic*,...).

Atqui tamen iure merito viri scientifici considerant ea quae sic inquirendo invenerunt ut typicam quidditatem, proprietatem oxygenii, trianguli, *absolute sumpti*, etiam verificari in *hoc determinato* oxygenio triangulo....

Ergo natura illa absoluta concepta verificatur in rebus, etsi utique *determinata* proportionem,...

Assertum II. Fundamentum universalium in rebus consistit in hac natura, reali similitudine in rebus multiplicata vel saltem multiplicabili.

Arg. 3. Fundamentum universalium in ipsis rebus dicitur illa ratio obiectiva in ipsis rebus realisata, quae, non obstante earum multiplicitate et diversitate, intellectum eas considerantem invitat, immo cogit ~~at~~ illas res multas et diversas concipiat per conceptum obiective unum.

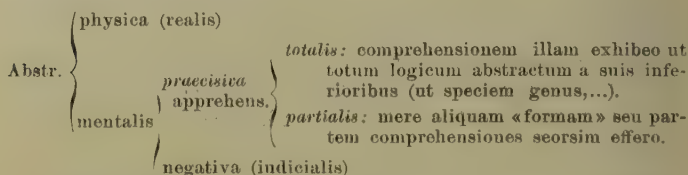
Atqui haec est illa natura reali similitudine... Ergo...

Ad minorem: cf. quae in introductione thes. dicta sunt 2 b). Scil. res etsi omnes tt. singulariter sint. et sec. totam suam realitatem diversificantur, tamen in multis notis suae comprehensionis sunt ad invicem *similes*; comprehensio «linea», «arbor», «coloratum», revera habetur seu verificatur similiter in diversis rebus. Eo ipso intellectus illas considerans, relictis differentiis, uno conceptu tantum illud effert in quo res illae de facto sunt similes; qui conceptus obiective unus, cum exhibeat id quod omnes illae res in se sunt. etiam de eis per identitatem realem univoce praedicari poterit. Inde fundamentum seu ratio communis illius conceptus seu universalis est realis rerum ad invicem similitudo. «Si accipian-

tur multa singularia, quae sunt ^{non} indifferentia quantum ad aliquid unum eis existens, illud unum secundum quod non differunt, in anima receptum, est primum universale... «S. Thomas, in 2 Anal. post. L. 20.

Scholium 1. *Quomodo, qua operatione constituitur universale directum, quam reflexum.* (quaest. psychologica)-

a) *Univ. directum* constituitur per *abstractionem mentalem, praecisivam, totalem*: (cf. n. 351). En schema variarum specierum abstractionis:

NB. «quidditas» abstracta abstr. praec. *totali* potest praedicari *per identitatem*, in recto, de singulis inferioribus: non ita «forma» abstracta abstr. praec. *partiali*: («Petrus est albedo, humanitas,...»), sed tt. in obliquo.

b) *Univ. reflexum* constituitur eo, quod reflexione ontologica comparo universale illud directum, illam «quidditatem conceptam», *ad diversos modos quibus ultimo determinari potest* in ordine ad realem existentiam. Quae comparatio dicitur *simplex*, quia pertinet ad simpl. apprehensionem. praecedit iudicium.

2. Talis abstractio seu praecisio ab individualitate est necessaria ad praedicationem: (cf. nn. 353,2 et 355) secus remaneo in singularibus et praedicatio iam fieret unice ratione extensionis (uti nominalistae!).

3. Inde etiam patet, abstrahere non est mere separatim considerare, mere dissociare et associare data singularia: (haec est abstr. improprie dicta quam et sensus facit et debet facere; cf. 360) sed intellectus abstrahendo vere dat his elementis exhibitis *novum altio rem modum essendi*, ea elevans supra condiciones materialis existentiae. Intimam rationem et modum quo hoc fit indicabit psychologia.

4. Indicavimus fundamentum obiectivum *proximum* universalium: ideo possum conceptu uno plura cognoscere individua, quia haec sunt obiective similia. Sed ulterius quaeri potest: unde est illa realis similitudo illa constantia in rebus, qua fit ut omnia individua (determinatae speciei) et quae sunt et quae erunt, revera in suo esse intimo et in suo agere constanter subiiciantur illi «*ideae*», quasi suae formulae seu legi constitutivae? ubi est ratio illius ordinis fixi et permanentis qui in tota realitate apparet? Unde est ille «*logos*», qui realisari videtur in rebus?

Responsum in schola *classicum* dedit S. Augustinus: est ipsa nostra doctrina «*de possibilibus*»: totus ille mundus actualis non est nisi partialis realisatio illius ordinis rerum (sec. suas essentialis relationes necessarii, quoad ultimas autem determinationes et quoad existentiam actualem recipiendam dependentis a libera Dei voluntate) qui ab aeterno ab intellectu divino concipitur. Sic solutio critica necessarie appellat explicationem ulteriorem metaphysicam (Hinc est quod etiam dividunt tractatum nostrum in *Universale ante rem, in re, post rem*. cf. n. 358).

Alios aspectus item metaphysicos huius problematis: de fundamento «*formali*» universalium: cf. n. 359; fund. tum ontologicum, tum psychologicum.

Ad solvendas difficultates nota 1) conceptum abstractione haustum esse quidem *inadaequatum* rei singulari seu negative difformem. minime vero falsum, seu positive difformem. Proin *non* «*deformat* naturam singularem» (Bergson).

2) Nec adest ille circulus vitiosus ut vult idem auctor; cf. Auct. pag. 264, nota (1). Nam non valet si abstractio est, ut aiunt. *secundum meram efficientiam*, i. e. operatio inconscia intellectus, cuius natura secumfert ut statim quae in phantasmate singulari legerit, absque individuatione exhibeat. (De hac fuse in psychologia). Alia est abstractio «*secundum considerationem*»: sed nec in ea deprehenditur ille circulus: habeo «*quidditatem*» illam de qua interim nondum cognosco ordinem ad plura; occasione novi actus, (vel novae apprehensionis alienius rei similis), vel etiam reflexione ontologica supra indicata), video obiectivam

similitudinem, video illa plura *esse idem*; vel detego modum huius ultimae determinandtionis *esse unum iuxta alios saltem possibiles*.

3) Tamen illae « quidditates » hac abstractione « sec-efficientiam » haustae, non intelliguntur quasi conceptus seu definitiones completae rerum, intimam earum essentiam exhibentes; sed plerumque tantum sensu lato, « vulgari », (cf. n. 364): vel agitur de variis illis rationibus obiectivis in suo ordine simplicibus (« magnum esse », « taliter configurantum esse », « moveri », « esse »,....), vel de aliquo determinato horum complexu simul, qui sufficiat ad hanc rem in specialem aliquam classem collocandam. Essentiae sensu stricto, saepe demum post sat diuturnum laborem comparativum, inductivum acquirimus.

4) De distinctione nostrae explicationis a theoria Kantiana, quae etiam « materiam » (id quod) ex experientia repetit, dum « forma » (en « modus quo ») addatur a mente: vide n. 336).

2. De variis abstractionis classibus et earum valore obiectivo speciatim.

Thesis 16. *Quod de valore obiectivo universalium dictum est, facile etiam ad quasvis praecisiones obiectivas secundum 3 gradus abstractionis extenditur. Quo facto etiam constat generatim valor obiectivus respectivarum scientiarum: scil. realium-descriptivarum (« Physicae »), Mathematicarum et Metaphysicarum.*

1. *Nexus.* (1) *Constat generatim: valor obiectivus conceptuum universalium (praecisionum « totalium »).*

(2) *Iam fere omnes scientiae utuntur et procedunt abstractione et quidem vario modo et gradu. Inde thesis ad modum corollarii:*

a) *varios illos recenset abstractionis modos et gradus et ostendit earum obiectivum fundamentum.*

b) *haec generatim applicando scientiis respectivis, harum quoque, saltem compendiarie, valorem obiectivum indicat.*

2. Conceptus explic. Abstractio seu Praecisio:

(1) *notio eius* (cf. Auct. n. 351).

(2) *divisiones variae*:

a) *ratione potius ipsius actus subiectivi*: (cf. thes. 15. Schol. 1).

b) *ratione ipsius fundamenti in re*: variae distinctionis seu carentiae identitatis, quae menti rem consideranti suggerit:

Abstr. seu praecisio	obiectiva	<i>perfecta</i> (adaequata): si adest fundamentum in re perfectum: rationes conceptae perfecte sese excludunt, mutuo negari possunt (substantialitas - spiritualitas)
		<i>imperfecta</i> (inadaequata): si adest fund in re tt. imperf.: saltem alterutra nequit perfecte concipi altera non simul cogitata (ens-substantia).
		<i>pure formalis</i> : si nulla prorsus distinctio in re, sed unice in modo nostro cogitandi.

(3) *Vario gradui obiectivitatis alius etiam correspondet valor repraesentativus*:

{ a) praec. perfecte obiectiva est *univoca* saltem sec. intentionem, etsi plerumque non sec. esse (*physice* analoga).

b) praec. imperf. obiectiva est metaph. *analogu*: etiam sec. intentionem.

(4) *Tres solent distingui gradus abstractionis* (post Aristotelem): (cf. S. Thomas: in Boethium, de Trinitate, q. 5. a. 1-4; etiam Kleutgen I. n. 68).

a) *Primus* unice abstrahit a singularitate hac reali (a notis individuantiis): retinet autem omnes qualitates et proprietates etiam sensibiles rei proprias.

Nic obtinentur omnes illi conceptus universales *reales*, qui simpliciter exhibent «id quod» res sunt:

Sive singulas *proprietates, vel activitates* rerum: (cum haec primo nobis innotescant et secundum eas «res» ipsas distinguamus et denominemus): (exempla variorum ordinum) *sive ipsam «essentiam»* seu «quidditatem» (plerumque tt. vulgarem) rerum, ac variarum classium entium.

Correspondent huic gradui abstractionis *Scientiae reales seu descriptivae*, quae ab antiquis nomine « *Physica* » complectebantur.

b) *Secundus*: etiam removet omnem qualitatem et substantiam et retinet unice illas proprietates communes enti materiali qua tali, quae sequuntur quantitatem: extensio, figura, numerus,...

Sic obtinentur omnes illi conceptus fundamenteles mathematicos, Geometriae...

Correspondent huic gradui abstractionis omnes, illae scientiae mathematicae (sive purae. sive applicatae).

c) *Tertius*: removet omnia quae enti materiali et sensibili qua tali propria sunt et retinet unice illas rationes. saltem praecisive immateriales, quae omni omnino enti convenire possunt.

Sic obtinentur: omnes illi conceptus universalissimi sive transcendentales (ens, unum...) sive primarum divisionum entium (Categoriae, sive illarum rationum quae immediate ex his explicandis efflorescunt (actus, potentia, causa, vis...).

Respondent varia disciplinae Metaphysicae.

3. *Sensus thesios*: Duo asserta ponimus, quae non sunt nisi generalisatio et applicatio ad varios illos campos, eorum quae ex Thesibus de Universalibus implicite iam constant:

Ass. 1. Generatim ostendit legitimitatem harum variarum praecisionum, efferendo in quo consistat earum fundamentum obiectivum (ontologicum) necessarium.

Ass. 2. Per modum corollarii infert, quae iam in genere debeat esse conceptio *de obiectivo valore Scientiarum illarum*, praesertim in oppositione ad conceptualismum hodiernum pragmatisticum et subiectivisticum.

Probatur: Assertum 1. Omnes illae praecisiones habent valorem obiectivum

Arg. (ex fundamento tum ontologico, tum psychologico):

Haec praecisiones admittendae sunt ut legitimae et obiectivo valore praeditae, si

1) *in ipsis rebus* adest revera fundamentum obiectivum sive perfectum, sive saltem imperfectum;

2) *si natura intellectus nostri* ea est, ut et debeat et possit intentionaliter dividere, quae sic reali identificatione res constituunt;

3) si hac operatione mentis praecisiva rationes obiectivae non falsificantur (modificantur). nec proin cognitio falsa fit.

Atqui haec omnia obtinentur.

Ergo...

Prob. minor p. partes.

1) *adest fundamentum ontologicum sufficiens*: nam rationes istae sic praecisae, etsi in ipsa illa re non tt. realiter inseparabiles, sed etiam invicem quasi compenetrentur (humanitas et haecceitas in hoc homine), tamen formaliter se non mutuo includant: cuius rei criteria indubia sunt haec:

a) una sine alia verificari potest in natura rerum.

b) una immediate et formaliter cogitari potest quin alia attingatur actu.

c) immo aliquo modo inter in se negari possunt.

2) *adest fundamentum psychologicum*: nam *teste conscientia*:

a) non habemus intuitiones rerum singularium adaequatas;

b) sed omnes facultates nostrae sunt essentialiter abstractivae: sensus ext., phantasia (improprie); intellectus (proprie!).

3) *talis cognitio non est falsificatio*: est quidem eo ipso cognitio humane sic essentialiter imperfecta:

a) attamen non deformat illas rationes obiectivas, quas exhibet; (non difformis a suo obiecto *formali*).

b) nec caeteras omittendo fit *positive* difformis ab obiecto materiali; (abstrahentium non est mendacium).

Prob. Ass. 2. Infertur in genere valor obiectivus illarum scientiarum:

Arg. Illae scientiae in genere gaudent valore obiectivo

quorum conceptus revera non sunt pura figmenta mentis, sed et quoad suam originem et quoad suum usum logicum clare ostendi possunt ab ipsis rebus dependentes.

Atqui tales sunt omnes illi conceptus per praecisiones varii gradus ex obiectiva realitate hausti, ex quibus constant illae scientiae.

Ergo illae scientiae gaudent obiectivo valore seu exhibent revera systema et explicationem realitatis ipsius.

Ad Minorem: (cf. quae in thesi 14, de valore obiectivo conceptuum generatim dicta sunt.) sufficit illustrare et exemplificare aliquibus paradigmatis e singulis scientiarum speciebus.

NB. dicimus sic constare «*in genere*» valorem illarum scientiarum; nam a) patet hoc non valere eodem modo de multis illis conceptibus pure «*auxiliariis*» quibus scientiae aliquando utuntur et debent uti; («*nihilum absolutum*», negationes; numeri negativi, imaginarii,...).

b) immo non negamus utilem, immo necessariam esse, ostensionem explicitam quoad conceptus vel in se difficiliores, vel ab adversariis multum impugnatos v. g. conceptum substantiae, Causae... Inde quaedam subiungemus.

c) multo minus mens nostra est parvi facere partes quas in scientiis realibus habet *inductio scientifica*; cum pateat saepissime meram abstractionem minime sufficere ad discernendas proprietates rerum «*essentiales*» et ad acquirendos conceptus proprie scientificos.

De quibusdam universalibus in specie.

Nexus et ratio huius quaestionis: (cf. n. 372). Tamen potius ad quaedam universalia *directa* rem restringemus, propter eorum maximum momentum ad nostrum realismum metaphysicum stabiliendum; exempli gratia aliquos conceptus magis fundamentales critice vindicabimus explicite.

Possent primo de conceptu *entis* eiusque obiectivo valore, primis attributis et legibus dici; Dein etiam de conceptu «*toù fieri*» ut obiective reali, simul cum eius principiis obiective realibus, actus scil. et potentia, ut explicativis ipsius

feri realis. Sed cum de his fusius in Ontologia agatur; nec etiam de ipsis specialis controversia critica sit, inter eos qui realismum profitentur: omittimus.

Pauca de conceptibus maxime impugnatis et qui simul sunt quasi lapides angulares nostri intellectualismi: de conceptu substantiae et causae efficientis ut obiective realibus.

Thesis 17. *Conceptus substantiae est obiective realis; immo multae in hoc mundo nostrae experientiae dantur substantiae.*

1. *Ponitur quaestio:* data experientiae tum internae, tum externae nos naturali necessitate conducunt ad faciendam aliquam distinctionem inter « res » et earum varias « proprietates et activitates »; primas concipimus ut aliquid relative saltem permanens, cuius sunt propriae illae variae proprietates, mutationes, quodque ipsum non iterum alteri imhaeret. (ita « tò ego » cum suis « actibus et statibus », « arbor illa cum suis successivis statibus...).

Quaeritur ergo constatane cum vera certitudine scientifica de legitimitate huius conceptionis; existitne praeter illas apparentes « qualitates, activitates,... quae videntur in continuo fluxu », seu, uti loqui solent, praeter « illa phaenomena », vera aliqua realitas ab ipsis distincta, identice permanens sub illa perpetua mutatione, quae ipsa sit reale ipsorum substratum, quasi vinculum uniens, constituendo entia sensu completo, relative independentes in essendo et in agendo.

Respondet: affirmative qui « substantialistae » dicuntur: dantur subst. et etiam possunt a nobis cognosci in suo esse reali; *negative:* « phaenomenistae ».

2. *Ad conceptus explic.* Substantia eiusque praecipuae divisiones.

a) *uti proxime ex experientiae hauritur*, correlative ad conceptum accidentis: Substantia dicit « id quod stat in se seu per se (non in alio tanquam in subiecto inhaesionis) et quod substat, tanquam ultimum earum subiectum, variis mutationibus (quae in accidunt). Subst. Praedicamentalis.

b) ulteriore consideratione dein elaboratur conceptus universalior: subst. *transcendentaliter* accepta: cf. Ontologiam,

ubi etiam divisiones et proprietates entis substantialis describuntur.

c) dist. subst.:

«*prima*» singularis. individua uti existit (exs. potest) ut hoc subiectum, (s. *completa*); ut eius coprincipium essentialiale, (s. *incompleta*).

«*secunda*» in statu praecisionis, uti praedicatur de hoc subiecto.

NB. Recentiores ut synonyma «*substantiae*» saepe adhibent has voces: «*res in se*», «*substratum*», noumenon (intelligibile), quae opponunt «*phaenomenis*», datis experientiae,...

3. *Asserimus ergo*: id quod dicit definitio substantiae etiam a parte rei verificari, et quidem *non tantum indeterminate*, (si aliquid exsistit, existit subst.; *sed determinate et pluralitice*: i. e. assignamus simul criteria logica quibus in concreto ens substantiale dignoscitur, et indicando proim quae-
nam entia, seu entium classes ea verificent.

4. *Adversantur* «*phaenomenismus*»: qui autem vario gradu et varia de causa contradicunt: a) *praeparatur*: per reactionem empiristicam, sensisticam contra doctrinas exaggeratas et falsas de substantia eiusque immediata cognitione distincta a Descartes et aliis Rationalistis illius scholae prolatas. Ita: *Locke* † 1704 docet: unice percipimus qualitates sensibiles rerum externarum et facta interna conscientiae; substantia mere a phantasia fingitur, cum non imaginari possimus quomodo in se subsistant illae qualitates aut facta. De tali autem substrato nil scire possumus, nec intuitive, nec discur-sive. cf. n. 224, alinea 2.

b) *partialem phaenomenismum* (idealisticum) stabilit *Berkeley* († 1753): dantur et cognosci possunt substantiae spirituales; mundus autem corporeus non est nisi complexus nostrarum affectionum subiectivarum. (Idealismus acosmisticus).

c) *plenum phaenomenismum* habemus apud *Hume* († 1776), quem dein sequuntur fere omnes ex schola positivistica, empiristica, psychologistica (*Stuart Mill*, *Spencer*,...; *Comte*, *Taine*, *Ribot*,...; *Wundt*. *Paulsen*,...):

« res » non sunt nisi collectiones determinatarum perceptionum, qualitatum, associationibus fixae. Etiam tò « ego » non est nisi series, actuum seu statuum consciorum, sive discontinui, sive ut quid continue fluens. (1).

d) *Phaenomenismum plenum quidem, sed relativum tantum* (i. e. quoad nos tt.) habet *Kant*: datur quidem « res in se », noumenon – substantia; sed illa est nobis prorsus incognoscibilis. Ille autem conceptus substantiae quem habemus, non est obiectivus, sed mere « categoria » – functio ipsius subiecti.

5. *Modus probandi*: rem absolvemus duplici gressu:

I. — ostendendo: *proprium* « *Ego* » esse substantiam: hoc immediata experientia interna confuse saltem; deinde utendo reflexione eruitur conceptus substantialitatis distinctus.

II. — deinde *applicando criteria sic inventa ad alia entia* ostenditur:

(1) En aliqui textus typici (apud Hume, *Treatise of human Nature*), qui simul rationes praecipuas affert, quae apud omnes, fere iisdem verbis, recitantur: « Idea substantiae nil aliud est nisi idearum quarundam simplicium collectio, quae imaginatione associantur atque nomine speciali insigniuntur, quo facilius illa collectio revocari possit sive mihi sive alteri. Distinctivum autem talium idearum est in hoc, quod qualitates particulares quae substantiam formant, ordinarie referantur nescio cui rei incognitae cui inhaerere supponuntur, vel — si conceditur quod talis vana fictio reici iam debeat — quod saltem supponantur intime et inseparabiliter colligatae per varias relationes contiguitatis, causationis... ». Pars I, sect. 6. — « Ut idea quaedam haberi possit obiectivi valoris debet ei correspondere impressio particularis, a qua illa originem suam ducat. Iamvero tò ego non est impressio specialis, sed potius id ad quod diversae nostrae impressiones referri censentur. Si enim penetra vere id quod vocant “ ego ”, unice percipio vel hanc vel illam perceptionem particularem, calidi, frigidi, lucis,... Nunquam autem “ me », percipio praeter illas diversas perceptiones... Non possum aptius comparare animam quam alicui communitati, vel rei publicae cuius membra uniuntur ad invicem variis vinculis subordinationis atque semper alia et alia generant, quo providetur continuitati rei publicae non obstante perpetua partium mutatione ». (Parte IV, sect. 6).

- a) etiam alia « Ego » esse substantias;
 b) immo plurimas res, quae nos circumdant sive viventes sive non-viventes esse vere, licet analoge tt. substantias.

Prob. I. Assertum: Proprium ego est substantia:

Arg: (*Ex analysato testimonio conscientiae*). Teste conscientia, in variis actibus et affectionibus, quas conscientia refert, immediate simul etiam, licet confuse tt., percipimus proprium Ego reale.

Atqui adhibita reflexione percipimus illud Ego clare et distincte ut substantiam: nempe.

1. ut unum idemque permanens;
2. cui tanquam subiecto inhaerent varii illi actus et affectiones;
3. quod ipsum e contra nulli alii inhaeret, sed vere in se stat.

Ergo illud Ego reale est substantia.

Ad mai.: in ea mere constatatur factum: in quocumque dato conscio latere ut aliquod elementum simul cognitum illam relationem ad « Ego », et quidem ut eadem indole realitatis praeditum quam ipsi actus, quibus adnexum est. (cf. quae thesi 3, pag. 86, arg. 2).

Hoc nobis fere omnes adversarii facile concedunt, si nondum de interpretatione ipsa huius dati agimus, quod fit demum in Minore.

Prob. min. analisando ea quae conscientia refert; detegimus revera varia momenta quae simul sumpta signant substantiam; sunt autem tria: cognoscimus

1. *Illud ego ut unam eandemque realitatem permanentem sub variis illis mutationibus:* (1) huic uni Ego tribuo omnes actus, affectiones, quae in hoc tempore praesenti experior: idem sum qui nunc sedeo haec scribens, cogitans de hac thesi, talia cogitata reicio ut minus apta, de aliis admittendis haesito, delibero mecum ipso, demum eligo haec; et idem ego haec faciens sentio frigidum, audio canem latrantem... (*identitas et unitas simultaneitatis!*)

(2) praeterea autem unum idem-que *Ego nunc sum qui etiam in praeterito* haec vel illa patravi; idem *Ego me sentio* responsabilem esse de tota illa serie ininterrupta actuum «*meorum*» inde a prima pueritia,...; haec ex memoria, quae critice nil est nisi quasi retro prolongata haec eadem conscientia, quae actu praesentes illo vinculo tam arcto colligat, invincibiliter constant, (*unitas et identitas successionis*).

2. *Ut subiectum cui inhaerent illi actus et affectiones:*
a) hoc vel maxime in illis activitatibus apparet, in quibus experior me ut omnino active libere causantem illas activitates, easque dirigentem, ita ut videam eas prorsus ut dependentes a me promanare: et in eorum esse reali et in eorum specificatione a me determinantur; quod certe minime praebet similitudinem «cum aliqua communitate vel republica, ut vult Hume (Treatise, P. 4, S. 6), cuius membra generent alia atque alia et sic provident continuitati reipublicae». Sed e contra omnino monarchiae speciem prae se fert, cuius monarcha scit omnia esse in sua potestate, et ipsum respondere debere, cum sint vere *sui* actus, qui decisive ab eo pendent.

b) etiam aliae affectiones in quibus haec activa dependentia non observatur, tamen semper clare *ut meae* affectiones, ut modificationes *mei Ego* deprehenduntur sine quo elemento ne cogitari quidem in concreto, et multo minus existere valent; v. gr. hic dolor nequit esse nisi ut dolor meus seu alicuius; item de aliis statibus vel affectionibus, quae proin sic clare sese produnt ut «*entis entia*», quae alicui *accidunt*.

3. *Quod ipsum autem non ulterius inhaeret alii, sed in se stat:* clare me experior ut ultimum subiectum, cuius actiones et affectiones illae sunt exclusive propriae; me experior plane physice independentem et mei iuris in agendo et proin in essendo, ut aliquid indivisum in se et divisum a quocumque alio, ut aliquod «*suppositum*», ut personam.

Probatur assertum II. Etiam alii homines cognoscuntur esse substantias:

Arg. Ibi verificatur natura univoca nostrae, ubi deprehenduntur signa activitatis stricte specificae nostrae, saltem si complexive sumuntur.

Atqui dantur entia multa in quibus deprehenduntur signa stricte nostrae activitatis specificae, scil. alii homines.

Ergo alii homines cognoscuntur esse substantias.

Ad mai.: « Agere sequitur esse »: nam spectata nostra natura discursiva, ad intimam naturam alicuius entis unice ex activitate unicuique propria « concludere » valemus.

Ad min.: Facile constat omnimoda similitudo activitatis et totius modi se gerendi aliorum « Ego » cum nostro: nam praeter signa sensibilia quae eandem constitutionem physicam manifestant, praesertim in cotidiano usu et commercio animadverto illa « Ego » eodem modo cogitare, sentire, velle ac ipse ego; sese produnt ut entia in se conclusa, independentia in sua activitate, subiecta iurium et officiorum ut meum Ego; breviter ipsa esse personas. Ergo sunt, eodem sensu substantia.

Probatur assertum III. Praeter homines etiam multae aliae sunt substantiae:

Arg. Ens quod est aliquid totum identice permanens, in suo agere et proin in suo esse bene determinatum, distinctum et independents, iure dicitur substantia ad analogiam hominis.

Atqui entia plurima inveniuntur praeter homines quae vere identice unum totum permanent, et quidem in suo agere et esse distincta et independentia ab aliis.

Ergo et ipsa iure dicuntur substantiae ad analogiam hominis.

Mai. patet: Indicat tt. criteria quae ex dictis in praecedentibus signant entia substantialia.

Min. ostenditur: enumerando varia illa entia vel eorum classes, quae paeprimis verificant dicta criteria:

a) *hoc certe valet de viventibus:* de plantis et de animalibus; quia illa omnino absque dubio possibili se manifestant ut entia vere una, quorum omnes functiones et activitates

in stricte unum finem, conservationem et evolutionem totius, tendunt; licet iam desit vinculum illud conscium adunians omnia ad altiore unitatem; tamen clare distinguuntur unumquodquod ab aliis et a medio ambiente.

b) idem dici potest, licet sensu valde analogo, de aliis « rebus » materialibus, ut sunt lapis, corpora varia physica et praesertim chimica; (difficultas ibi potius in eo esse potest, quod *haud facile est assignare individuum naturale*, quod est primum subiectum, *de quo primo dicitur substantialitas*).

Sed hoc semper indubie habeo: entitatem realem stricte specificam, relative permanentem, quae suas proprietates omnino fixas retinet, suum agendi modum sec. leges prorsus definitas et stabiles.

Schollon : *Inde estne conceptus substantiae conceptus primitivus (intuitivus), vel potius discursivus? Resp.* Immediate apprehendo meipsum, et etiam aliquo modo alias res, ut « hoc determinatum aliquod », haec indistincta unitas in agendo et essendo: inde nec nudas activitates, nec utique etiam nude illud « substans » eisdem, sed concretum ex utroque.

Facilis et omnino necessaria autem reflexio in hoc uno confuso utrumque aspectum statim distinguit; non ac si unquam « intueretur » praeter et seorsim ab activitatibus, qualitatibus,... aliquam entitatulam fixam, quiscentem,... (uti adversarii rem hanc aliquando grosse defigurant); sed indeterminatum conceptum alicuius subiecti quem omnes statim habent, reflexio philosophica quaerens explicationem sufficientem huius mirae multifarietatis et simul unitatis, determinat ad conceptum omnino distinctum alicuius rationis realis identice permanentis quae simul est fons huius specificae determinatae activitatis; qui processus autem fit realitate ipsa nos cogente et manucente. Inde dici potest ad quaesitum: conceptus *confusus* substantiae est primitivus, *distinctus* autem tali « discursu explicativo » datorum acquiritur.

NB. Eadem fere via posset etiam alius conceptus summi momenti « legitimari » scientificae: scil. conceptus « *causae efficientis* », cuius praesertim idem *Hume* ex similibus rationibus negavit obiectivum valorem. Sed cf. Ontologiam.

3) De obiectiva indole necessitatis universalium complexorum seu iudiciorum immediatorum.

Thesis 18. *Dantur iudicia immediata stricte universalia, quae necessitudines vere obiectivas exprimunt; quam universalitatem minime explicare valent varia systemata empiristica.* (cf. *Thes. Auct. XXVII*, nn. 377 sqq.

1. *Nexus*: Conceptus universales exhibent quidditates rerum. Sed conceptus sunt tt. quasi elementa in nostra cognitione intellectuali; quae praesertim usu veniunt in iudiciis, quibus afferunt indolem aequae universalem et quae proin videntur enuntiare relationes universaliter et necessarie vigentes inter illas quidditates rerum. Talibus iudiciis proprie constant scientiae variorum ordinum. (Exempla).

Similes de his iudiciis poni possunt quaestiones quam de universalibus incomplexis et similes prorsus etiam dantur solutiones.

Uti ibi, *nostra interest praesertim de q. critica*: exprimuntne illa iudicia vere relationes necessarias *in ipsis rebus* vigentes? Suntne vere *leges entis*, realitatis? Et qualis est eorum valor: nun mere negativus, retrospectivus? (exprimentes unice quid hucusque experientia verificatum sit!). An etiam positivus, de omni experientia seu realitate possibili? En quaestio decisiva pro possibilitate scientiae sensu stricto et speciatim scientiae metaphysicae.

Datis accuratioribus notionibus et divisionibus talium iudiciorum, vindicabimus eorumdem obiectivum valorem, praesertim contra Empiristas (corresp. Nominalistas). (De solutione conceptualistica-Kantiana explicite postea).

2. *Explicantur conceptus*: Iudicium *Universale*, est illud in quo de *S* universali aliquod *P* universaliter affirmatur vel negatur. Quae universalitas div.

Univ.	{	<i>mere facti</i> , mere totalisatio experientiarum factarum.	{	<i>mere hypothetica</i> : (necess. physica, moralis).
{	<i>ex necessitate</i>	{		

NB. (1) inde logice prior est necessitas, et quia necessaria relatio, ideo universaliter vigent;

(2) de aliis illius necessitatis et de inde resultantibus iudiciorum divisionibus in *Scholio 1.* Auct. n. 387.

3. *Sensus thes eos* :

Hic agitur unice de illis iud. universalibus ex necessitate eaque absoluta et immediate ex terminis ipsis cognita.

Quaeritur: quae illis exprimitur necessitas estne obiectiva, realisata in ipsis rebus? (*Q. Critica*).

Posito responso affirmativo: analogo modo uti de conceptibus, potest poni et *quaestio metaphysica*: quo modo ibi realisatur illa «lex»: num quasi abstracto modo extra et supra res, uti Platonizantes etiam nostris diebus? Et demum *quaestio psychologica*: quo actu hauritur cognitio illius valoris absolute necessarii et universalis?

4. *Sententiae*: sunt eadem ac pro universalibus simpl.

a) *Empirismus-Nominalismus*: *universalitas* illa est tt. «empirica», mera totalisatio experientiarum factarum. Necessitas autem mere subiectiva est: «resultat necessarie ex legibus fundamentalibus mentis humanae. Cum saepe duas res una vidimus vel cogitavimus, nec unquam eas isolatas unam ab alia percepimus, tunc vi ipsarum legum primordialium associationis, experimus difficultatem semper crescentem, quae demum simpliciter insuperabilis evadet, ad aliam cogitandam alia non simul cogitata». (*Stuart Mill*, *System of Logic*, L. II, cap. 5, § 6); et in cap. 7, § 4, illustrat idem, sic explicando necessitatem principii contradictionis. Inde valor illorum iud. est *tantum negativus*: hucusque facta nunquam contradixerunt assertioni; crescente hoc successu, crescit etiam audacia simile quid exspectandi pro futuro: inde exspectatio psychologica; nullum autem *ius logicum* ad affirmandum quidquam de aliqua experientia possibili; a fortiori non pro totalitate realitatis.

b) *Conceptualismus* (Kant): omnis universalitas, ubi non agitur de mera explicatione conceptuali (Tautologiae), est ex applicatione «formarum a priori» seu ex illa «synthesi a priori» qua *Kategoriae* subiectivae adduntur «materiae» ad

constituenda et cognoscenda «phaenomena», «experientiam», proin etiam unice de phaenomenis seu de experientia (etiam possibili), valent illae leges; minime vero de rebus ipsis in se.

c) *Realismus exaggeratus*: vel qui quasi subsistentes ponunt illas obiectivas habitudines, (cum certe non a nobis demum fiant, sed praeinveniantur!); ita hodie sat multi ex schola «Neo-Realista»: post *Bolzano* († 1848).

vel qui impossibile putant nos illas leges absolutas ex sensibilibus haurire abstractione, et proin dicunt nos eas intueri in ipso Deo: *Ontologistae*. (*Malebranche* († 1715), *Rosmini* († 1855)...

d) *Realismus moderatus*: mere applicatio eorum quae dicta sunt in thes. praes. 15. Uti in rebus verificantur illae quidditates seu notae quas conceptus exhibent, ita etiam illae relationes, connexiones,... quae necessario illas quidditates sequuntur; utique realisantur modo concreto, dum mens eas exhibet abstracte: sed «id quod» dicit illa relatio, illa «lex» verificatur in re, est vere per prius «lex», necessitas entis.

Derivatur in mentem eo quod mens in illis quidditatibus abstractis e rebus intelligit («intus legit») relationes quas habent ad invicem, saltem aliquas maxime simplices, quae proxime cum ratione entis connectuntur. (cf. n. 381.4). Haec operatio sensu specialissimo dicitur «intellectio» et facultas correspondens «intellectus principiorum».

NB. Ad valorem obiectivum illorum iudiciorum requiritur ut *ipsi termini* relationis assertae sint et sciantur obiective reales; sed *non necessario ut etiam ipsa relatio* «in aliqua synthesisi reali» deprehendatur: v. g. si scio «datur ens incipiens esse» et scio *quid* sit causa: mera analysi explicativa invenio quod illud unice vi influxu realis alicuius causae transivit a non esse ad esse.

Inde *sedulo distingue has duas quaestiones: unde haurio ipsos conceptus* et *unde necessitatem nexus* inter illos conceptus, vigentem.

5. *Modus procedendi in probatione*: Ponimus duo asserta:

I. *Positivum*: dantur iudicia talia stricte universalialia, enuntiantia necessitates obiectivas quae immediate in conce-

ptis illis rationibus «intus-leguntur». II. Negativum: insufficientia omnimoda explicationis empiristicae.

NB. Realismus exaggeratus, utpote gratuite assertus, reicitur ostensa sufficientia nostrae solutionis.

De solutione Kant postea explicite.

Probatur assertum I. Dantur iudicia immediate stricte universalia et obiective necessaria:

Arg. Illa iudicia sunt et cognoscuntur immediate ut stricte universalia et obiective valida, quae enuntiant unice relationes simpliciter essentielles, quae immediate percipiuntur vigere inter illas rationes seu quidditates obiectivas absolute conceptas.

Atqui talia dantur iudicia multa. Ergo...

Maiores: enuntiat definitionem seu indicat condiciones verificandas a tali iudicio: *a)* sint ipsae rationes conceptae (termini iudicii) obiectivi valoris.

b) sint relationes assertae (inter illos conceptus) tales quae rationibus seu quidditatibus illis *ut talibus*, i. e. praecise et absolute sumptis (independenter a quacumque hypothesi) convenient; eo ipso necessario ubicumque illae verificatae fuerint eis convenient.

c) sint relationes tales obviae et simplices, quae mere cognitae terminis illis immediate intelligantur esse de essentia illarum rationum.

Prob. minorem: hae condiciones revera in multis iudiciis obtinentur: sufficit exempla quaedam afferre et analysare: «idem nequit simul esse et non esse», «totum maius sua parte», «incipiens esse exigit causam»....

Iamvero *a)* conceptus illi facile (ex iis quae thes. praec. hab.) constant esse obiectivi valoris.

b) relationes assertae intelliguntur efflorescere ex ipsis «quidditatibus ut talibus, praecise sumptis, («enti, ut ens et unice quia ens est, proprium est excludere non-ens...): inde citra omnem hypothesim possibilem, semper conveniet, quia simpliciter necessarie convenit.

c) et etiam immediate et necessarie

cognoscitur talis proprietas ut obiectiva necessitudo seu lex ipsius entis ut talis, et proin omnis entis.

Probatur assertum II. Empirismus nullo sufficiente modo explicat typicam illam universalitatem et necessitatem.

Arg. 1. *Ex falso supposito omnis empirismi:* Omnes illae theoriae hoc commune habent suppositum: intellectus noster non essentialiter superat sensum, nec proinde habet facultatem e rebus abstrahendi conceptus vere universales, i. e. qui exhibeant rationes vere unas et communes, a fortiori non potest per varios gradus abstractionis pertingere usque ad illas rationes profundissimas, quae rebus insitae sua realitate intimam rerum essentiam constituunt, quarumque habitudines ad invicem pariter obiectivae fundant reales illas necessitates, quae ut leges essendi, (et derivate ut leges cogitandi) regunt totum ordinem essendi.

Atqui ex thesibus praec. hoc suppositum constat esse falsum. Ergo...

Arg. 2. *Ex aperta insufficientia talis explicationis:*

Sec. illas theorias tota necessitas indiciorum « idealium » in eo esset, quod ob saepe repetitas experientias (et inde resultantes associationes, consuetudinem, accomodationem, immo transmissionem haereditariam...), cum hoc subiecto hoc praedicatum necessario coniungatur, fere eodem modo ac cum certa sensatione externa certum phantasma insuperabiliter coniungitur.

Atqui sic nullo modo explicatur, immo ne tangitur quidem, specialis illa necessitas, uti, conscientia teste, eam in omni tali iudicio experimur: et quidem.

a) *nec eius indoles propria;*

b) *nec eius origo.*

Ergo illae explicationes sunt prorsus insufficientes.

Maior: Enumerat varios « factores » explicativos, qui ab adversariis afferuntur: ita v. g. Hume St. Mill, Spencer, Taine...

Prob. minorem: p. partes a) non explicatur indoles propria talis necessitatis: nam (1) *Quae statuitur ab ipsis est*

necessitas alogica caeca, mechanica; unice explicant cur ego: spectata natura mea psychologica, debeam *necessario* sic cogitare.

Explicanda autem esset, teste conscientia, vera necessitas logica, evidens, quam perspicio ut obiective vigentem inter has comprehensiones idearum, quam proin ut obiective *necessariam* agnoscere teneor;

Atqui: Haec toto coelo differt ab illa mechanica, mere subiectiva associatione, quae nec est iudicium, nec a fortiori iudicium evidens; ergo...

(2) *Est necessitas independenter a me* et absolute valens, quam ego non facio, sed quam invenio et quam unice agnoscere possum et debeo.

Nam, uti in omni actu cognitionis obiectivae, sic etiam hic clare mihi conscius sum, me non mea activitate demum producere obiectum i. e. illam idealem connexionem, sed me potius receptive me habere et subire influxum ipsius iam obiective praeexistentis et sese mihi simpliciter imponentis.

(Bene ideo illam indolem absolute et simpliciter reverendae « dignitatis » et obiectivae auctoritatis comparamus cum necessitate aequae obiectiva et absoluta, qua ipsae leges morales a nobis exigunt ut eas agnoscamus nosque eis subiiciamus, quin autem « mechanice vel caece » cogamur ad hanc submissionem).

b) *non eius origo*: illa necessitas proveniret unice associatione, consuetudine, et dependeret essentialiter in sua firmitate minori vel maiori a numero experientiarum. *Atqui* (1) Conscientiae teste necessitas multorum talium iudiciorum nullo modo a repetitis actibus seu experientiis pendet, sed vel unico actu cognoscitur, scil. reflexione ontologica in illas comprehensiones adiuvante analysi et comparatione, (v. gr. aliquid theorema matheseos vel etiam axioma metaphysicae, quod nunc primo doceor et cuius necessitatem statim ut simpliciter absolutam perspicio et assero).

(2) Omnis necessitas quae successiva experientia acquiritur, quaeque eadem proportionem crescit ac ipsa experientia, admittit plus et minus, seu gradus; Necessitas illorum principiorum e contra est plane absoluta et in indivisibili: (v. gr. « idem

non potest simul esse et non esse»: aut simpliciter valet aut nullo modo).

Ad consequens: ergo talis doctrina est omnino insufficiens. Ex praeiudiciis systematis sui anti-intellectualistici et anti-metaphysici ignorant vel parum intelligunt momentum essentialis horum iudiciorum; a. v. eo tendunt ut factum illius indolis specialis potius negent, quam ut illud ingenue agnoscant, explicationemque vere sufficientem quaerant, quae utique dari nequit nisi agnita legitimitate Realismi intellectualistici seu metaphysici.

Scholion: *De primis principiis eorumque obiectivo valore:*

Agentes de legibus quae immediate ex notionibus universalibus hauriuntur, *specialem mentionem merentur illae leges seu «principia» quae immediate ex conceptu entis eiusque attributis efflorescunt* et proinde valent de ente qua ente, ergo de omni ente. Quae leges fundamentales nobis manifestabunt conditiones ut ens sit atque intelligi queat. Ad ipsas primo intellectas, omnes aliae propositiones aliquo modo per discursum (sive ostensivum sive ad impossibile) possunt et debent «resolvi», ut lumine ab eis mutuato et ipsae intelligantur.

Hic in critica tantum duas de eis breviter tangimus quaestiones:

1. *Logicam-Criticam* a) *quis est eorum valor obiectivus:* suntne mere leges mentis vel etiam leges entis? et quid primarie? *Resp.*: habes in nostro Realismo metaphisico.

b) *et quomodo constat nobis ille valor obiectivus:* num vere evidenter perspicimus hanc indolem obiectivam et absolute transcendentaliter necessariam principiorum, etiam *mere in se consideratorum*?

Vel e contra tantum eo sensu (*ut volunt aliqui recentiores*), quod perspicimus quidem: unice his principiis admissis aliquam scientiam logice esse possibilem, quin autem positive perspiciamus absolutam eorum in se ipsis evidentiam; a. v. *essent mera «postulata»* i. e. propositiones quae necessario admitti debent ut aliae ab ipsis derivatae intelligi valeant, quin autem ipsae in se intelligantur ut simpliciter evidentes et necessariae, (cf. quae in thesi 2, asserto 2 de illo voluntarismo noetico dicta sunt).

Respondemus cum tota traditione Scholae: omnino dicendum est: ipsa esse vere evidentia etiam in se, ut simpliciter absolute necessaria; unice sic contagio hodierni relativismi arcetur efficaciter a nostra « metaphysica entis ».

NB. *De speciali autem methodo qua* aptius ostendi potest illa evidentia: disputant in Schola. Quidam putant hoc obtineri aliqua « reductione » omnium talium principiorum ad principium contradictionis, contradicentibus aliis (cf. n. 386).

2. *Psychologicam: quomodo mens efformat prima haec principia?* num hauriat ex experientia, et quomodo? mera abstractione vel demum inductione?

Resp.: simul cum ipsis primis notionibus (entis...) 'simpliciter abstrahuntur vel « intelliguntur » (« intus-leguntur ») a mente, utpote implicita et concretisata in omni obiecto: mens ea facillima et obvia abstractione concipit et necessario in omni sua activitate ponit et affirmat cogitando, sicuti ens necessario ea ponit essendo; a. v. identitatem huius entis secum ipso *videt* ut concretisationem seu casum particularem illius legis, quae exprimit universaliter necessariam omnis entis cum seipso identitatem, fere uti Newton « vidit » huius pomi ab arbore lapsum, tamquam casum particularem legis universalis gravitationis; etc.

Quaenam in specie sint illa principia, quisnam eorum ad invicem ordo dependentiae. quid muneris unumquodque eorum habeat in scientifica explicatione realitatis et quomodo per varias quasi ramificationes descendant ad principia prima propria cuiusvis disciplinae sive theoreticae sive practicae: ostendetur in Metaphysica generali.

4) De obiectivo et scientifico valore iudiciorum mediatorum.

Nexus: Vidimus: mera abstractione haurimus conceptus universales et simplici et immediata intellectione percipimus etiam relationes primordiales inter tales conceptus vigentes.

Sed illae « quidditates » mera abstractione haustae sunt potius tantum rationes maxime communes et obviae rerum (ens et quae proxime illud differentiant secundum varios re-

spectus diversarum categoriarum); ita etiam illae relationes immediate intellectae sunt unice illae maxime simplices et obviae connexiones rerum.

Conceptus autem magis determinatos rerum realium, praesertim stricte specificos, genericos..., et etiam leges seu necessitudines magis peculiares realitatis demum discursu seu ratione utentes attingimus. Inde remanet ostendendum quod etiam his processibus, qui longe maximam partem in vita intellectuali praesertim scientifica humana occupant, attingimus cognitiones vere obiectivas et novas.

Sub respectu autem cognitionis universalis duplex distinguitur essentialiter diversus processus, quorum uterque specificum suum munus et etiam specificam suam difficultatem logico-criticam secumfert: *alius procedit a conceptu seu propositione stricte universali*, quae proin iam aliunde supponuntur acquisitae, et quaerit inde derivare novas cognitiones (eius applicationes reales, possibiles...): scil. *Deductio*:

alius e contra vult nobis demum suppeditare illos conceptus et leges universales, quas mera abstractio vel simplex intellectio, quae in homine valde restricta est, dare nequit: scil. *inductio*.

De utroque processu quaerimus utrum, qua ratione, quo ambitu..., sit vere fons cognitionis obiective certae. Inde hae duae theses:

Thesis 19. *Deductio est fons cognitionis et certae et novae.* (Thes. Auct. XXVIII, pag. 296 sqq.).

Ad statum quaestionis:

1. *Nexum*: cf. supra;
2. *Deductionis notionem et divisionem* praecipuas: cf. n. 393,
3. *Problema* in quo sit: videtur quod necessario aut nil certi, aut nil novi praestare posse: cf. pag. 298, alinea 2. *Difficultas Mill.*
4. *Adversarii quinam et cur*: n. 394.
5. *Contra hos asserimus*: quod de sese *deductio possit* dare cognitionem et certam et novam; inde non quod de facto in quovis ratiocinio hoc etiam obtineat; dist. casus ubi conclusio iam formaliter implicite includitur et eos in quibus tt. vir-

tualiter continetur (n. 395, alinea 2). Unice de his ultimis dicimus quod proprie extendant cognitionem.

Probatur assertum I. Dare potest cognitionem vere certam.

Arg. 1. (indirectum: solvendo obiectionem praecipuam adversariorum, quae oritur ex falso praesupposito nominalistico).

Obiectio est haec: (Stuart Mill: Omnes homines sunt mortales, atqui dux Wellington est homo, ergo est et ipse mortalis), in hoc syllogismo, quando maiorem profero, aut iam scio veram esse conclusionem, aut non; si prius, prorsus inutilis est processus; si posterius, maior illegitime ponitur: nisi enim sciam ducem Well. esse et ipsum mortalem, non possum legitime affirmare *omnes* homines esse mortales.

Atqui: hoc unice valeret si ratiocinium fieret primarie vel unice in ordine extensionis; nullo autem modo vim habet si fit de facto primarie et essentialiter ex ordine comprehensionis et tt. hac mediante etiam attingitur ipsa extensio. *Ergo...*

Explicatur minor: Si maior universalis unice conciperetur ut mera enumeratio, seu summatio experientiarum factarum, tunc, patet, ut statui posset ea universalitate, deberet iam etiam ille casus contineri de quo in consequente; tunc recte inferretur: si constat iam, nil novi disco, seu processus est inutilis; si non constat, maior illegitime ponitur ea universalitate.

Atqui de facto talis minime est sensus nostrae Maioris seu cuiuslibet conceptus universalis; nam in ipsis *non* primario extensio attenditur, non est mera summa experientiarum factarum. *sed haec comprehensio*, hic complexus notarum, haec «natura» hominis; — et cum hoc complexu notarum, vel ut una earum, vel potius ut aliqua sequela necessario connexa, est et illa alia «mortale esse».

Inde requiritur et sufficit ut sciam: in aliquo determinato subiecto verificatam esse hanc comprehensionem — (*hoc autem tt. aliunde*, non ex ipsa inspecta comprehensione, constare poterit) — et tunc demum sed vere legitime sciam quod: ergo et in illo subiecto est nota haec «mortalis».

Arg. 2. (*Ex impletis condicionibus requisitis*). Ut conclusio sit, proprie certa requiritur et sufficit ut cum certitudine obiectiva constat: 1) de principiis *formalibus* ratiocinii eorumque recta applicatione; 2) de obiectiva certitudine principiorum *materialium* ipsius (praemissarum).

Atqui de utroque facile constare potest. Ergo...

Prob. Min. p. Partes: 1) Constare potest de principiis *formalibus* eorumque recta applicatione: agitur enim de iudiciis aliquibus ex maxime immediatis et evidentibus: scil. de principiis variarum figurarum, quae ipsa non sunt nisi simplices applicationes illorum principiorum, per se notorum: Identitatis (Duo quae sunt idem uni tertio sunt et idem inter se); et Discrepantiae: (Duo quorum alterum est idem uni tertio, alterum autem non, neque inter se sunt idem). Reliquae vero figurae, quae non sunt de se tam facilia perspectu, aliquibus evidentibus conversionibus ad has primas reduci possunt.

2) item constare potest de princip. *materialibus* (praemissis): nam aut haec sunt iudicia necessaria (*analytica*), aut alterutra est propositio ex experientia interna vel externa; de his autem ex dictis in thesibus praecedentibus constare potest. Si vero est «lex» quaedam inductione hausta, applicentur quae mox in respectiva thesi dicentur.

Probatur Assertum II. Gignit cognitionem proprio sensu novam.

Arg. 1. (*Ex analysi processus deductivi*). Deductio proprie in hoc est ut in Maiore enuntietur determinatum *P* pertinere (non pertinere) ad talem quidditatem seu comprehensionem. In minore dicatur illam quidditatem verificari in tali subiecto; ex quo dein concluditur illi convenire etiam illud *P* maioris.

Atqui talismodi processus ex sese vere 1) me ducit ad cognoscendum actu quod antea non cognoveram; et 2) vi ipsius processus comparativi in praemissis facti.

Ergo processus deductivus ex sese ducit ad novam cognitionem.

Ad minorem: ad 1): saepe possum habere conceptum illius comprehensionis eiusque necessariae connexionis cum tali proprietate, quin ullo modo sciam utrum, vel saltem in quibusnam subiectis sit verificata, quin ullo modo requiratur experientia singulorum subiectorum: (« omne finitum est causatum » potest mihi mere a priori constare, quin sciam utrum v. gr. « mundus » sit talis,...; vel « homo est mortalis », quin de omnibus et singulis experientia facta sit,...). Proin si in conclusione disco illud *P* maioris verificari in tali determinato subiecto, vere scio quod antea non cognoveram.

ad 2): quod autem haec nova notitia debeat processui deductivo ut tali, eo elucet, quod *nec maior ex se sola* possit me illud docere: (ex quidditate ut tali nequit erui quatenam sint subiecta in quibus verificetur). Nec etiam minor ex se sola; sed demum comparatione utriusque: scil. quod vere *M* (natura illa), intermediat inter *P* et *S*; quia video *P* est de *M* (quidditate illa), quae ipsa de facto est in *S* verificata. (Exemplum ut supra).

Arg. 2. (Ex experientia scientifica). In multis scientiis innumerae veritates novae inventae sunt et in dies novae inveniuntur per processus deductivos. Ergo ille processus est natura sua aptus ad gignendas novas veritates.

Antecedens illustratur: tum a) ex scientiis pure theoreticis: v. gr. in mathesi, physica math., geometria, metaphysica: ubi semper ex paucis aliquibus principiis per se notis, vel ex aliquibus « Postulatis » ut validis admissis, *ingens ambitus propositionum inter se analytice connexarum deducitur*, quas certe nondum scio eo ipso quod illa prima principia perspexerim: v. gr. qui illa prima axiomata Euclidis scit, nondum eo scit totam geometriam Euclidianam; imo neque ille qui scit et intelligit: « Angulos in uno puncto unius lineae rectae in eodem latere aequare 2 rectos », eo iam intelligit etiam summam angulorum alicuius *trianguli* aequare duos rectos; vel qui intellexit « Theorema Pythagorae », non eo ipso perspexit omnes applicationes: v. gr. de superficie « Zonae »,...; idem valet de metaphysica; imo etiam de Theodicaea quae ex solo conceptu « entis a se » analysato et explicato, « more

geometrico » construi potest, utique tantum ut hypothetice valens: « si » tale ens est reale;

tum b) *ex scientiis applicatis*: v. gr. innumerae applicationes principiorum, legum... metaphysicae generalis (actus et potentiae...) ad campos cosmologiae, psychologiae,...; item ingentem campum matheseos applicatae in technica,...

Imo generatim dici potest: quo magis aliqua scientia iam exulta et ad perfectionem perducta est, eo maiores partes in ea occupabit deductio; quia ex « legibus » semel definitive stabilitis alia iam derivari poterunt.

Obiectiones: (cf. n. 401 sqq.).

Scholion: *Regulae ad diiudicandum valorem certitudinalem cognitionum ex ratiociniis haustarum*: Ex thesi haec norma sequitur: quaecumque ex aliquibus praemissis obiective certis inferuntur sunt et ipsa obiective certa, modo adsit ratiocinii rectitudo. Inde hae statui possunt regulae ad diiudicandas cognitiones ratiocinio haustas: a) *resolvantur in « positiones » primas*, unde totus processus exordium facit (facta, definitiones, axiomata,...);

b) *examinentur sobrie illae « positiones »* sub luce primorum principiorum, utrum revera sint in se evidentes, necessarie efflorescentes ex factis ipsis. Vel forse tt. probabiles vel potius assertiones arbitrariae, immo falsae ex aliqua praeconcepta theoria repetitae; vel demum sint merae hypotheses, postulata... i. e. assertiones quae in se nec evidentes sunt, nec etiam demonstratae, quae autem interim admittuntur ut verae, quia ipsis admissis. quaedam determinata facta, leges,... commode explicantur.

c) *examinetur ipse discursus*, utrum in suo progressu utatur tantum mediis item certis. vel forte etiam aliis mere probabilibus (analogia,...). *Ratio est et hic nota illa lex: « peiorem semper sequitur... ».*

Omne et solum quod sic ex evidenter certis principiis (praemissis), evidenti necessitate sequi cognoscitur, est et ipsum necessarie verum. (Exempla quaedam ex variis ordinibus certitudinis).

(1) *Leges universales naturae*: intelliguntur formulae quibus exprimuntur modi sese habendi, agendi rerum naturalium harumque ad invicem relationes et connexiones variae *constantes et regulares experientia cognitae*.

(NB. «*Natura*» hic sumitur pro universalitate rerum huius mundi quatenus non reguntur usu rationis et libera voluntate)

Illae leges sunt duplicis classis: (a) *vel mere empiricae seu descriptivae*: i. e. formulae mere actualem cursum rerum et eventuum cum sua regularitate; enuntiant modalitates aliquius eventus et fixas connexiones circumstantiarum, quin assignare valeant quid in ista collectione habeat rationem causae: v. g. Leges de casu corporum; prima lex Kepleriana de motu siderum. Lex proportionum multiplicium in Chimia, etc.

(b) *vel leges stricte causales*: quae exprimunt quaenam sint in concreto connexiones causae et effectus inter varia phaenomena; et quidem *duplici sensu*:

(1') *quaerendo causam determinatam* pro aliquo facto vel eventu vel etiam «lege» mere empirica: i. e. rationem realem in concreto assignando (sive aliunde iam in concreto notam sive etiam postulandam [!]), cuius illud factum, illa «lex» sit effectus proprius. Ita v. gr. morbus «explicatur» per praesentiam determinati «bacilli»; quomodo iris? eclipsis solis? explosio tormenti bellici? sic Newton omnes «leges» particulares de «casu», motu siderum, pendulorum etc. ostendit esse effectus particulares illius «gravitationis universalis».

(2') *Data causa determinata, assignare quinam sint eius effectus determinati proprii* sub determinatis circumstantiis: seu definire quid ipsa valeat efficere in dat. circumst.; v. gr. infinite multos casus talis omnino cognitae nobis efficientiae ex rebus vitae cotidianae: [ignis ad foenum aridum admotus, illud comburit; lapis in aqua mergitur; etc. varia omnino notae reactiones chimicae: ex $H_2 + O$ sub notis conditionibus fit aqua; ex $Na + Cl$ fit sal...; item leges efficientiae physicae, biologicae (organismus notus in talibus constitutus condicionibus talem evolutionem sumet...) etc. etc.].

NB. dicimus «quid valeant»: inde etiam saepissime constare potest omni certitudine «quid non valeant»: i. e. possum

assignare in multis limites efficientiae virium naturalium, quae si evidenter superantur, scio aliam vim, superiorem ipsis legibus naturae operatam esse: hoc vocamus «miraculum», cuius proin cognoscibilitas totaliter pendet a certo cognitis legibus naturae, naturalisque efficientiae limitibus; *inde momentum apologeticum thescos.*

Cum hoc primo fine inductionis intime cohaeret alter superius indicatus: scil. sic acquirimus demum

(2) *Conceptus rerum essentielles:*

(a) *ut partes quae «abstractioni merae» et quae inductioni competant in conceptibus formandis intelligamus:*

(1') *distingue triplicem sensum «Essentiae»* cf. Auct. n. 409.
s. lato seu vulgari: quaedam notae plus minusve obviae, quae sufficienter distiguant «hanc rem», «hoc aliquid taliter configuratum, taliter coloratum, taliter agens»,... ab aliis et quae ad analogiam proprii ego concipiuntur ut «natura», ut «substantia» quaedam distincta in suo operari et esse, ab aliis.
s. stricto: iam secernit, illas proprietates... quae *semper, ubique* in illo ente inveniuntur, sive ut «constitutivae» essentiam, sive ipsam consecutivae necessario (proprium!).
s. strictissimo: quae proprie constitutivae sunt: «multo difficilius, vixque nobis pervium»! (Loc. cit.).

(2') in tractatu de universalibus. «abstractione mera» unice illos conceptus essentielles vulgares (s. lato) acquirimus; non eadem facilitate «legimus in rebus connexiones essentielles», multo minus immediate et quasi mechanice capimus «formas essentielles» rerum (cf. Auct n. 406⁽¹⁾).

(1) Illi AA. non satis attendentes ad nostram *experientiam* cognoscitivam, vellent transferre conceptiones illas in se prorsus legitimas et necessarias, quas autem demum sat longo discursu ex ultima rerum metaphysica explicatione haurio!, etiam ad primam nostrorum de rebus naturalibus conceptuum acquisitionem explicandam. Quae exaggeratio historice magna ex parte causa fuit illius extremae reactionis empiristicae, quae iam negat obiectivum valorem omnis conceptus, qui non nude et puro ex immediata experientia hauritur.

(b) inde alter finis inductionis praecise est: formare conc. ess. s. *stricto*, quaerendo quaenam notae, activitates... sint vere «propriae», eliminando eas quae potius fortuitae sunt (v. gr. in botanica, biologia, psychologia exper...) – sic scientiae paulatim stabiliunt, corrigunt definitiones, imo integra systemata conceptuum essentialium.

5. *De mediis metodologicis inductionis*: cum usus inductionis et utilitas sit tanti momenti, mirum non est quod etiam multum de quaestione methodologica tractatum sit praes. tempore recentiore, quo iam scientiae reales magis excoluntur.

Adiumenta methodologica reduci possunt ad duo genera:

a) «*obserratio*» in eo est quod quis data opera investigat factum aliquod, ubicumque sponte occurrit in eventibus naturalibus, ita ut habeat factum in adiunctis quam plurimis et quam diversissimis. Comparat, eliminat «accidentalia», seu «casualia», ut sola ea retineat quae semper, ubique adesse videntur,...; Patet sic iam multa disci posse. sed in aliis non sufficit; quia deberem exspectare donec placuerit naturae ad meas quaestiones ulteriores respondere. Possum tt. passive me habere, sum quasi discipulus audiens, quid natura ipsa, quasi magistra, me docere vult: invertuntur autem partes in «experimento».

b) «*experimentum*» in eo est quod propria industria factum produco; pro lubitu possum variare adiuncta..., ita multo celerius et securius et etiam accuratius quaesita assignare potero; ad hoc praesertim inserviunt methodi experimentales, a Fr. Bacon, et praes. a Stuart Mill ⁽¹⁾ propositae. Solent numerari 4:

1. M. concordantiae - plura experimenta sen facta in quibus semper habetur ille effectus «a» cuius causa quaeritur, habent *unice unam notam communem*, aliis omnibus successive variatis: tunc haec nota est causa illius «a» (v. gr. Galilei «*Isochronia Pendulorum*»).

2. M. discrepantiae: habeo duas series experimentorum, in una semper adest «a», in alia semper deest; et quidem in utraque serie antecedentia sunt prorsus eadem «*excepta unica nota, quae si adest, semper*

(1) in opere: *A system of Logic ratiocinative and inductive*, lib. III, cap. 8.

adest et « a »; *si deest*, deest semper etiam « a »: inde haec nota habetur ut causa tou « a ». (Sic solutum est mysterium Equi sapientis « Elberfeldensis »).

3. M. residuorum - si pars eventus iam ad determinatas causas reduci potuit, quod remanet antecedentium (residua!) habendum est ut causa illius residui eventus; (sic Le Verrier detexit neptunum planetam).

4. M. variationum concomitantium - illa mutatio in effectu, quae obtinet si unicam circumstantiam antecedentium vario, huic ut effectus proprius ascribendus est (experimenta quibus Pasteur ostendit impossibilitatem generationis aequivocae).

De cetero patet, non semper omnes has methodos applicari posse; sed pendet et a diversa materia, et a vario fine obtinendo; nec semper obtineri eundem certitudinis gradum.

6. *Quaestio logica unice haec*: Possumne ope inductionis incompletae ad veram certitudinem pervenire de valore vere universali harum « legum », *etiam pro omnibus illis casibus non exploratis?* vel de stricta universalitate illorum conceptuum essentialium, ita ut *quodcumque novum « S »* legitime ei subsumere possim? a. v. *unde repetam logicam legitimationem pro illa extensione legis ad casum sequentem non observatum*; possumne assignare motivum vere obiectivum, quo cognito iam cum certitudine vere obiectiva, legi subsumere possim *movum casum?*

7. *Conspectus solutionum*: Responsa quae quisque dabit, iterum intime cohaerebunt cum respectiva doctrina de universalibus; speciatim utrum agnoscat principia quaedam necessaria: secundum hoc:

(1) *vel denegabit* inductioni omnem certitudinem: Empirismus-nominalismus.

(2) *vel si hanc asserit*: eam (a) *vel* mere subiectivisticè explicabit: *Conceptualismus*.

(b) *vel* simul etiam obiectivam eam agnoscet: realismus intellectualisticus; inde

(1) *Systemata quae meram probabilitatem tribuunt*: Omnes qui empirismum nominalisticum tenent vel ab eo non satis recedunt, volentes quasi media via haerere inter empirismum et realismum metaphysicum;

a) *Puri Empiristae*: (Hume, Mill...). Unice e particulari ad particulare concludo; nec *ad*, nec *per* « legem » vel conceptum universalem; ratio patet: sunt Nominalistae, et proinde unice « numerant », nec agnoscunt ullum momentum « vere unum et necessarium » in rebus: De se et absolute ad quodvis antecedens, quodvis consequens sequi posset; inde nullo modo vi alienius « legis » seu obiectivae necessitatis cognitae, infero casum sequentem, sed unice vi alienius expectationis psychologicae, consuetudine firmatae. (cf. thes. 18, p. II).

b) *Qui inductionem ad calculum probabilitatis revocant*: (Brentano, alii: hac in re resumentes conceptiones Leibniz et Laplace!) paulatim crescendo numero experimentorum habeo summam probabilitatem, ita ut practice negligere possim oppositum.

His bene *respondet Sigwart*: (1) mera additio successuum nullo modo *logice* legitimat expectationem similis successus in casu sequenti.

(2) Si autem dicunt, se ideo iure expectare simile, quia illa constantia videtur arguere aliquam necessitatem obiectivam et naturalem, ostendendum est (ut postea faciemus) quomodo hoc pacto vere solvatur quaestio.

c) *Plures neo-realistae qui « methaphysicam pure inductivam »*, ut aiunt, *excolunt*: Recurrentes quidem ad leges quasdam universales rebus intrinsecas, sed tantum ut ad « postulata » seu mere « hypotheses », quas admittere debeo, si volo naturam reddere mihi intelligibilem, quin autem harum obiectivam veritatem vel necessitatem perspicere vel probare possim; immo illae « hypotheses » (praesertim « principium causalitatis » etc.) tales essent ut et ipsae forte aliquando factis everti possint. (cf. thes. 18, Scholion ad 1 b).

Resp.: Habent ideam omnino insufficientem verae necessitatis methaphysicae, obiective validae.

(2) *Systemata quae certitudinem tribuunt*:

a) *Tamen rationes insufficientes* vel etiam aperte falsas afferentes: systemata varia conceptualismi plus minusve subiectivistici.

(1) *Pragmatismus - Conventionalismus*: Observo tot casus, in quibus semper sequitur « a » post tale antecedens, inde vocemus « S » unice ea individua quae revera ostendunt illam notam « a ».

Resp.: Patet sic numquam falsum quid dicam; sed talis « Conventionalismus » plane inutilis est pro scientia.

(2) *Conceptualismus (formalismus aprioristicus)* Kant et totius eius scholae: potius exaggerat certitudinem legum « naturae »: nam ipsae sunt positiones seu producta meae mentis actuantis formas a priori sibi inditas, quibus fit proprie « legifera naturae ». Quae mens cum identi-

ficatur cum ratione absoluta, iam omnis «realitas» rigida prorsus necessitate logica determinatur usque ad suas ultimas minutias (panlogismus!). (Unde exceptio ab illis legibus, miraculum, a priori ut simpliciter impossibilis excluditur).

Resp. praeter ea quae generatim contra talem subiectivisticum modum concipiendi scientias dicta sunt: illi phil. de facto non explicant *hunc nostrum mundum*, sed alium eius loco ponunt, aliis prorsus instructum proprietatibus. Non explicant illam contingentiam et defectibilitatem, quam de facto observamus simul cum vera quadam regularitate et necessitate.

b) *Defensores realismi intellectualistici omnes*: et certitudinem vindicant inductioni et simul huius certitudinis rationem obiectivam vere sufficientem assignant eo, quod ostendant etiam *in inductione applicari quaedam principia stricte universonalia et necessaria* ac per se nota et eatenus inductionem intime cohaerere cum deductione.

In explicando autem *qualis proprie sit haec connerio: aliter ab aliis proceditur*:

1. *alii simpliciter reducere eam tentant ad deductionem* ita ut concludat et ipsa in genere consequentiae formalis (per syllogismum stricte subsumptivum); illud «mutatis utcumque adiunctis» esset «aequivalenter» stricte universale; videntur supponere conceptum «naturae» in concreto, uti dicit «talem firmum et immutabilem essendi et agendi typum» a nobis independentem ab inductione iam esse acquisitum, quod utique removeret totam difficultatem; sed suppositum hoc non videtur posse teneri; inde

2. *nos cum aliis (a) in hoc videmus praecise minus* et etiam difficultatem essentialem *inductionis*, ut ostendatur hic primo nos legitime formare illum conceptum «naturae» *in concreto* seu *determinate sumptae*.

A.

(b) *Procedimus duplici gressu* 1. *stabiliendo*, ope methodorum supra indic., *factum constantis et regularis connerionis* inter tale antecedens et tale consequens vel talem notam et talem classem rerum; deinde 2. aliqua reflexione intellectiva in hanc observatam constantiam, eius rationem realem sufficientem ostendemus sitam esse unice in tali connerione vere *naturali* seu essentiali obiective realisata. Fit autem haec reflexio sub lumine aliquorum principiorum ra-

tionis per se notorum: praes. «*Principii rationis sufficientis*», huiusque primae applicationis: «*principii causalitatis*» ac eius corollarii, item per se noti, «*eadem causa necessaria in iisdem adiunctis eosdem producit effectus*». Quae omnia principia ut oiective necessaria, independenter ab inductione statui et ostendi possunt.

II. Probatur thesis: (*Ex analysato processu inductivo*):

Arg. Inductionem scientificam secundum methodos indicatas veram certitudinem de universali valore legum naturae vel conceptum essentialium. etiam pro qualibet casu non observato, gignere posse constabit. si in quavis inductione legitima latet implicite aliqua reflexio intellectiva quae sub lumine aliquorum principiorum per se notorum ostendit observatam illam constantiam et uniformitatem unice in eo habere rationem suam realem sufficientem, quod in rebus naturalibus verus aliquis vigeat determinismus i. e. quod ipsum esse rerum totum ex se primo ad id ordinetur ut definita prorsus ratione in firmo et immutabili essendi atque agendi typo constituatur seu quod existant vero sensu «*naturae*» determinatae et essentialiter constantes.

atqui: analysis totius processus inductivi omni evidentia et certitudine hoc ostendere valet. *Ergo...*

Ad maiorem: Facile patet: nam in hoc est praecise tota difficultas logica inductionis, quomodo legitimari possit «*illud plus*» in conclusione; et quidem tum mere quantitativum — extensionis: observari «*aliqua S*» esse *P* et infero: «*omnia S*» sunt *P*; tum etiam qualitativam: observari «*est*» ita, et infero: «*debet*» ita esse.

Atqui huic difficultati satisfat eo quod ostendatur in processu inductivo integre et explicite exposito, semper suppleendas esse aliquas propositiones, quae istam illationem praecise legitimant; sic enim apparebit quod illi casus observati, bene inspecti, plus continent quam primo aspectu videbatur, nempe ceram aliquam necessitatem, quae logice permittit illam maiorem extensionem: nam quae necessario sunt ita, semper sunt ita. *

Probatur minor: hisce tribus gressibus perfici poterit dicta reflexio intellectiva:

1. *Statuitur et analysatur factum illius constantis coniunctionis:* (vel talis causae cum tali effectu, si agitur de aliqua lege, vel talis notae cum aliqua classe entium, si agitur de «conceptu» essentiali») a) *Et quidem statuitur vel observatione:* Investigo factum ubicunque sponte occurrit in eventibus naturalibus: ita ut in adiunctis quam plurimis et quam diversissimis et difficillimis forte circumstantiis habeam illud. *vel experimentis:* propria industria produco factum idque circumstantiis et adiunctis item utcumque variatis sec. methodos scientificas supra indicatas.

Ponamus nos de facto hoc in tot casibus habere: *Semper* posito tali determinato antecedente, adest tale determinatum consequens; *nunquam non, semper* tale essentialiter idem.

b) *Hoc si attente inspicimus oculis intellectus,* non tt. video factum quoddam toties rediens, meram summationem, seu extensionem; sed *simul hanc qualitatem* facti, scil. hanc uniformitatem, hanc ad unum determinationem, non obstantibus variissime mutatis adiunctis, hanc necessitatem; *quae qualitas ut aliqua nota intrat etiam in comprehensionem,* a me ex realitate haustam; (a. v. debemus etiam hic non tt. *numerare*, uti faciunt nostri adversarii, sed potius ponderare, ad comprehensionem nos convertere, ad intrinsecas horum factorum observatorum proprietates et qualitates).

2. *Explicatur illa constans et regularis connexio, ope principii rationis sufficientis:* scil. ostendendo:

a) illam omnino habere rationem suam realem seu fundamentum in ipsis rebus;

b) et haec ratio realis tunc demum est vere sufficiens, si illa apparens regularitas et constantia consideratur ut effectus proprius per se et essentialis ipsius «naturae» rei, pariter constantis et essentialiter immutabilis.

ad a) Haec observata regularitas et necessitas connexionis, in illis «apparentiis» seu in illis factis, est aliquid vere obiectivum, quod mens mea iam invenit in ipsis datis experien-

tiae et non demum eis infert. Inde *debet habere suam rationem essendi* seu suam causam realem et quidem, non in ipsis adiunctis, utpote quae semper alia et alia habebantur, effectu illo eodem constanter remanente, — *sed in ipsis rebus* erit quaerenda. (Natura enim nostri intellectus talis est, qui res intelligibiles sibi reddere debeat, eo quod per illas activitates et proprietates foras erumpentes, «veluti per quaedam ostia» penetret demum in rerum intimam essentiam ac naturam cognoscendam, quippe quam «concepimus» — non «videmus» — unice ut illam rationem essendi, seu radicem ontologicam univoce determinatam et sufficientem illarum proprietatum et activitatum, quae solae proprie experientiae perviae sunt).

ad b) Iam vero *si illae proprietates et activitates* foras erumpentes sunt «*constantes*», uniformes, semper eadem essentialiter, iam et *illud in re quod est earum ratio realis seu causa*, *debebit esse quid constans, uniforme*, semper essentialiter idem remanens. Porro, *connexio inter esse rei et hos effectus* nequit esse aliquid mere accidentale; nam effectus, qui mere accidentaliter connectitur cum sua causa, modo habetur, modo non, quin ulla intercedat regularitas: sed sic non explicatur illa observata connexio constans (semper, nunquam non, semper tale). Inde requiritur causalitas vel connexio per se et essentialis. Talis autem unice habetur *si unum est per se et essentialiter causa alterius*, seu *si ordinatur esse suo toto ex se primo (essentialiter) ut ita dedermine sit et agat*. Ergo demum eo plene redditur ratio illius observatae constantiae et uniformitatis, quod ipsum esse essenziale rerum concepiatur ut quid constans et essentialiter uniforme, quod ex se primo in firmo et immutabili essendi atque agendi typo constituatur; seu *quod apparens constantia et regularitas habeatur ut effectus proprius ipsius «naturae» rerum pariter constantis et uniformis*.

3. *Ex stabilita illa essentiali et necessaria connexione (talys causae naturalis cum tali effectu proprio, si agitur de lege; vel talis «notae» cum tali essentia specifica, si agitur de conceptu essentiali formando) iam facili «deductione» seu mera applicatione, infertur, quod etiam deinceps ubicumque «haec specificae causa», vel «individuum illius speciei» habe-*

bitur, ibi necessario (et proin vera certitudine) etiam ille « effectus », respectire « illa nota » habeatur oportet.

Oblectiones de Inductione: (cf. n. 415).

Scholion 1. *Quomodo proin se habet inductio ad deductionem: (cf. notam Auct. pag. 308).*

a) *Potestne proprie reduci ad deductionem? Resp.* de natura ipsius processus inductionis incompletæ est ut sit *extra genus consequentiæ formalis*, seu nequeat resolvi ad meram stricte dictam subsumptionem alicuius determinati casus seu legis particularis sub conceptu seu lege stricte universali. *Eatenus est essentialiter distinctus processus et irreductibilis ad ipsam.*

b) *Tamen dici potest secundum quid coherere cum deductione:* nam tota vis inductionis ultimatum derivatur ab illis principiis immediatis et universalibus (principia « formalia » inductionis), quæ imperant et dirigunt totum illum processum explicativum experientiæ factæ; et hoc tum in ascensu » ad conceptum « huius naturæ » stabiliendum, tum in « descensu » ab illo stabilito ad inferendos singulos casus nondum observatos. *Minime* tamen « leges » vel conceptus *deducuntur* ab illis « principiis », sed hæc sunt tt. quasi oculi quibus mens data experientiæ considerat.

c) *Rectius autem intima essentia processus inductivi æquiparatur potius processui intuitivo-abstractivo:* illa « lex universalis » seu « essentia » non « deducitur » ex singularibus, sed potius « *in ipsis legitur* »; unice in hoc differt a simplici et obvia abstractione, quod diuturnior labor præparatorius requiritur ut mens ad talem « intellectionem », « inventionem » expedita fiat. Sed ipsa inventio legis, essentiæ, est actus « immediatus »; mens non aliunde ex quodam termino medio haurit, sed in ipsis datis concretis, per varia experimenta, observationes sufficienter menti propositis, eas « intus-legit ». (cf. de Tonquédec, *La Critique de la connaissance*, Paris 1929, pag. 249, sqq. præf. 264 sq.)

2. *De necessitate seu lege « morali »:* (cf. n. 147) præter leges naturæ seu physicas, quæ sunt modi constantes

agendi rerum non libera voluntate praedictorum. vocamus etiam «leges», illos modos ordinarios, quibus agunt entia libertate praedita, libere quidem, attamen ex inclinatione maxime naturali, proinde vix unquam non vincenti.» Exempla. Etiam hae leges, quae in scientiis «anthropologicis» (psychologia praes. experimentalis, paedagogia, sociologia, historia,...) maximas partes habent, inductione acquiruntur. Principia autem generalia sunt eadem, etsi methodi saepe multa accommodatione indigeant. Sed haec ad methodologiam specialem uniuscuiusque scientiae spectant.

Hoc loco praesertim nostra interest attentionem revocasse ad specificè diversam illam necessitatem quae singulis illis «legibus» competit: nam cum cognita necessitas legis sit motivum assensus certi, variante illa necessitate, etiam varietur oportet firmitas assensus dandi et totuplex distinguetur certitudo, quotuplex haberi potest necessitas motivi seu legis essentialiter diversa.

Inde hoc loco aptius, expositis iam fundamentis diversarum necessitatum, quasi corollarium ex omnibus his thesibus refertur illa disquisitio in diversas species certitudinum earumque intimiorem naturam. Inde:

5. Corollaria quaedam de diversis certitudinis speciebus pro varia motivorum necessitate.

Nexus: finis totius criticae fuit ostendere quod revera detur cognitio obiective certa, seu simpliciter «certitudo» sensu pleno. Iamvero multa invenimus esse certa; et etiam suspicamur illas veritates variorum ordinum diversimode verificare rationem formalem certitudinis.

Restat ut exactius distinguamus varios illos ordines certitudinum; indicantes in quo sit essentialis inter illos differentia et in quo uniuscuiusque ratio specifica. Inde:

Thesis 21. *Triplex distinguitur iure veri nominis certitudo, metaphysica, physica et moralis; sola tamen metaphysica est certitudo perfecta seu absoluta; aliae sunt essentialiter hypotheticae et imperfectae. (cf. Thes. Auct. XII, nn. 146 ssq.).*

(2) Deinde hunc conceptum certitudinis distinctiorem reddemus, comparando eum cum suo opposito, cum opinione, quae nititur in mera probabilitate; huius inde natura et gradus breviter exponendae erunt. Inde:

Thesis 22. « *Probabilitas opinionis gradus admittit; duae propositiones oppositae possunt esse simul probabiles; neque etiam probabilitas unius maiore probabilitate oppositio necessario eliditur* (cf. Thes. Auct. XVI. nn. 202 sqq.).

(3) Denique pauca de augmento et praesertim de convergentia probabilitatis in ordine de gignendam certitudinem sunt indicanda: (certitudo « dialectica »).

Thesis 23. « *Potest obtineri, non quidem ex mero augmento probabilitatis, sed ex novo motivo quod praebuit ipsa probabilitatum convergentia, certitudo formalis, etiam perfecta* ». (cf. thes. Auct. XXX, nn. 416 sqq.)

NB. Applicationem aliquam praecipuam huius doctrinae habes in cognitione ex testimonio praesertim historico hausta, de quo fonte cognitionis extrinseco agit:

Thesis 24. *Testimonium humanum historicum, sive adsint multi testes independentes, sive non, est, sub quibusdam conditionibus, de quarum impletione constare potest, fons certae cognitionis* ». (cf. thes. Auct. XXXI, nn. 429 sqq.).

II. — De cognitione sensibili: schema quaestionum.

1. Introductio ad tractatum de obiectivo valore sensationis.

1. *Nexus*: Permultae cognitiones videntur « aliquid externum » designare, res varias extensione, figura, variis relationibus spatialibus, coloribus et aliis qualitatibus distinctas, quas nomine « mundi corporci » complectimur atque per « sensus » (visum, auditum,...) percipimus.

Quaeritur? istae sensationes habentne obiectivum valorem? suntne revera extra nos « corpora », suntne talia qualia

illa percipimus? Potestne de his certo constare? *Responsa* variissima data sunt a variis systematibus.

2. NB. *De momento cognitionis sensibilis pro tota critica: secundum quid est vere fundamentalis*, quia a sensatione incipit aliquomodo nostra cognitio tota; («nil in intellectu quod non prius fuerit in sensu»: ita et Aristoteles et Kant!) quo sensu? *Dicit*: a sensatione prima impulsio ad actuandam facultatem cognoscitivam exordium sumit; ipsa determinat processum afferendo varia illa data experientiae.

Sed *non dicit*: quod unice illa data sensuum intellectui pervia sunt; datur enim vera aliqua experientia non sensibilis, «intellectio» proprie dicta, quae est fons cognitionis novae; immo hac demum scientiae constituuntur (cf. totum tractatum de universalibus).

A fortiori non eo sensu est fundamentalis, ac si a quaestione de valore cognitionis sensibilis penderet valor cognitionis intellectivae: nam unice intellectus reflectens potest diiudicare quaenam sit natura etiam ipsius sensus et quomodo proin sensui conveniat veritas.

Inde quaestio de veritate sensus clare distinguenda est a quaestione de veracitate intellectus; ex neglecta enim hac distinctione, inde ab antiquitate, praecipuae difficultates ortae sunt in theoria cognitionis.

3. *Quomodo historice quaestiones et systemata de obiectivo valore sensationis ortae sint?* Hoc ideo etiam est considerandum ut videamus quasnam partes in illis primo aspectu miris systematibus habuerint facta experientiae, quasnam e contra aprioristicae speculationes et praeiudicia aliquando systematica.

a) *terminus a quo*: quomodo homo «praescientificus» sibi fingit «mundum» illum et eius cognitionem? «nativus realismus»: et res adsunt cum omnibus illis proprietatibus quantitativis, qualitativis, etiamsi nullus est qui ea percipiat vel si ob mutatas subiecti vel medii circumstantiis aliter percipiantur, et sensatio eas attingit immediate in suo esse physico. est sensu proprio omnimoda assimilatio, intuitio mera.

b) *rationes autem dubitandi* de hac conceptione (cf. Auct. n. 231), reduci possunt ad tres classes: (a) *ex observatione vulgari*: multae illae iam antiquitus notae illusiones sensuum. (v. gr. Decem «Tropoi» Sexti Empirici, Instit. Pyrrhon. I, cap. 14).

(b) *Ex scientiis*: generatim illa conceptio «mechanica» mundi, a Descartes ad mentem physicorum sui temporis in philosophiam inducta: corpora non sunt nisi substantia extensa et unice proprietatibus extensionem sequentibus (motu, distantia,...) gaudent; nullae dantur qualitates, vires,...; non agunt. Inde a Locke distinctio abhinc classica fit inter «qualitates primarias» (extensio...), quae dicuntur formaliter a parte rei; et «qualitates secundarias» (modalitates illae quae singulis sensibus propriae sunt: color, sonus, odor,...), quae essent secundum esse suum formale tantum affectiones subiectivae. Ita ut sensatio iam non esset pure *repraesentatio* illius quod est, sed secundum quid saltem potius transformatio, «interpretatio». Alias conclusiones variarum scientiarum empiricarum, quae idem videntur insinuare: cf. n. 232.

(c) *Maiores tamen partes* in praeparandis illis systematibus idealisticis habuerunt *variae doctrinae et speculationes aprioristicae*, ortae potius ex philosophica rerum explicatione atque praesertim ex solutione difficultatum contradictionum quas aliquando esse et agere rerum secumferre videntur. *Descartes* (1650) suo «mechanicismo» (corpora agere nequeunt) et inde resultante difficultate quoad explicandam interactivitatem inter corpus et animam, praeparat «*occasionalismum*» (Malebranche † 1715): «res» cum nequeant agere, neque causare in nobis valent cognitiones; sed has solus Deus, (qui solus «agere» vel «causare» potest) producit «occasione» rerum praesentium.

Inde immediate: a) *Berkeley* († 1763) deducit suum *idealismum* «acosmisticum»: ad quid «res» adessent, cum tamen Deus immediate in nobis «impressiones» gignere debet? Ergo «mundus corporum» non est nisi complexus impressionum, quas Deus in «anima» producit; nulla dantur corpora.

b) *Kant* († 1804) ad hunc idealismum «materiale seu empiristicum» refutandum, et ut simul «salvet» necessitatem et universalitatem scientiarum atque

effugiat quasdam difficultates, ut putat, insolubiles circa quantitatem, durationem, necessitatem naturae ac libertatem hominis (« antinomiae »), stabilit suum Idealismum « formalem »: « res » adsunt, contribuunt ad cognitionem subministrando « materiam », a « categoriis » elaborandam; sed quales sint in se, cognosci nequit, cum unice attingamus elaborata « phaenomena »: est « *Realismus agnosticus* ».

c) eius discipuli (*Fichte* († 1814). *Hegel* († 1831), ut removeant quasdam apertas contradictiones, quae, retenta re in se, inevitabiles sunt, iam ipsam rem in se tollunt et purum Idealismum subiectivisticum statuunt: omne obiectum est unice et totaliter positio *subiecti cogitantis*.

d) demum tollitur et ipsum subiectum substantiale cogitans: non datur nisi *actus* conscius: *Phaenomenismus purus*.

4. *Systematica expositio sententiarum*, ut fiat: *duplex quaestio* est distinguenda:

1) *Id quod sensus refert*, « ac si » esset extra me, *estne revera a parte rei*, et quidem *taliter, qualiter* repraesentat sensus? *Quaestio de obiectivo valore sensationis* (Q. critica).

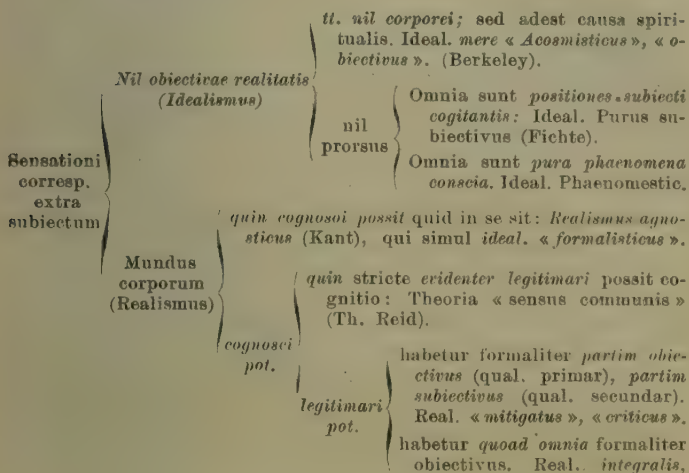
2) Attingone mea sensatione vere immediate et « intuitive » ipsam realitatem in suo esse physico, ita ut ad ipsam terminetur meus actus, vel estne terminus potius aliquid in subiecto productum. *Quaestio de indole immediata vel mediata sens.*; (q. potius psychologica).

Nota: quae duo omnino separatim consideranda, ne augeatur adhuc sat magna confusio quae in hac materia hodie cernitur. A priori iam haec non parvi momenti differentia methodica notari potest, scil. (1) Si habeo vere intuitionem, necessario res debet sub omni respectu et sec. qualitates omnes revera a parte rei taliter esse ut percipitur.

(2) E contra si habeo « aliquid medium », non tamen exclusa est vera assimilatio. sive totalis sive etiam tt. partialis prout facta accuratius examinata postulabunt. Postea ex hac distinctione solutionem repetemus.

Ad 1. quaestionem: utrum sensationi correspondeat omnino aliqua realitas extra nos, et quidem sub omni respectu

talís ac eam videmur percipere? Responsa sic synoptice componi possunt:

Ad 2. quaestionem: *Estne haec sensatio revera immediata et intuitiva perceptio rei vel non*; a. v. id quod terminat meum actum visivum, auditivum... estne proprie

a) *ipsa res extra nos existens, extensa, colorata, sonans..?* ita *perceptionistae* stricte dicti. Describitur *processus* uti eum concipiunt. « Res » attingitur immediate et logice et psychologicè.

Quid autem sit « *haec res externa* » quae imediate terminat actum cognoscitivum, varie a defensoribus istius sententiae exponitur:

(1) *Sec. aliquos*: est ipsum obiectum in se, sensu vulgari acceptum (illa mensa viridis, ibi in tali distantia).

(2) *Sec. alios*, praes. recentiores, qui ob nimias difficultates componendi tale assertum cum theoriis physicis hodiernis, assignant ut « obiectum externum » illam *formalem qualitatem in medio* (aethere, vel aere...) immediate tangente organum (cf. *Gény* n. 297 et praes. *Gredt* O. S. B. « *Unsere Aus-*

senwelt » et « De cognitione sensuum externorum », Romae 1913, 1924²).

b) *nullo modo est res in se externe existens, sed directe et immediate unice attingitur aliqua modificatio subiectiva, sub influxu obiecti in me producta*: haec est « id quod » immediate cognosco; ex quo cognito, dein ope principii causalitatis concludo ad realitatem externam. Inde sensatio esset prorsus mediata, et nullo modo intuitiva ipsius obiecti: seu est « medium quod » cognitum, novo actu ducit in cognitionem rei. Ita post Descartes, Locke... aliqui Lovanienses, alii. Est ergo *et psychologica et logice mediata. (Illationismus)*.

c) *Hodie aliqua sententia media praefertur*, quae videtur quod utraque conceptio veri habet assumere, et simul utriusque sententiae inconvenientia vitare. Nempe:

(1) Primae hoc veri inesse dicendum est, quod revera *servat immedietatem saltem logicam* cognitionis, quae ex testimonio conscientiae servanda est: nam certe non prius cognoscimus nostram subiectivam modificationem et ipsa cognita demum, novo actu tendimus in « rem »; sed immediate i. e. sine medio prius cognito, nostra conscia activitas attingit « obiectum ».

(2) ex altera parte verum est illud secundae sententiae, *quod sensatio nequeat fieri nisi per actionem stricte immanentem*, seu mediante aliqua realitate psychologica in qua seu per quam obiectum appareat; et ad quam processus psychologicus terminatur.

Sed quia haec modificatio subiectiva, causata ab obiecto, est *essentialiter repraesentativa obiecti*, naturaliter ad hoc destinata est ut dirigat mentem non in se ipsam, sed in obiectum, seu melius in id quod ipsa exhibet de obiecto; a. v. est essentialiter « medium in quo » immediate (logice) attingo rem. Cogita de re visa in speculo rem non excedente: certe dicendum est, *me rem* (speculatam) *immediate videre* et non prius ipsum speculum, ex quo dein infero rem. Et tamen ex altera parte, aequè certum est *me tunc non ipsam rem directe in suo esse physico attingere*, sed praecise hunc ipsum suum vicarium, rem speculatam. Licet haec comparatio claudicat in eo quod idea speculi nimium evocat meram passivam receptivitatem; tamen bene effert duplicem indolem et im-

medietatis et simul (sub alio respectu) medietatis: habemus in nobis hanc repraesentationem vitalem, in actu directo cognoscimus in ea *tt. esse intentionale* (conceptum obiectivum) et non eius esse psychologicum seu reale (conceptum subiectivum).

Habet autem haec conceptio, quae hodie a psychologis praefertur, *hoc commoditatis*, quod et omnibus exigentiis scientificis satisfaciat et simul aequè bene respondeat Realismo Integrali, (nam quid prohibet ne illa psychologicè mediata repraesentatio sit undequaque similis!); tum Realismo Critico, si cui probatus est; nam illa subiectiva «similitudo vitalis» potest, si talis est cognoscentis structura physiologica, quaedam elementa obiecti «strictè repraesentare», alia e contra «exhibere interpretando» typica aliqua reactione, utique univoce determinata. Et de facto, omnibus consideratis, hoc etiam videtur obtinere. E contra illa «intuitio», in qua etiam psycholog. terminatur ad «obiectum ipsum», debet necessario esse stricta repraesentatio (Abbild); inde si vel in uno casu ostendi potest *non talem* vel omnino nullam qualitatem respondere a parte rei, actum est de illa theoria.

5. *Ordo quaestionum in hoc tractatu solvendarum*: Transmissa ad psychologiam quaestione altera, ad primam quae est proprie critica duobus gressibus respondebimus:

1) *Generatim vindicamus valorem obiectivum sensationis*, ostendentes eam vere exhibere res externas corporeas, i. e. realitates extensione formali praeditas, variis relationibus spatialibus (situ, figura, motu,...) et temporatibus obiective realibus distinctas. Hoc elucebit ex ipsa confutatione Idealismi tum rigidi, tum restricti ad corpora. Inde

Thesis 25. «*Idealismus omnis sive rigidus, sive restrictus ad corpora, est reiiciendus*». (Thes. Auct. XIX, nn. 225 sqq).

2) *Dein accuratius circumscribentes hunc obiectivum valorem*, tangemus breviter quaestionem in Schola controversam de obiectivitate qualitatum secundariarum. Et quidem

a) *non decidentem quaestionem pure psychologico-cosmologicam, utrum scilicet sensibilia propria sint a parte rei «formaliter» vel «causaliter» tantum*; hanc, praeter ea quae in

sua Thesi XXII. Auct. nn. 286 sqq. habet, fuse expositam invenies apud P. Gaëtani, Psychologia, Thesis XV, pag. 98 sqq. ubi recensentur et discutiuntur quae utraque sententia in suum favorem argumenta afferre solet. Invat praesertim *notare diversum modum procedendi utriusque sententiae*: alia potius aprioristice procedit, scil. ex conceptu cognitionis stricte repraesentativae etiam in sensatione servando; cui quantum fieri potest accomodantur facta, etiamsi recurrendum est ad explicationes et constructiones sat quaesitas et contortas. alia e contra prius sobrie et sereno animo facta interrogat, quid ipsa scientificis methodis analysata, de natura intima actus sensitivi nos docere videantur. Dein his factis accomodat conceptum usualement cognitionis; et concludit: «sensatio tantum sensu valde analogo dici potest «cognitio»; non est proprie «repraesentatio» obiecti uti in se est, sed potius «interpretatio, transpositio» modi essendi rei in alium; seu intercederet inter cognitum et cognoscendum *assimilationem sensu latiori*, uti scil. inter causam naturalem eiusque effectum univoce determinatum, quae est vera et obiectiva similitudo vel proportio, etsi similitudo imperfectior.

b) *Quaestio critica unice est haec: estne alterutra sententia admittenda vel reiicienda ex hac sola ratione ut in tuto positus sit valor cognitionis humanae, vel ne logice porta aperiat subiectivismo et idealismo? Respondet:*

Thesis 26: *pro critica parum refert quam sententiam quisque elegerit: salvus remanet valor cognitionis, nec ullum periculum subiectivismi adest, modo recte applicentur normae generales pro diiudicando valore cognoscitivo sensationis. Iamvero quatenam erunt?*

(1) *Si quis, omnibus consideratis, putat sententiam traditionalem veram esse, quae docet «qualitates illas esse formaliter a parte»: patet, salva et quidem ex integro remanet cognitio sensitiva, utpote stricte repraesentativa sui obiecti uti est. Inde in hac sententia nullum est speciale problema criticum.*

(2) *Qui e contra, rebus mature perpensis, existimat rationes decisivas stare pro sententia «moderna», docente «qua-*

litates esse tantum causaliter a parte rei» ille aliquantum restringere et « corrigere » debet conceptionem usualement de « veritate » cognitionis sensibilis. Sed in hac circumscriptione nullum imminet periculum subiectivismi: nam (a) quaestio, utrum et quo sensu sensatio ex institutione naturae sit et debeat esse « cognitio », diiudicari potest unice ab intellectu. Ipse enim solus proprie reflectere potest et cognoscere quae sit etiam hic natura principii activi. (cf. Thes. 5). Haec autem quae sit, erui poterit ab intellectu unice ex scientifica inquisitione in ipsos actus sensuum eorumque causas naturales.

(b) Si autem haec inquisitio certo ostenderit, etiam in sensatione « alium esse modum essendi obiectorum », alium nostrum « modum cognoscendi » eadem: investigandum unice remanebit, quis accurate pro singulis sensibus sit ille « modus essendi » rerum sensibilium, sic determinando causam illam univoce determinatam et vere obiectivam, quae correspondet tali item univoce determinat « modo cognoscendi » seu effectui aequae univoce determinato in sentiente. Quibus assignatis

(c) iam concludere licebit: ergo sensatio est « cognitio imperfectior quidem », utpote natura sua procurans tantum illam latiore « similitudinem », qualis inter causam et effectum naturalem viget;

Sed tamen « cognitio vere et plene obiectiva »: nam singulis affectionibus subiectivis, in re omnino univoce determinata proprietas ut causa per se respondet; inde tali sensatione vere aliquid disco quod obiecto determinato realiter convenit; (v. gr. illud habere proprietatem talem quae oculum normalem humanum afficiat rubro); talis autem cognitio est vere obiectiva. Immo cogita quam magnas partes talis cognitio « relativa » (i. e. quae me docet proprietatem rei non secundum suum esse absolute in se sumptam, sed tantum secundum aliquem suum effectum univoce determinatum), in scientiis praesertim naturalibus habeat: sic familiare est chimico describere suas substantias secundum reactiones earum erga determinatas alias substantias, ... (v. gr. afficit « regulam » [Lackmus-tornasole] colore rubro, ergo est « acidum.... »);

Inde etiam cognitio « vera et nullo modo falsa »: nam certe falsitas formaliter sumpta non dici potest esse in sensu,

etsi rem «aliter» exhibeat atque in se est; falsitas enim formaliter sumpta, sicut etiam veritas formaliter, non inest nisi in solo intellectu indicante, referente et asserente aliquid de aliquo. Sensus autem non indicat, cum non possit relationem ut talem percipere.

Potest illa apprehensio sensus esse occasio iudicii falsi, uti et in multis aliis, (cf. motum solis, baculum fractum,...); at tamen talis error nunquam est intellectui necessarius. *Reflexione illa in discernendo exacte «modo essendi» et «modo cognoscendi» distinguere possum*, quas partes obiectum seu necessitas obiectiva, quas vero subiectum seu necessitas subiectiva in gignenda sensatione habeat.

NB. *Ex qua indole obiectiva sensationis serrata etiam constat solutio tritarum obiectionum de periculo subiectivismi*: v. gr. n. 307 praes. «Dices». Disparitas inter obiectivitatem formalem sensibilibus primariorum et secundariorum est praesertim in hoc: *Haec si dicerentur non esse formaliter a parte rei*: 1) hoc fieret unice *solidis argumentis factorum id exigentibus* et simul *clare limites illius «subiectivisationis» assignantibus*; 2) tamen *remaneret vera aliqua obiectiva cognitio*; disco determinatam proprietatem de omnino determinato obiecto; inde adeo non impeditur cognitio mundi etiam scientifica, quod potius ipsi viri scientifici (physici, physiologi,...) illas formalitates suppresserint ut superfluas, immo impediennes progressum scientificae conceptionis mundi; (tota optica, acustica,... unice fundantur in conceptione de causali tt. existentia qualitatum illarum).

Illa e contra si subiectiva dicerentur: 1) hoc fieret unice *arbitrarie, nullis veris argumentis, nullis factis id exigentibus*; 2) ipsis sublatis *tota evanesceret cognitio obiectiva mundi corporei*, cum unice per quantitatem et inde emergentes proprietates, «res» individuentur, pro me distinguantur. Et similiter etiam scientiae de mundo corporeo omnen sensum intelligibilem ammitterent. (Quid significaret v. gr. «acceleratio corporis cadentis crescit proportionem directam cum casus duratione», vel alia «lex» physica..., si non datur extensio, motus, massa, successio realis...? Dum enim «qualitates secundas» reducere possimus ad determinatas et bene notas

relationes quantitativas, tales vibrationes... quid illis sensibilibus primariis a parte rei responderet iam dici non posset; Mundus corporeus fieret aliquod X prorsus ignotum. Inde haec est differentia essentialis has qualitates inter et secundarias: quo magis ratio reflectens in scientiis progreditur apparet illos conceptus quantitativos... esse vere fundamentales totius aedificii scientifici de natura et proin eorum obiectivus valor in dies novis fulcitur argumentis; e contra de alis, semper clarius fit: ab ipsorum formali realitate vel non-realitate prorsus nil pendet, nec pro cognitione vulgari, nec a fortiori pro cognitione scientifica.

Appendix: Adumbratur et diiudicatur solutio problematis critici a Kant prolata.

1. *Nexus*: Potius recapitulationis syntheticae gratia, pauca de illa problematis critici solutione, quae inde a saeculo et dimidio extra Scholam maximum influxum habuit. Est ipsa de facto quasi clavis totius philosophiae hodiernae non non scholasticae et simul etiam radix omnium fere difficultatum et in phil. hodierna et etiam in theologia magna ex parte: Kant, philosophus protestantismi liberalis, rationalistici, a quo derivatur illa theol. «immanentiae seu experientiae vitalis, modernismus,...»).

2. *Praecipua data de vita et operibus Kant*: (1724-1804): cf. n. 520.

3. *Idea centralis suae philosophiae* est nova explicatio de indole necessaria et universali cognitionis humanae (problema scientiae), huiusque conciliatio cum eiusdem valore de hoc mundo experientiae: perantiquum problema de universalibus.

4. *Quod problema ei imponitur* a simili fere oppositione in philosophia tunc temporis vigente, ac eam habuimus in philosophia praesocratica, simul cum inde resultante scepticismo.

Ex una parte Rationalismus extremus: (Descartes † 1650; Spinoza † 1677; Leibniz † 1716; Wolff 1754,...): reicitur solutio

aristotelica *de origine cognitionis*, secundum quam omnis cognitio initium sumit ab experientia, sed perficitur ab intellectu in datis illis experientiae intus-legente, abstrahente, iudicante, ratiocinante; sed semper sub cognito influxu normante realitatis. Criterium evidentiae obiectivae. Quae harmonica cooperatio utriusque fontis cognitionis insignitur nomine « *Intellectualismi* ». E contra

Rationalismus, neglecta experientia, unicum fontem cognitionis dicit ipsum intellectum seu rationem, quae ideas suas non e rebus haurit, sed innatas habet sive formaliter sive virtualiter. Procedit cognitio unice eo quod sub luce principiorum rationis mere analysi conceptuali illae ideae distinctiores, magis explicitae reddantur, more fere geometrico; quaecumque sic mere logice (i. e. pure secundum conceptus) necessaria et evidentia habentur eo ipso obiective vera sunt; inde criterium veritatis pure immanentis. Cum proin cognitio nec e rebus hauriatur, nec proin ab eis normetur: unde scire possumus quod ille mundus intellectualis noster revera conformis sit ordini realitatis, quem de se minime negant? Unice repetitur ab extrinseco: vel ex veracitate Dei, vel ex aliqua « harmonia praestabilita », vel etiam nullo modo ponitur haec quaestio, sed mere dogmatice supponitur valor.

Inde apparet: sic quidem servari, immo etiam exaggerari, necessitatem et universalitatem nostrae cognitionis; nullo autem modo explicari et legitimari posse eiusdem valor de ipso mundo reali. Quod ipsum fuit causa reactionis empiristicae. Inde

Ex altera parte Empirismus, (Locke † 1704; Berkeley † 1753; Hume † 1776); iure reicit omnem ideam quocumque modo innatam; omnis cognitio est ex experientia. Quae experientia sensibilis autem dicitur unicus fons cognitionis; intellectus, si omnino agnoscitur essentialiter differe a sensu, nullo modo profundius in res cognoscendas penetrat quam sensus; sed unice illa data singularia varie associat, dissociat; inde nullo modo abstrahit e singularitate, nulli dantur conceptus universales, nullae inde resultantes necessitates seu leges obiectivae. Prima principia ipsa non habent nisi universalitatem pure experimentalem, sunt totalisationes experientiae factae;

inde etiam valorem mere negativum seu retrospectivum, dicunt unice quod hucusque nulla experientia contraria. Inde resultat expectatio psychologica, quod etiam deinceps ita fiet; quin tamen necessitate vere obiectiva, et proin vera certitudine de aliqua experientia futura quid dicere valeamus.

Inde *explicant* ipsi quod cognitiones illae valeant de experientia, utpote sunt mera summatio singularum experientiarum; sed *simpliciter impossibilem reddunt omnem scientiam* proprie dictam, quae dicit cognitionem vere universalem et necessariam; immo omnem certitudinem proprie dictam everunt, cum absque necessitate absoluta primorum principiorum, nulla dari potest etiam certitudo minorata, et viam largam aperiunt scepticismo, quem de facto logice Hume, terminus illius viae, proclamat pro omni cognitione philosophica et scientifica generatim. Quem mox dociles discipuli invehunt quoque in campum ethicum, politicum, religiosum,... viam sternentes illi ruinae etiam politico-religiosae exeuntis saec. XVIII.

5. *Inde consilium Kant est: ultimatim* vult, « ab Hume e suo somno dogmatico excitatus », salvare e tali ruina et scientiam (« quid possum cognoscere? ») et Ethicam (« quid debeam agere? ») et Religionem (« quid possum sperare? ») Inde ratio et argumentum variorum suorum operum praecipuorum.

Proxime: vult novum fundamentum vere criticum sternere cum clare sibi conscius sit de ineptitudine tum solutionis rationalisticae, tum empiristicae seorsim sumptae. Ad quam insufficientiam sublevandam praecise tendit iam *modus ponendi suum problema*: « quomodo possibilis est metaphysica ut scientia »: quod dicit duo: 1) cognitiones *universales et necessariae*; 2) quae *valent de obiectis ipsis*, ita ut hic valor critique etiam constet.

Ad idem etiam redit, si interim a sensu speciali quem expressiones illae e visceribus systematis postea sument, alius modus ponendi suam quaestionem: « quomodo possible sunt iudicia synthetica a priori »: nam cum omnis scientia sit systema enuntiationum seu iudiciorum, de talibus iudiciis legitimandis quaerit, quae et necessitatem strictam habent,

(hoc dicit «a priori» = independenter et antecederet ab experientia) et tamen valeant de ipsis rebus experientiae: hoc indicat vox «syntheticum», scil. ubi ad aliquod elementum conceptuale, etiam aliquod elementum experientiae accedit, quod proin valorem de mundo experientiae certum reddit.

Sic positive stabilitis condicionibus cognitionis scientificae, intentio praecipua est *exacte circumscribere* ambitum, *limites scientiae* humanae possibili. Et revera totum convergit ad hanc quaestionem solvendam: «*utrum* metaphysica, (sensu traditionali accepta), sit possibilis ut scientia. Respondetur negative».

6. *Novam methodum indicat ille titulus «Critica Rationis»:* unde est quod, volens dare fundamentum metaphysicae, tradat *non* aliquam theoriam obiecti seu entis, etsi passim occurrant expressiones familiares metaphysicae traditionalis, *sed* aliquam theoriam rationis seu facultatis cognoscitivae? Vel, uti continuatores sui operis sese expriment, aliquam «metaphysicam subiecti» cognoscentis, aliquam «phaenomenologiam spiritus», aliquam «theoriam actus» cognoscitivi? Quae substitutio subiecti loco obiecti tanquam terminus inquisitionis, continet intimam medullam novae methodi. Exponitur in «proemio» (Vorrede) ad 2am editionem.

a) *Exordium sumit a duplici facto:* (1) dantur scientiae, praesertim mathesis et physica, quae in dies maiores progressus faciunt; omnes in eis admittendis unanimes; et quae stabiliuntur leges et continua experientia denuo confirmantur et simul vera universalitate et necessitate gaudent.

(2) e contra metaphysica, olim regina scientiarum, nunc despecta, nullos progressus veros facit; unusquisque enim novum systema adstruit, nova semper methodo, sed omnibus aliis contradicentibus et iterum evertentibus.

b) *Putat se invenisse rationem veram huius discriminis:* esset in eo quod illae scientiae in methodo inquisitionis scientificae, iam diu perfecerunt aliquam inversionem in respectivis partibus quae obiecto et subiecto in gignenda scientifica cognitione ascribi solent; scil. *non* inquirunt in singula

illa obiecta prout experientia nuda eis eadem offert; sic de facto nec ipsae unquam aliquam universalitatem mere empiricam superarent, nunquam aliquid a priori ut necessario vicens de omnibus scire possent. (Cum in rebus nil nisi undecumque singulare sit, nil necessitatis: quod fundamentale praesuppositum empirismi simpliciter admittitur!) Inde geometres non quaerit sua obiecta foris in natura iam constituta, sed «construit» ea secundum leges suae mentis, eis primo indendo illam structuram logicam, necessariam. Item physicus non mere colligit quae natura eum docere vult, sed in experimento scientifico cogit naturam ut sese conformet placitis inquirentis intellectus, ut legibus mentis oboediat; indit naturae leges intellectus, eam reddit, constituit intelligibilem.

Brevi: ideo ille successus in his scientiis quia partes mutatae sunt: non iam obiectum determinat et imprimit suas leges menti, sed mens determinat, «construit» primo obiectum. Non res (logice structurata, informata) praeexistit, cui intellectus mere se conformat; cognoscere non est pure repraesentare rem, sic enim necessario haereremus in empirismo et scepticismo; sed intellectus cognoscendo, primo logice «informat», intelligibile reddit, «constituit» obiectum in ratione obiecti scientifici. Hac ratione iam impossibile est cogitare aliquod obiectum, quod non necessario subiiciatur illis legibus, quippe quibus demum constituitur seu possibile fit ut obiectum. Inde facillime et necessitas illarum legum seu generatim scientiarum explicatur et eorum obiectivus valor de omni obiecto possibili.

c) *Inde transferamus similem inversionem in campum methaphysicae* et etiam hic facili negotio via segura semel pro semper invenietur. Inde etiam hic non de obiectis ipsis primo loco tractandum, non ontologia est scientia prima; sed de intellectu obiecta primo constituyente, aliqua «critica rationis» erit philosophia prima. Nam si ostendi potest quod unice sic inversis partibus obiecti et subiecti explicatur «factum scientiae», eo ipso dicta inversio, sua, ut ait, «revolutio copernicana», ut necessario admittenda est. Qua autem posita, iam impossibile est me aliquid necessarii de quocumque obie-

cto scire posse, nisi prius cognoverim leges, structuram, functiones intellectus constituentis obiectum.

d) *Munus proinde novae scientiae fundamentalis* erit in concreto: inquirere in ipsam facultatem «cognoscitivam» seu «constitutivam» obiecti ut talis et *facere inventarium completum omnium elementorum* seu legum seu functionum a priori in ipsa requisitarum ut explicetur hic ordo nostrae cognitionis; quod ipse vocat quaestionem facti. Dein ostendere quod unice iis admissis, intelligibilis fit «factum scientiae»: hoc vocat quaestionem iuris.

e) Quia quidquid sic ad obiecti ut talis constitutionem, in subiecto praerequiritur, a Kant dicitur «transcendentale»: ideo etiam tota scientia seu methodus, quae agit de stabilendis illis elementis aprioristicis in subiecto cogitante necessariis, ut possibilis, i. e. intelligibilis evadat obiecti constitutio, vocatur quoque «*methodus seu philosophia transcendentalis*».

NB. Vides in quo talis expressio et conveniat et tamen toto caelo differat ab acceptione quam in nostra metaphysica habet: *convenit*, in quantum in utraque philosophia dicit «aliquid pertinens ad obiectum ut tale et proin necessario ad omne obiectum»; *differt*, eo quod, dum apud nos dicat proprietatem seu notam constitutivam ipsius comprehensionis omnis rei, apud Kant dicit aliquam functionem subiecti constituentis obiectum.

Quod autem subiectum constituens non dicitur intellectus «meus», «empiricus», sed intellectus *ut sic*, conscientia *ut sic*, seu subiectum «transcendentale». Inde intimam essentialm systematis Kantiani sic breviter tibi fingere poteris, si Platonismo opposueris, qui eiusdem fere problematis solutionem quaerit, sed via et diametro opposita:

Plato tenet obiectivismum exaggeratum: ponit praeter et trans hunc nostrum mundum obiectorum alium realem mundum subsistentem obiectorum, ad cuius universalitatem et necessitatem quodammodo participant res.

Kant e contra subiectivismum exaggeratum: ponit praeter et trans subiectum seu conscientiam concretam et empiricam, aliam conscientiam seu subiectum cogitans ut sic, («Bewusstsein überhaupt») quae ipsa est legifera naturae seu quae

producit omnem illam universalitatem, necessitatem in cognitione. Huius rationis ut sic, structuram et functionem eruere vult; qualis debeat esse ut talem complexum iudiciorum respect. scientiarum intelligibilem reddat.

7. *Aliquae notiones circa naturam cognitionis*, quae implicite supponuntur a Kant:

a) *circa originem* cognitionis, clare iterum duplicem fontem restituit: (1) *omnis cognitio incipit ab experientia*. Hoc contra ideas quocumque modo innatas rationalistarum. « Nil in intellectu quod non prius fuerit in sensu ».

(2) *sed non omnis cognitio hauritur ex experientia*: hoc contra Hume et empiristas; inde datur alius fons cognitionis, praeter sensum: ex subiecto, a priori. Quod autem a priori est mere « functionale ».

Quae tamen functio mentalis *non* mere visibilem reddit structuram intelligibilem, quae iam originarie inest rei, uti apud nos.

sed ipsa demum proprie indit rei; haec enim, uti Kant cum empiristis admittit, est undequaque « logice informis », pura materia « amorpha », undecumque singularis, contigens. Quae suppositio essentialis dat clavem totius systematis; ipsa appellat alteram quasi complementariam, illas « formas » subiectivas quae active debent constituere obiectum intelligibile. Quae simul sumptae suggerunt

b) *novum conceptum cognitionis*: haec *non* est aliqua assimilatio rei iam formaliter constitutae in sua cognoscibilitate, vel pura « intus-lectio » illius sensus seu ideae, quae concretisata est in re;

sed vera activitas seu spontaneitas creatrix, quae datis inordinatis primo indit suam intelligibilitatem, suum sensum; fere uti artifex acervum inordinatum lapillorum activa sua ordinatione construit in opus musivum, exprimens iam talem ideam artificis. Eo fer sensu intellectus intelligendo « facit ». « construit ». « informat » obiectum.

Inde quasi fingit et explicat aliquam phasim obiecti praeiviam, considerat obiectum in fieri, dum nos obiectum in facto esse supponimus.

c) *elementa constitutiva* quae necessarie in *omni cognitione* inveniri debent assignat duo: «*materiam*» i. e. diversae impressiones quas sensus recipit. *Unice* enim sensus est facultas receptiva seu «*intuitione*» praeditus.

«*forma*» est illud quod subiectum addit ex fundo respectivae facultatis; actus autem «*cognoscitivus*» respectivae facultatis est ipsa haec applicatio respectivarum formarum ad talia data. Demum elaboratum ex utroque elemento conscium fit.

NB. Inde maximi momenti distinctio: «*cognoscere-Erkennen*» est activitas rationis. experientia subministrante materiam. «*Cogitare-Denken*» e contra dicit activitatem «*puram*» rationis, quin adsit materia experientiae. Ex quo immediate sequitur quod aliqua «*cognitio*» de re quae experientiae non pervia est, non est possibilis. «*Begriffe ohne Anschauung sind leer; Anschauung ohne Begriffe sind blind*».

d) *Obiectum cognitionis*: non est res, uti independenter a me existit; haec nullo modo attingi potest.

sed est idipsum quod activitate demum mentali informatrice constituitur; dicitur «*phaenomenon*», quod resultant ex impressione sensus et formis sensibilitatis; dicitur «*obiectum*», quod resultat ex phaenomenis tanquam materia et formis intellectus. Quae sunt «*categoriae*» seu «*conceptus puri*».

Denique «*aliquem conceptum habere valorem obiectivum*» significat eum pertinere ad obiectum constituendum.

8. *Inde etiam divisio iudiciorum nova intelligetur:*

a) si mere definitione nominali sumitur est facilis: ratio divisionis a Kant est praecipue haec, utrum *P* contineatur iam in *S* ita ut mere analysi ex hoc hauriri possit: et tunc dicit ea *analytica*; proin analysi mere conceptuali proceditur, vel e contra *P* non continetur in *S*, sed proprie accedit, additur: tunc dicuntur «*synthetica*»; ratio autem addendi *P* ad *S* potest esse vel mera experientia: et tunc habes «*synthetica a posteriori*»; vel fit independenter ab experientia, «*a priori*» ad ipsam: «*synthetica a priori*».

b) si autem potius res ex intimo systemate consideratur, haec divisio altum significatum habet: tunc enim «*analyticum*»

dicitur tale iudicium ubi unice « conceptus », absque ullo dato experientiae, in suis ad invicem relationibus intrinsecis considerantur, clariora redduntur; habent tantum valorem mere logicum, pure formalem; minime vero augere valent nostram cognitionem de rebus. Inde est quod haec classis pro « scientiis » negligi possunt. Ipsis solis necessario essemus in *sterili prorsus* rationalismo.

« *Synthetica a posteriori* »: unice dant singulas experientias; valent de rebus, sed eis inest ad summum aliqua universalitas empirica; inde nec ipsa sunt proprii valoris scientifici, nil mihi dicere valent de aliqua « possibili » experientia. Si sola talia haberemus, necessario haereremus in empirismo.

Unice « *synthetica a priori* » in se verificant utramque indolem quae iudicium aliquod scientiae utile constituat: sunt « a priori », inde includunt aliquod elementum conceptuale, necessarium; et simul sunt « synthetica » i. e. dicunt aliquod elementum « intuitivum » experientiae et sic valent de rebus. A. v. haec iudicia sunt unica ubi verificantur in *S* duo elementa cognitionis, est « conceptus syntheticus », scilicet coalescens ex aliqua « materia » et aliqua « forma », exprimens aliquod « obiectum », quod praecise unice resultat ex tali « synthesisi a priori », quae nil est nisi ipsa applicatio formae ad aliquam materiam; et haec est formalissime sumptus actus indicativus scientificus.

Inde etiam intelligitur

9. *Quid sibi velit positio sui problematis centralis* in hac forma: « *quomodo possible sunt iudicia synthetica a priori* »? Absque ulla haesitatione admissio facto, quod revera dantur talia iudicia, — scientiae enim illae quarum valorem nemo sanus in dubium vocare audet, unice talibus iudiciis constare putat; — assignare vult « quomodo » sint possible. Quae functio statui debet, ut sufficienter explicetur duplex indoles talium iudiciorum? Non sufficit « analysis » mere conceptualis: nam *P* non est contentum in *S*. Non experientia: secus, quomodo possent esse a priori seu necessaria. Qua de causa necessario debet esse quaedam functio intellectus ipsius. Inde in concreto illud « quomodo » huc redit: quatenus functiones a priori in mente verificatae esse debent, ut talia

iudicia suam explicationem habeant, sive sumantur singillatim sive secundum integra quae constituunt systemata dictarum scientiarum.

Inde si in prosecutione suae inquisitionis quaestionem generalem magis specificat, intentio est semper eadem: quaerere «quomodo mathesis, physica est possibilis ut scientia», est de facto quaerere, quaenam talia elementa a priori postulari debeant in correspondente facultate, ut omnino illa iudicia quae adsunt obiectiva valida, intelligi possunt possibilis.

Et quia eius mens est, his scientiis tamquam paradigmatis uti, ad eruendum quaenam omnino sit structura actus cognoscitivi scientifici ut talis, quae eius condiciones praerequisitae in nostra «ratione»: his tt. praeparat solutionem quaestionis decisivae, quae praepimis eum occupat: scil. circumscribere clare limites cognitionis scientificae.

Nam, quaerere: *utrum metaphysica sit possibilis ut scientia*, est quaerere: utrum etiam in re metaphysica verificatae esse possunt tales condiciones ut etiam in illa materia haberi possint huiusmodi iudicia unice scientifica, «synthetica a priori»; quod postea negabitur.

10. *Resolutio quaestionis centralis breviter adumbratur:*

a) *in genere*: (1) *exordium sumendo* a facto universaliter admisso, quod revera dantur iudicia synthetica a priori saltem in illis scientiis, quas omnes admittunt ut obiective reales; quaerit «*quomodo*» sint possibilis;

(2) ostendit eas eo tt. esse possibilis ut scientias, quod in respectiva facultate admittantur aliquae «formae» seu functiones a priori ad omnem cognitionem, principia active constituentia ipsa obiecta experientiae, quod autem fieri nequit de «re in se seu de mundo intelligibili»; inde nec metaphysica est possibilis ut scientia.

(3) censet omnes difficultates et contradictiones quae in philosophia traditionali habentur (Antinomiae!) magna aliqua «*illusionem*» («von einem grossen Missverständnis») provenire, nempe ex eo, quod quae merae «conditiones subiectivae» cognitionis sunt, habebantur ut obiecta cognitionis.

(4) sua «*inversione*» et inde resultante distinctione inter mundum «phaenomenalem» et «mundum

in se», e medio tollit omnia illa «pseudoproblemata» in quibus solvendis metaphysica antiqua frustra desudaverat. (ut de quadratura circuli!).

(5) sic simul verae limites cognitionis humanae assignantur.

b) *in specie*: Recensendo tres nostras quas distinguit facultates, singillatim quaerit «quomodo» possibilis sit scientia huic facultati respondens.

(1) *De sensibilitate*: quae est «facultas recipiendi affectiones sensuum», i. e. impressiones quae ille mundus extensione, duratione, varia qualitate et intensitate praeditus producit in sensu tum externo, tum interno.

De his agunt scientiae mathematicae (de numeris et extensione...).

Inde quaeritur «quomodo» possibilis est *Mathesis ut scientia*, i. e. ut systema iudiciorum «syntheticorum a priori» necessariorum et obiective validorum?

Respondet: eo quod illa elementa communia omnibus sensationibus, nempe «habere aliquam extensionem», pro omnibus sensationibus externis; et «habere aliquam durationem seu successionem in tempore», dicantur iam non esse aliquid «obiectivi», sed addi a subiecto; a. v. «spatium» et «tempus» sunt «formae» subiecti seu functiones a priorii constituentia obiecta. (*Intuitiones purae sensibilitates*).

Et solvit problema: si tempus, et spatium sunt functiones a priori, quae demum possibiles reddunt intuitionem datorum sensibilibus, iam impossibile erit nobis aliquid dari in experientia sensibili, quin illud induat has formas (spatii pro experientia externa; temporis pro experientia interna). Et ideo a priori statui possunt leges quae simpliciter de omni experientia futura necessario valebunt, inde possible sunt iam iudicia synthetica a priori, seu possible est *Mathesis ut scientia*. («*Aesthetica transcendentalis*»).

(2) *De intellectu*: qui est facultas (unice) iudicandi seu unniendi et ordinandi ad «obiecta naturae» illa phaenomena a sensibilitate formata. (*Analytica transcendentalis*).

Nota: a) sic statim patet: intellectus nullo modo attingere poterit quidquid non a sensibilitate datur. «*Omnis enim cognitio incipit a sensu, ascendit inde ad intellectum*». Inde cognoscibile unice id quod experientiae sensibili pervium est.

b) Illos «conceptus puros» seu «categorias» et inde resultantes leges, v. g. causalitatis, tantum valere intra ordinem phaenomenorum.

Scientia respondens est «*Physica*»: quae ad unitatem alicuius systematis redigit omnes cognitiones experientiae.

Quaeritur «quomodo» possibilis est Physica ut scientia: i. e. quomodo de illis phaenomenis possumus facere iudicia necessaria et universalia?

Respondet: 1) Omnes illi conceptus fundamentales pro cognitione «naturae» ut sunt substantia, causa, relatio, actio... qui habebantur hucusque ut obiectivi, ut exhibentes aliquam realitatem naturae, pariter tt. sunt merae «formae» seu functiones subiecti, conditiones transcendentales ad obiectum constituendum. Unice sic intelligitur quomodo revera possumus iudicia a priori absolute necessaria de illis phaenomenis facere, cum nulla «concipi» possunt phaenomena nisi induant has formas mentis, seu nisi subiiciantur huic activitati legiferae omnis intellectus. («*Deductio categ. metaphysica et transcendentalis*»).

2) Exponit dein modum (psychologicum) quo applicentur hi conceptus qui prorsus nullum fundamentum in re habent, variis phaenomenis: per «Schemata» intellectus puri.

3) Quibusnam principiis («Grundsätze») regatur usus variarum Categoriarum.

(3) *De Ratione*: Quae est facultas ratiocinandi, naturali tendentia varias illas series «obiectorum» a facultate iudicativa ordinata, ad aliquas supremas unitates reducendi: unitatem phaenomenorum externorum (Mundus); Phaen. internorum (Ego); et utriusque absolutam rationem ultimam (Deum). (*Dialectica transcendentalis*).

Scientia respondens huic facultati est «*Metaphysica*», et quidem sensu traditionali intellecta uti scientia de rebus ipsis in se per earum altissimas causas cognoscendis.

Quaeritur: hic: non «quomodo», sed «utrum Metaphysica sit possibilis ut scientia»: i. e. suntne etiam hic illae conditiones ex parte subiecti expletae.

*Respondetur: negative: nam «res in se» nullo modo a meo intellectu «cognosci» seu «constitui» potest, nec ulla «intuitio» earum haberi potest. Sed etiam hic hucusque illusi sumus, eo quod habebamus illas tres unitates (mundum, Ego, Deum) ut *obiecta realia physice existentia*; revera autem sunt et ipsa tt. elementa a priori mere regulativa activitatis, i. e. a nobis cogitantur fere uti in scientiis excogitantur hypotheses ad systematice unienda singula data et leges experientiae quae utilitatem suam habent, quin de se verae esse debent. Haec confusio est ratio ultima omnium contradictionum ad quas necessario devenire debebat omnis Metaphysica sensu traditionali. (Quod fuse probatur ostendendo quod omnes illae argumentationes quibus antiqua metaphysica obiectivam realitatem vel Dei vel Ego demonstrare conabatur esse Sophismata; et quod de caetero realismus ille duceret ad «Antinomias» insolubiles: i. e. ad asserta quorum utrumque contradictorium eadem evidentia demonstrari possunt tanquam vera).*

Demum ostendit illam tendentiam ratiocinandi, quae quidem est «illusio naturalis» vere necessaria, quam numquam deponere poterimus, tamen *habere altam utilitatem et finalitatem*: nempe illa tria non quidem «cognosci» possunt ut realia, immo ne ut «possibilia possibilitate reali»; sed *tamen remanent «cogitabilia»*, immo necessario cogitari debent, ita ut *si aliunde eorum realitas certa fit ratio theoretica nihil contra habere possit.*

A. v. Illa sec. realitatem sive stabiliendam, sive etiam impugnandam semel pro semper substracta sunt dominio rationis speculativae; nequeunt probari, sed neque deinceps impugnari possunt a ratione. Sic in tuto collocata sunt et Religio et Ethica, contra omnes Scepticos et Atheos... «Debui destruere Scientiam, ut salvare possem fidem».

Inde clare effertur, secundum mentem K, totam hanc partem theoreticam non esse nisi praeparationem ad partem alteram positivam, constructivam suae «novae metaphysicae practicae seu voluntatis», quam efferent sequentia opera.

Hic ratione connexionis totius systematis sufficiat indicavisse generaliter iterum principium methodicum et terminum ad quem demum totum deveniat.

1. *Opus in parte positiva fundamentalis est «Critica rationis practicae».* Similiter procedit ac critica praecedens: exordium hic sumitur item a facto universaliter agnito: factum obligationis moralis absolutae et universaliter vigente, quae analysi subicitur. Dein quaerit etiam hic: «quomodo talis obligatio sit possibilis», successive assignat,

a) *tum conditiones subiectivas possibilitatis:* iterum correspondentes functiones legiferas ipsius rationis, quae primo constituunt legem sicuti illae functiones constituerunt obiectum cognitionis. Haec est nota «Autonomia» rationis practicae.

b) *tum conditiones obiectivas* talis possibilitatis: nempe quatenam debeant esse realia, utpote intrinsece cum obligatione cohaerentia, ut ipsa lex absoluta sit realisabilis a ratione practica seu voluntate; sunt famosa «*postulata rationis practicae*».

(1) *quid sit postulatum:* est propositio theoretica, quae qua talis probari nequit, sed cum lege quam sequi debeo inseparabiliter coniuncta.

(2) *quatenam sint talia postulata:* numerantur tria: libertas voluntatis, immortalitas animae, existentia Dei.

(3) *qui sit valor criticus horum postulatorum:* non datur de eis «scientia», a. v. theoretice nil inde accrescit cognitioni metaphysicae; sed unice datur «*fides*» circa ipsa; talis fides dicit quidem omnimodam certitudinem, in suo genere, quae autem unice oritur ex «ratione practica», i. e. ex *voluntate libera* et exigentiis actionis. (cf. pag. 131 B.).

c) inde intelligitur cur Kant *primatum rationi practicae* tribuat, praeter ratione theoretica: tum quia versatur circa obiecta excellentiora; tum propter suam indolem absolutam; theoretica enim pendent a tali organisatione intellectus, quae absolute posset esse alia; practica autem est simpliciter absoluta.

2. *Mere appendix ad Ethicam* est sec. Kant *religio*: «Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft».

Omnis religio ex Ethica oritur; nec ullo modo finis eius est aliquis cultus Deo exhibendus; non enim Deo quidquam tribuere valemus: inde unice impletio officiorum ethico — civilium est vera religio hominis autonomi.

Quae autem religio christiana continet, mere symbolistice interpretantur; aliquis ordo supernaturalis, aliqua revelatio non dantur; nec ulla auctoritas, nec doctrinalis, nec legifera ab homine autonomo agnoscii possunt. (Hinc fere omnis evolutio illius philosophiae religionis pure naturalisticae ultimo saeculo, praesertim omnes tendentiae «voluntari-

sticae », seu Immanentiae vitalis, pragmatisticae, modernisticae : Kant philosophus Protestantismi).

3. Alium ordinem activitatis « practicae » humanae scil. *Aestheticam* eadem fere methodo « aprioristica » fundat tertia magna tritica: « *Critica facultatis iudicativae* », quam subdividit in « crit. facultatis iudicativae aestheticae » et « crit. fac. iud. teleologicae ».

11. *Terminus ad quem totum systema ducit* sufficienter his momentis indicatur:

a) Cognitio humana theoretica restringitur unice ad « experientiam possibilem » sensibilem; immo philosophia theoretica est mera « theoria experientiae ». Quae autem sunt supra sensum (anima, Deus,...) et etiam quae sunt trans intuitionem sensibilem, i. e. trans mera phaenoma a nobis constructa, (res ipsae huius mundi in se spectatae), non sunt « cognoscibilia ».

b) de illis autem datur « fides ». quae definitur assensus certus quidem, sed non propter motiva theoretice ut sufficientia perspecta, sed unice propter necessariam connexionem cum aliqua actione (pragma), quam absolute ponere debeo. Est proin prorsus extra campum rationalis inquisitionis, immo dicit essentialiter oppositionem ad cognitionem seu scientiam: haec unice intellectum respicit; illa unice actionem, voluntatem ut fontem et normam habet. (Inde nil prorsus communis habet cum nostra « fide auctoritatis », quae ipsa e contra essentialiter supponit aliquam cognitionem theoreticam, et proin est vere actus rationabilis, immo formalissime est assensus intellectualis propter cognitam auctoritatem testis. Proin nulla oppositio possibilis inter scientiam et fidem.

Quibus praemissis iam etiam aliquomodo saltem iudicare possumus de hoc systemate, quoad sua momenta essentialia. Restringimus rem ad quaestionem fundamentalem, suam solutionem de essentia, valore et ambitu cognitionis humanae generatim sumptae, seu ad « problema scientiae ». Inde

Thesis 27. *Solutio problematis scientiae a Kant prolata:*

1) *continet plura supposita vel omnino arbitraria, vel etiam aperte falsa, quae totam rem negative praeiudicant;*

2) *probatio allata in essentialibus deficit;*

3) *includit aliquas contradictiones vere fundamentales pro toto systemate;*

4) *continet vel iam formaliter vel saltem in germine plures errores gravissimos.*

Prob. Ass. I. Continet plura supposita arbitraria, immo aperte falsa, quae totam rem praeiudicant:

1. *Suam facit thesim fundamentalem empirismi:* Kant ideo confugit ad suum « Apriorismum » (i. e. integrum illud systema « formarum » in intellectu cognoscente a priori ad omnem cognitionem praerequisitarum), et derivat omnes universalitatem et necessitatem cognitionis a subiecto, quia nimio cedit Hume dicenti, « ex experientia nihil prorsus derivari posse quod ullo modo sit universale et necessarium » fere eodem modo ac Plato Heraclito concesserat nihil prorsus in his rebus aspectabilibus esse unum et permanens. Atqui haec est thesis fundamentalis omnis Empirismi, quae ipsa nostra doctrina de obiectivo valore et efformatione universalium e rebus satis refutata est. Probationem autem *huius taciti suppositi* frustra apud Kant quaerimus. Ergo nititur supposito arbitrario, immo falso.

2. *Modus defectuosus quo concipit essentiam actus cognoscitivi et facultatum cognoscitivarum.*

a) *Essentiam actus cognoscitivi:* eo pervertit quod, coactus tali falso supposito, ad salvandam tamen necessitatem scientiae relinquit conceptionem obviam et naturalem, quam tamen omnino comprobatur reflexio critica in conscientiam: scil. cognitionem esse « visionem », assimilationem obiectis iam existentibus; seu in actu cognoscitivo nos esse totaliter sub influxu realitatis praeiacentis, non autem nos « producere » seu « constituere » primo obiectum per varias activitates syntheticas de caetero prorsus caecas. (cf. quae de *essentiali insufficientia* talis explicationis, omnibus fere hodiernis interpretibus eius caeteroquin consentientibus. dicta sunt: pag. 169-172).

Nota: Alio prorsus sensu nos admittimus: (a) mundum «construi» in perceptione externa; hoc unice dicit, quod elementum obiectivum hic et nunc apprehensum et ut tale plene cognoscibile in se, nec ullo modo subiective immutatum, per varias activitates vel stricte associativas vel facillima illatione completur elementis pariter obiectivis olim apprehensis. (cf. quae de «sensibili per accidens» habentur, Auct. n. 290 sq.).

(b) *universale «formari» per mentis operationem: nam hac nostra activitate intellectiva, nullo modo modificatur «id quod» conceptus, nec ullo modo augetur; sed «id quod» exhibet ille conceptus vere in rebus verificatur. Noster intellectus, utique patet antecederet ad suum actum et sic, si placet, «a priori», habet illam activam potentiam reddendi actu intelligibilem, quasi in lucem apertam ponendi illam «quidditatem rei», quae ex sese est tt. «potentia intelligibilis», quasi obruta et totaliter imbuta illis determinationibus singularibus; eo sensu quidditas «elaboratur», «actuatur».*

b) *Facultates cognoscitivas* eo false concipit, quod negat intellectum intuitionem seu proprie dicta experientia aliqua gaudere sui obiecti, quia illud in sensibili apprehendit; et hic est fortasse error maxime principalis Kantii: hoc K. ab initio constat: solum sensum seu sensibilitatem receptivitate seu intuitionem seu experientia gaudere: proin nulla datur proprie dicta intellectio, (intus-lectio); mens non profundius in data sensibilia penetrat ibi detegendo illas relationes vigentes necessarias, quae praecise sunt, uti fuse ostendimus. fundamentum reale totius cognitionis universalis et obiective necessariae, cuius explicationem quaerit. Sed *antea negata realitate ipsius intelligibilis* in sensibilibus, iam logice, ea via procedere debet, qua necessarie ducetur ad *negandam omnem «Metaphysicam» ut scientiam* et ad haerendum in aliquo Positivismo seu Agnosticismo metaphysico. Unice enim intellectio viam sternit ad illos conceptus ut obiective reales «experiendos», uti sunt ens, esse, causalitas, substantialitas, finalitas, libertas... quae possibilem reddunt aliquam Metaphysicam obiectivam et theoreticam.

c) *Actus autem iudicativus* incomplete analysatus, occasio fuit sui «phaenomenismi»: clare duplex momentum secumfert: 1) sic dictam «synthesim concretivam», quatenus aliqua «forma universalior», *P*, applicatur alicui Subiecto vel indeterminate vel determinate sumpto, seu, si rem ex altero termino consideramus, aliquod *S* subsumitur alicui *P* universali; 2) insuper affirmationem obiectivantem («synthesis obiectiva») qua concretio illa conscia percipitur et asseritur tanquam aliquid independentem a mea cognitione absolute datum.

Atqui Kant unice attendit primum momentum eiusque explicationem («deductionem» uti solet dicere), dat, assignando diversas formas et gradus talium syntheseon in obiecto cogitante. Negligit autem explicationem illius affirmationis obiectivae, quae necessario e subiectivitate obiecti mere phaenomenalis erumpit cogitquae ad admittendum realitatem sensu pleno obiectivam eamque cognoscibilem, cum tali actu obiectum immanens sese nobis revelet *ut forma alterius*. Proin mirum non est, quod haereat in suo phaenomenalismo», qui praecise notam hanc essentialem actus iudicativi, qua unice obiectum ut obiectum cognoscimus, non attendit.

3. *Aequivalenter cum dubio reali de aptitudine mentis ag-* greditur solutionem problema suum de metaphysica cognitione explicanda: nam admittit «Rationem» *naturali necessitate* duci illa «*illusionem transcendentali*», i. e. invincibiliter habet ut «obiecta», quae de facto sunt merae conditiones a-priori subiectivae seu «Ideae»; iamvero si mea facultas tali nativo et insuperabili defectu laborat, et quidem in re omnino maximi momenti, relate ad cognitiones maxime fundamentales; unde scire potero eum non aequo iure forte et aliis defectibus laborare quae me fugiunt. Atqui tale quid est prorsus idem ac si quis cum dubio reali de aptitudine mentis vellet hoc ipsum problema criticum solvere, quod alibi ostensum est, esse impossibile.

4. *Metaphysicam theoreticam ducere necessarie ad «Antinomias» insolubiles*: Haec eius persuasio quae, historia teste, cum problemate «scientiae» fuit causa maxime impellens in efformando suo systemate et promovens suam «revolutionem»,

qua unice vitarentur illae contradictiones, alibi, in respectivis tractatibus Metaphysicae specialis ostendetur nullis argumentis validis niti ⁽¹⁾.

Prob. Ass. II. Probatio allata in essentialibus manca est:

1. *Peccat afferendo disiunctionem imperfectam in probanda existentia illorum elementorum a priori*, quae tamen sunt fundamentum et clavis totius systematis: Nam tota eius probatio tum pro «formis» sensibilitatis, tum pro «formis» intellectus ad hoc breviter reddit: Illae cognitiones necessariae et universales, quae de facto habemus aut hauriuntur ex rebus, aut oriuntur ex ipso subiecto; atqui non ex rebus,

(¹) *Sunt autem hae*: utraque propositio, thesis et antithesis, aequae evidentibus argumentis probari posse putat: («Dialectica transc. lib. 2 cap. 2).

Prima: Mundus simul finitus et infinitus.

Thesis: Mundus habet initium in tempore, et etiam secundum spatium limitatus est.

Antithesis: Mundus nec initium habuit, nec etiam sec. spatium limitatur. Sed et sec. tempus et sec. spatium est infinitus.

Secunda; Substantia composita constat partibus simplicibus et non a.

Thesis: Omnis substantia composita constat partibus simplicibus et nil existit nisi simplex vel constans simplicibus.

Antithesis: Nullum compositum constat simplicibus, nec existit in mundo ullum quid simplex.

Tertia: Necessitas naturae et simul libertas (non-necessitas).

Thesis: Causalitas (necessaria) naturae non est unica forma causalitatis ad explicanda omnia phaenomena; sed debet quoque admitti causalitas libera.

Antithesis: Nulla est libertas, sed omnia in mundo fiunt unice secundum leges (necessarias naturae).

Quarta: datur et simul non datur ens necessarium.

Thesis: Ad mundum (explicandum) requiritur vel ut eius pars vel ut eius causa aliquod ens simpliciter necessarium.

Antithesis: Nullum datur ens necessarium nec in mundo, nec extra mundum tanquam eius causa.

quippe quae sunt totaliter contingentes ac singulares; ergo ex subiecto.

Atqui datur tertia, media possibilitas: nempe oriuntur partim e rebus, partim ex subiecto; quae est ipsa solutio Aristotelica de Universalibus, quae et veram universalitatem conceptuum et legum et etiam eorum valorem de rebus bene explicat. Ergo argumentum K. nil probat et revera obtinet, quod ipse in Introductione ad « Criticam rationis practicae » dicit: « Was Schlimmeres könnte diesen Bemühungen nicht begegnen, als wenn iemand die unerwartete Entdeckung machte, dass es überall gar keine Erkenntnis "a priori" gebe ».

De facto K. non videtur novisse doctrinam de abstractione; nam in recensendo doctrinas adversas suae, praeter empirismum purum, unice enumerat doctrinam Cartesii et Leibniz (de ideis innatis!) et Malebranche (Ontologismus!), quas omnes iure ut insufficientes reicit.

2. *Inde quaestio centralis « quomodo possibilia sunt iudicia synthetica a priori » quoad problema solvendum iam caret fundamento: nam problema ad hoc redit: quomodo explicare poterimus iudicia talia, quae vere augment cognitionem, in quibus P aliquid addit ad S et proin nondum in eo (formaliter) continebatur; et quae simul tamen veram universalitatem et necessitatem prae se ferant, i. e. quae quoad nexum inter conceptus vigentem non demum ex experientia repeti debeant. Aliis verbis dicit: hucusque tantum duo fontes habebantur ex quibus oriri potest conceptuum unio iudicialis, analysis et experientia. Atqui quoad nostra iudicia explicanda neutrum sufficit: non analysis mera toñ S, nam ex supposito P nondum formaliter inest ipsi, nec proin mera analysi explicativa suarum notarum erui poterit. Non Experientia sufficit: nam deesset necessitas iudicii. Ergo novus fons unionis est addendus, scil. illa functio a priori subiecti cognoscendo applicantis formas suas datis experientiae seu « synthesis a priori ».*

Atqui admissio intellectualismo superius indicato optime et facillime explicatur duplex indolis talium iudiciorum, quin ullo modo procedendum sit ad illam subiectivisationem totius cognitionis. Ergo...

Ad Minorem: Hoc enim verificatur in omnibus fere nostris iudiciis per se notis, (non loquimur de pure explicativis!) — in quibus revera *P* aliquid addit ad *S* et simul habetur stricta universalitas ex necessitate: nam *P* in his iudiciis, uti bene dicit Angelicus, S. Th. I, q. 44, a. 1, ad 1, loquendo de «habitudine ad causam» in ente contingente: «licet... non intret definitionem entis quod est causatum; tamen sequitur ad ea, quae sunt de eius ratione», uti «risibile» «sequitur» «homo». A. v. in talibus casibus *P* nondum formaliter includitur in *S*, nec proin mera illa stricta analysi, quae esset pura mechanica decompositio tou *S*, erui potest; sed quia tamen *P* est «proprium» necessario consequens *S*, comparatione utriusque termini, facta et accedente nova intellectione illius necessariae connexionis «virtualiter» in terminis inclusae, percipitur actualiter illa vicens relatio. Inde sufficit ut «analysis» illa non sumatur sensu illius decompositionis ex toto statica, mechanica quasi, uti de facto intelligebatur ab illis Rationalistis contra quos Kant rem habuit; sed sumatur sensu vere scholastico, i. e. uti est operatio intellectus resolventis, comparantis et omni passu novas relationes intus-legentis, tunc est vere fons novae cognitionis, sicuti etiam abstractio non est, uti empiristae ex sua parte putant, mera mechanica ommissio, sed simul «intellectio»

Prob. Ass. III. Continet aliquas contradictiones vere essentielles systemati.

1. (*Stabiliendo suam inventarium «conditionum a priori»*). Est thesis essentialis systematis Kant, quod cognitio nostra theoretica restringitur ad meram experientiam possibilem i. e. in sua lingua ad mundum phaenomenalem; ideoque negat omnem cognitionem de «re in se» sive extra nos sive in nobis.

Atqui stabiliendo inventarium illarum «formarum», quae, ut ipse ait, in subiecto requiruntur «praeviae et imperviae omni experientiae», utpote quae experientiam primo possibilem reddunt, — *integram aliquam metaphysicam* subiecti cogitantis statuit: nam assertiones omnes, quas in suis «Criticiis» da illis elementis a priori tum sensibilitatis, tum intellectus, tum rationis sive theoreticae sive practicae, tum «fa-

cultatis indicativae » habet, et theoretice certae dicuntur et tamen transcendunt ordinem mere phaenomenalem: assignant enim principia realia actionis realis humanae cognoscitivae.

Ergo sibi contradicit et suo modo procedendi comprobatur etiam ipse Kant, quod de facto quaecumque solutio problematis cognitionis necessario ducit in mediam metaphysicam. (Uti etiam omnis theoria empiristica vel positivistica praecise ut theoria, ne concipi quidem potest absque elementis met-empiricis seu metaphysicis et proin necessario contradicit placitis fundamentalibus systematis.

2. (*Retinendo rem in se incognoscibilem*). *Ex una parte* tanquam momentum omnino essenziale systematis sui, absque quo totum nullo moto intelligi posset, ponit hoc: « res afficit sensibilitatem » et sic determinat aliquo sensu cognitionem, subministrando materiam eius; ergo *est* res in se, « secus haberemus apparentiam sine re apparente ». Immo necessarie etiam in illa re, aliqua saltem diversitas adesse debet: unde secus esset ratio cur nunc haec, nunc e contra illa « categoria » actuaretur? (cf. quae pag. 170,2 dicta sunt).

Ex altera autem parte nullo modo *scire* possumus quidquam de re in se, ne quidem eius existentiam: nam cohaerenter ad systema, *nec immediate* res in se attingitur, i. e. intuitione: nam talis intuitio mere et simpliciter perceptiva rei, in eius theoria locum non habet; nam « intuitio » eius est proprie « formatio » datorum sensuum ad unitatem « phaenomeni »; *nec* etiam mediate: i. e. ope conclusionis ex principio causalitatis, vel ope analyseos obiectivae illorum datorum qua duceremur ad iudicium existentiale rei talis: nam et causalitas et existentia sunt merae categoriae et proin et ipsae et principia inde resultantia non habent applicationem nisi intra campum phaenomenorum, minime valet illatio ad ordinem absolutum. Ergo res in se tt. credi potest.

Quam contradictionem omnino fundamentalem systematis demum removerunt eius discipuli (Fichte,...), profitentes iam plenum idealismum absolutum, sic logicas sequelas deducen-tes, quae de facto in praemissis Kantii iam continebantur.

Prob. Ass. IV. Continet vel iam formaliter vel saltem in germine plures errores gravissimos.

1. *Est verus agnosticismus metaphysicus*: tum quoad rationem *theoreticam*: nam cognitio omnis rationis theoreticae restringitur ad experientiam; immo tota philosophia theoretica est aliqua «theoria experientiae». De mundo «intelligibili-noumeno» nulla datur *cognitio, scientia*. Immo etiam in campo «experientiae» attingimus unice «phaenomena», minime res in se.

Tum etiam quoad *rationem practicam*: nam quae ibi adstruitur «fides», qua certi reddimur de existentia reali et absoluta datorum correspondentium illorum «postulatorum», nullo modo est certitudo rationalis, fundata in motivis obiective validis etiam ante forum intellectus critice reflectentis.

Sufficiat indicare Kant hac sua doctrina praeparasse omnem illum Anti-intellectualismum, Voluntarismum, pragmatismum sive scientificum, sive ethicum, sive religiosum (Modernismum!). qui ultimo saeculo et fere ad nostra usque tempora floruit.

2. *Est verus Subiectivismus et idealismus*, etsi forse illogice non integralis: tollitur quoad elementum maxime essentiale in explicanda humana cognitione primatus obiecti, eique substituitur primatus subiecti, quod proclamatur mensura et norma, immo secundum quid, simpliciter fons veritatis, legiferum naturae, immo ipsius moralitatis (Auto-nomia in re morali). Sic initium posuit totius evolutionis idealisticae ultimi saeculi, quae hanc paternitatem etiam explicite effert ipso nomine, quo soleat sese insignire: «philosophia transcendentalis».

3. *Necessario ducit aut ad pantheimum aut ad relativismum psychologisticum*: scil. sua doctrina centrali de illo «subiecto transcendentali seu conscientia ut sic»: ipse quidem semper se abstinuit ab aliqua doctrina determinata de eius intimiore natura, nec vult eam identificare cum intellectu infinito, Deo; nec a fortiori cum conscientia «empirica» singulorum homi-

num; sed eam concipit potius ut quasi processum abstracte haerentem, qui necessario deberet admitti ut omnino cognitionem humanam explicari possit.

Discipuli autem eius immediati unice logicam alternativam posuerunt: scil. *aut* hypostatizatur haec ratio ut sic, atque identificatur cum intellectu simpliciter, Deo: et habemus pantheismum, cum unice participatione huius unius actus cognoscitivi ut talis, explicetur unitas cognitionis in omnibus subiectis empiricis, i. e. in singulis hominibus. Ita iam explicite Fichte, Hegel....

aut e contra identificatur illud subiectum seu illa ratio cum ratione uniuscuiusque hominis (subiecti empirici), et tunc eo ipso constituitur norma omnis veritatis haec concreta natura humana seu structura mentis: et habemus typicum Psychologismum relativisticum. (cf. Thes. 8, pag. 128 sqq.).

Haec de caetero etiam extra Scholam magis magisque agnoscuntur et in dies plures valedicunt iterum placitis «philosophiae transcendentalis», ut denuo sese ad obiectivismum sanum se convertant, etsi sat multi media via haereant, nec interim ad plenum realismum etiam metaphysicum assurgere audeant vel possint.

FINIS.

INDEX

I. INTRODUCTIO IN UNIVERSAM PHILOSOPHIAM:	PAG.
1. Ad definitionem philosophiae	4
2. Brevis conspectus historicus	7
3. Divisionis schema	15
4. Speciatim de philosophia scholastica	16
II. DE UNIVERSA LOGICA	25
III. DE DIALECTICA:	
1. De notionibus	28
2. De iudiciis	36
3. De illatione et ratiocinio	40
IV. DE CRITICA:	
In prolegomena	49
A. CRITICA GENERALIS	53
I. Determinatio problematis	54
1. <i>analysatur notio « cognitionis »</i>	54
2. <i>analysatur notio « veritatis »</i>	58
Thesis 1. Secundum communem usum loquendi: I. veritas logica est conformitas cognitionis cum obiecto; II. ad falsitatem autem logicam non sufficit quaelibet difformitas ab obiecto, sed requiritur diff. positiva; III. quare veritas et falsitas contrarie opponuntur.	
3. <i>analysatur notio certitudinis</i>	63
II. De existentia et condicionibus generalibus cognitionis verae et certae:	
a) <i>Problema scepticum</i>	67
1. <i>quaestio praeparatoria: de apto initio philosophandi</i>	69
— Thesis 2. I. Initium philosophandi sumere a dubio universali reali quolibet est in se prorsus arbitrarium seu illegitimum et simul methodice ineptum; II. Aequè arbitrarium est quasdam veritates, praesertim aptitudinem mentis ad verum, simpliciter supponere seu caeca fiducia admittere; III. Sed servatis certitudinibus quibuslibet naturaliter legitimis, requiritur et sufficit ut criticus aliqua reflexione seu attentiore consideratione motivorum eas elevet ad ordinem certitudinis scientificae, priusquam usum earum logicum faciat.	

2. *Ostenditur factum nos habere multas certitudines obiective fundatas: a) positive* 80

— **Thesis 3.** I. Reflectendo in data conscientiae immediate mens reflexe certa fit de obiectivo valore iudiciorum bene multorum, praesertim de existentia actuum nostrorum et ipsius « ego » ut subiecti horum actuum. II. Quae facta in eorum realitate cognita simul etiam manifestant obiectivum valorem conceptus « essendi » et « entis » necnon primorum principiorum ut legum entis simul et cogitationis atque sic reflexe quoque certam reddunt mentis aptitudinem ad verum.

3. *Ostenditur factum certitudinis legitimae: b) negative, refutando scepticismum* 93

✱ **Thesis 4** Cum in omni actu indicativo necessario aliqua vel explicite vel saltem implicite certa ponantur: scepticismus universalis, si ut factum consideratur est impossibilis: si ut doctrina, necessario contradictionem involvit. (cf. thes. VII et VIII, nn. 93 ssq.).

4. *Absolvitur solutio problematis sceptici: quaestio iuris seu criterii* 95

✱ **Thesis 5.** I. Ideo ultimatum intellectus cognoscit se habere veritatem, quod reflectendo supra se videt de natura sui actus esse ut rebus mere conformetur. II. Quae natura actus in concreto actu indicativo saltem implicite cognita est criterium necessarium et sufficiens omnis certitudinis obiectivae. (Quod criterium apte vocatur etiam « evidentia obiectiva ut talis cognita »).

5. *De quibusdam criteriis insufficientibus* 105

Thesis 6. Invalide scepticismum confutant qui provocant tantquam ad motivum ultimum certitudinis vel ad aliquam auctoritatem sive divinam sive humanam, vel ad aliquem instinctum naturae, seu affectum (cf. n. 82, Thes. VI).

b) *Problema idealisticum* 108

✱ **Thesis 7.** Eadem illa reflexio etiam ostendit cognitionem humanam posse transcendere seipsam et attingere aliquid quod ipsa non est. Sic apparet, omnem interpretationem cognitionis idealisticam seu subiectivisticam et arbitrariam et ad explicandam conscientiam obiectivam prorsus insufficientem esse eamque logice reincidere in phaenomenalismum scepticum.

c) *Problema relativisticum* 128

✱ **Thesis 8.** Denique haec reflexio ostendit veritatem omnem formaliter spectatam aut absolutam esse aut nullam. Inde omnis species relativismi, nominatim psychologismus et pragmatismus, logice reincidit in Scepticismum.

III. Corollaria quaedam de intimiore natura certitudinis, veritatis, erroris.

1. *De certitudine libera et necessaria* 139

Thesis 9. « Certitudo formalis non est semper necessaria, sed admittit influxum, etiam proximum, voluntatis, non quidem sup-
 plentis insufficientiam speculativam motivorum, sed eorum insuffi-
 cientiam practicam tantum; (quod fit per aversionem intellectus a
 consideratione obiectionum, eiusque directionem in sola motiva) ».
 (nn. 165 ssq.).

2. *De causis erroris* 142

Thesis 10. « Erroris causa proxima in eo est, quod mens
 assensum extendat ultra id quod fuit apprehensum; causa remota est
 influxus voluntatis liberae; occasio est rerum quarundam natura;
 radix autem ultima est naturae nostrae debilitas » (n. 215 ssq.).

3. *De certitudine vulgari* 145

Thesis 11. Praeter certitudinem scientificam, agnoscenda est
 etiam ut legitima certitudo naturalis; nec valori huius certitudinis
 obstat quod homines rationem eius reddere nequeant.

4. *De natura veritatis* 147

B. CRITICA SPECIALIS 150

I. De cognitione intellectuall

1. *De universalibus: introductio systematica et historica* 151

1) *Statuitur valor universalium obiectivus:*

a) *Dantur conceptus vere universales* 158

Thesis 12. Praeter cognitiones singulares horumque meras com-
 binationes dantur etiam sensu proprio conceptus universales quorum
 rationem nullo modo reddit Nominalismus. (thes. A. 23, nn. 319 ssq.).

b) *Qui conceptus sunt cognitiones vere obiectivae* 165

Thesis 13. Conceptus universales sunt proprio sensu cogni-
 tiones obiectivi valoris, i. e. exhibent vere id quod res in se sunt
 (cf. Thes. Auct. XXIV, nn. 329 ssq.).

c) *Neque tamen admitti debet aut potest realitas iam formaliter universalis* 173

Thesis 14. Ad explicandum hunc obiectivum conceptum va-
 lorem nulla requiritur realitas formaliter universalis sive extra
 individua, sive in ipsis existens. (cf. Thes. XXV, Auct. nn. 337 ssq.).

d) *Indicatur verum fundamentum obiectivum universalium* 178

Thesis 15. Sed satis explicatur valor obiectivus universalium
 eo, quod universale dicatur existere in rebus quoad naturam con-
 ceptam seu quoad « id, quod » concipitur, non vero quoad modum

(absolutum) quo concipitur a mente; Fundamentum autem eorum in re consistit in hac natura quae reali similitudine in rebus multiplicatur, vel saltem multiplicari potest.

2. *De variis abstractionis speciebus et eorum obiectivo valore:*

a) *De triplici abstractionis gradu* 186

Thesis 16. Quod de valore obiectivo universalium dictum est, facile etiam ad quasvis praecisiones obiectivas secundum 3 gradus abstractionis extenditur. Quo facto etiam constat generatim valor obiectivus respectivarum scientiarum: scil. realium descriptivarum (« Physicae »), Mathematicarum et Metaphysicarum.

b) *De quibusdam universalibus in specie* 190

Thesis 17. Conceptus substantiae est obiective realis; immo multae in hoc mundo nostrae experientiae dantur substantiae.

3. *De obiectiva indole necessitatis universalium complexorum: seu de iudiciis immediatis* 198

Thesis 18. Dantur iudicia immediata stricte universalia, quae necessitudines vere obiectivas exprimunt; quam universalitatem minime explicare valent varia systemata empiristica. (cf. Thes. XXVII, nn. 337 sqq.)

4. *De valore scientifico iudiciorum mediatorum (ratiocinii).* 205

a) *ratiocinii deductivi* 206

Thesis 19. Deductio est fons cognitionis et certae et novae. (Thes. Auct. XXVIII, pag. 296 sqq.).

b) *ratiocinii inductivi* 211

✕ **Thesis 20.** Etiam inductio scientifica, quae ope observationis et experientiarum ad leges universales et ad conceptus rerum essentielles ascendit, veram in multis casibus gignit certitudinem.

5. *Corollaria quaedam de certitudinis speciebus pro varia necessitate motivi (Mere indicatur ordo materiae).* 222

(1) *De triplici certitudine:*

✕ **Thesis 21.** Triplex iure distinguitur veri nominis certitudo, metaphysica, physica et moralis; sola tamen metaphysica est certitudo perfecta seu absoluta; aliae sunt essentialiter hypotheticae et imperfectae. (cf. Thes. Auct. XII, nn. 146 ssq.).

(2) *De comparatione certitudinis cum opinione.*

Thesis 22. « Probabilitas opinionis gradus admittit; duae propositiones oppositae possunt esse simul probabiles; neque etiam probabilitas unius maiore probabilitate oppositi necessario eliditur (cf. Thes. Auct. XVI, nn. 202 sqq.).

(3) *De augmento et convergentia probabilitatum.*

PAG.

Thesis 23. « Potest obtineri, non quidem ex mero augmento probabilitatis, sed ex novo motivo quod praebebit ipsa probabilitatum convergentia, certitudo formalis, etiam perfecta ». (cf. Thes. Auct. XYX, nn. 416 sqq.).

II. De fonte certitudinis extrinseco: testimonio humano historico.

✧ **Thesis 24.** Testimonium humanum historicum sive adsiut multi testes inaequentes, sive non, est, sub quibusdam condicionibus, de quarum impletione constare potest, fons certae cognitionis ».

III. De cognitione sensibili: schema quaestionum.

1. *Introductio ad tractatum de valore obiectivo sensationis* 223

2. *Indicatur ordo materies: a) generatim vindicatur valor obiectivus sensationis* 229

Thesis 25. Idealismus omnis sive rigidus sive restrictus ad corpora est reiiciendus. (Thes. Auct. XIX, pag. 191 sqq.).

b) *circumscribitur accuratim valor obiectivus: quaestio de obiectivitate sensibilis proprii* 230

Thesis 26. Pro critica parum refert quam sententiam (circa existentiam vel formalem vel causalem tantum sensibilibum priorum) quisque elegerit: salvus remanet valor cognitionis, nec ullum adest periculum subiectivismi, modo recte applicentur normae generales pro diiudicando valore cognoscitivo sensationis.

IV. Appendix: exponitur et diiudicatur systema cognitionis a Kant prolatum 233

✧ **Thesis 27.** Solutio problematis scientiae a Kant prolata: 1) continet plura praesupposita prorsus arbitraria, immo aperte falsa; 2) probatio allata in essentialibus deficit; 3) includit aliquas contradictiones vere fundamentales systemati; 4) continet vel iam formaliter vel saltem in germine plures errores gravissimos 247

110.2

N 112

22468

NABER, ALOISIUS

AUTHOR

Adnotationes in Dialectica et
TITLE Critica a P. GenyDATE
LOANED

BORROWER'S NAME

ROOM
NUMBER

Aguilar

Kendall

Jenkins
Needels

Tang

P. Yahn

STORAGE -

22468

